

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKALARININ OLUŞUMUNDA SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ ROLÜ: MEHİR VAKFI ÖRNEĞİ**

Hazırlayan

Muhammed Mustafa KILIÇEL

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Sefa USTA

KARAMAN – 2018

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKALARININ OLUŞUMUNDA SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ ROLÜ: MEHİR VAKFI ÖRNEĞİ**

Hazırlayan

Muhammed Mustafa KILIÇEL

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Sefa USTA

KARAMAN – 2018

**TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKALARININ OLUŞUMUNDA SİVİL
TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ: MEHİR VAKFI ÖRNEĞİ**

Tezin Kabul Ediliş Tarihi:09.02.2018

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan: Doç. Dr. Muhammed Fatih Bilal ALODALI

Üye: Yrd. Doç. Dr. Sefa USTA

Üye: Yrd. Doç. Dr. Hakan CANDAN

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 25.01.2018 tarihli ve 2018/04-34 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Doç. Dr. İdris Nebi UYSAL

ÖNSÖZ

Aile yaşadığımız toplumun can damarını oluşturan bir ögedir. Bireylerin dünyaya gelip toplumsal yaşama hazırlandığı çok yönlü bir yapı olan ve günden güne yıpranarak temel özelliklerini kaybetme gerçeğiyle yüz yüze kalan aile birimi, devamlılığını sürdürmek noktasında hem ailenin ihtiyaçlarını karşılamak hem de aile bireylerini toplumsal yaşama adapte etmek adına yasal bir aktörün güvencesine ihtiyaç duymaktadır. Bu yasal aktör ise kuşkusuz devlettir. Devlet topluma yönelik faaliyetlerini, sosyal politikalar aracılığı ile yürütmektedir ve bu sosyal politikaların en önemlilerinden biri de toplumun can damarına yönelik olarak yapılan aile politikalarıdır. Devletin politika oluşturma sürecinde toplum ihtiyaçlarının daha net görülebilmesi adına, devlete yardımcı olan ve bu sürece katkıda bulunan başka aktörlerin de bulunması gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşları, bu noktada devreye giren aktörlerden birisidir. Bu çalışmada, Türkiye’de aile politikalarının oluşumunda sivil toplum kuruluşlarının rolü, Mehir Vakfı örneği üzerinden incelenmiştir.

Bu noktadan yola çıkarak; hazırlamış olduğum tezin konusunu seçip ona şekil veren, çalışmalarım ve kaynak teminlerim esnasında benden hiçbir desteğini esirgemeyen, Mehir Vakfı’na yönelik uygulamalarımnda çok önemli katkılarda bulunan ve bu aşamaya gelmemde bana gece gündüz demeden yardımcı olan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. SEFA USTA’ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma jürisinde görev yapıp kıymetli önerilerini paylaşan, Doç. Dr. M. Fatih Bilal ALODALI ve Yrd. Doç. Dr. Hakan CANDAN ile tez sürecinde desteklerini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Yusuf SAYIN’a teşekkür ederim.

Ayrıca yüksek lisans ders dönemi ve tez aşamasında; ilmi birikimleri, sağduyusu ve sevgisi ile her daim yanımda duran canım babam Prof. Dr. Fevzi KILIÇEL’e, bugünlere gelene kadar benim için elinden gelenin fazlasını hiç düşünmeden yapan ve tez çalışması konusunda beni sürekli teşvik eden canım annem Hürriyet KILIÇEL’e, her zaman fedakarca bana güç ve cesaret verip benimle aynı heyecanı yaşayan canım eşim Dilek KILIÇEL’e ve her aşamada bana destek olan arkadaşım Ramazan YALÇIN’a ayrı ayrı teşekkür ederim.

Son olarak tez çalışmamın mülakat aşamasında benimle yakından ilgilenen ve beni destekleyen; Mehir Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa ÖZDEMİR’e, Mehir Vakfı Müttevelli Heyeti Başkan Yardımcısı Prof. Dr. SAFFET KÖSE’ye ve Mehir Vakfı Genel Müdürü Aygül ERDEM’e teşekkürü bir borç bilirim.

Muhammed Mustafa KILIÇEL

09/02/2018

ÖZET

Devlet, siyasal sistemin devamlılığını sağlamak ve vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini koruma altına almak için, sosyal politikalar yoluyla düzenlemeler yapmaktadır. Aile politikaları da sosyal politikaların içinde yer almaktadır. Aileye yönelik politikalar ile devlet, aile yaşamına etki etmeye ve onu düzenlemeye çalışmaktadır. Aile politikalarının şekillenmesinde, merkezi yönetim ve yerel yönetimler arası işbirliği büyük önem arz etmektedir. Merkezi yönetimin aileye yönelik ürettiği politikalar ile yerel düzeyde ortaya konulan aileye yönelik politikaların, koordineli bir şekilde yürütülmesi önemli bir gerekliliktir. Bununla birlikte, uluslararası aktörlerin de aile politikalarının şekillenmesinde oynadığı rol yadsınamaz bir gerçektir. Genelde kamu politikalarının, özelde aile politikalarının oluşturulmasında, katılımcı bir yöntemin belirlenmesi ve sivil toplum kuruluşlarının sürece dâhil edilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de aile politikalarının hayata geçirilmesinde, merkezi yönetim başat aktördür. Merkezi yönetim, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları birlikteliği aile politikaları için önemli bir husustur. Sivil toplum kuruluşlarının diğer kurumlarla işbirliği içerisinde hareket ederek, aile politikalarının şekillenmesi sürecine dâhil olduğu göz önüne alındığında, Türkiye’de sosyal politikalar çerçevesinde aile politikalarının yapım sürecinde birçok aktörün rol oynadığı söylenebilir. Sivil toplum kuruluşu olarak faaliyet gösteren, Mehir Vakfı da aile politikalarının şekillenmesinde rol oynayan etkili aktörlerden birisidir.

Bu minvalden hareketle hazırlanan çalışmada, Türkiye’de aile politikalarının oluşturulmasında genelde sivil toplum kuruluşları, özelde ise Mehir Vakfı irdelenmiştir. Çalışmanın temel sorunsalı, Türkiye’de aile politikalarının oluşum sürecinde sivil toplum kuruluşlarının nasıl rol oynadığının incelenmesidir. Bu temel sorunsal çerçevesinde hazırlanan çalışmada, betimleyici araştırma yönteminden ve nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan mülakat tekniğinden faydalanılmıştır.

Çalışma sonucunda elde edilen bilgiler ve bulgular incelendiğinde, Türkiye’de engelli, kadın ve çocuk gibi dezavantajlı gruplara yönelik faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları yoğunluktadır. Sosyal politikaların üretilmesi noktasında sivil toplum kuruluşlarının etkin rol aldığı söylenilebilir. Diğer taraftan, Türkiye’de doğrudan aileye yönelik faaliyet gösteren sınırlı sayıdaki sivil toplum kuruluşlarından birisi olan Mehir Vakfı, dergi, kitap gibi yazılı materyaller, konferans, panel ve sempozyum gibi eğitsel ve kültürel organizasyonlar, sosyal yardımlar ve evlilik desteği vererek aileye yönelik işlev ve faaliyetlerini yürütmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, aile politikalarının şekillenmesinde Mehir Vakfı’nın önemli bir rol oynadığı ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Aile Politikası, Sosyal Politika, Sivil Toplum Kuruluşları, Mehir Vakfı

ABSTRACT

The State makes regulations via social policies to ensure the continuity of the political system and to take the rights and freedoms of its citizens under protection. Family policies are also inside the social policies. With the family-oriented policies, the State tries to influence and regulate family life. The cooperation between the central government and the local governments is very important to shape family policies. It is a significant requirement that the policies produced by the central government for the family and the policies directed towards the family at the local level are executed in a coordinated manner. However, it is an indisputable reality that international actors also play a role in the shaping of family policies. In the formation of public policies in general and of family policies in particular, a participative method needs to be determined, and non-governmental organizations should be included in the process in this way.

In the implementation of family policies in Turkey, the central government is the dominant actor. The unity of the central administration, the local governments and non-governmental organizations is an important issue for family policies. When considered that civil society organizations include in the process in shaping the family policies by acting in cooperation with other institutions, it can be said that many actors play a role in the process of shaping family policies in the framework of social policies in Turkey. The Mehir Foundation, which operates as a non-governmental organization, is one of the influential actors that play a role in the shaping of family policies.

This study prepared in this direction discusses non-governmental organizations at usual and the Mehir Foundation in particular for the formation of family policies in Turkey. The central problematic of the study is to examine how civil society organizations play the role in the formation process of family policies in Turkey. The study prepared for this basic problematic framework benefits from the descriptive research method and the interview technique, which is one of the qualitative research methods.

When the information and the findings obtained by the study are dealt, the civil society organizations which operate for such disadvantaged groups as disabled people, women, and children are in density. It can be said that non-governmental organizations play an active role at the point of producing the social policies. On the other hand, the Mehir Foundation, which is one of civil society organizations in the limited number of activities related directly to the families in Turkey, carries out its functions and activities toward family with the its publication of such written materials as journals and books and with its educational and cultural organizations like conferences, panels and symposiums and also with the support of social aids and marital contributions for families. When assessed in this regard, it can be stated that the Mehir Foundation plays an important role to form family policies.

Keywords: Family, Family Policy, Social Policy, Non-governmental Organizations, Mehir Foundation

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: SOSYAL POLİTİKA ARACI OLARAK AİLE POLİTİKASI ...	5
1.1. Kamu Politikası: Kavramsal Çerçeve.....	5
1.1.1. Kamu Kavramı	5
1.1.2. Politika Kavramı	6
1.1.3. Kamu Politikası Kavramı	7
1.1.4. Kamu Politikasıyla İlgili Temel Kavramlar	9
1.1.5. Kamu Politikası Oluşturma Süreci	10
1.2. Kamu Politikası Uygulama Alanı Olarak Sosyal Politika.....	14
1.2.1. Refah Devleti.....	14
1.2.2. Sosyal Devlet.....	16
1.2.3. Sosyal Politika.....	19
1.2.4. Sosyal Politikaların Amaçları.....	22
1.2.5. Sosyal Politikalarda Etkili Olan Mekanizmalar	23
1.2.5.1. Devlet ve Kamusal Müdahale	24
1.2.5.2. Sivil Toplum Kuruluşları ve Sendikalar.....	24
1.2.5.3. Uluslararası Kuruluşlar	26
1.3. Sosyal Politika Uygulama Aracı Olarak Aile Politikası.....	28

1.3.1. Aile Kavramı	28
1.3.2. Aile Türleri	31
1.3.2.1. Hane Halkı Ölçütüne Göre	31
1.3.2.2. Otorite Ölçütüne Göre	32
1.3.2.3. Eş Adedi Ölçütüne Göre	33
1.3.3. Ailenin Genel Özellikleri ve İşlevleri	34
1.3.4. Aile Politikası: Kavramsal Çerçeve	35
1.3.5. Aile Politikalarının Amaç ve İşlevleri.....	37
İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKALARI	39
2.1. Türkiye'de Aile Politikalarının Tarihsel Gelişimi	39
2.2. Türkiye'de Aile Politikalarının Yasal Altyapısı	42
2.2.1. Anayasa'da Aile.....	42
2.2.2. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda Aile	42
2.2.3. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun	43
2.2.4. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği.....	44
2.3. Türkiye'de Aile Politikalarının Oluşumunda Rol Oynayan Aktörler	44
2.3.1. Resmi Aktörler	45
2.3.1.1. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	45
2.3.1.2. T.C. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.....	47
2.3.1.3. T.C. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü	48
2.3.1.4. Aile Mahkemeleri.....	49
2.3.2. Resmi Olmayan Aktör Olarak Sivil Toplum Kuruluşları	50
2.3.2.1. Sivil Toplum Kavramı.....	50
2.3.2.2. Sivil Toplum Kuruluşları	55

2.3.2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri	58
2.3.2.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri	60
2.3.2.5. Örgütlenme Türlerine Göre Sivil Toplum Kuruluşları	65
2.3.3. Politika Yapım Sürecinde Düşünce Kuruluşları	68
2.3.3.1. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)	70
2.3.3.2. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV)	71
2.3.4. Uluslararası Aktörlerin Etkisi ve AB Uyum Sürecinde Türkiye’de Aile Politikaları	73
2.3.4.1. Aile Konusuna Yönelik Uluslararası Sözleşmeler	73
2.3.4.2. Aileye Yönelik Faaliyet Gösteren Uluslararası Kurum: Dünya Aile Örgütü (WFO)	76
2.3.4.3. Avrupa Birliği İlerleme Raporları Ekseninde Türkiye’de Aile Politikaları	76
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKALARININ OLUŞUMUNDA BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK MEHİR VAKFI'NIN ROLÜ	83
3.1. Mehir Vakfı'nın Kuruluşu ve Gelişimi	83
3.2. Mehir Vakfı'nın Kurumsal Yapılanması	83
3.2.1. Mehir Vakfı'nın Kuruluş Amacı, Misyonu, Vizyonu	84
3.2.2. Mehir Vakfı'nın Kurumsal Yapısı	84
3.2.3. Mehir Vakfı Çatısı Altında Faaliyet Gösteren Kuruluşlar	86
3.2.4. Mehir Vakfı'nın Üyesi Olduğu Kuruluşlar	87
3.3. Kurumlar Arası İşbirliği	89
3.4. Mehir Vakfı Genel İşlev ve Faaliyetleri	90
3.5. Mehir Vakfı'nın Aile ile İlgili İşlev ve Faaliyetleri	91
3.5.1. Düğün ve Evlendirmeye Yönelik Faaliyetler	91
3.5.2. Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri	93
3.5.3. Eğitsel ve Kültürel Faaliyetler	93

3.5.3.1. Kongre, Konferans, Panel ve Sempozyumlar	94
3.5.3.2. Kitaplar.....	95
3.5.3.3. Dergiler.....	96
3.6. Mehir Vakfı'nın Aile ve Aile Politikalarına Yönelik Bakışı	105
SONUÇ VE ÖNERİLER	108
KAYNAKÇA.....	115
EK 1: Mehir Vakfı Yöneticileri ile Görüşme Formu	139

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
CSO	: Civil Society Organization (Sivil Toplum Örgütleri)
ECOSOC	: Economic and Social Committee (Ekonomik ve Sosyal Konsey)
EESC	: European Economic and Social Committee (Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi)
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
INGO	: International Non-Governmental Organization (Uluslararası Devlet Dışı Örgütler)
İDSB	: İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
NGO	: Non-Governmental Organisation (Devlet Dışı Örgütler)
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development (İktisadi Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TÜSEV	: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
TGTV	: Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
WFO	: World Family Organization (Dünya Aile Örgütü)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Mehir Vakfı Kurumsal Yapısı.....	85
Tablo 2: Mehir Vakfı Çatısı Altında Faaliyet Gösteren Kuruluşlar	86
Tablo 3: Mehir Vakfı'nın Üyesi Olduğu Kuruluşlar	87
Tablo 4: Mehir Vakfı Tarafından Aile İle İlgili Yayınlanan Kitaplar	95
Tablo 5: Mehir Vakfı Tarafından Yayınlanan Dergiler.....	97
Tablo 6: Mehir Bülten Dergilerinde Aileye Yönelik Çalışmalar	97
Tablo 7: Mehir Aile Dergilerinde Aileye Yönelik Çalışmalar	99
Tablo 8: İslam Hukuku Araştırmaları Dergilerinde Aileye Yönelik Çalışmalar.....	101

GİRİŞ

Geniş anlamda incelendiğinde, devletlerin, hükümetlerin ve dar anlamda ise kamu kurumlarının yapmayı veya yapmamayı tercih ettiği şeyler olarak tanımlanan kamu politikası kavramı farklı alanlarda uygulanmaktadır. Konut, çevre, enerji, sağlık, sosyal politikalar bu kamu politikası uygulama alanlarından bazılarıdır.

Hükümetlerin üzerinde durduğu önemli alanlardan birisi de sosyal politikalarıdır. Sosyal devlet olmanın gereği olarak, merkezi yönetim ve yerel yönetimler sosyal alanda politika üretmekte ve hizmet sunmaktadır. Sosyal politikalar ile sosyal refahın sağlanması, gelir adaletsizliğin azaltılması, toplumun dezavantajlı kesimlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Merkezi yönetim ve yerel yönetim ile birlikte, sosyal politikaların şekillenmesinde sivil toplum kuruluşları da rol oynamaktadır. Kadın, çocuk, engelli ve yaşlılar gibi toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik üretilen politikalar sosyal politikaların kapsamına girmektedir.

Sosyal politikalar çerçevesinde değerlendirilen aile politikaları da, hükümetlerin üzerinde durduğu önemli politika alanlarından birisidir. Aile, önemini koruyan ve koruması gereken bir olgudur. İlk insanın ortaya çıkışıyla oluşmaya başlayan, bu zamana kadar varlığını koruyan ve gelecekte de varlığını sürdürmesi öngörülen bir oluşum olan aile, toplumun en temel birimini oluşturur. Aile denilen oluşum, bireylerin kendilerini müşterek hayata hazırladığı bir yaşam alanı, dünyaya gelecek olan çocukların eğitildiği bir eğitim yuvası ve hatta akrabalık ilişkilerinin yaşandığı bir huzur ortamı olarak tanımlanabilir. Aile toplumun en temel yapı taşı olarak görüldüğüne göre, toplumsal yaşama hazırlığın başladığı yer ve hatta toplumun geleceğine yön verilen bir kurum olarak görülmesinde herhangi bir sakınca yoktur. Aile farklı yapılanma türlerinde mevcudiyetini sürdürmektedir. Geri kalmış ve özellikle de tarımla uğraşan toplumlarda daha çok görülen geniş aile yapısı, gelişen teknoloji ve sanayi ile birlikte yerini çekirdek aileye bırakmak durumunda kalmıştır. Çekirdek aile toplumda en çok karşılaşılan aile yapısıdır.

Bu kadar önemli işlevleri olan aile yukarıda da vurgulandığı üzere, zamanla dönüşüm yaşamıştır. Özellikle sanayileşme ve modernleşme ile birlikte değişen aile yapısı toplumsal anlamda bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Eşler arasında geçimsizlik, aile içi şiddet, kadına karşı şiddet, boşanma, parçalanmış aileler, parçalanmış aile çocukları gibi

sorunlar/konular bunlardan bazılarıdır. Şiddet ve benzeri olayların önüne geçebilmek, toplum yapısında meydana gelen bozulmaları düzeltebilmek, kadını korunmasız ve teslim olmuş halinden kurtarabilmek, geleceğin toplumunu oluşturacak olan çocukların temelden düzgün bir birey olarak yetişebilmesini sağlayabilmek için yapılabilecek şeyler elbette olmalıdır. Bireyler bunları kendi elleriyle yapmaya kalktığında, toplum düzeninin daha çok bozulabileceği düşüncesi göz ardı edilmemelidir. O zaman bu yöntemleri uygulama sorumluluğu devlete düşmektedir. Devlet bunu belirli yöntemlerle, toplumun temel yapıtaşı olan aileye yönelerek gerçekleştirebilir. Bu amaçla uygulanan yöntemlerin genelini, aile politikaları başlığı altında toplamak mümkündür.

Aile politikalarını belirlemek çok kapsamlı bir olaydır. Bunları tasarlayacak ve uygulayacak olan belirli aktörlerin olması gerekmektedir. Düzensiz şekilde tasarlanmış politikaların hiçbir katkı sağlamayacağı aşikârdır. Türkiye’de de aile politikalarını belirleyen ve aile politikalarını şekillendiren belli başlı aktörler mevcuttur. Resmi, resmi olmayan ve uluslararası aktörler politika yapımında etkili olmaktadır. Resmi aktörlerin yanında, resmi olmayan aktörler içerisinde sayılan sivil toplum kuruluşlarının da aile politikalarının şekillenmesinde rol oynadığı ifade edilebilir.

Konya merkezli olarak kurulan Mehir Vakfı, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzlemde aileye yönelik işlev ve faaliyetler yürütmektedir. Mehir Vakfı, eğitsel, kültürel ve sosyal alanlarda faaliyetler yürütmekte ve Türkiye’de aile politikalarının şekillenmesinde rol oynamaktadır.

Buradan hareketle, hazırlanan çalışmanın temel amacı, aile politikaları ile ilgili kavramsal çerçevenin çizilerek, Türkiye’de aile politikalarının şekillenmesinde ve uygulanmasında rol oynayan aktörlerin incelenerek, özellikle sivil toplum kuruluşlarının bu süreçte gösterdikleri etkilerin irdelenmesidir. Aile birliğinin kurulması ve Türkiye’de aile politikalarının oluşturulması bağlamında, politika oluşumuna katılım sağlayan bir sivil toplum kuruluşu olan Mehir Vakfı’nın çalışmaları, hizmetleri ve sürece katkılarının değerlendirmeye tabi tutulması çalışmanın bir diğer amacıdır.

Aile kavramı ve Türkiye’de aile politikalarının şekillenmesinde yasal aktörlerin ve sivil toplum kuruluşlarının rollerinin inceleneceği, çalışmanın temel iddiaları şu şekilde sıralanabilir:

- Toplumun en temel birimi olan ailenin korunması, aile içi şiddetin önlenmesi, aile birliğinin devamının sağlanması için oluşturulan aile politikaları, sosyal politikaların temelini oluşturmaktadır.
- Türkiye'de aile politikalarının şekillenmesinde, merkezi yönetim ile birlikte yerel yönetimler aktif görevler üstlenmektedir.
- Türkiye'de aile politikalarının şekillenmesi sürecinde sivil toplum kuruluşları etkin rol oynamaktadır.
- Türkiye'de aile politikalarının oluşumu sürecinde Avrupa Birliği katalizör işlevi görmektedir.

Türkiye'de aile politikalarının oluşumunda genelde sivil toplum kuruluşlarının rolünün incelendiği, özeldense Mehir Vakfı'nın irdelendiği bu çalışmanın temel kısıtı çalışmanın gerçekleştirildiği dönemle sınırlı olmasıdır. Ayrıca, çalışmanın bir diğer kısıtı da Mehir Vakfı'nın incelenecek olması ve sonuçların bütün sivil toplum kuruluşlarına genellenemeyeceğidir.

Bu ekseninde hazırlanan çalışmanın temel araştırma sorusu; Türkiye'de aile politikalarının oluşturulması noktasında, Mehir Vakfı örneğinden hareketle sivil toplum kuruluşlarının ne derece etkin olduğudur? Bu temel araştırma sorusu ekseninde çalışmada şu sorulara cevap aranacaktır.

- Aile nedir, ailenin türleri ve işlevleri nelerdir?
- Aile politikasının tanımı, amaçları ve işlevleri nelerdir?
- Türkiye'de aile politikaları çerçevesinde, mevzuat ve kurumsal yapı nasıl oluşturulmuştur?
- Türkiye'de aile politikalarının oluşturulmasında rol oynayan aktörler kimlerdir?
- Türkiye'de aile politikasının oluşturulmasında sivil toplum kuruluşları ne derece etkindir?
- Türkiye'de aile politikalarının oluşturulmasında AB'nin rolü nedir?
- Mehir Vakfı'nın aile ile ilgili işlev ve faaliyetleri nelerdir?
- Aile politikalarının oluşturulması noktasında bir sivil toplum kuruluşu olan Mehir Vakfı ne derece etkindir?

Çalışmada Türkiye'de aile politikalarının oluşumunda genelde sivil toplum kuruluşları, özelde ise Mehir Vakfı irdelenmiştir. Çalışmanın temel sorunsalı, Türkiye'de aile politikalarının oluşum sürecinde sivil toplum kuruluşlarının nasıl rol oynadığının incelenmesidir.

Bu temel sorunsal ve sorular çerçevesinde hazırlanan çalışmada, betimleyici araştırma yönteminden birisi olan eleştirel literatür taraması tekniğinden ve nicel araştırma yöntemlerinden birisi olan mülakat tekniğinden faydalanılmıştır. Bu çerçevede, ilk olarak aile ve aile politikası kavramları bağlamında, Türkiye'de Kamu Aile Politikası ile ilgili daha önce yazılmış, makale, kitap, bildiri, tez gibi ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Ayrıca, bu konuda daha önceden hazırlanmış lisansüstü tezler irdelenerek, alan araştırmaları dikkate alınarak bu çalışmada değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, konuyla bağlantılı olarak Türkiye'de aile politikası ile ilgili yasal ve kurumsal düzenlemeler; kanun, yönetmelik, genelge vd. ve Avrupa Birliği İlerleme Raporları gibi birincil kaynaklardan faydalanılmıştır. Son olarak çalışmanın uygulama kısmında Mehir Vakfı'nın yöneticileri ile gerçekleştirilen mülakat sonucunda elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: SOSYAL POLİTİKA ARACI OLARAK AİLE POLİTİKASI

Çalışmanın bu kısmında sosyal politika aracı olarak aile politikası konusuna değinilmektedir. Bunun için öncelikle kamu politikası, sosyal politikalar ile ilgili kavramsal çerçeve ortaya konulmaya çalışılmakta, daha sonrasında ise çalışmanın odak noktasını oluşturan aile politikaları ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

1.1. Kamu Politikası: Kavramsal Çerçeve

Kamu politikası, en bilindik tanımıyla hükümetlerin veya kamu kurumların yapmayı ve yapmamayı tercih ettiği şeylerdir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, kamu politikası kavramı hakkında bilgi sahibi olmak için bu kavramı oluşturan kamu ve politika kavramlarının irdelenmesi çalışmanın bütünlüğü açısından önem taşımaktadır.

1.1.1. Kamu Kavramı

Kamu, Roma'da ve antik Yunan'da bazı haklar tanınmış ve ayrıcalıklı sayılan bir kesim olan yurttaşları tanımlamak için kullanılan bir kavramdı. Kamu sözcüğü, Ortaçağda ise soylular için kullanılırdı. 16. yüzyıl ve sonrasında hükümdar ve ona devlet işlerinde yardımcı olanlar ile devlet kurumları için kullanılmaya başlandı (Korkmaz, 2014: 23).

Kamu kelimesi; birinci anlamda “halk hizmeti gören devlet organlarının tümü”, ikinci anlamda ise “bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme” olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr, 2017). Amme kelimesi de kamu anlamına gelmektedir ve Arapça kökenli bir sözcüktür (www.tdk.gov.tr, 2017).

Toplum bilimciler tarafından kamu kelimesi genel olarak toplum kavramıyla eş anlamlı kullanılsa da, aslında toplumdan farklıdır. Kamuyu toplumun bütünü oluşturmaz. Kamu, yönetsel alanda “Halka hizmet veren devlet organlarının bütünü” şeklinde kabul görmektedir. Kamu hukuku, kamu yönetimi, kamu görevlisi, kamu güvenliği, kamu davası, kamu düzeni, kamu idaresi, kamu denetçisi, kamu hizmeti, kamu sektörü gibi kavramlar halka hizmet veren görevlileri, onların bağlı kalacağı sistemi veya mevzuatı ifade etmek için kullanılmaktadır (Urhan, 2012: 12).

Kamu, bir ülkede yaşayan insanların bütününe ifade eden bir kavramdır ve yazınsal olarak “özel” kavramının zıddı şeklinde tanımlanmaktadır. Dünya ile birlikte Türkiye’de 1970 sonrası yazına giren “Kamusal İşletmecilik” gibi kamuyu özel sektöre yaklaştıran yaklaşımlarla beraber, kamunun “özel” sözcüğünün zıddı olma niteliğinde yumuşama görülmektedir. Bu yumuşama, kamu sözcüğünü kavramsal olarak özel sektörden daha geniş,

ancak yönetilme bakımından benzer yapıda düşünmekten kaynaklanmaktadır (Göçoğlu, 2014: 7).

1.1.2. Politika Kavramı

Köken olarak politika, antik Yunan’da kente (şehir) karşılık gelen “polis” sözcüğüne dayanmaktadır. Antik Yunanların kentsel yapıları sıradan evlerden oluşan bir yığın değil; içinde agoranın, kütüphanelerin, tapınakların, han ve hamamların bulunduğu; bunları yönetecek insanların seçildiği ve bunların finansmanını sağlayacak iktisadi, askeri ve yönetsel karşılıkların ayrıldığı üstün bir yaşam ortamıydı (Kırdar, 2015: 8).

Politika kelimesinin Türkçede, genel anlamda iki karşılığı bulunmaktadır. İlkinde, İngilizce ‘politics’ kelimesinin karşılığı olarak politika, siyaset yapma anlamına gelmekte, diğerindeyse, İngilizce ‘policy’ kelimesinin karşılığı olarak; seçilen yöntem, yol, program gibi anlamlara da gelmektedir. Politika sözcüğü ikinci anlamının en doğru karşılığını, eğitim politikası, sağlık politikası veya enerji politikası gibi kavramlarda bulmaktadır (Tamzok, 2007: 12).

Politika kelimesi; birinci anlamda “devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa”, ikinci anlamda ise “davranış biçimi, düşünce yapısı” olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr, 2017).

Politika sözcüğünün, sivil yönetim anlamına gelen Fransızca ‘policie’ kelimesinden İngilizceye; şehir devleti anlamına gelen Yunanca ‘politeia’ kelimesinden geçerek ise Fransızcaya girdiği düşünülmektedir. 15. yüzyıldan itibaren ise anlamı, yüksek seviyedeki amaçların yerine getirilmesi için, kabul edilebilir program ve yöntemlerin harekete geçirildiği, hareket planı ya da yönetim şekli olarak kabul edilmektedir (Karadeniz, 2016: 44).

Tek başına kullanıldığında politika kelimesi, İngilizcedeki ‘politics’ ve Türkçedeki siyaset anlamlarına gelmektedir. Bundan dolayı politika kelimesinin başına kamu, eğitim, konut, sağlık, iç-dış güvenlik vb. alanlarla alakalı kelimeler getirildiğinde İngilizcedeki ‘policy’ manasına gelen ‘politika’ daha net biçimde anlaşılabilir. ‘Policy’ hükümetin ve emrindeki yönetimin bir kamu politikası ya da bir eylem programıdır. ‘Politics’ ise güç kazanmak amacıyla yürütülen, genel bir etkinlik ya da politik bir rekabet niteliğindedir (Usta, 2013: 81).

Türkiye’de genel anlamda politika kavramını temsilen, kökeni Arapça olan siyaset sözcüğü kullanılır. Bu sözcük at eğitimi, at talimi anlamına gelmektedir ve Arapçada yer alan “seyis” kelimesinden türetilmiştir. Bu noktadan hareket edilirse, siyaset sözcüğünün ağırlıklı olarak ülke ve devlet idaresi ile alakalı bir kavram ve ‘yönetmek’ eyleminin yansımaları olduğunu kabul etmek yanlış olmayacaktır. Politika, Littre’nin 1870 yılı baskılı Büyük Sözlüğünde “devletleri idare etme bilimi” şeklinde tanımlanmıştır (Göçoğlu, 2014: 5-6).

1.1.3. Kamu Politikası Kavramı

Bir disiplin olarak kamu politikası, kamu kaynaklarının hangi problemleri çözmek için harcanacağına karar verir ve siyaset süreci ile yakından ilgisi vardır. Devletler, kamusal politika seçimlerinin yapıldığı kurumları ve siyasal süreçleri ifade eder. Bir grup insanın hükmettiği veya yönettiği yasal otoriteyi, bu kurumlar ve süreçler temsil ederler (Urhan, 2012: 13).

Kamu politikası kavramıyla alakalı, bakış açıları farklı araştırmacılar tarafından, birbirinden farklı açıklamalar yapılmıştır. Bu açıdan, ‘kamu politikası’ kavramının genel kabul gören tek bir tanımı bulunmamaktadır (Tamzok, 2007: 12). Kamu politikasının ne olduğunu ve dolayısıyla onun nasıl kullanılacağını belirlemek için, tanımlarının arasından seçim yapmak gerekmektedir (Oluğ, 2015: 20). Kamu politikasının anlamındaki soyutluk, üzerinde anlaşılabilir bir tanımın bulunmamasına yol açmaktadır. Bir ülkede iktidar olmak isteyen birçok parti varken ve hepsinin vaatlerinin özünde kamu yararı yatmaktayken, üretip uygulayacakları kamu politikalarının değil birbirine benzemesi, tamamıyla zıt durumda olabilmesi dahi bu duruma güzel bir örnek oluşturmaktadır (Karadeniz, 2016: 42-43).

Hükümetlerin kamuya yönelik bir sorun ya da siyasi bir konuyla ilgili sorumluluk aldıkları tercihleri, kamu politikası olarak tanımlanabilir. Bu tercih, norm ve değerlere bağlı olarak çeşitli ve çelişkili olaylar arasında ilişki kurar. Kamu politikası örnekleri basitçe akla gelse dahi kamu politikasını açık biçimde savunmak zordur. Hükümetin amaç ve faaliyetleri ile alakalı olarak politika oluşturması, maksatlar ve alternatifler tercihi gerektirir ve tercihler daima maksadı içinde barındırır (Kırdar, 2015: 12).

Kimilerine göre devletin yapmak istedikleri ve istemedikleri şeklinde tanımlanan kamu politikası, kimilerine göre de yapmayı ve yapmamayı seçtiği faaliyet şekli olarak

tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2014: 1). En geniş ve genel anlamda kamu politikasının tanımı; “Devletin yapmayı veya yapmamayı tercih ettiği her şey” olarak kabul edilebilir (Göçoğlu, 2014: 8).

İlk bakışta hükümetin uygulamaya koymayı planladığı icraatlar ve hedefler şeklinde algılanan kamu politikası aslında, hükümetlerin üstünde bir manada, bütün kamusal kuruluşlarla devletin hedeflediği ve faaliyete geçirdiği program, plan ve strateji olarak anlaşılmalıdır. Kamu politikası benzer olaylar ya da farklı sorunlar karşısında (kamu) yönetimin hareket biçimi, kırmızı çizgileri ve izlediği yol haritası şeklinde de algılanabilir. Kamu politikası analizi, kamu kuruluşları tarafından verilen kamusal hizmetlerin analiz edilmesi, yorumlanması ya da kamusal hizmetlerin anlaşılma çabası şeklinde de anlamlandırılabilir (Çalı, 2012: 4-5).

Kamusal kuruluşlar için çok önemli roller içeren kamu politikalarını oluşturma sürecinde yalnızca kamu kurum ve kuruluşları rol oynamaz. Bazen tam bazen de kısmen özel sektör ya da sivil toplum kuruluşları da rol alır ve bu durum ülkelere göre farklılık gösterebilir. Kamusal müdahalenin yoğunluğu ve biçimi sürekli olarak bir değişim içerisinde olmuştur. Kamusal kaynakların kullanımının çoğalması, gelişen iktisadi ve bölgesel entegrasyonlar, şehirleşme ve hızlı toplumsal dönüşümler, iktisadi istikrarsızlıklar ve toplumsal problemler, yoksulluk gibi birçok faktör kamu politikalarının geçmişten daha farklı yoğunlukta ve biçimlerde oluşmasına neden olmuştur (Usta, 2013: 82-83).

1940'ların sonlarında ve 1950'lerin başlarında Harold Lasswell'in yazdığı eserde, kamu politikası yaklaşımı ilk defa telaffuz edilmiştir. 1960'lar ve 1970'lerde esas itibarıyla ABD'de geliştirilen 'politika analizi' literatürü akademik dünyayı etkilemiştir. Politika analizi ve kamu politikası kavramları; 1970 ve 1980'lerin başlarında kamu idaresinin temelde tekrardan düşünülmesine sebep olan 'kamu sektörünün idaresi' yaklaşımıyla, odak noktası haline gelmiştir (Urhan, 2012: 14).

Kamu politikası çalışmalarının ortaya çıkışı bakımından üç çeşit görüş vardır. İlk görüşe göre, örgütlü toplumun ortaya çıkışıyla birlikte kamu politikası alanı görülür ve bu durum insanlığın örgütlenme tarihiyle neredeyse eşittir. İkinci görüşe göre kamu politikası alanı, Rönesans, Reform ve Aydınlanma dönemleri sonucunda devlet idaresinde pozitivist düşüncenin ön plana çıkması ile bilimsel bir alan edinmiştir. Bu çalışmaların başlangıcına

dair son görüş ise, çalışmaların 2. Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında ABD ve müttefiklerince ilk defa uygulandığını savunur (Kırdar, 2015: 15).

Türkiye’de ‘kamu politikası’ ya da ‘kamu politikası analizi’ ayrı birer disiplin olarak kabul görmemiştir. Bununla beraber, 2000’li yıllardan başlayarak kamu politikaları ve politika analizine yönelik ilgisizlik eğilimi tersine dönmüş haldedir. Bu süreçte kamu politikası alanı, özellikle kamu yönetiminin akademik camiasında yoğun ilgi uyandırmıştır (Köseoğlu, 2013: 5).

1.1.4. Kamu Politikasıyla İlgili Temel Kavramlar

Kamu politikası bazı kavramlarla ilişkilidir. Bu kavramların tanımlanması kamu politikasını anlamamıza yardımcı olacaktır (Ergun, 2004: 304; Çevik, 2004: 136-137'den aktaran Urhan, 2012: 15-16):

- ***Kamu Politikası Talepleri:*** Kamu görevlilerinden, özel ya da resmi, başka aktörlerce siyasal dizge içinde bir eylemde bulunulması ya da bulunulmaması istemleridir.
- ***Kamu Politikası Aktörleri:*** Kamu politikası ile ilgili karar sürecinde veya kamu politikaları oluşturma sürecinde doğrudan veya dolaylı katkısı olan seçmenler, baskı grupları, bürokratlar, siyasi partiler, hükümet ve parlamento (bazı ülkelerde askerler) kamu politikası aktörleri olarak adlandırılır.
- ***Kamu Politikası Kararları:*** Kamu politikasının özellikle formüle edilmesi ve uygulanması ile ilgili kamu görevlileri tarafından kamu politikası faaliyetlerine yön vermek ve içeriğini düzenlemek için verilen kararlardır.
- ***Kamu Politikasıyla İlgili Söylemler:*** Kamu politikasıyla ilgili resmi söylem ve görüşlerdir. Örnek olarak hükümetin veya kamu kuruluşlarının amaç ve hedeflerine işaret eden kamu görevlilerinin konuşmaları ve söylemleri, mahkeme kararları, meclisin çıkardığı yasalar, yürütmenin çıkardığı kararname ve talimatlar, idari uygulama yönetmelik ve yönergeleri vs. gösterilebilir.
- ***Kamu Politikası Çıktıları:*** Kamu politikalarının somut olarak ortaya çıkan belirtileri olup gerçekleştirilen hizmetlerdir. Politika kararları sonucunda uygulanırlar. Çıktılar, ne yapılacağını söylemek değil yapmaktır. Örneğin; toplanan vergiler, yol yapımları, sosyal güvenlik ödemeleri, sağlık hizmetleri vb.

- **Kamu Politikası Sonuçları:** Sonuçlarla çıktılar birbirinden farklıdır. Kamu politikası sonuçları, kamu yönetimi tarafından uygulanan ya da uygulanmamasından ortaya çıkan ve toplum için amaçlanan veya amaçlanmayan sonuçlardır. Bir politikanın çıktılarının toplum üzerindeki etkileri politikanın sonuçları olarak görülmektedir.

1.1.5. Kamu Politikası Oluşturma Süreci

Kamu politikası süreci modern siyasal sistemlerde, genel olarak, düzensiz ve karışık bir süreçtir. Resmi veya gayri-resmi birçok aktörün politika oluşturma sürecine düzenli veya düzensiz şekilde katılmaları söz konusudur. Bu süreç, genel olarak, ilgili tarafların işbirliği içinde kamusal sorunlara tarafsız, nesnel çözümler arama süreci değil, aksine, menfaatleri çatışan tarafların arasındaki mücadele şeklinde ortaya çıkmaktadır. Politika oluşturma süreci, sürekli olarak değişen bir çevrede devam etmektedir. Bundan dolayı değişen çevrede politikaya ilişkin birçok parametre ile beraber, politikanın kendisinin de değişimi ortaya çıkmaktadır (Tamzok, 2007: 15).

Kamusal politikaları oluşturma türleri ve içerikleri ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir. Öte yandan ülkelerin yönetim biçimleri ile gelişmişlik düzeyleri de kamusal politikaları ve kamusal politikaların oluşturulması sürecinde önemli etkiye sahiptir. Fakat günümüzde bütün devletlerde iyi veya kötü, az veya çok ortaya çıkan ve uygulanan bir olgu olduğunu söylemek gerekmektedir. Çünkü günümüzde toplumu ilgilendiren sorunlara karşı kamusal politikaların oluşturulması ve faaliyete geçirilmesi, gelişmiş devletlerin meşruiyetinin ve devamlılığının bir göstergesi olarak algılanmaktadır (Nacak, 2015: 83).

Kamu politikası süreci, kamusal bir problemin tanımlanıp gündeme gelmesi; problemin çözümünde devlet, hükümet ve diğer aktörlerin alternatif yolları ortaya koyması, kanuni zemin üzerinden yenilenmenin sağlanması şeklinde tanımlanabilir (Kırdar, 2015: 38). Politikaların oluşturulmasında ulusal ekonominin durumu, ülkenin kısa ve uzun dönemli çıkarları, ulusal güvenlik, uluslararası ilişkilerin durumu, kamuoyunun yeni politikalar konusundaki istemleri, gelir durumu gibi birçok ölçüt göz önüne alınmak zorundadır. Politika oluşturma süreci, siyasi sistem içerisinde ortaya çıkan bir dizi etkinlik ya da süreçlerde yapılan genel kabuldür (Urhan, 2012: 16).

Politika yapma süreci modeli, kamusal politika üretim sürecini döngüsel olarak basamaklara ayırır ve bazı bilim insanları tarafından son derece değişmez ve rasyonel olarak kabul görmektedir. Bahsedilen politika yapma süreci; sorunun tanımlanması, politika önerilerinin düzenlenmesi, politikanın meşrulaştırılması, politikanın uygulanması, uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi ve sorunun tekrardan tanımlanması basamaklarından oluşmaktadır (Göçoğlu, 2014: 19).

- **Problemin Tanımlanması:** Kamusal bir politikanın gelişimi sorunların ortaya çıkmasıyla başlar (Kırdar, 2015: 39). Sorunun tanımlanmasında, soruna sebebiyet veren faktörlerin ortaya konulması mühim bir konudur. Soruna ait çevresel şartların, sorundan etkilenen kitlenin, soruna yönelik birbiriyle çatışan maksatların, mantığa uygun bir çözüm ihtimali varlığının ve benzeri konuların araştırılması, sorunun ortaya konulması bakımından önemli olmaktadır (Tamzok, 2007: 18). Bu çerçevede problemin asıl kaynağına gidilmelidir. Çözüm bekleyen problem, kolay bulunamayacak biçimde derinlerde olabilir (Karadeniz, 2016: 85). Sosyal sorunların tanımlanmasında, iktidar seçkinleri, medya, çıkar grupları gibi bazı aktörlerin rolleri vardır. Sorunların genel bir kabul görmesi ve kamusal politika oluşturacak bir etkiye ulaşması bakımından bu sorunların net, açık ve basit bir biçimde ortaya konulması gerekmektedir (Göçoğlu, 2014: 21). Tanımlanan sorunların bir politika gündemine dönüşmesi ise, bu konuya olan taleple alakalıdır. Belli bir zaman aralığında, kamu görevlileri, vatandaşlar veya çıkar grupları tarafından, tanımlanmış sorunlarla alakalı politikaların oluşturulması gerektiği yönünde kamu idaresine fazlaca talep gelmektedir. Aynı zamanda, kamusal sorunlarla alakalı politika talepleri, kaynak ve zaman yetersizliği sebebiyle kamu idarelerinin dikkatini çekmek açısından birbirleriyle sürekli rekabet halindedir. İlgili taleplerin yalnızca bir kısmı politika yapıcılarca kayda değer bulunmaktadır. Bundan dolayı, bir kamu politikasına dönük gündem oluşturma, fazla sayıda politika sorununun rekabet içinde olduğu bir süreçtir (Tamzok, 2007: 19).

- **Politika Talepleri ve Değerlendirme Kriterlerinin Saptanması:** Politika talepleri, çeşitli aktörlerden farklı biçimlerde gelebilir. Ülkede yaşayan vatandaşların hepsinin her kamusal politikadan haberdar olmasının imkânı yoktur. Belli alanlarla alakalı sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve belli alanlarda yayın yapan medya organları, kamu politikası gündemlerinden ilgili alanlardaki vatandaşları haberdar

ederler. Son zamanlarda Türkiye’de ve dünyada bu duyuru seçenekleri arasına sosyal medya eklenmiştir. Kamusal politika taleplerinin toplanması, ölçülmesi ve değerlendirilmesi bakımından sosyal medya fazlaca önem arz etmektedir (Göçoğlu, 2014: 21-22). İlgili süreçte, tanımlanan sorunla baş edebilmek için politika önerileri ortaya konular ve değerlendirme sonucu içlerinden biri uygulanacak politika olarak seçilir. Politikanın tanımlanması ve gündeme getirilmesi sürecinde görev alan aktörler, politika önerilerinin geliştirilmesi sürecinde de etkin rol oynamaktadırlar (Tamzok, 2007: 21). Alternatif politikaların içinde ölçüm, kıyas ve seçim yapabilmek için bazı değerlendirme ölçütlerinin tespit edilmesi gerekir. Genel olarak yararlanılabilecek ölçüm araçları arasında adalet, kamu yararı, etkililik, verimlilik, maliyet, fayda, yasallık, idare bakımından kolaylık ve siyasal kabul edilebilirlik vardır. Toplumsal psikolojinin ehemmiyeti de çok büyük olabilmektedir (Karadeniz, 2016: 85).

- **Gündem Belirlenmesi:** En önemli aşamalardan bir diğeri, toplumda meydana gelen bir problemin gündeme getirilmesi ya da diğeri bir ifadeyle toplumsal probleme yönelik gündemin belirlenmesidir. Çünkü toplumsal bir probleme ve çözümüne dönük gündemin belirlenmesi, politika yapıcı aktörleri harekete geçiren yani kamusal politika oluşturma sürecini fiilen başlatan bir aşamadır. Politika sürecinin merkezinde gündem oluşturma vardır (Nacak, 2015: 86). Medyanın, gündemin belirlenmesindeki rolü büyüktür. Medya, bazı konuları gündeme getirerek, konuların önemi açısından bir çerçeve çizmektedir. Gündem oluşturma basamağında etkisi olan önemli aktörlerden birisi de baskı gruplarıdır. Bu gruplar, özellikle çok partinin olduğu sistemlerde doğrudan (lobicilik) veya dolaylı olarak (propaganda ve çeşitli eylemler) gündemlerin belirlenmesinde etkilidirler (Göçoğlu, 2014: 22).

- **Politikanın Belirlenmesi:** Alternatif politika üretilmesinin kolaylığı, değerlendirme ölçütlerinin çok iyi saptanmasına bağlıdır. Yaratıcılık politika analizinin bu aşamasında da önem arz etmektedir. Olası politikalar bu basamakta ortaya konular (Karadeniz, 2016: 85). Alternatif önerilerin tümü, bu önerilerle alakalı ölçüt ve etki değerlendirmeleri masada durmaktadır. Bu çözüm önerilerinden en çok ön plana çıkan veya önerilerin belirli bir bölümünü içine alan sentez karar belirlenebilecektir. Karar verilmesinin ardından politika formüle edilir, gerekli olan düzenleme ve kanun çıkarma işlemlerinin yapılmasının ardından, uygulanacak

politika artık belirlenmiş olur (Göçoğlu, 2014: 23). Bu aşamaya, sorunları çözmek için yöntem geliştirme aşaması da denilebilir. Kamu kurum ve kuruluşları bu aşamada, sorunun çözümü için doğaçlamaya da sistemli çözümler geliştirebilir (Korkmaz, 2014: 12).

- **Politikanın Uygulanması:** Yasama organından geçen politikaları yürütmek amacıyla tasarlanan bütün etkinlikler, politikanın uygulanması aşamasının içindedir. Bu etkinlikler, mevcut örgütlere yeni sorumlulukların atanmasını ya da yeni örgütlerin kurulmasını da içermektedir. Örgütler, harcamaların yapılması, sözleşme yapımı ve personel alımı gibi farklı türlerde idari görevleri yerine getirirler (Tamzok, 2007: 24). Kamusal bir politikanın uygulanması, oluşturulan bir kamu politikasının bürokrasi tarafından fiilen hayata geçirilmesi veya işlevsel hale dönüştürülmesi biçiminde ifade edilmektedir. Burada asıl önemli olan, politikanın bürokrasinin hangi kesimi tarafından hayata geçirileceği, oluşturulmuş bir kamu politikasında uygulayıcı konumda kimin daha etkin olduğudur. Çünkü kamusal politikaların uygulanması aşaması, her zaman belirlenen hedefler çerçevesinde ve beklenildiği ölçüde gerçekleşmemektedir (Nacak, 2015: 91).

- **Politikanın Değerlendirilmesi:** Bu aşama sürecin en zor ve çok yönlü düşünülmesini gerektiren basamaklarından birisidir. Oluşturulan politikalar ayrıntılı olarak ve tek tek değerlendirilir (Karadeniz, 2016: 86). Politikanın değerlendirilmesi, buraya kadar değinilen aşamaların değerlendirildiği kısımdır. Bu aşama, hedef ve amaçların yerine getirilip getirilmediğinin, sorunun çözümlenip çözümlenmediğinin, politikanın uygulanıp uygulanmadığının saptandığı aşamadır (Korkmaz, 2014: 14). Politika değerlendirmesi, politika sürecinin, basit bir biçimde, ardı ardına sıralanmış aşamalarından sonuncusu şeklinde düşünülmemelidir. Başka bir deyişle, politika değerlendirme, kamusal politika süreci boyunca gerçekleştirilebilecek devamlı bir faaliyettir. İlgili faaliyet, politikanın içeriği, uygulaması ve etkilerini de -çoğunlukla beraber- içermektedir (Tamzok, 2007: 28). Bu değerlendirmelerin sonucunda; hem uygulanan yol ve yöneme yönelik hem de topluma ve sosyal problem karşısında yarattığı etkilere yönelik hata ve eksiklikler koyulabilmektedir. Bunun sonucunda daha büyük hata ve eksikliklere, daha ortaya çıkmadan anında müdahale edilebilmesi sağlanmaktadır. Bu durum oldukça önemlidir. Çünkü bu yolla toplumsal bir tepki alan politikanın uygulanması tamamıyla ortadan kaldırılabilenekte veya uygulanan

politikaya yönelik gerekli yapısal ve yasal düzenlemelerin hemen yapılmasıyla politikanın istenilen etkilere ve sonuçlara ulaşması sağlanabilmektedir (Nacak, 2015: 93-94).

• **Problemin Yeniden Tanımlanması:** Takip edilmeyen, geri beslemesi sağlanamayan bir politikanın, en iyi karar verilmiş olsa dahi, zamanla yeni problemlere gebe olduğu hiçbir zaman unutulmamalıdır. Bundan dolayı uygulanmış politikaların takip edilmesi gereklidir. Elde edilecek sonuçlar olumlu olmasa dahi, ilerleyen zamanlardaki politikalar açısından ders niteliğinde olması yönüyle de kamu politikaların sonucunun takibi önemli bir husustur (Karadeniz, 2016: 86). Kamu politikası süreci döngüsel bir süreçtir. Sorunun yeniden tanımlanması sürecinde, uygulanan politikanın ardından oluşan bir başka sorunu veya başkalaşan aynı sorunu tespit etmek mümkün olacaktır (Göçoğlu, 2014: 25).

1.2. Kamu Politikası Uygulama Alanı Olarak Sosyal Politika

Sosyal devlet olmanın gereği olarak sosyal politikaların hayata geçirilmesi ve uygulamaya konulması kamu politikaları içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Çalışmanın bu kısmında sosyal politikalar ile ilgili kavramsal bilgilere genel hatlarıyla yer verilecektir.

1.2.1. Refah Devleti

Başpiskopos Temple tarafından 1940 yılında ‘Citizen and Churchman’ adlı çalışmada, refah devleti terimi ilk kez kullanılmıştır. Fakat kimi yazarlara göre refah devleti kavramı 1934 yılında Oxfordlu Alfred Zimmer tarafından, Temple’den önce kullanılmıştır (Özkayalar, 2007: 8).

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde refah devleti uygulamalarına altyapı oluşturan ve 1942 yılında, İngiltere’de William Beveridge tarafından ortaya konulan ünlü ‘Beveridge Raporu’ ile beraber, refah devleti terimi bir yandan bugünkü anlamına yaklaşmış, diğer yandan da terimin kullanımı yaygın hale gelmiştir (Gümüş, 2012: 20).

Refah devleti kavramının Beveridge Raporu’nda direkt olarak kullanılmadığını söyleyen sosyal politika tarihçisi Jose Harris; raporda ifade edilen şeylerin refah devleti modeli olduğunu, bu yüzden de Beveridge’in refah devletinin babası olduğuna vurgu yapmaktadır (Güç, 2015: 15).

Birçok Batılı ülkede siyaset felsefesinin zaferi refah devletidir. Sosyal politika ya da sosyal güvenlik çabalarının birikimidir. Politik anlayış, bireye bakış ve en önemlisi devletin iktisadi ve sosyal yaşantıdaki yeri gibi konularda mevcut düşüncenin değişim göstermesidir. Bu değişimle devletin refah yaratması gerektiği fikri ön plana çıkmış ve ta ki küreselleşme bu fikri yeniden sarsana dek zihinlerde yer etmiştir. Devletin refah sağlama amacı çerçevesinde, kamusal güç refah devletinde önemli bir enstrüman haline gelmiştir (Özalp, 2016: 55).

Literatürde refah devleti tanımı yazarlara göre değişiklik göstermektedir. Tanımlar, merkeze aldığı amaca göre (eşitlik, vatandaşlık, sosyal haklar, sosyal adalet gibi) ve refah devletine verilen sorumluluğa göre (minimum-maksimum) değişmektedir. Refah devletini örgütlü bir güç olarak tanımlayan Asa Briggs'e göre, piyasa güçlerinin rolünü değiştirebilmek için, refah devleti en az üç yönde örgütlü gücünü bilinçli bir biçimde kullanır (Güç, 2015: 16).

Refah devleti ilk olarak, aile ve bireylerin yaptıkları işlerin ya da varlıklarının piyasa değerinden bağımsız biçimde, minimum seviyede bir geliri garanti eder. İkinci olarak, aile ve bireylerin karşısına çıkabilecek sosyal riskleri (hastalık, yaşlılık ve işsizlik gibi) düşürerek belirli bir ölçüde güvence sağlar ve bu sayede ailevi ya da bireysel krizlerin önüne geçer. Üçüncü ve son olarak da tüm bireylere, sınıf ya da statü ayrımı yapmaksızın genel kabul görmüş sosyal hizmetler çerçevesinde en iyi standartları sağlar (Gümüş, 2012: 21).

Bir diğer tanıma göre refah devleti, modernite ile ortaya çıkan tarihsel süreçteki toplumsal ve iktisadi değişimler sonucunda gelişen ve bunlara göre şekillenen bir idare şekli, toplum ve devlet arasındaki özel bir ilişki türüdür. Bu manada; adil bir refah dağılımı sağlamak, yoksulluğu azaltmak, piyasa sorunlarını giderecek sosyal hizmetleri sunmak ve piyasadan kaynaklanan çeşitli risklere karşı garanti sunmak, modern refah devletinin temel amacıdır. Buna göre, iktisadi düzenden kaynaklanan avantaj ve dezavantajları dengelemeye çalışan devlet refah devletidir (Özkayalar, 2007: 8).

Yaşam koşusuna her birey eşit şartlarda başlamaz. Bazı özellikler doğumla birlikte kazanılır. Örnek olarak, ırk, renk, dil, doğum yeri, hatta anne-babanın kültür seviyesi, sosyal statüsü ve iktisadi durumu gibi bazı özellikler her birey için farklılık göstermektedir. Bir de bireyin, yine kendisi dışında meydana gelen, fakat onu işsizlik, yoksulluk gibi tehlikelere maruz bırakan bazı sosyal ve iktisadi faktörler de söz konusudur. İşte bu avantaj ve

dezavantajları dengelemeye çalışan, dengedeki ibreyi daha ziyade sosyal ve iktisadi açıdan zayıf olanlar lehine tutan devlet refah devletidir (Özdemir, 2004: 36).

Refah devleti konusunda çeşitli tanımlamalarının ortaya konması, endüstrileşmiş Batı toplumlarının devletin iktisadi yaşamı düzenlemesi, demokratik siyasi kuralların oluşturulması ve sosyal hakların tüm vatandaşlara garanti edilmesi tecrübelerinin farklı olmasından meydana gelmektedir. Günümüzde güçlü ve kurumsal bir refah devleti, sosyal politikaları iyi örgütleyebilmiş devlet şeklinde ifade edilmek istenmektedir (Topal, 2011: 16).

Refah devletinin kapsamı arttıkça devletin mali büyüklüğünün de artması, dikkat edilmesi gereken başka bir husustur. Refah devletinin kapsamı arttıkça sosyal giderler, emekli ve işsizlik aylıkları gibi harcamalar çoğalmakta, bu durum da vergi verenlerin yükünü arttırmaktadır. Hal böyle iken hem giderler hem de gelirler bakımından daha büyük bir devlet karşımıza çıkmaktadır (Gümüş, 2012: 22).

Refah devleti ile sosyal devlet kavramları, birbirlerinden aslında pek de farklı değildirler. Fakat literatürde genellikle ‘sosyal devlet’ yerine ‘refah devleti’ kavramı tercih edilmektedir. ‘Sosyal devlet’ ile ‘refah devleti’ kavramları bazı yazarlara göre aynı anlama gelmemektedir. Bunun sebebi, refah devleti kavramının, herkese modern bir hayat ve geçim seviyesi sağlayabilecek olan gelişmiş ülkeleri ifade ediyor olmasıdır. Yani, bu açıdan bakılırsa, ‘her sosyal devlet bir refah devleti değildir fakat her refah devleti aynı zamanda bir sosyal devlettir’ şeklinde çıkarıma ulaşılabilir (Yıldırım, 2014: 5).

1.2.2. Sosyal Devlet

Çok yönlü ve karışık bir yapısı olan, kişinin bulunduğu toplumda belli bir safhadan sonra ortaya çıkan devlet, kişilerin toplumsal hayatlarında ilişki içerisinde oldukları siyasi bir organizasyon ve bir örgütlenme türüdür. Bu siyasal yapı, siyasal toplumla alakalı önemli kararlar verebilen, merkezileşmiş ve kapsayıcı toplum içerisindeki en üstün iktidar olarak bilinen siyasal iktidarın örgütlenmiş bir şeklidir. Bu açıdan devlet; kendisini meydana getiren ülke, hâkimiyet ve millet öğelerinden yola çıkılarak, ‘belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan, üstün bir iktidara bağlı bulunan örgütlenmiş insan topluluğunun meydana getirdiği, tüzel kişiliği olan süreklilik sahibi bir varlık’ biçiminde tanımlanmaktadır (Öztürk, 2012: 8).

Klasik liberal görüşün görünmez elinin 1929 Büyük Buhran karşısında çaresiz kalması, sosyal devletin ortaya çıkışına neden olmuştur. Sosyal devlet, 19. yüzyılda hüküm süren jandarma devletinin karşıtı şeklinde kurgulanmış ve aynı zamanda endüstrileşmenin sonuçlarından olumsuz olarak fazla miktarda etkilenen emekçilerin hayat şartlarının da gün geçtikçe kötü hale gelmesi ve buna bağlı olarak emekçi sınıfının güçlendiği süreci de beraberinde getirmiştir. Sosyal adaletin sekteye uğradığı, sermaye-emek çatışmasının yoğun olarak yaşandığı ve eşitsiz ilişkilerin ilerlediği bu süreç ile bilhassa 2. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı olumsuz şartlar, sosyal devletin de tartışıldığı döneme rastlamıştır. Bundan dolayı, 1930'larda çekirdeklerini veren sosyal devlet, 1945-1970'li yıllar arasında ciddi uygulamalara sahne olmuş, ancak 1970'li yıllarla beraber yaşanan yeni bir krizin ardından sosyal devlet de krize girerek arka planda kalmıştır. Bu sürecin ardından sosyal devletin tamamen yok olduğunu söylemek mümkün değilse de, sosyal devlet gücünü çok büyük oranda kaybetmiştir (Candan ve Erol, 2017: 93-94).

Kavramın tüm unsurlarını içerebilecek net bir sosyal devlet tanımı yapmak zordur. Özellikle 20. yüzyılda batı demokrasilerinde ortaya çıkan sosyal devlet nosyonu, devletin sosyal adaleti ve barışı sağlamak amacıyla iktisadi ve toplumsal yaşama aktif müdahalesini yasal ve gerekli gören bir anlayışa karşılık gelmektedir. Sosyal devlet genel olarak, 'vatandaşların refahlarıyla, sosyal durumlarıyla ilgilenen, onlara asgari bir hayat seviyesi sağlamayı vazife bilen devlet' biçiminde tanımlanmaktadır (Çimen, 2009: 3). Bu tanımdan baktığımızda sosyal devlet kavramının çok eskilere dayandığını söylemek yanlış olmaz. Montesquieu, 'De L'esprit Des Lois' isimli eserinde bu konuyla alakalı, 'Devletin sorumluluğu sokakta dağıttığınız sadaka ile yerine getirilmiş olmaz. Devlet, tüm vatandaşlara; yiyecek, elbise vermek, sağlığına aykırı olmayacak bir hayat seviyesi hazırlamak ve belli bir güvence sağlamakla yükümlüdür.' sözüyle, sosyal devlete vurgu yapmıştır (Kitapçı, 2007: 16).

Sosyal devletle alakalı bir başka tanımlamaya göre; sosyal devlet endüstrileşmenin ortaya çıkardığı adaletsizliklere karşı gelen tepkilerin bir sonucu olarak, yalnızca yaşama hakkı değil var olma güvenliği, iş sahibi olma güvenliği ve bunlarla beraber gelire sahip olma güvenliğini ifade eder (Karadoğan, 2015: 5).

Zayıfı korumak ve bireyler arasındaki iktisadi ve toplumsal adaletsizlikleri gidererek kişinin mutluluğunu gerçekleştirmek ihtiyacından dolayı, sosyal devlet anlayışı ortaya

çıkmiştir. Sosyal devlet bu kapsamda, vatandaşlarının iktisadi ve toplumsal durumlarıyla çok yakından ilgilenecek, onlara -özellikle kazanç seviyesi yüksek olmayanlara- asgari ölçülerde bir hayat seviyesi sağlama amacını taşımaktadır. Türkiye’de de ilk defa 1961 Anayasası ile kabul edilen “Sosyal Devlet İlkesi”, 1982 Anayasası’nın da gerek başlangıç kısmında gerekse 2. ve 5. maddelerinde açık biçimde yer almaktadır (Kacar, 2009: 5).

Sosyal devlet içinde sosyal hizmetlerin örgütlenmesi, devletin düzene kasten müdahale etmesi manasına gelmektedir. Aile ve bireyleri yüksek sosyal risklere (işsizlik, hastalık, yaşlılık, gibi olumsuz durumlar) karşı muhafaza etmek ve bu riskleri minimize etmeye yönelik çalışmalar yapmak, sosyal devletin yükümlülüğüdür. Bu yükümlülüğün sonucunda toplumdaki tüm kesimler arasında hakça paylaşımın ve eşitliğin oluşmasının önündeki engelleri de ortadan kaldırmakla görevlidir (Velioğlu, 2016: 28).

Devletin klasik görevlerinin dışında yeni sorumluluk ve işlevler yüklenerek, yurttaşlarının onuruna yakışır biçimde bir hayat sürdürmelerini sağlamak adına başta eğitim ve sağlık olmak üzere, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, konut vb. imkânları sunmak, toplumdaki zayıflıkları korumak, toplumsal adaletsizlik ve kayırmacılığı gidermek, gerek gördüğü zaman önleyici ve yerine geçici önlemler almak, yurttaşlarının toplumsal bütünleşmesine yardımcı olacak uygulamaları devreye sokmak, sosyal devlet olmanın en temel koşullarıdır (Fidan, 2006: 37). Devletin bu sorumlulukları, sosyal sistemin işleyişine müdahale şeklinde anlaşılmalıdır. Devlete bir takım olumlu edimlerde bulunma görevleri, sosyal devletle beraber yüklenmiştir (Gümüş, 2012: 18).

1961 Anayasasında Türkiye Cumhuriyetinin temel nitelikleri arasında sosyal devlet baş yeri almıştır, sosyal devlet olma şartını sağlayacak hükümler 1961 Anayasasına konmuştur (Sağlam, 2011: 13). Türkiye’de devlet sistemi, kendisini 1961 yılından bu yana anayasal manada “sosyal devlet” şeklinde tanımlamış olmasına karşın, yaygınlaşan ve kronikleşen problemlere karşı daimi bir çözüm planı oluşturma anlamında yetersiz kalmıştır (Güneş, 2012: 163). Sosyal devletin gündeme gelmekte bu kadar gecikmesinin en mühim nedeni, tek parti döneminde ülkenin iktisadi anlamda belli düzeylerde sürekli olarak aynı yerde saymış olmasıdır. 1950’lerde Demokrat Parti, 1980’lerde Anavatan Partisi iktidarlarında sosyal politika alanında ilerleme kaydetme niyetiyle hareket edilmiş, fakat darbelerle demokratik siyaset devamlılığını kaybetmiş, ardından da ülke iktisadi anlamda krizlerle boğuşmuştur (Koytak, 2014: 72).

1.2.3. Sosyal Politika

Terminoloji bakımından sosyal politika topluma yönelik, toplumla alakalı anlamındaki sosyal sözcüğüyle; belirli hedeflere ulaşmak amacıyla devletin izlediği yol, yollar veya alınan kamusal kararlar ve uygulamalar anlamındaki politika sözcüğünün bir araya gelmesinden ortaya çıkmıştır (Burak, 2008: 38). Politikanın manası ise, topluma dönük uygulamaların hedefe ulaştırılmasıdır. En iyi sonucu hedeflemek ise temel ilkedir. Sonuca giden yolda elbette değişiklikler yaşanabilmektedir. Değişen sistemler, deneyimler, statüler ve davranışlar buna örnek gösterilebilir. Fakat politika ile maksat; toplum, grup veya organizasyon olarak bu değişikliğe etki edebilmektir. Politika işte o zaman gerçekten anlam bulur (Çelik, 2013: 23).

19. yüzyılda sanayi devriminin ardından tartışılmaya başlanan sosyal politika kavramının (Şenkul, 2014: 3) tanımlanmasını ve sınırlarının çizilmesini zorlaştıran şey, kavramın bir netliğe sahip olmamasıdır. Kavramın tanımının zor olması, zaman içerisinde uygulamalarının farklılaşmasına ve hatta değişik algılayışların meydana gelmesine sebep olmuştur (Tozanlı, 2016: 6).

Sosyal politika yürütümlerinin amacı, kapsamı ve çözüm önerileri, her ülkenin siyasal-toplumsal dinamiklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Bir ülke için iyi olarak nitelenebilen yürütümler, farklı bir ülkede pozitif sonuç vermeyebilir. Sosyal politika bu şekliyle, gerek kapsam, gerek kavram ve gerekse bu politikaların belirlenmesi ve yürütülmesinde görev alan kurumlar açısından sınırları keskin çizgilerle belirlenememiş olan bir çalışma alanıdır (Işıkcı, 2013: 17-18).

Sosyal problemlerin çözümüne dönük anlamlı çabaların tümü olan sosyal politika, toplumun iç hareketlerinden ve içinde bulunduğu çevresel koşullardan etkilenen hareketli bir yapıya sahiptir. Bu özelliğiyle toplumdan topluma ve tarihsel süreçte manasında ve görevinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Sosyal ve iktisadi yaşama etki eden köklü değişikliklerin, sosyal politikanın kapsam, amaç, işlev ve araçlarında önemli değişimler meydana getirdiği görülmüştür (Özaydın, 2013: 76).

Sosyal politikanın kapsamını ortaya çıktığı zamanlarda daha dar olarak işçiler, amaçlarını ise bu işçilerin ilişkileri açısından korunması ve çalışma şartları oluşturuyordu. Oysa günümüzde sosyal politikanın kapsamı ve amaçları sadece işçi sınıfını ve ilişkilerini

değil, tüm toplumu ve sosyal problemleri içermektedir. Günümüzde sosyal politika artık yalnızca belli bir sınıfın korunması biçiminde algılanmamakta olup, topluma ilişkin politika olarak daha geniş içerik taşımakta ve alan kaplamaktadır (Uslu, 2011: 8).

Topluma ilişkin nosyonu daha da genişletilebilir. Toplumsal eşitliği sağlamak, toplum genelinin refahını yükseltmek, güçsüzleri korumak gibi devlet tarafından yapılan uygulamalar, toplumun genelini ilgilendirdiğinden, sosyal politikaların sonuçları bütün toplumu etkilemektedir (Altınsoy, 2013: 3). Sosyal politika bundan dolayı, toplumda özellikle dezavantajlı konumda olan bireylerin sosyal yaşamda sorun yaşamamasını veya yaşadığı sorunların en aza indirilmesini sağlamak adına politikalar üretmektedir. Bu bağlamda kadınlar, yoksullar, yaşlılar, emekliler, engelliler, gençler, sosyal yardım alanlar, işsizler diye nitelendirilen bireylerin sosyal adaletin sağlanması için korunması önem kazanmaktadır (Tiyek, 2015: 39).

Sosyal politika ‘ananevi anlamda ücretli istihdamı odak noktasına alan’ emeğin günlük olarak ve kuşaklar arası yeniden üretimi çerçevesinde meydana gelen birtakım toplumsal ilişkileri (devlet, piyasa, aile düzleminde) kendisine konu edinen bir disiplindir. Bu disiplin iş hukuku (veya daha geniş bir manada sosyal haklar), endüstri ilişkileri (ücret politikaları, işçi sendikaları, toplu pazarlık süreçleri), sosyal hizmetler (sağlık, eğitim, barınma ve ulaşım kapsamında kamu hizmetleri), sosyal güvenlik ve sosyal yardım gibi alanlarda çözümlenmelere girişir ve politikalar üretir. Sosyal politikalar büyük ölçüde devlet tarafından oluşturulan politikalarlardır. Bundan dolayı sosyal devlet olmanın bir uzantısı olarak görülebilir (Metin, 2011: 181).

Günümüzde en basit manasıyla sosyal politika, devletin vatandaşlarına karşı görevlerini ve sorumluluğunu yerine getirdiği alandır (Gürel, 2009: 7). Bugünkü geniş manasıyla ise, bir ülkede farklı türdeki toplumsal problemlere yönelik olarak uygulanan politikaların ve alınan önlemlerin bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (Aydın, 2006: 4-5).

En kısa tanımıyla sosyal politika, devletin değişen iktisadi şartlar ve sermaye karşısında ne kadar özgür kalabileceğinin göstergesi şeklinde tanımlanmaktadır. Devletten beklenen politika uygulamaları ise sosyal dışlanma ve yoksulluğa karşı, işsizlik, hastalık, yaşlılık gibi durumlarda bireye destek olmaya dönük sosyal güvenlik tedbirleri alınması, çalışma yaşamının düzenlenmesi ve yaygın eğitimin sağlanmasıdır. Kendi içinde her ülke

değişik türde sosyal politikalar uygulamaktadır ve bu uygulamalar ulusal ve uluslararası sosyal, iktisadi, siyasi dinamiklerden bağımsız değildir (Doğru, 2008: 11).

Sosyal politika kavramını, yalnızca ahlaki kaygılar ya da bazı teknik uygulamalar şeklinde anlamak doğru olmaz. Her şeyden önce sosyal politika siyasal bir tercihtir, sonra da insana, eşitlik gibi değerlere, insan haklarına önem veriyorsak, gerek toplumsal gerek küresel seviyede beraber hayat sürdürebilmek için etkili bir şekilde kullanılması gereken bir araçtır. Sosyal politika, sadece toplumu bir arada tutan ya da bütünleştiren bir araç işlevi görmekle kalmaz, birlikte yaşayabilmenin ahlaki kapsamını da kurar (Yazıcı, 2016: 4).

Sosyal politika, yalnızca insanların kendi kendilerine ayakta kalmalarını değil, esasen kamusal alan içinde belirli gayeleri başarmayı amaç edinen planlı bir iş olduğundan bir 'politika'; ihtiyaç, kapasite, beslenme, aktif katılım, eşitlik ve adalet gibi bazı insani esenliklerin gözetilmesini amaç edinmesi açısından 'sosyal refah' hedefine dönük uygulamalar bütünüdür (Taşçı, 2011: 21).

Sosyal politika anlayışının 1970'lerden sonra farklı bir açıdan değiştiği gözlemlenmektedir. Sosyal politikadaki merkezîyetçi yapıdan uzaklaşılması, değişimin en önemli özelliğidir. Bu değişimin en önemli göstergesi, yerel yönetimlere, kâr gütmeyen kuruluşlara ve özel sektöre doğru sosyal refah devleti hizmetlerinin yayılmasıdır. Bundan böyle, sadece devletin sosyal politika yaptığı yeknesak ve merkezîyetçi anlayışın geçerliliğini kaybettiği görülmektedir (Özdemir, 2004: 204). Günümüzde kadın, çocuk, kadın-erkek eşitliği, engellilerin korunması, çevre, tüketici hakları, göçmenler vb. konularda sosyal politikalara ihtiyaç vardır. Sosyal politikalar, gelişmişlik seviyesine bağlı olarak değişiklikler geçirir (Aydın, 2008: 17).

Sosyal politika, Türkiye'de genellikle, çalışma ekonomisi, iş hukuku ve endüstriyel ilişkiler gibi dallarla sınırlı kalmış bir alandır. Aynı alan, Avrupa'da, siyaset felsefesinden ve tarihten, sosyolojiden ve politik iktisattan beslenerek gelişmiş, hem yansıttığı kuramsal derinlik sebebiyle hem de güncel sosyal olaylarla yakından alakalı olduğundan, büyük bir entelektüel çekiciliğe sahip disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır (Buğra ve Keyder, 2006: 9).

Sosyal politikalar yalnızca demokratik olan toplumlarda yeşermekte ve toplumdaki yerlerini sağlama almaktadırlar. Bu yüzden sosyal politikalar, demokratik toplumlarda

sosyo-ekonomik problemlerin çözümünde vazgeçilmez birer araçlardır. Sosyal politika uygulamaları kökleşmiş olan devletler demokratik standartları yüksek, sosyal devlet-sosyal adalet gayesine ve toplumun refah düzeyinin yükseltilmesine olanak tanıyan gelişmiş devletlerdir (Yüksel, 2014: 19).

1.2.4. Sosyal Politikaların Amaçları

Sosyal eşitlik ve adaletin sağlanarak, sosyal dayanışmanın hayata geçirilmesinin temel olarak hedeflendiği sosyal politikaların amaçları genel olarak şu şekilde sıralanabilir (Çelik, 2013: 27-29; Karakış, 2009: 110-111):

- **Sosyal Eşitlik ve Adalet:** Sosyal politika kavramının içeriğini değiştiren etmenlerden biri de toplumsal sorunların farklılaşmasıdır. Sosyal politikanın amaçlarını toplumda ekonomik refahın artması, eşitlik, özgürlük ve adalet anlayışlarının değişmesi değiştirmiş; cinsiyet ayrımcılığı, tüketici hakları, işsizlik problemi, çevre kirliliği gibi konular sosyal politikanın temelinde yer almaya başlamıştır. Kendi imkânlarıyla bireysel hayatı ve gelişmeyi sağlayacak imkânlardan mahrum kalan kişilerin muhafaza edilerek sosyal ve iktisadi eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını sağlamak sosyal politikanın amacıdır. Sosyal politika bir başka deyişle toplumsal olarak dışlanmış, dışta kalan kesimleri muhafaza etmeye çalışır. Ekonomik yoksunluk, çok geniş bir kavram olan sosyal dışlanmanın yalnızca bir yönünü oluşturur. Örnek olarak; kadınlar, çocuklar ve engelliler ekonomik açıdan yoksul olmasalar dahi sosyal olarak toplumsal hayatın dışında kalabilmektedirler. Sosyal politikanın başlıca amaçlarından biri de toplumu meydana getiren sosyal gruplar ve kişilerarasındaki, hayat seviyeleri, sosyal hizmetlerden faydalanma ve ekonomik imkânlara ulaşabilmede ortaya çıkan farkları azaltmaktır. Bu maksatla, sağlık, eğitim, istihdam, konut, kırsal ve kentsel hizmetler vb. toplumsal hizmetlerden, sosyal grupların ve kişilerin adil ve dengeli bir biçimde yararlanmalarının sağlanması, sosyal politikanın ana öğelerini meydana getirmektedir. Sosyal adalet hedefinin sağlanmasında, sosyal gelişim ve sosyal refah hedefi temel unsur olmaktadır. Sosyal adalet denildiğini zaman anlaşılması gereken, mutlak eşitlik değildir. Kişiler çalışmaya, üretime katılmaya mutlak eşitlikçi bir manada yönlendirilemezler. Bireylere bu sebeple üretime yaptıkları katkı ölçüsünde adil bir pay verilmesi gerekmektedir. Sosyal adalet gayesinin somut ifadesi, gelir

dağılımındaki adaletin sağlanması ve adil ücret politikalarıdır. Sosyal ve iktisadi politikaların bütünlüğü bu amaca yönelik olarak son derece önem taşımaktadır.

- **Sosyal Koruma:** Sosyal açıdan gerekli ilkelerden biri de zayıf olanlara devlet veya toplumsal kuruluşlar tarafından yardım edilmesidir. Korumaya dönük sosyal politikaların esas amacı; özellikle sosyal devlet sisteminde bir toplumda, belirli dönemlerde çatışan (zıtlaşan) çıkarlardan daha güçlü olanın değil, daha fazla korunmaya ihtiyaç duyanın korunmasıdır. Köken bakımından sosyal politikaların bağlı olduğu merkezi kamusal çerçevede, sosyal güvenlik politikaların değişmez ve genel amacı; fakiri ve çalışanı zenginlere veya egemen güçlere karşı koruma ve bu kesimden kazanılan gelirlerden diğer kesimlere aktarım yaparak onları korumaya dönüktür.

- **Sosyal Bütünlük ve Dayanışma:** Sosyal düzenin birbirine yabancılaşmadan, birbirine olan uyumunu kaybetmeden ve toplumsal çözülmeye uğramadan bir bütün halinde varlığını devam ettirmesi gerekmektedir. Çatışmalar ve gerilimler, toplumun parçalanmasına neden olurlar. Sosyal politikaların geliştirilip uygulanması, sosyal ve iktisadi dengesizliklerin azaltılması ve çalışma barışının sağlanması toplumsal bütünlük sağlanmasında çok önemli yer tutmaktadır. Sosyal politikalar, sosyal farklılıkları minimize ederek toplumsal yapıyı sağlamlaştırmayı kendisine amaç edinmiştir. Sosyal yardımlar, sosyal politikalar ve sosyal refah hizmetleri, insanlığın başlangıcından bu yana varlığını sürdürmektedirler. Çünkü kimsesiz çocuklar, fakirler, zihinsel veya fiziksel engelliler, yaşlılar, hastalar gibi kendi ihtiyaçlarını gideremeyen, kendi kendine bakamayan bireylerin ihtiyaçlarını gidermek için çeşitli yöntemler geliştirilmesi ve uygulanması, bütün toplumların karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri olmuştur. Sosyal politikalarda dayanışma amacının yerel kısmı, merkeziyetçilikten daha yaygın şekilde gelişmektedir. Hatta yerel yönetimlere merkezi politikaların dayanışma aşamasında, yetki kullanma ve esnek hareket etme yolu açılmıştır.

1.2.5. Sosyal Politikalarda Etkili Olan Mekanizmalar

Sosyal politikaların uygulanmasında farklı mekanizmaların etkili olduğu bilinmektedir. Bu mekanizmalar devlet, sivil toplum kuruluşları ve sendikalar ile uluslararası kuruluşlar olarak sıralanabilir. Her ne kadar farklı mekanizmaların etkisi bulunuyor olsa da,

sosyal politikaların hayata geçirilmesi noktasında ve mevcut sosyal politikalara müdahale edilmesi kısmında öncelikli görev devlete düşmektedir.

1.2.5.1. Devlet ve Kamusal Müdahale

Devlet, endüstri devriminden sonra oluşan negatif iktisadi ve sosyal şartlarda farklı düşünce akımlarının ortaya çıkması ve demokrasinin gelişimi ile en önemli sosyal politika aracı olarak etkisini artırmıştır. Liberallerin piyasa mekanizmasının sosyal ve iktisadi dengesinin kendi kendine sağlanacağı düşünceleri zayıflamış, devletin sosyal hayata ve piyasaya aktif biçimde katılımını sağlayan müdahaleci devlet görüşü güç kazanmıştır (Karakış, 2009: 112).

Birçok sanayileşmiş ülke 19. yüzyılda, insani, iktisadi, siyasi, dini, askeri, kültürel sebepler ve işçi sınıfının baskısıyla; insanlığa aykırı yaşama ve çalışma koşullarının yok edilmesi, özellikle kadın ve çocuk işçilerin korunması maksadıyla, iş kazaları ile mücadele etmek, salgın hastalıkları önlemek, emek verimliliğini arttırmak, kirli rekabete engel olmak, hukuk ve devlet düzenini ayakta tutabilmek için çeşitli kanunlar çıkarma ve düzenlemeler yapma gereği duymuşlardır. Hatta bunu zorunluluk olarak kabul etmişlerdir (Çelik, 2013: 30).

Sosyal problemlere müdahale konusundaki devlet anlayışları, sosyo-ekonomik sistemin de yapısını belirlemektedir. Sosyal sorunlara her devlet farklı türlerde müdahale eder. Fakat müdahalenin niteliği ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Genelde kamusal müdahaleyi belirleyen iki temel etken vardır. Bunların ilki ideolojik anlayış, ikincisi de ülkenin iktisadi kalkınmışlık seviyesidir (Işıkcı, 2013: 23). Sosyal politika devletin ve toplumun geleceğini ve varlığını güvence altına almayı hedeflediğinden, bu konuda ilk sorumlu olan devlettir. Devletin yasama, yürütme ve yargı organlarını sosyal politikalar taşır. Devlet oluşturduğu kurumlarla sosyal denge, sosyal barış, sosyal gelişme ve sosyal bütünleşmeyi sağlamaya çalışmakta, çıkardığı yasalarla da düzenlenen faaliyetlerin uygulanmasını ve denetimini sağlamaktadır (Çelik, 2013: 29-30).

1.2.5.2. Sivil Toplum Kuruluşları ve Sendikalar

Sivil toplum kuruluşları, temel vazifesi toplumda ortaya çıkan dengesizlikleri yok etmek ve buna yönelik politikalar üretmek olan örgütlerdir. Bu örgütler, 1970'lerin sonunda girilen kriz sürecinde devletin ve sendikaların yerini alarak güçlenmeye başlamışlardır. Sivil

toplum kuruluşları bu özelliklerinden dolayı, piyasa sistemine baskı yapmak yerine; piyasa sisteminin kanayan yaralarına pansuman yapma vazifesi yüklenmişlerdir. Önceleri ulusal seviyede güçlenen bu gönüllü kuruluşların, günümüzde ulusal seviyeden uluslararası seviyeye doğru taşındığı görülmektedir. Bir diğer ifadeyle gönüllü kuruluşlar da küreselleşme olgusuyla aynı yönde bir gelişim göstermişlerdir. Sınırların yok olduğu küresel dünyanın herhangi bir yerindeki savaş, çevre sorunları, yoksulluk yalnızca o ülkeyi değil tüm ülkeleri ilgilendirir duruma gelmiştir (Işıkçı, 2013: 25).

Kamunun yerine getiremediği hizmetleri sunmada sivil toplum kuruluşları çoğu kez önemli rol ve işlevler yüklenmektedir. Bu örgütlerin odağında aile vardır. Başta sosyal hizmetler ve sosyal güvenlik olmak üzere kadına yönelik ayrımcılıkta, kadın ve çocukların istismarında, uyuşturucu ve diğer suçlarda, muhtaç kişilerin bakımında meydana gelen devasa problemlerin çözüm yeri ailedir. Başta nüfus dengelerinin korunması olmak üzere, kadın ve çocuklara yönelik koruma programlarının, kötü alışkanlık ve suçlarla mücadelenin, sosyal hizmet ve yardım politikalarının temelinde aile vardır. Çünkü temel yaşam ünitesi ailedir. İktisadi ve kültürel problemler ne yazık ki, ailede parçalanma ve çözümleri beraberinde getirmiştir. Son yıllarda artış gösteren aile içi şiddet, boşanma oranları, uyuşturucu kullanımı gibi problemler ailenin zayıflamakta olduğunu göstermektedir. Özellikle bu hususta sivil toplum kuruluşlarının deneyimlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Demirkıran, 2006: 93).

Sendikalar ise; çalışanların işverenlerle çalışma yaşamından ve ilişkilerinden dolayı ortaya çıkan, sosyal, iktisadi ve mesleki menfaatleri ve hakları geliştirmek ve korumak, temsil etmek ve tüm bu hususlarda faaliyette bulunmak için önceden izin alınmaksızın serbestçe kurulan ve kurulduktan sonra da ulusal ve uluslararası düzgüler çerçevesinde faaliyetlerini sürdüren, demokratik esaslara uygun bir tüzel kişiliği ve tüzüğü olan özgür kuruluşlardır (Taşkın, 2005: 10).

Sendika kavramı köken olarak eski Roma ve Yunan hukuk sistemine dayanmaktadır. Bu hukuk sisteminde kullanılan 'Syndic' terimiyle, sitenin (birliğin) temsilini sağlamakla yükümlü olan kişiler, 'Syndicat' terimiyle ise 'Syndic'in işlevleri ifade edilmiştir. Bugün İtalyan, İspanyol ve Fransız hukuklarında birbirleriyle benzer ve eş manada kullanılan 'sindicato', 'sindacato', 'syndicat' terimleri ile meslek birlikleri ifade edilmektedir (Talu, 2008: 3).

Ülkeden ülkeye ve benimsedikleri ideolojilere göre sendikaların sosyal politika oluşturulmasındaki rolü farklılıklar göstermektedir. Fakat sendikaların sosyal politika oluşturulması sürecine genel anlamda iki şekilde katıldıkları söylenebilir. Bunların birincisi dar manada sosyal politika şeklinde niteleyebileceğimiz ve işverenlere karşı toplu pazarlıklar gerçekleştirdikleri roldür. İkincisiyse siyasi iktidara karşı ya bir baskı grubu olarak ya da siyasi partiler aracılığıyla sosyal politika oluşturulması sürecine katılımıdır (Çelik, 2013: 33).

Sendikalar günümüzde, klasik görevlerin ötesinde yeni sosyal sorumluluklar üstlenmişlerdir. Sendikaların modern görevlerinin en önemlilerinden biri de sadece kendi üyelerinin sosyal ve iktisadi haklarını koruyan meslek örgütleri olma niteliğini üzerinden atarak, tüm ülke ile tüm toplumun çıkarlarını ilgilendiren hususlarda vazifeler üstlenmeleridir (Işıkçı, 2013: 24).

1.2.5.3. Uluslararası Kuruluşlar

1980'li yıllarda devletten çok fazla sorumluluk beklenmesi fakat beklenen bu sorumlulukları devletin karşılayamaması sonucu, devlet eleştiriye uğramıştır. Devletin etkisi azalmaya, uluslararası örgütlerin etkinliği ise artmaya başlamıştır. Bunun sonucunda yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Küreselleşme, devletleri siyasi ve iktisadi uluslararası alanda birbirlerine yakınlaştırmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyanname, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal ve Kültürel Hakları Hakkında Uluslararası Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı, AB Temel Haklar Şartı gibi antlaşmalar ve insan hakları sözleşmeleri giderek sosyal politika hükümlerine girmiştir. Bu sayede devletlerin ulusal politikaları küresel alanda birbirleriyle tanışır, uluslararası bir sosyal politika halini alır (Yazıcı, 2016: 18).

Arzu edilen refah modeliyle küresel alan; kamunun, gönüllü sektörlerin ve ticari kurumların politik ve ideolojik çekişmelerine sahne olan bir alana dönüşmüştür. Bölgesel veya ulusal seviyede sosyal politikalar gittikçe çoğalan bir oranda IMF ve Dünya Bankası gibi küresel kuruluşlardan, Avrupa Komisyonu ve OECD gibi uluslar üstü kuruluşlara kadar uzanan çok sayıda kuruluşun içsel ve dışsal sosyal önlemleri tarafından şekillendirilmeye başlanmıştır (Işıkçı, 2013: 24).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) kurulması, uluslararası alanda sosyal politikalarla ilgili ortaya çıkan en önemli gelişmedir (Yazıcı, 2016: 18). ILO, Versailles

Barış Antlaşması'nın 8. bölümünde yer alan maddelere dayanılarak 1919 yılında kurulmuştur. Kuruluşun temel ilkesi; çalışma yaşamında sosyal barışın yalnızca sosyal adaletle sağlanabileceği biçimindedir. Milletler Cemiyeti'ne bağlı biçimde 1939 yılına kadar çalışan ILO, 2. Dünya Savaşı'nın bitimini takip eden 1946 yılında bağımsız uluslararası uzmanlık kuruluşu statüsüne sahip olmuştur. ILO'nun üyelerini devletler oluşturmaktadır (Karakış, 2009: 125-126).

Üç temsil ilkesine bağlı olan uluslararası tek kuruluş ILO'dur. Hükümet, işveren ve işçi temsilcilerinden meydana gelir. Kaide koyma etkinliği, insan haklarını tanıma, çalışma ve hayat şartlarının iyileştirilmesine dayanan insani bir idealin sürdürülmesinde görev almaktadır. Bu haliyle, dünyada sosyal ilerlemeleri hızlandırma hedefi taşıyan uluslararası normlar hazırlamakta ve üye olan devletlerin sosyal politikalarına yol göstermektedir (Çelik, 2013: 34).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün amacı, çalışma yaşamına dönük düzenlemelerdir. Adaletin sağlanması, çalışma yaşamının iyileştirilmesi ve barış içinde çalışma şartlarının uygulanması temel ilkedir. 1964 yılındaki İstihdam Politikası Hakkındaki 122 Sayılı Sözleşme ile aktif tam istihdam politikası yapma vazifesini üstlenir. İşçilerin hayat ve çalışma şartlarının iyileştirilmesine dönük çeşitli sözleşmeler yapılır. Meslek eğitiminin ilerletilmesi ve herkesin eşit şekilde yararlanması, haftada 40 saat çalışma, hafta tatili ve ücretler konusunda alt limiti belirleyen asgari ücretin belirlenmesi olmak üzeredir (Yazıcı, 2016: 18-19).

Bu örgüt ayrıca, çalışma ve istihdama etki eden her şeyle alakalı küresel bir bilgi kaynağıdır. Çalışma hayatına yönelik kaideleri güvenilir araştırma programlarına ve geniş bir belgelemeye dayandırarak gerçekleştirmektedir. Mesleki bilgi ve eğitimlerin yayılması, sosyal tarafları ve üye devletleri çalışmaya yönelik çeşitli problemler ve diğer önemli sosyal problemler konusunda aydınlatma olanağı sağlamaktadır (Çelik, 2013: 35).

Çok mühim bir kuruluş olarak Birleşmiş Milletler, birçok uluslararası örgütün çatısını oluşturmuştur. 1944'de toplanan Uluslararası Çalışma Konferansı'nda, örgütün maksatlarını ve konularını yeniden belirten bir deklarasyon kabul edilmiştir. Kuruluşun çalışma alanını genişleten Philadelphia Bildirisi ile özellikle, ücretlilerin durumu üzerinde etkili olan iktisadi problemlere yönelme fikri benimsenmiştir. ILO, Birleşmiş Milletler ile

1946'da yaptığı bir anlaşmayla, BM'nin özel bir kuruluşu şeklinde tanınmıştır (Karakış, 2009: 127).

1.3. Sosyal Politika Uygulama Aracı Olarak Aile Politikası

Sosyal politika uygulamaları günümüzde, halkın bütününe içine alan ve bireylerin hem kamu imkânlarından eşit biçimde yararlanmalarını hem de özel hayatlarında hak ettiği düşünülen, insan gibi yaşama şartlarını gözeten bir kabul görmüştür. Bu anlamda sosyal politika görüneni kurtarmak adına yapılmış olarak değil, mevcut durumdan yola çıkarak geleceğe dair ön kestirimlerde bulunulması ve olası tehlikelere karşı önlem niteliğinde politikaların üretilmesi olarak faaliyet alanına erişmiştir. Bundan dolayı günümüz sosyal politikasının öncelik sırasında bulunan konular, geçmişe göre önemli farklılıklar göstermektedir. Aile, sosyal politikanın son dönemde öncelikle ilgilendiği konuların başında gelmektedir (Turgut, 2016: 415).

Refah devletinin krize girmesi, ailenin bir sosyal politika birimi olarak kabul görmesiyle eş zamanlıdır. Sosyal hizmetlerin krizle beraber bütçe üzerindeki maliyeti çoğalmış, böylelikle devlet bu mali külfetten kurtulma yoluna gitmiştir. Bu yüzden ailenin ve sosyal dayanışma ağlarının, sosyal refah organizasyonları içine dahil edilme politikalarındaki gelişim açıkça görülmektedir (Baş, 2016: 69).

Aile politikaların odak noktasında aile konusu yer tutmaktadır. Aile konusu ile genel bilgilere yer verilmesi, çalışmanın bütünlüğü açısından önem arz etmektedir.

1.3.1. Aile Kavramı

Toplumsal bir varlık olan insan, bir toplumun içinde yaşamak zorundadır. Aile denilen yapı, hayatımızı sürdürdüğümüz ortamın temel yapı taşıdır. Zira toplum, aile denilen birimlerin bir araya gelmesiyle oluşan insanlar topluluğu olarak tanımlanabilir (Könezoğlu, 2006: 1).

Aile, biyolojik açıdan birliktelikler sonucunda insan ırkının devamlılığını sağlayan, toplumsal dönüşüm periyodunun ilk kez açığa çıktığı, karşılıklı münasebetlerin belirli nizamlara bağlı olduğu, o zamana dek toplum içinde meydana getirilmiş geleneksel ve ruhsal birikimleri nesilden nesle ileten, iktisadi, toplumsal, hukuksal, biyolojik, psikolojik vb. yönleri olan toplum yapısıdır (Dinçer, 2010: 7).

Aile kurumu, ilk insan topluluklarından beri varlığını sürdüren en ezeli birim ve tüm insan topluluklarında daima kendini gösteren bir ilk kümedir. Dünyadaki toplumları en çok etkisi altına alan dinlerdeki mukaddes kitaplara göre aile, ilk olarak Âdem ve Havva'nın bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu da demek oluyor ki aile kurumu, ilk insan topluluğunun tabanı ve başlangıç noktasıdır. Aile, tarih boyunca yaşayan ve meydana gelen değişimlere ayak uydurmayı başaran, fazlaca esnek olan bir toplumsal yapıdır (Keskin, 2014: 35).

Aile kurumu, içerisinde bulunduğumuz toplumdaki en temel taşıdır. İnsanların varlığı ve yeni kuşakların oluşmasında öncelikli unsur ailedir. Tarihte farklı dönemlerde, birbiriyle aynı olmayan beraberlikler aile diye tanımlanmıştır. Aile, zaman ve yere göre nitelik ve yapısı değişen bir kurum olarak adlandırılır (Çimen, 2009: 33).

Aile kurumu, sosyolojik araştırmalarda fazlaca ele alınan topluluk yapısı özelliği göstermekle beraber, Marshall'ın da tanımlandığı şekilde kan bağı, cinsel birliktelik veya yasalara dayalı bağlarla bağlanmış insanlardan oluşan, mahrem ilişkilere bürünmüş gruptur. Aileye ait temel tanımlara bakıldığında, aile kurumunun, yasal ve biyolojik bağlar ile bir arada olan insanların oluşturduğu bir kurum olarak görüldüğünü söyleyebiliriz (Topses, 2008: 43).

Geleneksel olarak aile, anne-baba ve çocuklar şeklinde tanımlanır. Üyelerinin genel olarak ortak ikametleri paylaştıkları ve aralarında belli vazifeler üstlendikleri birincil bir yapıdır. Ortak sorumluluklar ve görevler üstlenen, iki ya da daha çok insandan oluşmaktadır (Duyan, 2003: 41). Aile kurumu; içerisinde belli bir şekilde insan türünün üretildiği, sosyal olma periyodunun etkili biçimde ve ilk olarak ortaya çıktığı, cinsel hayatın düzenli hale geldiği, bireylerin arasında samimi, sıcak, güvene dayalı ilişkilerin oluşturulduğu ve iktisadi faaliyetleri de barındıran bir yapıdır (Güler, 2011: 9).

Aile, insanlığın ortaya çıktığı dönemden bu zamana niteliği, yapısı ve içeriği değişmekle beraber benliğini sürdüren sosyal bir ögedir. Daha geniş bir açıdan aile kurumu, aynı hanede yaşamını sürdüren kazandıklarını bölüşen, evlenme yoluyla ve kan bağıyla birbirine bağlanmış, farklı rollerle birbirine etki eden bireylerden oluşan, yasal olan, iktisadi ve toplumsal bir kurum olarak tanımlanabilmektedir (Salman, 2011: 5).

Aile, yeni kuşakların oluşumu için gereken en önemli ögedir. Bu yönüyle, varlığı

bilinen en tarihsel yapılardan birisidir. Bundan dolayı bütün dönemlerin, o döneme özgü aile olgusu vardır. Aile olgusunun kapsamı ve içeriği ise, genel olarak kişi adedindeki çeşitlilikten oluşmaktadır (Bölükbaşı, 2014: 11-12).

Evrinsel bir olgu olan aile, işlevi ve yapısı bakımından gösterdiği iktisadi, toplumsal ve coğrafik farklılıklardan dolayı ortak bir tanıma sahip olmayıp, toplumdan topluma, zamandan zamana ve hatta aynı toplum arasında farklı manalar kazanmıştır. Yapılan tanımlamaların çeşitliliği, ailenin değişik özelliklerinin öne çıkmasından kaynaklanmaktadır (Aluş ve Selçukkaya, 2015: 153).

Toplumların ilerlemesinde en mühim birimleri aileler oluşturur. Aile düzeni ve üyeleri, içinde yaşanılan toplumun tüm unsurlarından etkilenir. Bu birim aynı zamanda gerek kendi üyelerine gerekse bir bütün olarak topluma şekil vermektedir. Bundan dolayı ailenin gelişiminin doğru ve sağlıklı olup olmaması çok önemli bir ölçüttür. Kuşkusuz, ailenin fonksiyonlarını normal olarak sürdürmesinde, bir ekosistem parçası olarak, başka sistemlerle etkili ve doğru iletişim kurması esastır (Özkan ve Kılıç, 2013: 26).

Aile içerisindeki kişiler, hem birbirleriyle hem de toplumdaki diğer üyelerle etkileşim içinde bulunmaktadır. Gereksinimler sebebiyle kişiler diğer kişilerle ekonomik, sosyal ve psikolojik ilişkilere girmektedirler. Bu ilişkiler esnasında, ailesel ve de toplumsal normlar yerine getirilmektedir. Bu normlar ise zaman içerisinde değişebilmektedir (Önal, 2006: 3).

Psikolojik, sosyal ve biyolojik ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak kurulan ve denklik maddesine bağlı biçimde, bireylerinin ortak noktalarda müşterek irade taşıdığı bir yapı olan aile; çocuk açısından, toplumsal yaşama katılması için gereken hazırlıkların yüklendiği ve deneyimlerin kazanıldığı bir birimi; anne-baba açınsındansa, mutlulukla dolan, olumsuz durumlar yaşandığı zaman ve büyük problemlerle karşılaşıldığında birlik olma hissinin en etkin biçimde sağlandığı bir huzur limanını ifade etmektedir (Şentürk, 2006: 12).

Toplumun temel sorunlarını aşmada en önemli çözüm adresi güçlü bir aile yapısıdır. Toplum yapısının sağlıklı olmasında güçlü aile yapısının önemi fazladır. Çünkü toplum sağlığının, barışının, huzurunun, eğitiminin ve ekonomik hayatının altyapısının temelini aile oluşturmaktadır. Aile içerisindeki çözümler, telafisi mümkün olmayan toplumsal bozulmaya da sebebiyet vermektedir (Demirkıran, 2006: 92).

1.3.2. Aile Türleri

Aile türleri genel olarak hane halkı, otorite ve eş adedi esas alınarak 3 grupta toplanabilir.

1.3.2.1. Hane Halkı Ölçütüne Göre

Hane halkı ölçütüne göre aileler, geniş aile ve çekirdek aile olarak ikiye ayrılır.

- **Geniş Aile:** Baba, anne ve çocuklarla birlikte dede, anneanne-babaanne, amca-hala, dayı-teyze gibi kişilerin bazılarını da içinde barındıran aile türüne geniş aile denir. Geniş aile bir başka deyişle, birden fazla ebeveynin ve evli olmayan çocuğun (büyükbaba ve büyükanne, evlenmiş çocuklar, başka akrabalar gibi) aynı ortamda yaşamasıyla oluşan yapıdır (Keskin, 2014: 40). Çoğunlukla ananevi topluluklarda görülen geniş aile, birden fazla neslin, birbirleriyle akrabalık bağı bulunan insanların aynı evde ya da yakındaki evlerde yaşadığı bir yapıdır (Topses, 2008: 44). Toplulukların arazi sahipliğine dayalı olarak yaşadığı dönemlerde arazinin bütünlüğünün korunması ve aile bireylerince işlenmesi gerekliliği, geniş aileyi uzun çağlar boyunca var etmiştir (Çimen, 2009: 34). Soyun baba tarafına dayandığı olduğu bu ailede, aile içindeki ilişkilerin eşit olmaktan uzak ve otoriteye dayalı hiyerarşik bir görüntüye sahip olduğundan bahsedilebilir. Evlenmiş olan erkek çocuk başka bir ev açmaz ve babayla durur. Eşleri aile seçer. Evlenme, ekonomik bir fonksiyondur. Toplumsal pozisyon, aileye ve akrabalık ilişkisine göre belirlenirken mesleki açıdan hareketli bir yapı olmayacaktır. Çocuk bu şekilde, babasının yaptığı işle uğraşacak ve evlenmiş olan çocuğun da eve gelmesiyle ağırlığı çoğalan babanın tekrardan yetkisi baskın hal alacaktır. Tarımsal ekonomik ilişki ve yöresel toplum bağları sürdükçe de aile yapısı bu haliyle duracaktır (Dinçer, 2010: 12). Genellikle çekirdek ailenin fazlalıkta olduğu Türkiye’de, büyük aileyi yeğ tutan kapsayıcı bir toplumsal anlayış bulunmaktadır. Bu geleneksel yapıda büyüyen çocuk yalnızca bir ailenin içinde değil, hısım, akraba ve komşu sistemleri arasında da yetişmektedir. Mütakabil mesuliyetler yeterince büyük bir toplumsal muhite yayılmış durumdadır. Bunun sonucu olarak çocuklardan beklenenler, şahsi zorunluluklardan çok, topluma dayalı gereklilik kazanan değerler haline gelmektedir. Bu durum da baba-anne-çocuk ve çevre-çocuk arasındaki ilişkilerde normalleşmeye sebep olmaktadır (Önal, 2006: 9-10).

• **Çekirdek Aile:** Büyük ailenin dağılması sonucu meydana gelen ve yalnızca baba, anne ve evli olmayan evlatların aynı çatı altında yaşıyor olması şartına dayanan aile şekline ise küçük aile ya da çekirdek aile denmektedir. Bu aile tipini birlikte tutan en temel öge, baba ve annenin mütakabil ilişkileridir. Çekirdek aile tipinde, evlatlar belirli bir olgunluğa ulaştıklarında evden giderler. Bilhassa sanayi topluluklarında fazlalaşan sosyal hareketlenme, geniş aile tipinden dar aile biçimine geçmeyi hızlandırmıştır (Keskin, 2014: 40). Çekirdek aile; karı-koca ile evli olmayan evlatlardan oluşmaktadır. Bu aile tipinin, ekonomik ve fiziksel bakımdan çocukların yeterliliklerini sağlayarak evden çıkmaları ile tekrardan ufalan bir özelliği vardır (Könezoğlu, 2006: 15). Ananevi üretim biçimlerinin uygulandığı, yaşama yerleri ve işyerlerinin aynı yerde kümelenildiği, insani münasebetlerin bilavasita ve karşılıklı olarak yapıldığı ziraat topluluklarında çoğunlukla büyük aile biçimine rastlanırken, sanayi ve sanayi sonrası topluluklarda daha çok küçük ailenin hâkim olduğu görülmektedir (Topses, 2008: 46). İnsanların köylerden şehirlere yerleşmeye başlamasının sonucu olarak, aile de çağdaşlaşmıştır ve kentleşmiştir. Bu süreçte ailede sadece baba, anne ve evlat/evlatlardan oluşan bir temel hal almıştır. Akralar arası ilişkiler azalmış, aile yapısı kendi içerisinde ve yalnız şekilde oluşumunu sürdürmek zorunda kalmıştır (Kaya, 2015: 16). Bu aile modelinde yaşayan ebeveynlerin bireysel yaşama, karar alma, daha rahat davranma ve gelecekle alakalı plan yaparken kişisel beklentilerine göre seçimler yapma gibi olanakları mevcuttur. Bundan dolayı aile içerisindeki otorite, başta ebeveynler olmak üzere üyeler arasında paylaştırılmaktadır. Kadının evde alınan kararlarda daha önce hiç olmadığı kadar etkin olması durumu söz konusudur. Bu duruma kadının dışarıda kazanç sağlayan bir işinin olması ve aldığı eğitim sebep olmaktadır. Ekonomik açıdan özgür olan kadın, her noktada kendini ifade edebildiği, bağımsız iradesini kullanabildiği ve rahat hareket edebildiği gibi, aile içindeki ilişkilerde de bunları uygulama şansı yakalamaktadır. Kırsal alana kıyasen azalan sosyal kontrolle ailenin üyeleri, çok daha rahat hareket etme olanağı bulmaktadırlar (Şentürk, 2006: 19-20).

1.3.2.2. Otorite Ölçütüne Göre

Otorite ölçütüne göre aileler, ataerkil ve anaerkil aile olmak üzere ikiye ayrılmaktadır:

- **Ataerkil Aile:** Patriarkal aile biçiminde, her şey atanın şahsiyeti çevresinde bulunmaktadır ve salt ve inhisarcı bir yetki ataya aittir. Bu tür aile biçiminde kadın seyrek olarak toplumsal yaşama girebilmektedir (Keskin, 2014: 42). Diğer adı da roma ailesi olan bu aile tipinde, yetke salt ve ebedi bir şekilde atanın elindedir. Ata ve aile bireyleri atanın dinine bağlıdır. Kadınlar evlendikleri zaman kocalarının ocağına girerler (Şahin, 2010: 12). Ailedeki bütün varlığın üstünde ata söz söyler ve mallar parçalanmaz. Ailenin atası aile bireylerini kiralama, satma, hapsetme ve lüzumlu görürse öldürme hakkına dahi sahip durumdadır (Könezoğlu, 2006: 13). Patriarkal olma, yalnızca bir sistemi değil aynı anda bir ideolojiyi de içinde barındırmaktadır. Kadının üstündeki erkek hâkimiyetini, ananevi kadın-erkek davranış biçimlerini, erkek tarafından kadının kontrol edilmesini ve idaresini barındırmaktadır. Nesilden nesle bu gelenekler içinde yetişen erkek evlat, cinsiyetinin rolüne göre hareket etmekte ve hatta annesi aracılığıyla teşvik edilmektedir. “Baban evde değilken evin reisi, erkeği sen oldun” gibi, aynı biçimde kız evlatları da annesinin yönlendirmesiyle erkeklere itaat etmenin, boyun eğmenin ve hakkını savunmamanın normal bir şey olduğunu benimseyerek büyümektedirler (Güler, 2011: 12-13).

- **Anaerkil Aile:** Matriarkal bir aile biçimi, kadının güç sahibi olduğu ve yetkeyi elinde bulundurduğu ailedir. Anne ailenin reisidir ve soy, annelere göre belirlenir. Bir diğer deyişle, kadınların hâkim bir siyasi rol aldığı, ismin, kültürel unsurların ve adetlerin anne aracılığıyla iletildiği, mal varlığının da annenin elinde olduğu ailedir (Keskin, 2014: 42). İlk çağlardaki destan ve masallarda ailenin devamlılığını, verimli olmayı ve akli sağlayan daima tanrıçalar olmaktadır (Güler, 2011: 11). Totem dini etkisinde olan anne ailesi, bu yüzden baba ailesiyle olan akrabalığı yok sayar. Anne tarafındaki akrabalarla aynı çatı altında oturulur. Baba ise eve nadiren misafir gibi uğrar. Bu aile tipine Doğu Afrika ve Eskimolar ile Kuzey Amerika ve Kanada yerlilerinde rastlanmaktadır (Şahin, 2010: 11).

1.3.2.3. Eş Adedi Ölçütüne Göre

Eş adedi ölçütüne göre aileler, tek eşlilik ve çok eşlilik olmak üzere ikiye ayrılır:

- **Tek Eşlilik (Monogami):** Monogami, tek eşle evliliğin yapıldığı sistemlere verilen isimdir. Tek eşlilik şimdilerde, hem ideal bir evlilik tipi olarak görülmekte

hem de dini ve hukuki açıdan destek görmektedir (Keskin, 2014: 44-45). Monogami, aile hukukunun zamanla gelişim göstermesi sonucu ulaşılan bir yapı olmuştur (Könezoğlu, 2006: 15). Bu aile tipi, en fazla karşılaşılan modern aile biçimi olarak kendine yer edinmiştir. Bu zamanda ailedeki sağlamlık, devamlılık ve aile üyelerinin mutlu olması tek eşlilik ile olmaktadır. Monogami, Batı ülkelerinde ve Türkiye’de meşru evlilik tipidir (Şahin, 2010: 13).

- **Çok Eşlilik (Poligami):** Poligami, birden fazla eşle evliliğin yapılabildiği sistemlere denir. Bu sistemde, erkekler ve kadınlar birden çok eşe sahip olabilmektedirler (Keskin, 2014: 44). Bu aile tipi yasalar tarafından kabul görmemekle birlikte, Türkiye’de özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde görülebilmektedir (Şahin, 2010: 13).

1.3.3. Ailenin Genel Özellikleri ve İşlevleri

Ailenin de bütün toplumsal yapılar gibi bazı özellikleri vardır (Kaya, 2015: 11). Aile özellikleri zamana ve toplum yapısına göre farklılık gösterebilir. Bir başka deyişle bu özellikler izafidir. Bu farklılıklar olmasına karşın ailenin genel anlamda sıralanabilecek belirli özellikleri bulunmaktadır (Şahin, 2010: 10).

Aile, toplumsal yapıda meydana gelen iktisadi, sosyal ve psikolojik olan tüm olaylardan etkilenir. Bu etkilenmenin sonucunda ailede meydana gelen yapısal bir takım farklılaşmalar olmasına rağmen, ailenin kendine has olan ve varlığını koruyan önemli özellikleri mevcuttur. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir (Önal, 2006: 8):

- Aile, toplumdaki en evrensel ve en yaygın sistemdir.
- Aile, karışık ve farklı duyguları bir arada yaşatır.
- Aile, aile üyelerinin kişiliğine biçim verir, sosyalleştirir ve geliştirir.
- Aile büyüklüğünün ve yapısının sınırları vardır.
- Aile, toplumun en ufak yapıtaşıdır.
- Aile bireylerinin belirli rolleri ve görevleri mevcuttur.
- Aile, toplumsal ve hukuki kurallara dayanır.
- Aile, toplumdaki diğer birimlerle sürekli etkileşim halindedir.

Yapı itibariyle çekirdek aile anne-baba ve evli olmayan çocuklardan meydana gelirken, büyük aile bu bireylerle beraber yakın akrabaların da aynı çatı altında yaşamaları

ve bunların aralarında sürekli olarak bir etkileşimin bulunmasıyla oluşur (Dinçer, 2010: 12).

Aile temel bir toplumsal yapıdır. Bu açıdan ailenin görevleri; sevgi görevi, üreme görevi, cinsel hayatı düzenleme görevi, toplumsallaştırma görevi, koruma görevi, statü görevi ve iktisadi görevi olarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmaya, dinsel görev ve boş vakitleri değerlendirme görevi gibi görevleri de ilave edebiliriz (Keskin, 2014: 48). Bu fonksiyonlar toplum yapısına göre farklılık sergileyebilmektedir. Ailenin temelde biyolojik olarak kuşağın devamını sağlamak ve sosyal kültürü yeni kuşaklara iletmek gibi özellikleri bulunmaktadır (Şahin, 2010: 11).

1.3.4. Aile Politikası: Kavramsal Çerçeve

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde aile; toplumdaki temel ve doğal birim şeklinde nitelendirilmekte ve toplumla beraber devlet tarafından korunması gerektiğine değinilmektedir. Aile politikası genel olarak; aile planlamasından çocuk yardımına, gelir aktarımından sosyal yardımlara, konut siyasetinden vergi muafiyetlerine kadar pek çok kararı içine alan ve tam iyilik hali ile aile bütünlüğünü amaçlayan program, plan, proje ve hizmetler paketi şeklinde tanımlanmaktadır. Aile politikaları bir yandan belli şekillerdeki aile yapılarına destek olmakta ve aileyi norm biçiminde kurumsallaştırmakta; diğer yandan da kurumsallaştırdığı bu normları yansıtmaktadır (Alican, 2013: 21).

Türkiye’de ve dünyada son zamanlarda yaşanan değişim süreci iktisadi ve teknolojik koşullarla sınırlı olmayıp, kültürel ve toplumsal alanlara da etki etmektedir. Aile kurumu bu değişimin etkilediği kurumların başında gelmektedir. Aile dağılma, parçalanma gibi sebeplerle yaşamını sürdürmemeye tehlikesiyle karşılaştığında veya temel işlevlerini yerine getiremeyecek düzeyde zayıfladığında, toplumda ciddi manada problemler meydana gelmektedir. Ailede sorunlar çoğaldıkça toplumsal sorunlar da artmaktadır. Doğal olarak bu problemlerin çözümü de, ailenin güçlendirilmesi ve korunması biçiminde iki temel grupta toplanmaktadır. ‘Aile Politikaları’ kavramıyla günümüzde, bu problemleri çözmeye ilişkin hükümetler tarafından geliştirilen politikalar kastedilmektedir (Demirkıran, 2006: 92).

Aile politikaları, devletin konut, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, sosyal yardım ve kişisel sosyal hizmetleri içeren plan, proje ve hizmetlerinin tümünü kapsayan sosyal politikaların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Çimen, 2009: 75). Aile hayatını etkilemeyi hedefleyen, devletin geliştirdiği ilkeler ve planlı süreçlerdir. Aile politikaları

denilince genellikle akla çoğunlukla aile büyüklüğü, doğum hızı, çalışan anne-baba için çocuk ve yaşlıların bakımına yönelik hizmetler, koruyucu aile programları gibi konulara yönelmiş olan politikalar gelmektedir (Çoban ve Özbesler, 2009: 33).

Aile politikası siyasi bir söylem olarak ilk seferde salt devlet çıkarına gönderme yapan bir manaya gelse de, bunun ötesinde maksat ve uygulama alanları kesin şekilde tanımlanamayan bir tür yapıya sahiptir. Ancak devlet tarafından uygulanmak için hazırlanan genelde bütün politikaların, özeldeyse sosyal politikaların aile üzerine istisnasız biçimde etki edeceği yadsınamayacak bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile politikalarının temelinde siyasal seçimlerin, dini inanışların ve iktisadi kaygıların da yer aldığı fakat son raddede temel maksadın aileye ilişkin önlemler içeren bir seviyede ele alındığı söylenebilir. Ailenin kurumsal yapısını korumak, aile üyelerinin refah ve mutluluğunu artırmak, sağlıklı aile ortamları meydana getirmek gibi amaçlarla, yeni dönemdeki politika uygulamalarından söz edilebilir (Turgut, 2016: 416).

En genel anlamıyla aile politikaları, aileyle ilgili olan ve onu geliştirme ve korumaya ilişkin olarak tasarlanan kanunlar, her türlü programlar ve yürütülen hizmetler olarak kavramsallaştırılmaktadır. Kadın-erkek eşitliğini sağlamaya ilişkin düzenlemelerden aile için öngörülen yardımlara, evliliğe yönelik teşviklerden çocuk yardımlarına kadar pek çok düzenlemeyi içerir. Makro düzeyde ise istihdam, gelirin paylaşımı, konut imkânları vb. düzenlemeleri öngörür (Buz, 2003: 3).

Bu politikalarının temelinde ilk önce boşanma olmak üzere ailedeki birliğin dağılması ve parçalanmasıyla beraber toplumda telafisi mümkün olmayan problemlerle baş etmeye dönük çabalar yatmaktadır. Aile içinde görülen şiddet, hem ailedeki birliği bozan hem de kişilerin fiziksel ve psiko-sosyal problemler yaşamalarına sebep olan ve bu şekilde makro yönde toplumda türlü sosyal problemlere sebebiyet veren bir olaylardır. Bu bakımdan aile içindeki şiddeti engelleme politikaları, kişilerin korunmasının yanı sıra toplumsal açıdan çok daha geniş bir kesime refah içerisinde hayat hakkı verecek önemli kamusal politikalarındandır (Salman, 2011: 29).

Aile politikaları aynı zamanda birçok ülkede toplumsal gruplar arasındaki eşitsizlikleri ve ayrışmaları yapılandırmaktadır. Evli-dul ya da bekâr, yerli veya yabancı, kamu-özel sektör çalışanları, sigortalı veya sigortasız gibi tanım ve kategorilerle ayrımcılıkları ve eşitsizlikleri pekiştirmekte ve temellendirmektedir (Alican, 2013: 22).

Ailenin tanımlanma şekli çok önemlidir. Aile için yapılan tanım, onun için oluşturulacak politikalara da etki edecektir. Genellikle aile politikası denildiğinde akla ilk başta gelen, kadın ve çocukların muhafaza edilmesine ilişkin politikalar olmaktadır. Bununla beraber ailenin ve ailedeki diğer bireylerin de bir bütün olarak politikaların içine dâhil edilmesi önem arz etmektedir. Kısaca, aile politikaları oluşturulurken toplumun dinamik yapısının göz önünde bulundurulması ve oluşturulan politikaların esnek olması gerekmektedir (Çoban, 2005: 2).

Dumon (1991: 6'dan aktaran Çoban ve Özbesler, 2009: 33), uygulama açısından genel olarak üç tür aile politikası olduğunu ifade etmekte ve politikaları şu şekilde sıralamaktadır:

- İlk grup, aileyi sürekli olarak gelir sahibi yapacak ekonomik tedbirlerdir. Bu politika ailenin gücünü artırma politikaları olarak isimlendirilmektedir. İstihdam (iş bulma) politikalarının yanı sıra gelir getirme politikaları da bu grubun içinde yer alır.
- İkinci grup, aile hayatını geliştirmeye ve rahatlatmaya ilişkin eğitim ve danışma hizmetleri gibi programları içermektedir.
- Üçüncü grup ise, ailenin yerini tutacak ya da yerini alabilecek önlemler şeklinde nitelendirilen, aile üyelerinin ayrı ayrı ya da yarı zamanlı olarak yaptığı şeyleri devralacak hizmetler ve aile dışı kurumsal yapıların kurulmasını (kreşler, çocuk yuvaları, koruyucu aile hizmeti, yaşlı bakımı gibi) hedefleyen önlemlerdir.

Aile politikalarının Avrupa Birliği ülkelerinde, açık ya da üstü kapalı olarak iki farklı şekilde ele alındığı görülmektedir. 'Açık Aile Politikası' denildiği zaman; terim olarak aile politikası siyasi literatüre girmiş, bu politika kurumlaşmış ve o ülkede aile politikasından sorumlu olan bakanlar atanmış durumdadır. 'Üstü Kapalı Aile Politikası' uygulanan ülkelerdeyse, politikalar direkt olarak aileyi hedef almazlar, sosyal refah politikası aile politikasını içine alır fakat bu politikaların çıktıları dolaylı biçimde aileyi ilgilendirmektedir (Çimen, 2009: 76).

1.3.5. Aile Politikalarının Amaç ve İşlevleri

Barker (1999: 168'den aktaran Çoban ve Özbesler, 2009: 33); sosyal politikalardan farklı biçimde aile politikalarını, özellikle aile hayatını etkilemeyi amaç edinen, devletin geliştirdiği planlı süreçler ve prensipler şeklinde değerlendirmektedir. Bütün devletlerin

sosyal politikaları (konut, sağlık, eğitim, gelir dağılımının düzenlenmesi vb.) teknik olarak aileye etki etmektedir. Fakat aile politikası denildiği zaman genellikle aile büyüklüğü, çalışan ebeveynler için çocukların ve yaşlıların bakımına yönelik hizmetler, koruyucu aile programları, doğum hızı gibi konulara odaklanmış olan politikalar akla gelmektedir.

Aile politikalarının amaçları; olumsuz değişimlere karşı aileleri koruma altına almayı, aileyi güçlendirmeyi, aile ve aile bireylerinin sosyal güvenceye sahip olmalarını sağlamaktır. Bu hedeflere ulaşmada toplumdaki sosyo-kültürel ile iktisadi yapı ve hatta ülkeyi yöneten kişilerin siyasi görüşleri çok önemli yer tutmaktadır (Çoban, 2005: 2).

Aile politikası konusunda ülkelerin maksatları ve görevleri, toplumsal değişim ve gelişimle paralellik göstermektedir. Devletin sosyal politikalarının bir parçası da aile politikasıdır. Bundan dolayı aile politikaları dünyadaki sosyal politikaların değişiminden etkilenmiştir. Aile, sosyal devlet anlayışında en temel toplumsal yapı şeklinde kabul görmüş, sosyal sigortacılık sistemi içinde çalışanların sosyal güvenceleri de ele alınırken, çalışanlara ilişkin sosyal yardım programlarında ailenin refahı arttırılmak istenmiştir. Ayrıca aynı anlayışla birçok ülkede aile ödenekleri, yetim ve yoksul çocuklar için barınacak yer, yiyecek ve eğitim hizmetlerinin verilmesi, yaşlılara, şehit ailelerine ve gazilere yönelik sosyal yardımlar, engelliler ve işsizler için yardımlar ve gençlerle göçmenlere yönelik danışmanlık hizmetleri türü programlar geliştirilerek aileler desteklenmiştir (Çoban ve Özbesler, 2009: 33-34). Aile politikaları oluşturmada ve uygulamada temel amaç ve işlevler şu şekilde sayılabilir (Çimen, 2009: 76):

- Sosyal hayat içerisinde ailenin daha etkin olmasını sağlamak,
- Ailenin toplumda insanca yaşamasına yönelik koşulları geliştirmek,
- Ailenin yaratıcılığını ve üretkenliğini harekete geçirmek,
- Ailedeki uyuşmazlıklara barışçıl ve adaletli çözümler bulmak,
- Ailenin problem çözme başarısını yükseltmek,
- Ailenin hayat standardını yükselterek tüm aile üyelerinin özgürce ve mutlu bir şekilde hayat sürmesine yardım etmek.

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKALARI

Çalışmanın bundan önceki kısımlarında, aile ve aile politikası konularına değinilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında, aile içi sorunların çözümü, aile içi şiddetin önlenmesi, ailenin desteklenmesi, ailenin korunmasına yönelik politikaların ortaya konulması gibi hususları kapsayan aile politikası konusu Türkiye özeli üzerinden irdelenmektedir.

2.1. Türkiye'de Aile Politikalarının Tarihsel Gelişimi

Türkiye için ananevi aile şeklinin tekrardan üretilmesine yardım eden dinamikler bulunmaktadır. Bunlar kuvvetli aile değerleri, sağlam aile içi bağlar, evliliğin kurumsallaşması, ailedeki bireylerin uzun zaman bir arada hayat sürmeleridir. Yine ataerkil yapıya göre kadının yeri evidir düşüncesi çerçevesinde çalışmalarına müsaade edilmemesi, çalışma yaşamında kadının ikincilleştirilmesi ve birincil vazifesinin özel alanda tanımlanması Türkiye'de geleneksel aile şeklinin tekrardan üretilmesine yardım eden yapılardır (Alican, 2013: 170).

İlk olarak Medeni Kanun'un kabulü ile Türkiye Cumhuriyeti'nin aileye yönelik politika uygulamalarının başladığı kabul edilmektedir. Bununla beraber Batı'dan alınan demokrasi, özgürlük, hürriyet, eşitlik kavramlarının o dönemin ideolojisini temsil ettiği ve bu temsil öğelerinin gençlik ve kadın politikaları üzerinden aileyi yönlendirdiği görülmektedir (Baş, 2016: 70).

Türkiye'de aile ve kadın politikaları cumhuriyetin ilanından günümüze kadar değişik bakanlıklar tarafından yürütülmüştür. İsviçre Medeni Kanunu'ndan uyarlanan Türk Medeni Kanunu, 1926'da yürürlüğe girmiş ve bununla beraber ailenin ve kadının sosyal dönüşümüne dair radikal kararlar alınmaya başlanmıştır. 1945'e kadar aile ve kadın politikaları Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekilliği'nin, 1945'ten sonra ise Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın sorumluluğunda olmuştur (Gültekin, 2013: 17).

2. Dünya Savaşı sonrasında sertleşen iktisadi küresel rekabet, ülkemizin yol haritasına bir anlamda direkt olarak katkı sağlamıştır. Bunun sonucunda hızlı bir nüfus değişimi ve göç devinim süreci başlamıştır. O dönemdeki aile politikalarını ise 1963 yılı itibariyle yürütmeye konulan beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde endüstrileşme ve hızlı

şehirleşmeyle ortaya çıkan konut sorunu, çarpık kentleşme, suç oranlarındaki artış, eğitim ve istihdam gibi sorunları çözmeye dönük önlemler oluşturmuştur (Baş, 2016: 70).

Türkiye’de aileye yönelik olarak ilk anayasal düzenleme, 1961 Anayasası’nda yapılmıştır. Aile ile ilgili 1961 Anayasasınının 35. maddesinde; ailenin Türk toplumun temeli olduğu vurgulanmış, devlet başta olmak üzere, ilgili kamu tüzel kişilerinin ailenin korunması için tedbirler alacağı ifade edilmiştir.

Türkiye’de aile politikası, 1982 Anayasası’nın 41. maddesinde ele alınmış, buna göre; "aile, Türk toplumunun temelidir, ailenin huzur ve refahı ile özellikle annenin ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için önlemler alır, örgütü kurar" denmiştir. Bu maddeye dayanarak Avrupa Sosyal Şartı'nın imzalanmasını takiben, 1989’da Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı kurulmuştur. 2011 yılındaysa, aileyi korumaya yönelik destek hizmetlerinin daha etkin hale getirilmesi için bu alanda çalışmakta olan; Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ile Özürlüler İdaresi Başkanlığı tek bir çatı altında toplanarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur (Alican, 2013: 169).

Aile politikalarında temeli ve işleyişi, büyük oranda kadınlara yönelik politikalar belirlemiştir. Kadına yönelik pozitif ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet eşitliği uygulamaları, kadına karşı şiddetin her türlüşünün önlenmesi, kadının iş dünyasına daha aktif bir biçimde katılması gibi uygulamalar kadın politikalarının temelini oluşturmaktadır. Bu yönde 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun’un yenilenerek 6248 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un kabul edilmesi, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün açılması ve burada Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı gibi uzun vadeli çalışma ve planların yapılması, TBMM çatısı altında Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu açılması ve Haydi Kızlar Okula kampanyası, aile politikaları içinde kadın politikalarının yerini göstermektedir (Karagöz, 2015: 6).

Türkiye’de özellikle son yıllarda, sosyal devlet politikaları çerçevesindeki yürütümlerin çoğunluğu aile eksenli olarak yapılmaktadır. Devlet Bakanlıkları, Genel Müdürlükler, Sosyal Dayanışma Vakıfları gibi kamu kurumlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşları da ailelere dönük hukuk, ekonomi, sağlık, eğitim vb. alanlarda aile destek

hizmetleri üretmektedir (Çimen, 2009: 76).

Aile eksenli bu sosyal politikalara yansıyan başlıca yürütümler; “eğitim ve sağlık amaçlı ‘şartlı nakit transferleri’, engelli aile bireylerinin evde bakımını teşvik amaçlı aylık ödemeler, kadın istihdamını teşvik eden düzenlemeler yapılması, çalışan annelere verilen doğum öncesi ve sonrası ücretli-ücretsiz izinlerin, süt izninin süre ve kullanım kolaylığı bakımından geliştirilmesi, çalışan babalara doğum izni uygulaması getirilmesi ve benzerleridir” (Çiftçi, 2009: 35).

Aile ve kadın politikaları oluşurken her ne kadar değişik seviyelerde sayıları gün geçtikçe çoğalan kamusal örgüt yapıları varsa da işbirliği yaptıkları diğer kurum ve kuruluşlarla bu kurumlar arasında, benimsedikleri yönetim anlayışları, hizmet modelleriyle ideolojiler anlamında mühim çelişkiler ve farklılıklar mevcuttur. Bu durum, kadın ve aile politikalarının ilerlemesine ve aktörler arasındaki işbirliği süreçlerine negatif biçimde yansımakta ve Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını engellemektedir (Alican, 2013: 179).

Türkiye’de aile her daim çok önemli görülmüş ve toplumdaki temel yapı taşı olarak kabullenilmiş olmasına rağmen, aile politikaları anlamında önemli ilerlemelerin ve gelişmelerin olduğunu söyleyemeyiz. Türkiye’de uygulanan aile politikaları değerlendirilirse; aile kurumuna sürekli gelir kazandıracak iktisadi tedbirler ve istihdam (iş bulma) politikalarını barındıran, aileye güç kazandırma politikalarının olmadığı söylenebilir. Aile yardımları yeterli değildir ve hatta aileyi bağımlı bir duruma sokmaktadır (Çimen, 2009: 77).

Cumhuriyet Dönemi’ndeki hükümetlerin aileye yönelik politikaları genel anlamda değerlendirildiğinde, toplumun yapı taşının ve en önemli kurumunun aile olduğu, bundan dolayı çocukları ve gençleri vatani ve milli hisler çerçevesinde, devleti ve ailesine bağlı nesiller şeklinde yetiştirmek gerektiği söylemleri, görüşleri ne olursa olsun bütün hükümetlerin ortak noktası olmuştur. Fakat her siyasi iktidar bu ortak söylemi kendi ideolojik ve siyasal edimlerine göre yorumlamış ve politikalarını bu düzlemde oluşturmuştur. Vatani ve milli değerler kimi zaman seküler ve laik bir vatandaş ve ulus inşasına karşılık gelirken kimi zaman da muhafazakâr-milliyetçi politikaların temelini oluşturmuştur. Bu durum aynı zamanda devletin aileye dönük bütünlük ve süreklilik arz eden politikalarının bulunmayışının manidar bir göstergesidir (Karagöz, 2015: 5).

2.2. Türkiye'de Aile Politikalarının Yasal Altyapısı

Bu kısımda Türkiye'de aileye yönelik olarak uygulanan politikaların yasal altyapısını oluşturan 1982 Anayasası, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve bu kanunun uygulama yönetmeliği gibi konulara değinilmektedir.

2.2.1. Anayasa'da Aile

Aile ile ilgili bazı hükümler, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 20, 41 ve 62. maddelerinde şu şekilde düzenlenmiştir (www.tbmm.gov.tr, 2017):

- Anayasanın 20. maddesinde, “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz” hükmü bulunmaktadır.
- Anayasanın 41. maddesinde, “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar” denilmektedir.
- Anayasanın 62. maddesinde, “Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır” ifadesi yer almaktadır.

2.2.2. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda Aile

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu 22.11.2001 yılında kabul edilmiştir. Kanunun aile ile ilgili bazı hükümleri şu şekildedir (www.mevzuat.gov.tr, 2017):

- Medeni Kanun'un 185. maddesinde, “Evlennmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler. Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar” hükmü yer almaktadır.
- Medeni Kanun'un 188. maddesinde, “Eşlerden her biri, ortak yaşamın devamı süresince ailenin sürekli ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil eder” ibaresi bulunmaktadır.
- Kanunun 195. maddesinde, “Evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlığa düşülmesi hâlinde, eşler ayrı ayrı veya birlikte hâkimin müdahalesini isteyebilirler” denilmektedir.
- Kanunun 196. maddesinde, “Eşlerden birinin istemi üzerine hâkim, ailenin geçimi için her birinin yapacağı parasal katkıyı belirler. Eşin ev işlerini görmesi, çocuklara bakması, diğer eşin işinde karşılıksız çalışması, katkı miktarının belirlenmesinde dikkate alınır. Bu katkılar, geçmiş bir yıl ve gelecek yıllar için istenebilir” hükmü yer almaktadır.
- Kanunun 197. maddesinde, “Eşlerden biri, ortak hayat sebebiyle kişiliği, ekonomik güvenliği veya ailenin huzuru ciddi biçimde tehlikeye düştüğü sürece ayrı yaşama hakkına sahiptir. Birlikte yaşamaya ara verilmesi haklı bir sebebe dayanıyorsa hâkim, eşlerden birinin istemi üzerine birinin diğerine yapacağı parasal katkıya, konut ve ev eşyasından yararlanmaya ve eşlerin mallarının yönetimine ilişkin önlemleri alır. Eşlerden biri, haklı bir sebep olmaksızın diğerinin birlikte yaşamaktan kaçınması veya ortak hayatın başka bir

sebeple olanaksız hâle gelmesi üzerine de yukarıdaki istemlerde bulunabilir. Eşlerin ergin olmayan çocukları varsa hâkim, ana ve baba ile çocuklar arasındaki ilişkileri düzenleyen hükümlere göre gereken önlemleri alır” ibaresi bulunmaktadır.

- Kanununun 199. maddesinde, “Ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan malî bir yükümlülüğünün yerine getirilmesi gerektirdiği ölçüde, eşlerden birinin istemi üzerine hâkim, belirleyeceği malvarlığı değerleriyle ilgili tasarrufların ancak onun rızasıyla yapılabileceğine karar verebilir. Hâkim bu durumda gerekli önlemleri alır” denilmektedir.

- Kanununun 250. maddesinde, “Eşlerden biri tarafından paylaşımlı mal ayrılığı rejiminin kurulmasından sonra edinilmiş olup ailenin ortak kullanım ve yararlanmasına özgülenmiş mallar ile ailenin ekonomik geleceğini güvence altına almaya yönelik yatırımlar veya bunların yerine geçen değerler, mal rejiminin sona ermesi hâlinde eşler arasında eşit olarak paylaşılır. Paylaştırmada işletmelerin ekonomik bütünlüğü gözetilir” hükmü yer almaktadır.

- Kanununun 254. maddesine göre, “Evliliğin iptal veya boşanma kararıyla sona erdirilmesi hâlinde, ailenin ortak kullanımına özgülenmiş ve eşler arasında eşit olarak paylaşma konusu olan konutta kalmaya ve ev eşyasını kullanmaya hangisinin devam edeceği konusunda eşler anlaşabilirler. Konutta kalma hakkını elde eden eş, bu hakkın tapu kütüğüne şerh edilmesini isteyebilir” ibaresi bulunmaktadır.

- Kanununun 314. maddesinde, “Evlâtlığın, miras ve başka haklarının zedelenmemesi, aile bağlarının devam etmesi için evlâtlığın naklen geldiği aile kütüğü ile evlât edinenin aile kütüğü arasında her türlü bağ kurulur. Ayrıca evlâtlıkla ilgili kesinleşmiş mahkeme kararı her iki nüfus kütüğüne işlenir” denilmektedir.

- Kanununun 322. maddesinde, “Ana, baba ve çocuk, ailenin huzur ve bütünlüğünün gerektirdiği şekilde birbirlerine yardım etmek, saygı ve anlayış göstermek ve aile onurunu gözetmekle yükümlüdürler” hükmü yer almaktadır.

2.2.3. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine

Dair Kanun

14 Ocak 1998’de 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun kabul edilmiştir. “Koruma Emri” diye de bilinen bu kanunun uygulanmasında meydana gelen aksaklıklar ve kadına yönelik şiddetin çoğalması sebebiyle, yeni ve geniş çerçeveli bir kanuna ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, 4320 sayılı kanunun daha gelişmiş hali olan 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun 8 Mart 2012 tarihinde çıkarılmıştır. “Yeni Şiddet Yasası” olarak bilinen ve halen de önemli aksaklıkları bulunan bu kanun, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ile Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’ne bağlı bir biçimde hazırlanmıştır (www.kadinininsanhaklari.org, 2017).

Kanunun bazı hükümleri şu şekildedir (www.mevzuat.gov.tr, 2017):

- Kanununun 1. maddesinin 1. fıkrasında, “Bu Kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir” hükmü yer almaktadır.

- Kanununun 2. Maddesinin 1. Fıkrasının b bendinde, “*Ev içi şiddet: Şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddeti ifade eder*” ibaresi bulunmaktadır.
- Kanununun 20. maddesinin 2. fıkrasında, “Bakanlık, gerekli görmesi hâlinde kadın, çocuk ve aile bireylerine yönelik olarak uygulanan şiddet veya şiddet tehlikesi dolayısıyla açılan idarî, cezaî, hukukî her tür davaya ve çekişmesiz yargıya katılabilir” denilmektedir.

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un en çok eleştiri alan yönü isim ve içerik uyumsuzluğu olmuştur. Kanun isminin, ailenin korunmasına yönelik vurgu yapmasına karşın; içeriğinin, aile içinde şiddete uğrayan kişinin gecikilmeden korunmasına dair önlemler ve bu önlemlere uyulmaması sonucunda ortaya çıkan yaptırımlarından oluşması yoğun eleştiriye maruz kalmıştır. Buradan hareketle, yasanın temelde aileyi değil, aile içerisinde şiddete maruz kalan kişiyi (aile içi şiddetin mağdurunu) koruma altına almayı amaçladığı açık bir biçimde görülmektedir (Badur, 2009: 65).

2.2.4. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Yönetmeliğin bazı hükümleri şu şekildedir (www.aile.gov.tr, 2017):

- Yönetmeliğin 1. maddesinde, “*Bu Yönetmelik, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınlar, çocuklar, aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi ile şiddet uygulayan veya uygulama ihtimali olan kişiler hakkında şiddetin önlenmesine yönelik tedbirler ile bu tedbirlerin alınmasına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları kapsar*” hükmü yer almaktadır.
- Yönetmeliğin 46. maddesinde, “*Bakanlık, gerekli görmesi hâlinde kadın, çocuk ve aile bireylerine yönelik olarak uygulanan şiddet veya şiddet tehlikesi dolayısıyla açılan ve herhangi bir şekilde haberdar olduğu idarî, cezaî, hukukî her tür davaya ve çekişmesiz yargıya müdahil olarak katılabilir*” denilmektedir.
- Yönetmeliğin 47. maddesinde, “*Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer*” ibaresi bulunmaktadır.
- Yönetmeliğin 48. maddesinde ise, “*Bu Yönetmelik hükümlerini Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı yürütür*” hükmü yer almaktadır.

2.3. Türkiye’de Aile Politikalarının Oluşumunda Rol Oynayan Aktörler

Aile politikalarının belirlenmesinde ve oluşturulmasında, birçok aktör rol oynamaktadır. Resmi, resmi olmayan ve uluslararası aktörler aile politikalarının oluşumunda etkin işlev görmektedir.

2.3.1. Resmi Aktörler

Aileye yönelik politikaların şekillenmesinde başat aktör devlettir. Yasama organı vasıtasıyla politika üretilmekte ve yasal düzenlemeler hayata geçirilmektedir. Yürütme organı aileye yönelik ortaya konulan politikaları kamu bürokrasisi aracılığıyla uygulamaya koymaktadır. Bununla birlikte, aile içi şiddet, boşanma gibi aileye yönelik sorunlara yönelik yargısal çözümlenelerde Aile Mahkemeleri başta olmak üzere, yargı kurumları görev yapmaktadır. Aile içi anlaşmazlıkları önleyebilmek adına arabuluculuk ve istinaf mahkemeleri de işlev görmektedir. Aile içi şiddet, kadına karşı şiddet gibi adli vakalarda emniyet güçleri görev yapmakta ve buna yönelik önleyici ve sorun çözümüne yönelik tedbirleri hayata geçirmeye çalışmaktadır.

Türkiye'de aile politikalarının oluşumunda merkezi yönetim, yerel yönetim kuruluşlarına göre daha etkin rol oynamaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Bakanlığın taşra yapılanması olan Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, aile politikalarını şekillenmesinde temel rol oynayan merkezi yönetimin aktörleridir.

Sevgi Evi ve Huzur Evi gibi kurumlar ile yerel yönetimler bünyesinde oluşturulmuş, Erkek Barınma Evi ile Kadın ve Çocuk Koruma Evleri dolaylı olarak aile politikalarının uygulanmasında ve şekillenmesinde etkili rol oynamaktadır. Çalışma kapsamını da göz önünde tutarak, aile politikalarında etkili ve başat aktör olan merkezi yönetim kurumları incelemeye tabi tutulmuştur.

2.3.1.1. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması Haziran 2011'de yayınlanan KHK ile kararlaştırılmış; böylece bakanlar kurulu listesinden "Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı" çıkarılmıştır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü de bu KHK ile kapatılmıştır. Kurumun görevlerini de, önceki yapıda mevcut daire başkanlıklarının, genel müdürlük şeklinde tekrardan yapılandırılmasıyla bakanlığa bağlı olarak sürdürülmesi öngörülmüştür. Ana hizmet birimlerinde yalnızca gençlik hizmetleri yeni düzenlemede yer almayarak, Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlanmıştır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü kapatılarak, yeni bakanlığa bağlı bir genel müdürlük şeklinde yeniden kurulurken, Aile ve Sosyal Araştırmalar Kurumu kapatılarak, görevlerini yeni kurulan Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne, Sosyal Yardımlaşma ve

Dayanışma Genel Müdürlüğü ise Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır (Kesgin, 2012: 47-48).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması; 06.04.2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulunca 03.06.2011 tarihinde kararlaştırılmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 08.06.2011 tarih ve 27958 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan KHK/633 nolu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede belirtilen görevleri yerine getirmektedir (www.turkiye.gov.tr, 2017).

Bakanlığın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluğunu düzenleyen bu Kararnamenin 2. maddesinde, ilgili bakanlığın aile ve bu yapının temelinde bulunan çocuk ve kadın ile ilgili görevleri şu şekilde sıralanmıştır (www.mevzuat.gov.tr, 2017):

- Sosyal ve kültürel dokudaki aşınmalara karşı aile yapısının ve değerlerinin korunarak gelecek nesillere sağlıklı biçimde aktarılmasını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, aile bütünlüğünün korunması ve aile refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.
- Çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunarak sağlıklı gelişimini temin etmek üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.
- Kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek, kadının insan haklarını korumak ve geliştirmek, kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, kadınlara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.
- Öncelikle çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla aileyi eğitim, danışmanlık ve sosyal yardımlarla güçlendirmek; korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocuk, kadın, engelli ve yaşlıların tespiti, bunların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamak üzere gerekli hizmetleri yürütmek, bu hizmetler için gündüzlü ve yatılı sosyal hizmet kuruluşları kurmak ve işletmek.
- Ailenin bütünlüğünü korumak, parçalanmış ailelerin korunmaya, yardıma ve bakıma muhtaç fertleriyle çocuklarına her türlü maddî, manevî ve sosyal destek sağlamak; bu amaçla gerekli planlamaları yapmak, eğitim faaliyetlerinde bulunmak.

‘Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Alo 183 Sosyal Destek Hattı’ aracılığıyla; kadın, çocuk, aile, yaşlı, engelli, şehit yakınları ile gaziler ve gazi yakınlarına dönük hizmetlerle ilgili çağrılar değerlendirilerek danışmanlık ve rehberlik hizmeti verilmektedir. Hizmet süreci şu şekilde işlemektedir (www.aile.gov.tr, 2017):

- İstismar, ihmal ve şiddet olayları ya da namus ve töre cinayetlerinin önüne geçilmesi için önlem niteliğindeki ihbarlar da alınmakta, durumun acilliği göz önüne alınarak olayın yaşandığı ilde görevli Acil Müdahale Ekip Sorumlusuna ve/veya kolluk kuvvetlerine iletilmektedir.
- Acil Müdahale Ekibi olayı değerlendirmekte, gerek gördüğü durumlarda jandarma ya da emniyet birimleri ile işbirliği sağlayarak, en kısa sürede müdahale edilmesi sağlanmaktadır.

- Alo 183 Sosyal Destek Hattı 7 gün 24 saat aralıksız hizmet vermektedir. Bu hatta yurt içinden yapılan aramalardan ücret alınmamaktadır.
- Arapça ve Kürtçe bilen personeller, bu dillerde gelen çağruları karşılamaktadırlar.
- Alo 183 Sosyal Destek Hattı işaret dili bilen personeller aracılığıyla, konuşma ve işitme engelli vatandaşlara, hafta içi 08:00-24:00 saatleri arasında 05493810183 nolu hat üzerinden 3G uyumlu telefonlarla görüntülü görüşme hizmeti vermektedir.
- Tüm mobil ve sabit telefon operatörleri ile yazışma yapılarak hizmetlerin daha etkin bir şekilde verilebilmesi adına, vatandaşların Alo 183 Sosyal Destek Hattı'na ücretsiz kısa mesaj gönderebilmesine imkân verilmektedir.

2.3.1.2. T.C. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Aile Araştırma Kurumu adıyla 1989'da kurulan Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 13.11.2004'te Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5256 sayılı Teşkilat Kanunu ile Genel Müdürlük haline getirilmiştir. Başbakanlığa bağlı bir Genel Müdürlük olarak, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü adıyla çalışmalarına devam etmiştir. Kurum yapılan son düzenlemeyle, Genel Müdürlük olarak 08.06.2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yeni kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü adıyla çalışmalarını sürdürmektedir (Alican, 2013: 206).

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, uygulamacı bir yapısı olmadığından ailelere direkt olarak sosyal hizmet götüren bir kurum kimliğinde değildir. Çalışmalarını araştırmalar, paneller, konferanslar, seminerler ve basılı-görsel yayınlar yoluyla yapmakta ve hazırladığı raporlarla aileye yönelik politikalarının oluşumuna yardımcı olmaktadır (Salman, 2011: 58).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 7. maddesinde, ilgili müdürlüğün aile ile ilgili görevleri şu şekilde sıralanmıştır (www.mevzuat.gov.tr, 2017):

- Bakanlığın aile ve topluma yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek.
- Aile yapısının ve değerlerinin korunması, güçlendirilmesi ve ailenin sosyal refahının artırılması için ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek.
- Aile yapısını ve değerlerini tehdit eden sorunları ve bu sorunlara yol açan faktörleri tespit etmek, bu sorunlara karşı toplumsal duyarlılığı geliştirici faaliyet ve projeler yürütmek, çözüm önerileri geliştirmek, bu konularda eğitim programları hazırlamak ve uygulamak.
- Aile içi şiddet ve istismar, töre cinayetleri, intihar ve benzeri sorunları nedenleri ve sonuçları bakımından incelemek, araştırmak, bunların önlenmesine ve sorunların çözümüne yönelik, aileyi destekleyici ve eğitici programlar hazırlamak ve uygulamak.

- Ailelerin huzur ve mutluluğunu tehdit eden kötü alışkanlık ve bağımlılık sorunlarını, nedenleri ve sonuçları bakımından incelemek, araştırmak, bunların önlenmesine ve sorunların çözümüne yönelik, aileyi destekleyici ve eğitici programlar hazırlamak ve uygulamak.
- Ailelerin maddî refahının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak, bu konuda diğer birimler, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile koordineli eğitim programları ve projeler hazırlamak ve uygulamak.
- Ailedeki yapısal değişimleri, nedenleri ve sonuçları bakımından araştırmak, değerlendirmek ve aile değerlerinin sağlıklı biçimde korunması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak.
- Nüfus yapısındaki değişimlerin aile yapısı üzerindeki etkilerini izlemek, sorun alanlarını tespit etmek ve bu konuda ulusal bir politikanın geliştirilmesine yardımcı olmak.
- Ailenin ve aileyi oluşturan bireylerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin kamuoyundaki eğilim ve beklentileri tespit etmek amacıyla çalışmalar yapmak.
- Yurt dışında yaşayan Türk ailelerinin sorunlarını araştırmak ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği içinde çözüm önerileri geliştirmek ve uygulamak.

Kurumun amacı, farklı psikolojik ve sosyo-ekonomik problemlere karşı toplumdaki en ehemmiyetli mukavemet noktası olarak kabul gören ve gitgide yıpranıp görevlerini yapamaz hale gelen aileye eski görevini yeniden kazandırmaktır. Aile odaklı çözüm politikaları bulmak, kurumun temel hedeflerindedir (Çimen, 2009: 107-108).

2.3.1.3. T.C. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü 1990'da, 3670 sayılı yasa ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı şekilde kurulmuştur. 1991 yılında da Başbakanlığa bağlı hale getirilmiştir. Sonradan kurumun mevzuatında değişiklikler yapılarak 6 Kasım 2004'te 5251 sayılı yasa yürürlüğe girmiş ve Başbakanlığa bağlı olarak Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü haline getirilmiştir (Salman, 2011: 53).

Kadınlara toplumsal hayatın her bölümünde güç kazandırılmasına dönük politikaların uygulanmasından ve bunların geliştirilmesinden sorumlu birim olan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Türkiye'de sosyal cinsiyet eşitliğini sağlayan milli kurum konumundadır (Alican, 2013: 232).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 9. maddesinde, ilgili müdürlüğün aile yapısının önemli unsurlarından biri kadın ile ilgili görevleri şu şekilde sıralanmıştır (www.mevzuat.gov.tr, 2017):

- Bakanlığın kadınlara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek.

- Kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi, kadının insan haklarının ve toplumsal statüsünün korunması ve geliştirilmesi, kadının toplumsal hayatın tüm alanlarında etkin hâle getirilmesine yönelik ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek.
- Kadına karşı her türlü ayrımcılığı önlemek ve kadının insan haklarını geliştirmek amacıyla faaliyet ve projeler yürütmek, bu alanda yapılan çalışmalara destek vermek.
- Kadının insan hakları konusunda kamuoyunu bilgilendirmek ve aydınlatmak suretiyle toplumsal bilinçlenmeyi geliştirmek.
- Kadına yönelik her türlü şiddet, töre ve namus cinayetleri, taciz ve istismarın önlenmesi için çalışmalarda bulunmak, kadının aile ve sosyal yaşamdan kaynaklanan sorunlarının çözümüne destek oluşturmak.
- Sağlık, eğitim, kültür, çalışma ve sosyal güvenlik başta olmak üzere bütün alanlarda kadınların ilerlemesini sağlayıcı ve karar mekanizmalarına katılımını artırıcı çalışmalarda bulunmak.

Bu kurum amacını “Türkiye’de kadın ile erkek arasında eşitlik sağlanması, sosyal hayatın bütün bölümlerinde kadının güçlü konuma gelmesi ve kadınlara karşı her çeşit ayrımanın önüne geçilmesi için politikalar üretmek, koordinasyonu sağlamak ve tüm paydaşlarla işbirliği yapmak” şeklinde belirtmektedir (Dinçer, 2010: 57).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü bir politika oluşturma ve koordinasyon kurumu olarak kurulduğu günden günümüze dek meşru seviyede çok ehemmiyetli çalışmalar yapmıştır. Yürürlükteki yasalarda bulunduğu düşünülen kadın-erkek arasında ayrımcılığa dönük düzenlemelerin ayrılması, bu düzenlemelerin yasalardan çıkarılması ve yasaların eşitlik prensibine uyan hükümler içermesi için uğraş vermektedir. Müdürlüğün yürüttüğü bir diğer çalışma da 1998’de yürürlüğe giren ve aile içindeki şiddeti önlemeyi amaç edinen 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunun uygulamasında ortaya çıkan problemleri ve bu kanuna yöneltilen tenkitleri inceleyerek çözüm yolu bulmaya çalışmaktır. Bunun yanında, Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerden sağlanan mali kaynaklarla kadınlar adına farklı programlar da hazırlamıştır (Çimen, 2009: 117).

2.3.1.4. Aile Mahkemeleri

Aile, aile bireyleri ve toplum, aile konusunda birbirini tamamlayan odaklar şeklinde düşünülmüştür. Aile ve nüfus kompozisyonuna aynı önemin verildiğini, yetişkinler yanında küçükler kategorisinin oluşturulması göstermektedir. Koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler bakımından aileye yönelik işlem ve davalara bakış, Türk adalet sisteminin gelişimi açısından modern hukuk yaklaşımlarına uygunluk taşımaktadır. Aile hukuku uygulamaları açısından Aile Mahkemelerinin düşünülmesi çok mühim bir boyuttur (Cılga, 2002: 4-5).

4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'da; aile mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargılama usulleri düzenlenmiştir. Aile ile ilgili bazı hükümler, kanunun 1, 2 ve 7. maddelerinde şu şekilde düzenlenmiştir (www.mevzuat.gov.tr, 2017):

- Kanunun 1. maddesinde, “*Bu Kanun, aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek üzere kurulan aile mahkemelerine dair hükümleri kapsar*” hükmü yer almaktadır.
- Kanunun 2. maddesinde, “*Aile mahkemeleri, Adalet Bakanlığınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak her ilde ve merkez nüfusu yüz binin üzerindeki her ilçede, tek hâkimli ve asliye mahkemesi derecesinde olmak üzere kurulur. Aile mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu il ve ilçenin mülkî sınırlarıyla belirlenir. Ancak yargı çevresi, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca değiştirilebilir. Aile mahkemesi kurulamayan yerlerde bu Kanun kapsamına giren dava ve işlere, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen Asliye Hukuk Mahkemesince bakılır*” denilmektedir.
- Kanunun 7. maddesinde “*Aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik eder. Sulh sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında karar verilir*” hükmü yer almaktadır.

Aile ile alakalı problemlerin günümüzde artması ve çeşitlilik göstermesi nedeniyle hukuk kurallarını uygulayan genel mahkemelerin zamanı ve bilgi birikimi yetersiz durumda kalmıştır. Bundan dolayı yalnızca aileye yönelik kuralları uygulayacak ve denetleyecek, özel görevli aile mahkemelerinin kurulması kaçınılmaz hale gelmiştir. 2003 yılında, aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek için kurulan aile mahkemeleri, hâkimin yanı sıra pedagog, psikolog gibi uzmanların da hâkime yardımcı olarak çalıştığı mahkemelerdir. Aile mahkemeleri bazı açılardan eksiklikleri bulunsa ve henüz her ilçede kurulamasa dahi, ülkemizin hukuk sistemi bakımından önemli bir adım olmuştur (Aslan, 2010: 188).

2.3.2. Resmi Olmayan Aktör Olarak Sivil Toplum Kuruluşları

Aile politikalarının oluşumunda, merkezi yönetim ve yerel yönetim kuruluşları ile birlikte resmi olmayan aktör olarak sivil toplum kuruluşları da rol oynamaktadır.

2.3.2.1. Sivil Toplum Kavramı

Farklı toplumlardaki belirli gelişmelere paralel olarak, sivil toplum kavramının tanımı değişik şekillerde yapılmıştır. Sivil toplumun kendisini farklı şekillerde göstermesi; toplumlarda bağımsızlık, dayanışma, eğitim, çoğulculuk, katılım, sorumluluk ve yetki devri gibi öğelerin gelişmesiyle paralellik taşımaktadır (Saygın, 2008: 10). Bugünkü manasını

bulana kadar kavram farklı evrelerden geçmiştir. Farklı düşünürlerin katkılarıyla ve çeşitli sosyal ve siyasi olayların etkisiyle gelişerek bugünkü halini almıştır (Meray, 2007: 11).

Sivil toplumun kavramsal tartışma alanı çok boyutlu, karmaşık, oldukça geniş ve aynı zamanda anlaşılmaz niteliktedir. Sivil toplum kavramının içeriği yönünden, doktrinde tam manasıyla bir görüş birliğine varılmış değildir. Kendi içerisinde yapılan her bir tanım, sivil toplumun değişik bir özelliğine atıf yapmakta, belirli öğelerini ön plana getirmektedir. Bu tanımlamalarda yine de belirli noktalarda uzlaşma sağlandığını söylemek gerekir (Kaplancil, 2013: 43).

Latinedeki 'civilis' kelimesinden ortaya çıkan 'sivil'; vatandaşa, yaşamına, haklarına yönelik bir bütünü belirlemek için kullanılmıştır. 'Sivil' sözcüğünden türeyen 'sivilize' veya 'sivilleştirme' ise bir toplumu daha gelişkin yapmaktadır. Sivilizasyon, 'uygarlık' manasında kullanılmaktadır. Bu kelimedenden türeyen sivil toplumda, tek başına bir anlam ifade etmemekte, fakat devlet ile beraber düşünülerek ve devlet içinde bulunan bir yapı ancak aynı zamanda devletin müdahalesinden kurtulmuş bir varlık şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Noyan, 2007: 9). Dilimizde ise sivil kelimesi batı dillerine paralel biçimde; askeri olmayan, üniforma veya özel bir giysi giymemiş kimse, asker sınıfından olmayan kimse anlamlarında kullanılmaktadır (Korkmaz, 2008: 6).

Sivil toplumun algılanış şekli tarih süreci içerisinde ilginç bir ilerleme göstermiştir. Sivil toplum modern manada; 18. yüzyılın başlarında sözcük manasıyla soylunun eşanlamlısı şeklinde algılanırken, 19. yüzyılda devlet iktidarının karşısında duran sınıflar üstü bir kavram halini almıştır ve halk inisiyatifi şeklinde doğmuştur (Gürel, 2009: 23). Sivil toplum günümüzde birey ile devlet arasındaki yapılar biçiminde kabul görmekte ve bu yüzden epeyce fazla bir alanı tanımlamaktadır. Bundan dolayı sivil toplum tanımı yapılırken, bazen sivil toplumun ne olduğu değil de ne olmadığı noktasından hareket edilmektedir. Bugün sivil toplum her şeyden önce siyasal toplumun zıddıdır. Tekelleşmeye ve hâkim otoriteye karşı çıkmaktadır. Fakat en temel vazifesi, egemen sultayı kendi çıkarları yönünde etkilemektir (Karakuş, 2006: 4).

Terim olarak sivil kelimesi; 'medenilik, köylü (bedevi) olmamak', 'şehir adabı', 'asker sınıfından olmayan, üniforma giymemiş' gibi farklı manalara gelebilmektedir. Fransızca 'askeri olmayanın yanında olan' manasında kullanılan sivil toplum, tarih süreci

içinde ‘devletten olmayan’, yer yer de “devlete karşı olan” manasını taşımıştır (Öztürk, 2014: 8-9).

Sivil toplum; bir ülkede sosyal hayatın devlet denetiminden özgür biçimde kendisini örgütleyebileceği, kendi etkinliklerini bu örgütler yoluyla eşgüdümleyebileceği ve yine bu örgütler aracılığıyla kendi isteklerini siyasal alana taşıyabileceğini simgeleyen bir kavram şeklinde kabul edilmektedir. Yine sivil toplumu, sosyal problemlere uzun dönemli ve etkin çözüm bulma sürecine aktif anlamda katılan ve bu temelde siyasal aktörleri bu çözümleri hayata geçirecek politikalar üretmeye yönlendirmek için çalışan, farklı gönüllü kuruluşların devlet denetimden bağımsız olarak kurduğu ortak alan biçiminde tanımlamak da mümkündür (Kaplancıl, 2010: 43-44).

Liberal demokrat Larry Diamond’un sivil toplumla ilgili yaptığı tanım, en fazla referans gösterilen tanımlamalardan birisidir. Sivil toplumu açıklarken Diamond, kavramın demokrasiye olan katkısını daha gerçekçi bir yaklaşımla tespit edebilmek adına öncelikle bu kavramın ne olduğunu ve ne olmadığını net bir şekilde ortaya koyulması gerektiğinin üzerinde durmuştur. Yazara göre; toplumsal hayatın, gönüllülük esaslı, kendi kendini destekleyen ve üreten, devlete bağlı olmaksızın hukuki düzen ve ortak kurallara bağlı bulunan bir vakıa olması, sivil toplum şeklinde tanımlanır (Dursunoğlu, 2012: 25-26).

Sivil toplum genellikle, devlet baskısının olmadığı ve kendi kurallarına bağlı olarak işleyen sosyal ve iktisadi bir alanı tanımlamak için kullanılmaktadır. Siyasi alana hakim kurumların ve devletin müdahalesi olmadan kendi örgütlenmelerini düzenleyen, kapsadığı grup ve bireylerin bağımsızlığına vurguda bulunan sivil toplum kavramı, devlet karşısında toplumun siyasi ve iktisadi örgütlenmelerinin ehemmiyetini içeren bir anlama gelmektedir (Akay, 2012: 7). Sivil toplum bazı zamanlarda ise, devlet ile aile/birey arasındaki orta alan, mütalaa, birleşmenin kısıtlama ve zorlama olmadan gerçekleştiği bir alan şeklinde tanımlanmaktadır (Yıldızlı, 2012: 4).

Sivil toplum, kendi kendini meydana getiren, gönüllülük esaslı, kendi desteklerine sahip, devletten bağımsız, devlet ile özel alan arasında aracı niteliğinde olan örgütlü bir toplumsal yapılanmanın adıdır. Bu toplumsal yapı, ortak kurallar dizisi ya da yasal düzen gibi özerkliklerin veya bağımsızlıkların teminatı olan kurumsallaşmış bir temele sahiptir. Bu da hem devlet iktidarına sınırlama getiren hem de o iktidarı hukuka bağlı kaldığı sürece yasal kılan bir güç oluşturur. Sivil toplum bundan dolayı, devletten bağımsız olmayı içerir fakat

ondan yabancılaşmayı mecburi kılmaz. Başka bir deyişle, devlet iktidarına karşı sivil toplum dikkatli fakat saygılıdır (Gezeroğlu, 2013: 5).

Sivil toplum, aileyle devlet arasındaki aracı örgütler şeklinde da tanımlanabilir. Yani sivil toplum; dernekleri, gönüllü örgütleri ve şirketleri kapsamaktadır (Noyan, 2007: 10). Bir anlamda her türlü baskı kurucu ve tekelleşmeci iktidar güçlerine karşı vatandaş gücünün mukavemetlerinin yer aldığı yer veya gönüllü şekilde örgütlenmiş etkinliklerin olduğu ortam diye de tanımlanabilir (Çalışkan, 2010: 7).

Kendiliğinden örgütlenmiş ve gönüllü, kendi kendinin devamını sağlayabilen ve devletten bağımsız biçimde varlığını sürdüren, paylaşılan ortak değerlere sahip, yasal düzen içerisinde işleyen örgütlü yaşam alanı sivil toplum şeklinde ele alınmaktadır (Selamoğlu, 2008: 1). Günümüzde sivil toplum terim olarak, iktidarın baskı gücünün karşısında duran, hukuki düzen çerçevesinde bu baskıya sınır getiren ve sınır getirilen gücün dışında kalan bir toplumsal alanı ifade etmektedir. Sivil toplum bu manada, toplumdaki demokratik yapıya güç katmakta ve devlet kurumlarının dışında toplumun kendi kendini yönlendirmesini sağlamaktadır (Çalışkan, 2010: 5).

Sivil toplum klasik olarak, devletin biçimsel yapısından ayrılan bir sosyal ilişkiler bütünü şeklinde ifade edilmektedir. Bu sosyal ilişkiler dâhilinde de, vatandaşların siyasete aktif bir biçimde katılımının mümkün olacağı belirtilmektedir. Sosyal yaşam alanları bakımından sivil toplum; ekonomik, siyasi ve toplumsal hayat alanlarının ayrılmış olduğu ya da siyasetin dışında kalan toplum şeklinde nitelendirilirken, katılım bakımından; fikirlerin ortaya konmasını sağlayan bir katılım ortamı oluşturan toplum şekli olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2011: 50).

Sivil toplum çağdaş manada, temel hakların ve kişisel özgürlüklerin korunduğu gönüllülük esasına dayalı örgütlenme temelinde, toplumun devlet politikalarını denetleyip yönlendirerek devletin önüne geçtiği, vatandaşlık bilincine dayalı bir gelişmişlik seviyesini anlatmaktadır (Karagöz, 2013: 8). Sivil toplum kavramı bu manada üç önemli boyuta sahiptir. Bunların birincisi meşruluktur çünkü özel hukuk, sivil, toplumsal ve siyasal hak ve eşitliklere dayanmaktadır. İkinci boyutu çoğulculuktur çünkü bu kavram kendisini meydana getiren gönüllü birlikleri içine almaktadır. Üçüncü boyut ise kamusalıktır çünkü işlevler, kamu katılımını, iletişim alanlarını, siyasi iradenin ve sosyal normların ortaya çıkışını, çatışmasını ve bunlara yönelik görüşlerin açıklanmasını içermektedir (Cıranoglu, 2011: 22).

Sivil toplum günümüzde, toplumun iyiliği ve büyük amaçlar için çalışan, politik olmayan, iyi niyetler taşıyan kişi ve örgütler şeklinde bilinmektedir. Kavram ayrıca, örgütlü toplumsal güçler manasında ve gönüllülük esaslı hizmet vermek üzere işlev üstlenen sivil toplum kuruluşlarını da içine alır (Velioğlu, 2009: 11). Sivil toplum en geniş manasıyla, kişilerin ve grupların devlet tarafından yönetilmeyen ve devletten kaynaklanmayan her çeşit toplumsal etkinlik için ortaklaşa hareket ettiği bir tanıma dönüşmüştür (Noyan, 2007: 12).

Sivil toplum günümüz toplumlarında, sosyal ve iktisadi ilerlemenin ve demokratikleşmenin önemli bir aktörü şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu güç sahibi aktör, gönüllü kuruluşlardan düşünce örgütlerine, vatandaşlık önceliklerinden toplumsal hareketlere, hükümet dışı kuruluşlardan meslek odaları ve sendikalara kadar yaygın bir görünüm sahibidir. Toplum ve bireyle, devlet arasındaki ilişkilerde yaşanan varyasyon, demokratik toplumun idaresinde siyasal partilere indirgenmiş siyasi eğilimin yeterli olmadığını ortaya koymuş, sivil toplumu da iyi toplum idaresinin mühim bir parçası yapmıştır (Özaydın, 2013: 78).

Sivil toplumu üçüncül kuruluşlar şeklinde gören bir diğer görüş ise sivil toplumu; yasa egemenliğinin bulunduğu, diğer yandan bağımsız kurumlardan oluşan bir “ara kesimin yaygın bir şekilde geliştirilmesi, yani bir başka merkezi otorite veya devlet tarafından yönetilmeyen, halkın iradesini temsil eden kurumlar” biçiminde tanımlamaktadır (Doru, 2007: 6). Sivil toplum; siyasi iktidara önemli biçimde etki eden, onu parçalara ayıran ve iktidarın tabana doğru yayılması görevini gören bir vakıa şeklinde de ifade edilebilir (Tuncel, 2010: 12).

Sivil toplumla ilgili çeşitli yaklaşımlarda, onun çoğunlukla kurumsal ve örgütlü yapıya sahip olması, kamu ile özel kesimin dışında üçüncü bir alan oluşturması, gönüllülük esasına dayanması, özerkliği ve kendi kendini idare edebilen örgütlerin yer aldığı bir alan niteliği taşıması gibi özelliklerinin üzerinde durulmaktadır (Erdoğan, 2011: 52). Sivil toplum kavramı, anahtar olarak görülmesi gereken bazı özelliklere sahiptir. Bunlar; hoşgörülü olma, katılım, gönüllülük çoğulculuk gibi öğelerdir. Bundan dolayı, demokratik toplumlardaki olmazsa olmaz öğelerin başında sivil toplum gelmektedir. Demokrasinin sağlıklı bir biçimde işleyebilmesi için, kamuoyu oluşturmada etkin aktörlerin toplumun bütün kesimlerini içine alması şarttır (Tosun, 2013: 41).

2.3.2.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Modern manada ve uluslararası boyutta sivil toplum kuruluşu etkinliklerinin köleliğe karşı yaklaşık iki yüzyıl önce açılan savaşla (The Anti-Slavery Society, 1839) veya Uluslararası Kızıl Haç Örgütü'nün (International Red Cross, 1864) faaliyetleriyle başladığı kabul edilmektedir. Osmanlı Devleti ve onun müttefikleri İngiltere-Fransa ile Rusya arasında yapılan Kırım Savaşı'nda, Florance Nightingale'in hemşire ekiplerini örgütlemiş olması önem taşımaktadır. İlerleyen dönemde 1874 yılına kadar 32 adet uluslararası sivil toplum kuruluşu varken, 1914 yılında bu sayının 1083 olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda bu gelişmeler, 1919 yılında kurulan Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu'nun temelini atmıştır (Cıranoglu, 2011: 28).

STK kavramı bugünkü kullandığımız manasıyla ilk kez 1945'te Birleşmiş Milletler Anlaşması'nda, Ekonomik ve Sosyal Konsey (Economic and Social Committee-ECOSOC) düzenlemeleri bağlamında 71. maddede, devlet ve üye ülkelere ait olmayan örgütlerin danışmanlık rolü ile alakalı tanımlamada ifade edilmiştir. Uluslararası kaynaklarda da bu örgütlerin devlet dışı olmasına gönderme yapan, NGO (Non-Governmental Organization) yani "Devlet Dışı Örgütler" şeklinde kendine yer bulmuştur (Özdemir, 2009: 3-4).

Tarihsel süreçte sivil toplum kuruluşları için daha çok cemiyet, tarikat, cemaat, vakıf ve lonca tanımları kullanılmasına rağmen, Batı literatüründe 'Devlet Dışı Örgütler' (Non-Governmental Organization-NGO), 'Sivil Toplum Örgütleri' (Civil Society Organization-CSO), bunların uluslararası faaliyet veren çeşitleri olarak "Uluslararası Devlet Dışı Örgütler" (International Non-Governmental Organization-INGO) gibi farklı biçimlerde adlandırılmaktadırlar (Engiz, 2013: 16-17). Bu örgütler Amerika Birleşik Devletleri'nde "Özel Gönüllü Kuruluş" (Private Voluntary Organization), İngiltere'de "Gönüllü Kuruluş" (Voluntary Organization), bazı ülkelerde "Gönüllü Kalkınma Kuruluşları", bazı ülkelerde de "Yurttaş Örgütleri" şeklinde isimlerle anılmakla birlikte, bu kavramların hepsinin temelinde gönüllülük esaslı ve vatandaşı birim alan bir yapı mevcuttur (Yıldızlı, 2012: 15). Türkiye'de siyasi yapının dışında faaliyet veren örgütlü oluşumları belirtmek için genel olarak üç farklı terim kullanılmaktadır. "Sivil Toplum Kuruluşları", "Hükümet Dışı Örgütler", "Üçüncü Sektör Kuruluşları" bu kuruluşlar için sivil toplum anlayışı içinde kullanılan kavramlardır (Güven, 2014: 53).

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi (EESC) sivil toplum kuruluşlarını; üyelerinin genel faydaya dönük amaç ve sorumluluklar yüklediği, kamu kurumlarıyla yurttaşlar arasında aracı olarak faaliyet veren örgüt yapıları şeklinde tanımlamaktadır (Korkmaz, 2008: 22-23).

STK'lar sivil toplumun temsil aracıdır. Bu örgütleri hayatın hemen her alanında yerine getirdikleri faaliyetlerin çeşitliliği dolayısıyla görmek mümkün olmaktadır. Fakat tanım yapılırken STK'ların değerleri ve değişik özellikleri esas alındığından, çok farklı şekilde tanımlamalar yapılmıştır. Yapılan her tanım STK'ların değişik bir yönünün ön plana çıkmasını sağlamıştır (Kıymaz, 2013: 42). STK'lar devletin ve özel şirketlerin dışında kalan, dernekler, vakıflar, sendikalar, yardım organizasyonları, kâr amacı gütmeyen örgütler, meslek odaları, profesyonel federasyonlar, kadın organizasyonları, dini kuruluşlar, kooperatifler ve platformlar gibi grupları içine alır (Gürel, 2009: 23).

Sivil toplum kuruluşları dar ve geniş olarak iki biçimde tanımlanabilmektedir. Dar olarak sivil toplum kuruluşları; iktisadi ya da toplumsal gelişime dolaylı/doğrudan katkıda bulunmak maksadıyla bağımsızlık, kar amacı gütmemek, gönüllülük ve şahsi çıkarına çalışmamak esaslara dayanan sivil örgütler şeklinde tanımlanabilir (Akay, 2012: 27). Geniş anlamda sivil toplum kuruluşları ise; toplum içinde yönetimin bir parçası olmayan ve sivil toplum alanında faaliyet veren her çeşit örgütlenme şeklidir. Bu tanımlamaya göre; esnaf ve işçi sendikaları, siyasi gruplar, dini kurum ve kuruluşlar, spor kulüpleri, sanat ve kültür dernekleri, loncalar, birlikler, odalar, büyük ve küçük özel sektör girişimleri sivil toplum kuruluşları kapsamına girmektedir (Noyan, 2007: 20).

Sivil toplum kuruluşları, gönüllülük esasına dayanan, devletin kamuya ait problemlerle alakalı olarak ürettiği çözümleri denetleyen ve bu çözümleri açık şekilde tartışarak çözüme katkı sağlayan ve bu manada çoğulculuk temelli yapılardır (Karakurt, 2011: 6). Siyasi iktidarın karar alma düzeneklerine karışmak, yine alınan bu kararların devamlılığını ve denetlenmesini sağlamak ve temsili demokrasinin yalnızca seçim dönemlerinde başvurduğu vatandaş düşüncelerinin her daim dikkate alınmasını sağlayacak aktif yurttaşlar meydana getirmek, STK'ların en temel amacıdır. Bu bakımdan sivil toplum ve STK'lar siyasetin, demokrasinin ve vatandaş olmanın anlamlarının tekrardan düşünülmesini zorunlu hale getiren öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Boşgelmez, 2012: 9-10).

Amerika ve Avrupa'dan sonra Türkiye'de de zamanla elle tutulur bir güç odağı olan ve yasama, yürütme, yargı ve medyanın ardından 'beşinci güç' olarak toplumsal yapıdaki yerini alan STK'lar; devlet ve ekonomi kesimlerinin yanında 'üçüncü bir sektör' şeklinde meşruluğunu kazanmıştır (Kocatepe, 2013: 12). Terim olarak 'üçüncü sektör' ilk defa, Fransa'da 1970'lerin sonlarına doğru kullanılmıştır. Üçüncü sektör terimini ilk kez Jacques Delors açıklamaya çalışmış ve terimi 'hizmet sektörünün bir çeşidi' şeklinde tanımlamıştır. Daha sonraları 'kamusal sektör ve pazar ekonomisiyle beraber var olduğu' iddia edilerek, kamu sektörü ve özel sektör organizasyonlarının birleşme noktasında bulunan bir alan şeklinde ifade edilmiştir (Tosun, 2012: 52-53).

Genellikle hükümetlerle STK'lar arasındaki ilişki sorunlu olmaktadır. Hükümetlerin yaptığı insan hakları ihlallerini gösterme, STK'ların vazife olarak kabul ettikleri konular arasında bulunmaktadır. Öte yandan da STK'lar, çalışmalarını devam ettirecek maddi kaynakların sağlanması, yeni standartları beraber tespit etme, yeni denetleme sistemleri kurma gibi amaçları için hükümet desteğine de ihtiyaç duymaktadırlar. Hükümetler de sivil toplum kuruluşlarının çalışma alanlarındaki bazı konulardan rahatsız olmalarına rağmen, kendilerinin seçtiği konularda, STK'ların uluslararası forumlarda aktif olmasını istemektedirler (Dayı, 2008: 30).

Sivil toplum kuruluşları siyasi partilerden, hükümetlerden ve kamu makamlarından bağımsız olmaları, ticari faydalarını gözetmemeleri (ilk hedef olarak görmeleri) ve kar etme amacıyla çalışmamaları, yalnızca kendi hedefleri yönünde hareket etmemeleri, vatandaşla yönetim arasında arabuluculuk yapmaları, bütün toplumu ilgilendiren problemlerde ve konularda harekete geçmeleri ve sesini duyuramayanların sesi şeklinde hareket etmeleri açısından diğer sosyal gruplardan kesin biçimde ve açıkça ayrılırlar (Karagöz, 2013: 28-29).

Geçmişten bugüne dek Türk ailesini sağlam tutan en temel değerler, sivil toplum kuruluşlarının temelini oluşturan yardımlaşma ve dayanışma değerleri olmuştur. Dinimizde, geleneğimizde, örfümüzde ve kültürel yapımızda dayanışma, yardımlaşma, paylaşma gibi insani değerler diğer toplumlara örnek olmamızda çok önemli rol oynamıştır. Diğer Batılı ülkelerden bizi ayıran özelliğimiz de buradan gelmektedir. Günümüzde daha koordineli ve örgütsel bir yaklaşımla, aile problemlerinin çözümünde ve aileye yönelik hizmeti direkt olarak aktarmada önemli rol ve vazifeler üstlenmektedirler (Demirkıran, 2006: 93-94). Bundan dolayı Türkiye'de STK'ların ehemmiyeti gün geçtikçe artmaktadır. Kamuoyunu

fazlaca etkilemeleri ve sayılarının da yeterince artması bu durumu açık bir şekilde göstermektedir (Güler, 2011: 71).

2.3.2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri

Sivil toplum kuruluşları farklı alanlarda faaliyet göstermekte olsalar da, bunların hepsinde bulunması gereken ortak özellikler vardır. Bu özellikler; özerklik, gönüllülük, kar amacı gütmeme ve şeffaflık gibi başlıklar altında sıralanabilir.

2.3.2.3.1. Özerklik

Özerklik mevzusunun en kilit noktası, sivil toplum kuruluşlarının kamu kurumlarından veya devletten maddi açıdan yardım alıp almadığıdır. Bu mevzuyla ilgili olarak, 'STK'larda çalışan kişiler ve kuruluşların kaynakları devlet tarafından veya başka kurumlarca temin edildiği zaman, bu kuruluşlar özerkliklerini kaybederler ve STK olarak kabul edilmezler' ve 'bir kuruluş para aldığı yere karşı söz hakkını kaybeder ve oraya bağımlı olur' şeklinde görüşler mevcuttur (Yıldızlı, 2012: 17-18).

Sivil toplum kuruluşları devlete bağımlı değilmiş gibi görünseler dahi, devletle karşılıklı ilişki içerisinde bulunabilmektedirler. Bu kuruluşların yapması gereken şey kendi gelir kaynaklarını kendileri yaratıp, devletten bağımsız bir biçimde etkinliklerini sürdürmeleridir. Bu gelirlerini ise toplum yararına kullanmaları gerekmektedir (Karagöz, 2013: 29).

Hem kurulum hem de proje yapma aşamasında sivil toplum kuruluşları özerk olmalıdırlar. Bürokrasinin telkinlerinden, hükümet baskısından ya da küçük bir sınıfın arzu ve isteklerinden bağımsız bir biçimde hareket edebileceği alana ve tüzüğe sahip olmalıdırlar. Sivil toplum örgütünün böyle müsait alanları eğer yok ise, bu tür alanların oluşması için çeşitli girişimlerde bulunması gerekmektedir (Akay, 2012: 31).

2.3.2.3.2. Gönüllülük

Gönüllülük, yani gönüllü olmak, sivil toplum kuruluşlarının bir diğer temel özelliğidir. Bir örgüte üye olmadan bu örgütün etkinliklerinde yer alan, sahip olduğu deneyim, zaman, fiziki güç gibi özelliklerinden bazılarını faaliyette bulunduğu örgütte gösterebilecek bireylere gönüllü denilmektedir (Saygın, 2008: 39).

Sivil toplum kuruluşlarına üyeliğin, bir ücret karşılığında ve zorunlu biçimde olmaması gerekir. Ancak bu örgütler ücretli olarak, profesyonel personel çalıştırılabilirler. Gönüllü olma ögesinin olumlu manasının yanında bir de bireylerin, örgütleri kurmaya ya da üye olmaya, aynı zamanda üye olarak kalmaya zorlanamayacağına dair bir manası da vardır. Gönüllülük ve üyelik, herkese açık olmalıdır. Söz konusu sivil toplum örgütüyle isteyen herkesin işbirliği yapabilmesi gerekmektedir (Şahinoğlu, 2013: 15).

2.3.2.3.3. Kar Amacı Gütme

Kâr amacı gütmemek; inanarak ve isteyerek kar elde etmek maksadıyla kurulmamak, öz kaynakları tüzel ya da gerçek şahıslara ait paylara ayırmamak ve öz kaynakların şahıs ya da şahıslara devredilmemesi anlamına gelmektedir (Yıldızlı, 2012: 18). Sivil toplum kuruluşları, kâr amacı gütmeyen örgütler olup, özgürlüklerinin gereği olarak, herhangi bir siyasi topluluk veya devlet tarafından finanse edilmemek zorundadırlar. Hedeflerine ulaşmaları için sahip olmaları gereken kaynak, büyük ölçüde örgütsel etkinlikler, üye aidatları ve bağışlar yoluyla temin edilmektedir (Karagöz, 2013: 30).

Gelir ya da karları üye ve görevlilere dağıtılmamak koşuluyla, sivil toplum kuruluşları gelir getirici etkinlikler yapabilirler. Gelirlerini amaçları doğrultusunda harcayabilirler. Profesyonel çalışanlarına ücret vermeleri kar amaçlılık şeklinde kabul edilemez (Korkmaz, 2008: 31).

2.3.2.3.4. Şeffaflık

Önemli bir diğer özellik de, sivil toplum kuruluşlarının şeffaflığıdır. Bu örgütler kamusal yarar gayesi ile kurulurlar. Kar elde etmek amacıyla kendi faydaları için kurulan örgütler STK olarak tanımlanamaz (Saygın, 2008: 40). Alınan ve uygulanan kararların bağlı olunan kurallar ve düzenlemeler yönünde olması, bir karar alındığı zaman, bu karardan etkileneceklerin bilgiye ulaşımının sağlanması ve ulaşılan bu bilginin de somut ve anlaşılabilir olması ilkesine şeffaflık adı verilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının denetimi, her çeşit işlem ve eylemlerinden dolayı hesap verebilmesi bakımından şeffaflık prensibi önemlidir (Karagöz, 2013: 30-31). Şeffaflık; sivil olmayan üyelerinin faaliyet ve finansmanlarının bilinmediği, paravan özel şirket uzantısı, özel kazanç amacı taşıyan kuruluşları 'sivil toplum örgütü' görüntüsünden kurtarmak için gereken temel özelliklerden bir tanesidir (Selamoğlu, 2008: 21).

Sivil toplum kuruluşlarını bir bütünün parçası haline getiren ve hepsinde bulunması gereken bazı kurallar vardır. Çoğulcu demokrasinin vazgeçilmez ögesi olan STK'lar; üyelerinin gönüllü olarak katılımıyla, özerk oluşumları içerisinde, kâr amacı taşımayarak ve yaptıkları faaliyetlerden şüphe edilmeyecek kadar şeffaf bir şekilde çalışarak varlıklarını sürdürürler (Yıldızlı, 2012: 19).

Ortak değerleri taşıyan bireylerden oluşmak, kamusal bir alana sahip olmak, kamu yararına önem vermek ve yasallık sivil toplum kuruluşlarının sayılabilecek diğer özellikleridir (Boşgelmez, 2012: 11).

2.3.2.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri

Sivil toplum kuruluşları yaptıkları çalışmaları sosyal olaylara duyarsız kalmayacak biçimde düzenlerler. Değişen toplumsal döngü ve yaşam stilleri toplumla doğrudan irtibat halinde olan STK'ların işlevlerinde ister istemez çeşitli değişikliklere neden olmuştur. 19. yüzyıl sivil toplum kuruluşları, zengin ve orta halli sınıfın yoksul ailelere gönüllü bir şekilde yardım etmesi amacıyla kurulmuş olsalar da, 21. yüzyıl da faaliyet veren sivil toplum kuruluşları bu rolün çok ötesinde bir kimliğe bürünmüşlerdir (Akay, 2012: 35).

STK'ların görev sınırlarının belli olmayışı ya da yeni görevlerin ortaya çıkışı, aslında kamu ve özel sektörün işlevsizleştiği sorunlu alanlarda ortaya çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının üstlendikleri görevler, yerine getirdikleri işlevler ve verdikleri hizmetler oldukça fazladır (Şahinoğlu, 2013: 17). Bunları genel olarak siyasi, kültürel, bireysel ve toplumsal işlevler şeklinde sınıflandırılabiliriz (Boşgelmez, 2012: 12).

2.3.2.4.1. Siyasi İşlevler

Sivil toplum kuruluşları; kulis yapma, rapor sunma, doğrudan görüşme, toplantılar düzenleme, imza toplama, bildiri yayınlama ve kitle iletişim araçlarıyla tanıtım yapma gibi ikna, oy vermeyeceklerini bildirmek gibi korkutma, gösteri ve miting düzenlemek gibi aleyhte çalışma vb. yöntemleri kullanarak siyasi iktidara etki etmeye çalışırlar (Avcı, 2007: 30-31).

STK'lar; üyelerinin çıkarlarını, tercih ve taleplerini, ilgili kamu kurumlarına ve kamuoyuna duyurmak ve benimsetmek gibi bir görevi de üstlenmektedirler. İdare, çeşitli hususlarda açıklamalarda bulunmak ve bunları ilgililere duyurmayı direkt olarak yapmak

istemediği zaman, sözcü olarak sivil toplum kuruluşlarını seçerler. Bu durumu; siyasi alanın kolları olan yasama, yürütme ve siyasi partilerde görmenin yanı sıra, kamuoyu üzerindeki işlevleri ile de görmek mümkündür (Akay, 2012: 38):

- **Yasama Alanına Etkileri:** Yasama, devletin tüzel bir fonksiyonu olduğu için, sivil toplum kuruluşları bu noktadan, hükümetin ilk dereceden temel politikalarına etki edebilirler. STK'lar, istenmeyen bir konunun iptali veya istenilen bir konunun yasamadan geçirilmesi için yasama organına etki edebilmektedirler. Sivil toplum kuruluşları, kendileriyle ilgisi bulunan bir kanunun reddi veya kabulü için milletvekilleriyle temasa geçebilirler. Bu sayede, yasama alanına milletvekilleri aracılığıyla etki etmeye çalışmaktadırlar (Şahinoğlu, 2013: 18). STK'ların en çok başvurdukları ve sonuca ulaşabildikleri yöntem lobcilik faaliyetidir. Siyasi düzende kendileriyle alakalı kararları verebilecek kişi ve kurumlarla yüz yüze ilişkiler kuran sivil toplum kuruluşları, onları amaçlarına inandırmaya uğraşırlar. STK temsilcilerinin hükümet üyelerine direkt olarak ulaşmaları çoğu zaman olası bir durum değildir. Tam da bu kısımda, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri kendilerine yardım edecek milletvekillerinin aracılığına başvurmaktadır. Milletvekillerinden destek alan temsilciler, hükümet yetkililerinin kendilerine karşı daha duyarlı olmalarını istemektedirler (Usta, 2006: 41). Sivil toplum kuruluşları, kendileriyle ilgisi bulunan hususlarda sürekli araştırma yaptıkları, bilgi topladıkları, bu çalışmalarını medya aracılığı ile topluma duyurma yoluyla toplumu bilinçlendirdiklerinden dolayı, kendilerini ilgilendiren kanun tasarılarının hazırlanmasında ve bu oluşuma teknik bilgi vermede önemli katkılarda bulunmaktadır. Türkiye'de özel konularla alakalı olan yasa tasarılarını hazırlayan, karşı çıkan ya da destek veren, parlamento dışından yasama işleriyle alakalı uzmanlar çalıştıran sivil toplum kuruluşları da bulunmaktadır. Alanlarında uzmanlaşmış hak temelli sivil toplum kuruluşları bu sayede, insan haklarıyla alakalı hususlarda yasama organını etkileyebilmektedirler (Çalışkan, 2010: 186-187).

- **Yürütme Alanına Etkileri:** STK'ların bu alandaki görevleriyle yasama alanındaki görevleri birbirine benzemektedir. Fakat bu alandaki fonksiyonlarını yerine getirirken yalnızca milletvekilleriyle değil hükümet büyükleriyle de bağlantı halinde olmaktadır. Yasaların tatbikinde ve hükümet politikalarının gerçekleşmesinde sivil toplum kuruluşları bir ara yüzey vazifesi görmektedirler. Hükümet politikaları ya da yasaların tatbiki aşamasında STK'lardan yardım alınması, toplum tarafından bu uygulamaların

daha kolay kabullenilmesini sağlayacaktır. Fakat tersi durumda ise bu uygulamalar ve politikalar, sivil toplum kuruluşlarının karşı çıkmaları sonucu uygulamadan kaldırılabilmektedir (Akay, 2012: 40). Kamuoyunu harekete geçiren sivil toplum kuruluşları, idare üzerinde denetim görevini yerine getirebilirler. Yürütme çeşitli faaliyetlerde, STK'ların görevlerini yerine getirebilmesi için esnek şekilde hareket edebilmektedir. Genel refahı sağlamayı hedefleyen eğitim, sağlık, yardım vb. alanlarda, sivil toplum kuruluşlarına esnekliğin sağlandığı gözlemlenmektedir. Hükümet de buna karşılık, sivil toplum kuruluşlarına, kendi politikalarını destekleme ve yasallaştırma manasında bakmaktadır. Hatta sivil toplum kuruluşları, kendilerine yardım edebilecek personelin atanmasında da etkili olabilmektedirler (Şahinoğlu, 2013: 18-19).

- **Siyasi Partilere Etkileri:** Modern siyasal yaşamın vazgeçilmez öğelerinden birisi de siyasi partilerdir. Siyasal partiler demokrasinin temellerini oluşturmaktadır. Demokratik düzenlerde iktidara etki etmenin en çabuk, en etkin ve demokratik düzeneği siyasal partilerdir. Siyasal istekleri olan STK'ların böyle bir düzenden uzak durmaları düşünülemez. Sivil toplum kuruluşları direkt olarak siyasetle ilgilenmeyi hedeflemedikleri halde, çoğu kez devletin sosyal ve iktisadi görevlerini üstlenmeleri sebebiyle kendilerini siyasal alanla ilişki içerisinde bulmuşlardır (Usta, 2006: 43). Siyasal partilere etki etmek, sivil toplum kuruluşlarının siyasal görevleri arasındadır. Siyasal partiler, seçim zamanlarında STK'ları kendi taraflarına çekmek ve onların desteğini kazanmak adına mücadele ederler (Dursunoğlu, 2012: 52). Sivil toplum kuruluşları, kendileri için çalışacak adayları gizli şekilde destekleyerek tarafsızlık veya partiler üstü bir etiket altında dolaylı biçimde siyasal partilere de etki etmektedirler. Sivil toplum kuruluşları, seçim dönemlerinde parti içindeki disiplinin yetersiz olduğu ülkelerde seçim kampanyalarını da etkilemektedirler (Velioğlu, 2009: 49-50).

- **Kamuoyuna Etkileri:** Sivil toplum kuruluşları insanları belli bir konu etrafında toplayarak kamuoyu meydana getirmeye çalışırlar. Burada dikkat edilmesi gereken, etrafında insanları toplamak istenilen konunun geçerliliğini çabuk yitirecek özelliğe sahip ya da sıradan olmamasıdır. Kamuoyu bazı durumlarda sivil toplum kuruluşlarının gösterdiği çabalar sonucu değil de kendi kendine oluşur. Sivil toplum kuruluşunun bu durumda, oluşan kamuoyuna liderlik yapabilecek donanımı ve kapasitesi bulunmuyorsa, kamuoyunun değişik yönlere çekilebilecek esnek bir yapısı vardır. Kamuoyu hususu, sivil toplum kuruluşlarının yanında siyasal toplumunda üzerinde çalışma yaptığı bir

nosyondur. Kamuoyu iktidar gibi, yasama ve yürütme organları için de büyük önem taşımaktadır. Bu durum kamuoyunun, üzerinde yalnızca bir örgütün değil birden fazla aktörün hesap yapıp çalıştığı bir alan olduğunu gösterir (Akay, 2012: 43). Sivil toplum kuruluşları kamuoyu oluşturma yoluyla, fertlerin isteklerinin dile getirilmesine ve dikkate alınmasına yardımcı olmaktadır. Bu örgütler, kamuoyunu sürekli biçimde aktif halde tutarak, kamuoyuna sosyo-ekonomik süreçle alakalı devamlı olarak bilgi vermek ve belli hususlarda uyararak görevini yerine getirirler. Kamuoyunu aydınlatmak için genel olarak elverişli ortamlar oluşturmak ya da yeni bilgiler sunmak suretiyle belli işlevleri yerine getirmeyi hedefleyen STK'lar; internet, televizyon, kitap, dergi, broşür gibi farklı araçlar kullanmaktadırlar (Çalışkan, 2010: 188-189). Ayrıca, gazete ve dergilere reklam vermek, yazarları ödüllendirmek de kullandıkları metotlar arasındadır. STK'lar arasında kamuoyuna etki etmek adına toplumsal çalışmalarda ve sosyal yardımlarda bulunan, yoksullara farklı biçimlerde yardım eden, konferans, seminer, kurs düzenleyen örgütlerin sayısı da oldukça fazladır. Sivil toplum kuruluşları bu yolla fertlerin isteklerinin dillendirilmesine ve dikkate alınmasına yardım etmiş olurlar. Kamuoyunu her zaman aktif şekilde tutarak, belirli hususlarda uyararak görevini yerine getirirler (Şahinoğlu, 2013: 19).

2.3.2.4.2. Kültürel İşlevler

Sivil toplum örgütü bünyesinde gerçekleşen ilişkilerin, karşılıklı davranış ve tutumların birbirlerini etkilemesi sonucu, bu ilişkiler ilerleyerek belirli bir süre içinde sürekli hale gelmektedir. Karşılıklı etkileşimlerin geliştirdiği biz olma ve aidiyet duygularıyla kültürel dokular oluşmaya başlamaktadır. STK'ların aynı zamanda etik değerleri taşıyan araçlar olmaları da beklenmektedir (Avcı, 2007: 31).

Sivil toplum kuruluşları, kendilerine destek olan tabanın ve bağlı buldukları toplumun, dini, milli, kültürel ve tarihi değerlerinin bilincinde olarak programlar hazırlamalı ve faaliyetlerde bulunmalıdır. Fakat bu yaklaşım kesin olarak örgütsel yapıları tek tipleştirmek, belli bir ideolojiyle biçimlendirmek ya da işlevsizleştirmek şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü bu durum, sivil toplum kuruluşlarının varlık nedenine aykırıdır. STK'lar bağımsız bir ortamda düşünce, duygu ve ifadelerin biçimlendirildiği örgütlerdir. Bu örgütlerin demokrasi kültürünün yerleşmesinde üstlendiği sorumluluk çok önemlidir (Dursunoğlu, 2012: 51).

2.3.2.4.3. Bireysel İşlevler

Çağdaş toplumlarda sosyal psikolojinin ilgilendiği alanların içinde bulunan güvensizlik, yabancılaşma, kişilik krizi, işbirliği yapamama gibi sosyo-psikolojik problemlerin çözümünde, sivil toplum kuruluşları katkıda bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarına katılan yurttaşlar, sivil bir sorumluluk altına girmektedirler. Bu da, bireylerin şahsi çıkarlarının ötesinde, toplumsal çıkarı düşünme ihtiyacından ortaya çıkmaktadır (Şahinoğlu, 2013: 20).

Kişi, kendi kendine ulaşamayacağı isteklerine grup halinde ulaşma fırsatını yakalayabilir. Bununla beraber bağlı bulunduğu grupta kazandığı bilgilerle düşünce ve duygularını kıyaslamak yoluyla, şahsi değer yargılarının doğru olup olmadığını test edebilir. Ayrıca kişi eğer toplumsal sorunlara ilgi duymuyorsa, sivil toplum kuruluşlarının sağladığı yaratıcı ve enerjik ortamda problemlerin çözümü adına kendini motive edebilir (Dursunoğlu, 2012: 50).

Bireylerin demokratik haklarını kazanmaları bakımından, sivil toplum kuruluşlarının önemi gün geçtikçe artmaktadır. Kısıtlayıcı hükümetlerde ve serbest piyasada tekel oluşturarak fertlerin haklarını çiğneyen sektörlere karşı, onların haklarını koruma gibi önemli bir görevi de üstlenmektedir (Velioğlu, 2009: 51).

2.3.2.4.4. Toplumsal İşlevler

Çağdaş devlet, uzmanlık ve zaman bakımından yeterli olmaması sebebiyle sosyal yaşamın her alanıyla ilgilenememektedir. Sivil toplum kuruluşları bu noktada araya girerek kendi alanları için bilgilendirme ve aydınlatma vazifesini üstlenmektedir (Boşgelmez, 2012: 12).

Çağdaş bir toplumda sivil toplum kuruluşlarının toplum yapısına katkısı, hitap ettiği kesimdeki iktisadi ve kültürel seviyeye göre değişik sonuçlar ve etkilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. İktisadi ve kültürel manada gelişmiş olan toplumlarda STK'ların toplum üzerindeki etkileri büyük oranda hedeflenen amaca uygun bir şekilde yürütülmektedir. Fakat bunun tersi durumda olan toplumlarda hizmet verilen amaca uygun sonuçlar çıkmamaktadır. Bunun birçok sebebi mevcuttur. Fakat bu sebeplerin en önemlilerinden birisi, iktisadi ve kültürel açıdan zayıf olan toplumlarda sivil toplum kuruluşlarına karşı ilginin ve mevcut sosyal altyapının yetersiz olmasıdır. Bu durum ise, sivil toplum kuruluşlarının toplum

üzerindeki işlevlerini normal olarak ya zayıflatmakta ya da bu işlevlerin topluma hiç etki etmemesine neden olmaktadır (Akay, 2012: 47-48).

2.3.2.5. Örgütlenme Türlerine Göre Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları, zaman içerisinde çeşitli biçimlerde örgütlenmişlerdir. Bu örgüt türleri; dernekler, vakıflar ve sendikalar olarak sıralanabilir.

2.3.2.5.1. Dernekler

Sanayi toplumuyla birlikte derneklerin de ortaya çıktığı söylenebilir. Endüstrileşme, iktisadi ilerlemeyi, iktisadi ilerleme de uzmanlaşma ve işbölümünü beraberinde getirmektedir. Uzmanlaşma ve işbölümüyle beraber, dikey ve yatay hareketlilik çoğalır, yetenek ön plana çıkar. Bunların sonucunda, çoğunluğun şehirlerde oturduğu, karmaşık ilişkilerin olduğu bir toplum yapısı meydana gelir. Bu durumda fikirleri ve menfaatleri birbirinden çok ayrı ve birbiriyle çatışma halinde olan toplulukların, kendi fikirlerini açıklayabilecekleri yeni örgütlenmelere gitmeleri kaçınılmaz bir durumdur. Dernekler de bu tür örgütlenmelerden birisidir (Usta, 2006: 47).

2098 sayılı Dernekler Kanunu'nda dernekler; kazanç paylaşma dışında, kanunen yasaklanmamış, ortak ve belirli bir gayeyi gerçekleştirmek için, en az yedi kişinin çalışma ve bilgilerini sürekli biçimde birleştirmeleri suretiyle oluşturdukları “tüzel kişi” şeklinde tanımlanmaktadır. Genellikle dernekçilik orta sınıflara, toplumsal piramitte yükselen gruplara ve diğer sınıfların ayrıcalıklı kesimlerine özgü bir olgu olarak görünmektedir (Uçar, 2007: 29). Türkiye’de dernekler sivil toplum kuruluşlarının öncüsüdür (Boşgelmez, 2012: 14).

İçişleri Bakanlığı, Dernekler Dairesi Başkanlığı verilerine göre, Türkiye’de; faal dernek sayısı 112.201, fesih dernek sayısı 175.730 olmak üzere, toplamda 287.931 tane dernek bulunmaktadır (www.dernekler.gov.tr, 2018).

Türkiye’de sivil toplum örgütü olarak en fazla dernek bulunmasına karşın, bunlardan yalnızca birkaç tanesi çok büyük öneme ve güce sahiptir. Örnek olarak; Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD), Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD), İnsan Hakları Derneği (İHD) ve Türkiye Genç İşadamları Derneği (TÜGİAD) verilebilir (Noyan, 2007: 65-66).

2.3.2.5.2. Vakıflar

Dünyada ve Türkiye’de faaliyet gösteren en eski sivil toplum kuruluşları arasında yer alan vakıfların kökeni İslam hukukuna dayanmaktadır (Velioglu, 2009: 52). Vakıf, hem Doğu hem de Batı’nın geçmişinde önemli yeri bulunan bir kurumdur. Tarihsel süreç içerisinde vakıflar önemli işlevler yüklenmişlerdir. Vakfın temelini, bir mal veya mal topluluğunun, mal varlığının veya iktisadi değeri olan hakların belirlenmiş bir gayeye dönük olarak kullanılması oluşturmaktadır (Kapıkıran, 2010: 41).

Arapça bir sözcük olan ‘vakf’; sözlük anlamı ile durdurma, harekettten alıkoyma, hareketsiz bırakma manalarına gelir. Ayrıca “tamamen verme, büsbütün verme” anlamını da içerir. İktisadi anlamda vakıf; kişisel çalışma ve gayretle elde edilen imkânların ve mal varlığının gönül rızasıyla paylaşılmasını öngören hukuki bir sistemdir. Türk Medeni Kanununa göre vakıf; gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleri ile oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır. Vakıf, tarih boyunca süregelen yardımlaşma ve dayanışma duygusunun kurumsallaşmış halidir. O halde vakıf tüm insanlığın mutluluğunu amaçlayan bir sistemler bütünüdür (www.vgm.gov.tr, 2017).

Vakıflar gönüllülük esasına dayanan ve bireysel örgütlerdir. Bireylerin mevcut mallarından toplumsal yarar adına fedakârlıkta bulunmasını sağlayacak, bir inanç görüşüne sahip olması gerekmektedir. Türk topluluklarında dini nedenler vakıf kurma isteklerinin temelinde yer almaktadır. Vakfın temelinde bulunan dayanışma ve yardımlaşma hissiyatı Türklerin İslamiyet’ten önceki geleneklerinde de görülen bir özellik olduğu için, Müslüman olduktan sonraki dönemde de yardımlaşma vakıf görüşü “Allah Rızasını” kazanma düşüncesiyle çok daha güçlenerek, çoğalmıştır (Tosun, 2013: 59).

Vakıfların yapmakta oldukları hizmetin gelecekte de devam etmesi doğrultusunda yapılanmış olmaları, vakıfları derneklerden farklı kılan durumdur. Vakfedilen para ya da mülk, vakfın mütevellî heyetince vakıf gayesine uygun biçimde yönetilir. Vakıf için ayrılan bu maddî imkân, vakfedenler veya onların varisleri tarafından geri alınamaz ve vakıf, yönetenler tarafından kapatılamaz. Tüm vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetim altında tutulur. Vakıf on yıl boyunca yöneticisiz kalırsa, vakfın yönetimi direkt olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne geçer (Dayı, 2008: 31-32).

Türkiye’de vakıflar türlerine göre; mülhak vakıf sayısı 261, cemaat vakıf sayısı 167, esnaf vakıf sayısı 1 ve yeni vakıf sayısı 5.054 olmak üzere, toplamda 5.483 tanedir. Yeni vakıflar ise kendi arasında; sosyal dayanışma ve yardımlaşma vakıfları 1.000 adet, çevre koruma vakıfları 17 adet ve diğer yeni vakıflar (çok amaçlı vakıflar) 4.037 adet şeklinde ayrılmaktadır (www.vgm.gov.tr, 2017).

Vakıflar günümüzde kamusal hizmeti ya da toplumsal hayata katkılarını devletin yerine geçerek değil, devlete yardım ederek yapmaktadırlar. Vakıflar bunu yaparken de, sosyal gelişimi, barışı ve adaleti sağlama gayesini gerçekleştirmeyi amaçlarlar. Vakıflar diğer yandan, devlet ve toplum bütünlüğünü tamamlayıcı etken şeklinde görülmektedirler (Uçar, 2007: 30-31). Vakıflar, bağımsız olmayan ve bağımsız vakıflar diye iki farklı sınıf şeklinde değerlendirilmektedir. Ayrıca vakıflar birinci derecede yararlananlara göre; ‘işçilere ve istihdam edilenlere yardım vakıfları’, ‘aile vakıfları’ ve ‘kamuya yararlı vakıflar’ şeklinde üç kısma ayrılmaktadır (Usta, 2006: 49-50).

2.3.2.5.3. Sendikalar

Çalışma hayatının vazgeçilmez öğelerinden biri de sivil toplum kuruluşu olan sendikalar (Öztürk, 2014: 82). Sanayileşmekte olan ve sanayileşmiş toplumlarda sendikalar; özellikle işçiler, işverenler ve devlet olmak üzere üç tür aktörden oluşan, birbiri ile ilişki halinde bulunan bir yapıya karşılık gelmektedir. Sendikalar, ortak ekonomik-sosyal hak ve çıkarları geliştirmek ve koruma altına almak için önceden izin alınmaksızın özgürce kurulmaları; devlete, partilere, diğer işçi ve işveren sendikalarına, meslek kuruluşlarına ve dini kuruluşlara karşı sorumluluk altında olmamaları; ticari faaliyetlerde bulunma ve siyaset yapma yasağına uymaları şart olan kuruluşlardır (Güven, 2014: 69).

Sendikalar, temsil ettikleri kitlenin iktisadi, siyasi ve sosyal sorunları ile ilgilenmektedir. Sendikalar küreselleşme ile yaşanan gelişmeler sonucu kendilerini tekrardan tanımlama durumuna gelmiştir. Sendikalar temsil ettikleri kitlenin konut, eğitim, eğlence ve sağlık sorunlarıyla da ilgilenerek, sadece toplu iş görüşmeleri yapan kuruluşlar olmaktan çıkmışlardır. Yaşadığı ülkenin kültür, siyaset, çevre problemlerine ve yaşam standartlarına kadar farklı alanlarda çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar. Günümüzde sendikalar artık yalnızca çalışanlarının değil, herkesin refah düzeyini yükseltmeye çalışan örgütler olarak görülmektedirler (Velioğlu, 2009: 53).

Türkiye’de toplam 449 adet sendika bulunmaktadır (www.dernekler.gov.tr, 2018). 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu gereğince iş kollarındaki işçi sayısı 13.581.554’dür. Bakanlığa faaliyet göstereceği iş kolunu bildiren kayıtlı sendika sayısı 160’tır. Bakanlığa faaliyet göstereceği iş kolunu bildiren sendikalara kayıtlı işçi sayısı 1.623.638’dir. Sendikaya üye işçilerin konfederasyonlara göre dağılımı: TÜRK-İŞ (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) 907.328, HAK-İŞ (Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu) 544.566, DİSK (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) 145.988, TÖM-İŞ (Tüm İşçi Sendikaları Konfederasyonu) 486, TİSKON-BİR

(Birleşmiş Tüm İşçi Sendikaları Konfederasyonu) 379, BAĞIMSIZ 24.891 ve genel toplamda 1.623.638 şeklindedir (www.csgb.gov.tr, 2017).

Üyelerinin menfaat ve haklarını korumak ve geliştirmek, sendikaların temel amacıdır. Sendikalar, genellikle çalışma şartlarında ve işyerinde ortaya çıkan problemleri çözme amacı taşırlar. Ayrıca ulusal ve uluslararası seviyede ortaya çıkan toplumsal ve siyasi alanlarda da görev almaktadırlar. Bu bakımdan, üyelerinin menfaatlerini korumak, işyerinde öncelikle ücret olmak üzere çalışma koşullarını işçilerden yana düzeltmek amacıyla bir araya gelerek kurulan örgütlenmeler, sendika olarak tanımlanabilir (Tosun, 2013: 60-61).

2.3.3. Politika Yapım Sürecinde Düşünce Kuruluşları

Think-tank'ler; yaptığı araştırmalar ile analizleri, gerek ulusal, gerekse de uluslararası manada ortaya çıkardığı yayınlar ile kamuoyuna ve karar alıcılara sunan sivil uzmanlık kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar, ortaya çıkardıkları alternatif çözüm önerileri yardımıyla karar alıcılara etki etmeye ve bu sayede demokratik siyasi işleyişin en önemli unsurlarından biri olan katılımcılığı güçlendirmeye çalışmakta ve toplumun veya devletin ihtiyacına dönük olarak faaliyette bulunmaktadır (Tüysüzoğlu, 2014: 131).

Osmanlı'da danışma, meşverette bulunma şeklinde de ifade edilen düşünce kuruluşlarının hem kavramsal tanımı hem yaptıkları iş hem de adlandırılması ve ortak bir dil oluşturulması, alanda çalışan uzmanlar ve akademisyenler için oldukça zorlu bir hal almaktadır (Tokan, 2011: 85). Kimilerine göre “öğrencisi olmayan üniversite” olarak nitelendirilse de, üniversiteden ayrıldığı yönler bulunduğuna şüphe yoktur. Think-tank araştırmacıları araştırma alanlarıyla karşılıklı etkileşim halinde bulunarak ve saha çalışmaları yaparak üniversitelerden farklı hareket ederler. Genel manada düşünce kuruluşları; araştırma yapmak maksadıyla kurulan, herhangi bir kâr amacı ve partizanlık anlayışı bulunmayan, akademik dünya ile devletlerin veya hükümetlerin politikalarının faaliyete geçirilmesinde köprü vazifesi gören özgür kuruluşlardır (Zariç, 2012: 3).

Bağımsızlık, bir think-tank'i gerçek manada başarılı kılan, özgür ve yenilikçi fikirler ortaya çıkarmak adına olmazsa olmaz bir şarttır. Özgür düşünce kuruluşları, hükümet kaynaklarından değil aksine hükümet dışı fonlardan beslenmektedir. Bu durum onları siyasal baskılardan ve yönlendirmelerden koruyarak, onlara değişik, yenilikçi ve alternatif politikalar üretmeleri konusunda yardımcı olur (Çelik, 2016: 3).

Düşünce kuruluşlarının sayılarında ve etkinliklerinde yaşanan büyük artış, özellikle ülkemizin geçirmekte olduğu iktisadi, siyasi ve sosyal değişim ve dönüşümün ortaya çıkardığı çoğulculuğun ve farklılıkların bir yansıması olarak kabul edilebilir. Fakat temel dış politikanın hedef ve öncelikleri bakımından ortaya çıkan derin fikir ayrılıkları, düşünce kuruluşlarını da halen devam etmekte olan kutuplaşma veya saflaşmanın araçları haline getirmektedir (Güvenç, 2007: 143).

Türkiye'nin siyasi yaşamının geçmiş dönemlerde sıklıkla askeri darbeler sonucunda kesintiye uğramasının, Türkiye'de düşünce kuruluşlarının sayısının fazla olmamasında büyük bir payı vardır. Türkiye'de düşünce kuruluşları sayısının fazlalaşması, Türkiye demokrasisi ile aynı yönde bir ilerleme kaydetmektedir. Fakat bu sayının beklenenden az olması, Türkiye'deki düşünce kuruluşlarının problemlerinin altının çizilmesi gerektiğini gösterir. Düşünce kuruluşlarının İngilizce analiz ve rapor yayımlayamaması ilk sorundur. Buna bağlı olarak dünya, düşünce kuruluşları aracılığıyla Türkiye'deki değişim ve ilerlemelerin takibini yapamamakta ve İngilizce gazetelerden takip etmek durumunda kalmaktadır. Düşünce kuruluşlarının devlet yardımı ile ayakta kalmaları bir diğer problemdir. Düşünce kuruluşlarını birer sivil toplum kuruluşu olarak gördüğümüz zaman, devlete göbek bağıyla bağlı bir sivil toplum kuruluşunun başarılı olma şansının kalmayacağını söylemek zor olmayacaktır. Diğer bir sorun ise, düşünce kuruluşlarının kendi bölgeleri ile alakalı uzmanlarının bulunmamasıdır (www.usbed.org, 2017).

Türkiye'deki düşünce kuruluşlarından bazıları şu şekilde sıralanabilir (www.insamer.com, 2017):

- Ankara Politikalar Merkezi (APM)
- Ankara Strateji Enstitüsü
- Araştırma ve Etütler Merkezi (AREM)
- Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi (BÜSAM)
- Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi
- Dış Politika Enstitüsü
- Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (EDAM)
- Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (ESAM)
- Global İlişkiler Forumu (GİF)
- Güney Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (GASAM)
- Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü
- Hürriyet Hukuk Hoşgörü Hareketi (3H Hareketi)
- İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER)
- Karadeniz Araştırmaları Merkezi (KARAM)

- Koç Üniversitesi Ekonomik Araştırma Forumu
- Koç Üniversitesi Küreselleşme ve Demokratik Yönetişim (GLODEM)
- Marmara Grubu Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı
- Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Araştırma ve Uygulama Merkezi (MURCIR)
- Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği (ORDAF)
- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
- Ortadoğu Teknik Üniversitesi Ekonomik Araştırmalar Merkezi
- Orta ve Doğu Avrupa Stratejik Araştırmalar Grubu (ODSTA)
- Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA)
- Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM)
- Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE)
- Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAV)
- Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM)
- Türkiye Ekonomik Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)
- Türkiye Ekonomik, Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi (TESAM)
- Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)
- Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV)
- Ulusal Enerji Forumu
- Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (TÜRKSAM)
- Uluslararası Kültürel Araştırmalar Merkezi (UKAM)
- Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK)
- Uluslararası Stratejik Tahlil ve Araştırmalar Merkezi (USTAD)
- Yıldız Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi

2.3.3.1. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)

Dr. Nejat F. Eczacıbaşı'nın önderliğinde 1961'de kurulan Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti, o dönemde Türkiye'de hem düzenlediği konferans, toplantı ve panellerle, yayınladığı kitaplarla ülkemizin karar organlarına yardım etmeye çalışmış hem de çeşitli konularda tartışma ortamlarının oluşturulmasına öncülük etmiştir. 1990'lara gelindiğinde dönemin dengeleri ileri seviyede bazı çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermiş, bulguya dayalı politika teklifi üretmeyi hedefleyen benzeri girişimler kimi sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerde de başlatılmıştır. Böyle bir yenilik ve değişim ihtiyacı, Konferans Heyeti'nin yüksek tecrübe ve birikimi üzerine yeni bir yapının oluşturulmasını mecbur kılmış, 1994'te Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti'nin, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV) adıyla bir 'stratejik araştırmalar kuruluşuna' dönüştürülmesi kararı alınmıştır. TESEV kuruluş tarihi olan 1994'ten 2004'e kadar ekonomi, yoksulluk, sektör siyasaları ile alakalı önemli raporlara imza atmıştır. 2004 yılının başında faaliyet alanlarını 'dış politika, demokratikleşme, iyi yönetim ve saydamlık' başlıkları altında belirleme kararı almıştır. Her üç başlık için, akademisyenler ve kanaat önderlerinden oluşan danışma kurulları ve programlardan sorumlu kadrolar kurulmuştur.

Vakıf fon kaynaklarını, 2014 yılı sonuna kadar genişletip çeşitlendirmiştir. TESEV 2012’de yapılan Dünya Düşünce Kuruluşları Endeksi araştırmasında; dünyadaki en iyi 100 düşünce kuruluşu arasında 77., toplum ilişkileri ve dış ilişkiler kategorisinde dünyadaki en iyi 12., Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesi’nin ise en iyi 4. kuruluşu olarak seçilmiştir (<http://tesev.org.tr>, 2017).

Vakıf senedinin 3. maddesinde, vakfın faaliyetleri şu şekilde sıralanmıştır (<http://tesev.org.tr>, 2017: 2-3):

- Ülke gündemini ve toplumsal yaşamı ilgilendiren her alanda bilimsel ve uygulamaya dönük araştırmalar yapmak ve yaptırmak.
- Araştırmaların sonuçlarını tartışmaya açmak ve serbestçe tartışılmasını sağlamak.
- Kamuoyunu aydınlatmak ve eğitim amacıyla toplantı, konferans, panel vb. gibi platformlar oluşturmak.
- Araştırmalarını yayınlamak, ilgili kurum ve kuruluşlara iletmek.
- Araştırmalara dayalı çözüm seçeneklerini açıklayarak kamuoyu oluşmasına katkıda bulunmak.
- Yurt dışındaki ve yurt içindeki benzeri kuruluşlarla işbirliği yapmak, ortak araştırma ve projeler oluşturmak ve bu yolla bilimsel araştırma-geliştirme ve genel eğitim düzeyinin yükseltilmesine katkıda bulunmak.
- Yurt dışındaki ve yurt içindeki eğitim kurum ve kuruluşları ile işbirliği yaparak, bilimsel araştırma-geliştirme, eğitim ve öğretim birimleri kurmak.

Yine vakıf senedinin 3. maddesinde bu vakfın amacı, “Türkiye’de ve dünyadaki gelişim ve değişimleri takip ederek, toplumsal hayatın her alanını içine alan konularda bilimsel araştırmalar yapmak, yaptırmak, bunları ilgili kurum ve kuruluşlar ile kamuoyuna sunarak çözüm seçeneklerinin oluşumuna katkı sağlamak; bu araştırmaların ışığında eğitim çalışmaları yürütmek” şeklinde belirlenmiştir (<http://tesev.org.tr>, 2017: 2).

2.3.3.2. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV)

TÜSEV, aralarında ülkemizin önde gelen dernek ve vakıflarının olduğu 23 sivil toplum örgütü tarafından üçüncü sektörün yasal, işlevsel ve mali altyapısını geliştirmek maksadıyla 1993 yılında kurulmuştur. Bugün TÜSEV çatısı altında, vakfın 100’ü aşkın mütevellisi işbirliği yapmaktadır. Türkiye’de son yirmi yıl içinde sivil toplum hızlı bir gelişim ve değişim sürecine girmiştir. STK’lar ülkenin kalkınmasında ve

demokratikleşmesinde önemli aktörler olarak karşımıza çıkmakta ve her geçen gün gerek sayıca gerekse nitelik bakımından çoğalmaktadırlar. Bu büyüme ve gelişim süreci, özellikle mali kaynaklar ve destekleyici ortam açısından, daha fazla destek ihtiyacı doğurmaktadır. TÜSEV çalışma alanları bu doğrultuda; 'STK'lara etkin ve stratejik kaynak aktarımının sağlanması', 'STK'lar için daha destekleyici bir hukuki ve mali ortam yaratılması', 'Kamu, özel sektör ve sivil toplum arası işbirliğinin teşvik edilmesi', 'Uluslararası topluluğun ülkemiz sivil toplumunu tanınması ve işbirlikleri kurması' ve 'Sivil toplumla alakalı araştırma projelerinin hazırlanması, bu araştırmaların sivil toplum hissedarlarının gelecek program ve faaliyetlerinde yol gösterici biçimde kullanılması' şeklinde özetlenebilir (www.tusev.org.tr, 2017).

Vakıf senedinin 3. maddesinde, vakfın faaliyetlerinden bazıları şu şekilde sıralanmıştır (www.tusev.org.tr, 2017):

- Mevcut ile ilgili sorunların tespiti ve çözümü için inceleme, araştırma, kamuoyu yoklamaları yapmak, veri toplamak ve değerlendirmek
- Uzman çalışma gruplarına raporlar hazırlatmak, bu raporlar çerçevesinde vakıf yetkili organlarınca benimsenecek önerileri ilgililere ve kamuoyuna sunmak, sonuçlarını sürekli olarak izlemek ve değerlendirmek.
- Kuruluşların amaç ve hizmet konuları doğrultusunda birlik içinde hareket etmelerini sağlayacak yönetsel, hukuksal, sosyal ve ekonomik etkinliklerde bulunmak.
- En az iki yılda bir olmak üzere, ulusal düzeyde Üçüncü Sektör Konferansı düzenlemek ve bu konferansa Mütevelliler Heyeti, Onursal Mütevelliler, işbirliği kuruluşları ve misafirlerle birlikte birinci ve ikinci sektörlerin üst düzeyde temsilcilerinin katılmasını sağlamak.
- Yurtiçinde bilimsel toplantılar, açık oturum, seminer, kurs ve sergiler düzenlemek veya düzenlenmesine yardım etmek; yurtdışında düzenlenecek benzeri etkinliklere katılmak veya ilgilileri katılmaya teşvik etmek.
- Özendirici ödüller koymak veya Üçüncü Sektöre katkıda bulunanları ödüllendirmek.
- Bülten, dergi, gazete, kitap ve bildiri yayınlamak; kitaplık, dokümantasyon ve yayın servisleri kurmak.
- Üçüncü Sektör için yönetici ve uzmanlar yetiştirmek; bu maksatla yurtiçi ve yurtdışı öğrenim ve ihtisas bursları vermek; eğitim ve kültür kurumlarına yardım etmek, gerektiğinde yenilerini açmak ve açılmasını desteklemek.

- Afetler sonunda zarar gören yurdumuz köşelerine, müşkül duruma düşenlere ve muhtaçlara, milletimizi üzen bir olaydan zarar görenlere, yurtdışı kaynaklara da çağrı da bulunarak, her türlü maddi ve manevi yardım ve desteği sağlamaya çalışmak.
- Yurdumuzdaki Üçüncü Sektör Kuruluşlarının uluslararası düzeyde benzer amaçlı kuruluşlarla ilişki kurmalarını teşvik etmek ve desteklemek.
- Çoğulcu demokratik düzende Üçüncü Sektörün gelişmesi ve güçlenmesi için bilinçli ve duyarlı bir kamuoyunun oluşmasına çalışmak.

Yine vakıf senedinin 3. maddesinde bu vakfın amacı, “Kültür, sağlık, eğitim, bilim, çevre gibi toplumsal alanlarda kamusal yarara çalışan ve kar amacı taşımayan gönüllü örgütler olarak Türk Medeni Kanunu maddelerine göre kurulmuş dernekler ile vakıfların kendi senet ve tüzüklerinde belirtilen amaç ve hizmet konularını etkin şekilde yerine getirebilmelerine, işbirliği ve uyum içerisinde ülke yararına hizmet edebilmelerine, aralarında bir hizmet ve iletişim ağı kurmalarına katkı sağlamak; bu suretle söz konusu kuruluşların oluşturduğu bağımsız sektörün, kamu sektörü ve kar amacı taşıyan özel sektör yanında, Üçüncü Sektör olarak güç kazanmasını ve bu sektörün benzeri uluslararası örgütlerde, özellikle Avrupa’nın yeniden yapılanmasında hızla örgütlenen ‘Avrupa Üçüncü Sektör Hareketi’ içinde bulunmasını sağlamak” şeklinde belirlenmiştir (www.tusev.org.tr, 2017).

2.3.4. Uluslararası Aktörlerin Etkisi ve AB Uyum Sürecinde Türkiye’de Aile Politikaları

Türkiye’de aile politikalarının oluşumunda, uluslararası aktörlerin etkisi ve uluslararası düzenlemelerin etkisi bulunmaktadır. Bu konuda Avrupa Birliği’nin etkisinin daha fazla olduğu söylenilebilir. Avrupa Birliği İlerleme Raporları çerçevesinde, Türkiye’de kadın ve aileye yönelik düzenlemeler konusunda öneriler ortaya konulmuştur.

2.3.4.1. Aile Konusuna Yönelik Uluslararası Sözleşmeler

Aile konusuna yönelik uluslararası sözleşmelerin ilki “*Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri*”dir. Birleşmiş Milletler bünyesinde, uluslararası insan haklarıyla alakalı belgeler bulunmaktadır. Bu belgeler, 1 adet beyanname ve 9 adet sözleşme olmak üzere toplamda 10 tanedir. Sözleşmeleri imzalayan taraf devletler bütün yurttaşlarının ilgili sözleşmelerde bahsedilen haklardan yararlanmasını sağlamak ve bununla alakalı çalışmalar

yapmakla yükümlüdürler. Aile konusunda hükümler içeren bazı belgelerin ilgili maddeleri şu şekildedir:

- BM İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 16. maddesinin 1. fıkrasında, “*Yetişkin her erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır*” hükmü yer almaktadır. Yine aynı maddenin 3. fıkrasında ise, “*Aile, toplumun, doğal ve temel unsurudur, toplum ve devlet tarafından korunur*” denilmektedir (www.un.org.tr, 2017: 205).
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 10. maddesinin 1. fıkrasında, taraf devletler “*Toplumun doğal ve temel birimi olan aileye, özellikle ailenin kurulması için ve aileye bağımlı çocukların bakım ve eğitiminden sorumlu oldukları sürece, en geniş koruma ve yardımın yapılması gerektiğini kabul ederler*” denilmektedir (www.un.org.tr, 2017).
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme'nin 5. maddesinin b bendinde, taraf devletler “*Ailede verilen eğitimin, toplumsal bir işlev olarak anneliğin gerektiği şekilde anlaşılmasını ve çocuğun büyüülmesinde ve yetiştirilmesinde erkeklerin ve kadınların ortak sorumluluğunun kabul edilmesini, yani çocuğun menfaatlerinin her durumda öncelik taşıdığına da içermesini sağlamak*” tedbirini almakla yükümlüdür denilmektedir. Aynı sözleşmenin 11. maddesinin 2. fıkrasının c bendinde ise, taraf devletler “*Anne ve babanın aile içi yükümlülüklerini, çalışma yaşamındaki sorumluluklarıyla ve toplumsal yaşama katılmalarıyla uyumlaştırabilmeleri için, özellikle çocuk bakım kurumlarının kurulmasını ve geliştirilmesini istemek suretiyle, gerekli destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik eder*” denilmektedir (www.un.org.tr, 2017).

Aile konusuna yönelik uluslararası sözleşmelerinden bir diğeri, “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*”dir. 10 Avrupa ülkesinin bir araya gelmesiyle 5 Mayıs 1949'da kurulan Avrupa Konseyi, insan haklarına saygı yükümlülüğünü üyelik koşulu olarak belirterek, insan hakları ve özgürlüklerinin devletler tarafından korunmasına ve geliştirilmesine vurgu yapmıştır. 4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanan ve 3 Eylül 1953'te yürürlüğe giren ‘İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (AİHS)’, Avrupa Konseyi'nin bu anlamda ilk adımı olmuştur (www.hatay.gov.tr, 2017).

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesinin 1. fıkrasında, “Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir” hükmü yer almaktadır. Sözleşmenin 12. maddesinde ise, “Evlenme çağına gelen her erkek ve kadın, bu hakkın kullanımını düzenleyen ulusal yasalara uygun olarak evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir” denilmektedir (www.echr.coe.int, 2017).

Türkiye'nin de taraf olduğu ve imzaladığı “*Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi*”, aileye yönelik uluslararası düzenlemelerden bir diğere dir. Sözleşme, aralarında Türkiye'nin de olduğu 13 ülke tarafından, 121. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi toplantısında imzalanmıştır. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi 1 Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir (www.kamer.org.tr, 2017).

- Avrupa Konseyi üye devletleri ve sözleşmeye imza koyan diğerleri; “Kadına karşı şiddetin ve aile içi şiddetin her türünü kınayarak”, “Kadınların ve genç kızların aile içi şiddet, cinsel taciz, ırza geçme, zorla evlendirme, sözde namus adına işlenen suçlara ve kadınların ve genç kızların insan haklarının ciddi bir biçimde ihlalini oluşturan ve kadınlarla erkekler arasında eşitliğin sağlanmasının önünde büyük bir engel olan kadın sünneti gibi ciddi şiddet türlerine sıklıkla maruz kaldığının çok büyük bir kaygıyla bilincinde olarak”, “Kadınların ve genç kızların erkeklerden daha fazla oranda toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskine maruz kaldıklarının ve erkeklerin de aile içi şiddetin mağdurları olabileceğinin bilincinde olarak”, “Çocukların, aile içi şiddetin tanığı olmak da dahil olmak üzere, aile içi şiddetin mağduru olduklarının bilincinde olarak”, “Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetten arınmış bir Avrupa yaratmayı hedef edinerek” kendi aralarında görüş birliğine varmışlardır (<https://rm.coe.int>, 2017: 3-4).

Türkiye'nin izlediği aileye yönelik politikaların anlanması bakımından kritik bir önem taşıyan “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”, İstanbul’da imzaya açıldığı için “İstanbul Konvansiyonu” olarak da isimlendirilmektedir. Türkiye bu belgeyi, Temmuz 2011 seçimlerine yaklaşılırken imzalamıştır. Toplam 81 maddeden oluşan bu belge, 2012 Eylül ayında yürürlüğe giren Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu’nun da esas dayanağını teşkil eder. 11 Mayıs 2011 tarihinde imzaya açılan bu sözleşmeyi, Türkiye imzaya açıldığı ilk gün imzalamış ve sözleşmeye imza atan ilk ülke olmuştur (Gültekin, 2013: 9).

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin maksatları şunlardır (<https://rm.coe.int>, 2017: 4):

- Kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak;
- Kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirmek de dahil olmak üzere, kadınlarla erkekler arasında önemli ölçüde eşitliği yaygınlaştırmak;
- Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin tüm mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı bir çerçeve, politika ve tedbirler tasarlamak;
- Kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğini yaygınlaştırmak;
- Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi maksadıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili bir biçimde işbirliği yapmalarına destek ve yardım sağlamak.

2.3.4.2. Aileye Yönelik Faaliyet Gösteren Uluslararası Kurum: Dünya Aile Örgütü (WFO)

Dünya Aile Örgütü; Birleşmiş Milletler, dünyanın çeşitli yerlerinden 200 delege ve 27 hükümet temsilcisinin katılımıyla Paris'te gerçekleştirilen Birinci Dünya Aile Kongresi'nde alınan kararla, "Aile Örgütleri Uluslararası Birliği" adıyla 1947 yılında kurulmuştur ve 1998'de "Dünya Aile Örgütü-Aile Örgütleri Uluslararası Birliği" ismini almıştır. Dünya Aile Kongresi ilk olarak 22-28 Haziran 1947'de Paris'te yapılmıştır (Alican, 2013: 62). Bu örgütün kuruluş amaçları şu şekildedir (www.worldfamilyorganization.org, 2017: 1):

- 2. Dünya Savaşı sebebiyle parçalanmış olan aileleri bir araya getirmek.
- Bütün ailelerin hayat kalitesini artırmak için sivil hareketlerle bağlantı kurmak.
- Dokümantasyon
- Başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası kuruluşlar, hükümetler ve kamuoyu nezdinde temsil edilmek.

Dünya Aile Örgütü'nün hedefleri şu şekildedir (Alican, 2013: 62):

- Uluslararası gündeme aile ile alakalı konuları taşımak.
- Ulusal hükümetlerde, parlamenterlerde, yerel otoritelerde, ailelerde, sivil toplum kuruluşlarında ve özel sektörde aileye yönelik farkındalık oluşturmak.
- Kamu ve özel girişimlerin ortaklıklarını teşvik ederek, ailede ortaya çıkan problemlerin etkilerini azaltmak.
- Milli ve yerel kuruluşların, aileye dönük siyasaları belirlemesini, oluşturmasını, uygulamasını ve denetlemesini güçlendirmek.

2.3.4.3. Avrupa Birliği İlerleme Raporları Ekseninde Türkiye'de Aile Politikaları

Avrupa Birliği, Türkiye'de aileye yönelik gelişmeleri yakından takip etmektedir. Yıllara göre yayınlanan ilerleme raporlarında da bu gelişmeler irdelenmiş, aile ve ailenin aktörleri ile ilgili konularda eleştiri ve tavsiyelerde bulunulmuştur. Raporlarda aile ile alakalı olarak genellikle "aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet, kadın-erkek eşitliği, namus-töre

cinayetleri, kadın-çocuk hakları ve aile mahkemeleri” konularına değinilmektedir. Bu kısımda 1999’dan 2016’ya kadar yayınlanmış olan ilerleme raporları incelenecektir.

1999 Yılı AB İlerleme Raporu’nda; ailenin önemli yapıtaşlarından biri olan kadınlara yönelik ayrımcılığın kaldırılması noktasında, Türkiye'nin ortaya koyduğu çabalar ve girişimler olumlu karşılanmıştır (Avrupa Komisyonu, 1999: 13).

2000 Yılı AB İlerleme Raporu’nda; aile içindeki kadına yönelik şiddetin ve töre cinayetlerinin devam ettiği, bunun da ciddi şekilde kaygıya neden olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Medeni Kanun’da kadına karşı ayrımcılığın hukuki olarak sürmesi eleştirilmektedir. Konuyla ilgili STK’ların da çabalarıyla, kanunda değişikliklerinin hazırlandığı ve parlamentoda müzakere edildiği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2000: 15).

2001 Yılı AB İlerleme Raporu’nda; Aile içerisinde kadına yönelik şiddetin ve namus cinayetlerinin devam ettiği, bu tür cinayetleri işleyenlerin cezalarında halen indirimle gidildiği ve bu durumun ciddi bir kaygı sebebi olduğu belirtilmiş, bu yönde eleştiri yapılmıştır (Avrupa Komisyonu, 2001: 28). Kadın-erkek arasındaki muamele eşitliğine ve kadına karşı ayrımcılığın önlenmesine yönelik yapılan hazırlık çalışmaları ile ‘aile reisi’ kavramının kaldırılmasına yönelik çalışmalar olumlu karşılanmış ve bunları takip edecek yeni adımların atılması gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur (Avrupa Komisyonu, 2001: 65).

2002 Yılı AB İlerleme Raporu’nda; Çocuk işçiliğinin devam etmesi, namus cinayetlerine verilen cezalara indirim uygulanmasına izin veren mevzuatın yürürlükte olması ve sendikaların çeşitli kısıtlamalara sabit tutulması konuları komisyon tarafından eleştirilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2002: 36). Ocak 2002’de yürürlüğe giren Yeni Medeni Kanun’un “aile reisi kavramının kaldırılması, kadınlara ev ve çocukla ilgili söz hakkı verilmesi, yaşanacak yer ve kadına çalışma izni verme hakkının kocanın elinden alınması, kadının zina yapan kocaya boşanma davası açması, evlilikte edinilen malların eşit olarak paylaşılması, yasal evlilik yaşının 18’e yükseltilmesi, evlat edinme yaşının 30’a indirilmesi ve evli olmayanların da evlat edinebilmesi” gibi konularda güvence getirmesi olumlu karşılanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2002: 79).

2003 Yılı AB İlerleme Raporu’nda; aile mahkemelerinin kurulmasıyla birlikte mahkeme sisteminin güçlendirilmesi olumlu olarak karşılanmıştır (Avrupa Komisyonu,

2003: 16). Ancak raporda, kadına yönelik aile içi fiziksel ve psikolojik şiddetin halen yaygın olarak devam ettiği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2003: 33).

2004 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; ayrımcılık, aile içi şiddet ve kadına yönelik aile içi şiddet sorunlarının çözümüne yönelik her türlü çabanın gösterilmesine rağmen, bunların halen önemli birer sorun olduğuna dikkat çekilmiş ve bu yöndeki çabaların sürmesi gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur (Avrupa Komisyonu, 2004: 37). 1998 yılında kabul edilen Ailenin Korunması Yasası'nın kapsamı ve uygulama yetersizliği komisyon tarafından eleştirilmiştir. Raporda ayrıca güvenlik güçlerinin aile içi şiddet konusunda kadın şikâyetlerini yeterince araştırmadığı, devletin sağladığı imkânların yetersiz olmasından dolayı daha fazla kadın ve çocuk sığınma evi açılması gerektiği ve Temmuz 2004'te kabul edilen Belediyeler Kanunu gereğince nüfusu 50.000'den fazla olan yerlerde kadın ve çocuk sığınma evleri açılması gerektiği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2004: 38).

2005 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; “kadın hakları konusunda yaşanan gelişmelerin azlığı, aile içi şiddet, namus cinayetleri, okuma-yazma oranı düşüklüğü, temsil organlarına katılım gibi alanların kadınlar açısından halen endişe yaratıyor olması, Ailenin Korunması Kanunu dahil mevcut yasal reformların uygulanmasının yetersizliği, aile içi fiziksel ve psikolojik şiddetin sürmesinin ve bu olaylara ilişkin veri yetersizliği sebebiyle kurbanların yeterli gözetim altına alınmamasının meselenin çözümüne yönelik çabaları zorlaştırması” komisyon tarafından eleştirilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2005: 36). Güvenlik güçlerinin aile içi şiddet konusunda kadın şikâyetlerini yeterince araştırmamaları ve ihmal etmelerinden ötürü Ailenin Korunması Kanunu'nun öncelikli olarak uygulanması, şiddete maruz kalan kurbanlara her türlü hizmeti veren personellerin eğitilmesi gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur (Avrupa Komisyonu, 2005: 37). Yine raporda, anayasanın 41. maddesinde düzenlenen evlenme ve aile kurma hakkının, eşlerin eşitliği temelinde ailenin korunmasına yönelik olduğu belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2005: 127).

2006 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; Ailenin Korunması Kanunu'nun kısmen uygulandığı, yasal çerçevede tatmin edici olsa dahi uygulamada zorlukların sürdüğü belirtilmiştir. Töre cinayetleri konusunda mahkemelerin tekdüze karar vermemeleri olumsuz karşılanmıştır. Ayrıca nüfusu 50.000'in üzerinde olan belediyelerin sığınma evi sağlamakla yükümlü olduğu belirtilmiş, aile içi şiddete maruz kalan kadınlara yönelik sığınma evlerinin artırılması gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur (Avrupa Komisyonu, 2006: 16).

2007 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; "Ailenin Korunması Kanunu'nun ailenin bütün bireylerini kapsayacak şekilde genişletilmesi, töre cinayetleri ve kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele amacıyla Başbakanlık Genelgesi yayımlanması, kamu kurumları ile sivil toplum arasındaki bağlantının geliştirilmesi ve genelgenin uygulanmasının izlenmesi amacıyla kamu kurumlarının kadın STK'larıyla düzenli toplantılar yapması" olumlu karşılanmıştır. Aile içi şiddet, töre cinayetleri ile zorla evliliklerin sürmesi ve bu konularla alakalı güvenilir veriye erişimin sorun olmaya devam etmesi eleştirilmiştir. Talebi karşılamak için daha fazla sığınma evi açılması ve sığınma evlerinde verilen hizmetin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiş, kolluk kuvvetleri ile hâkim ve savcılarının eğitimlerinin hızlandırılması tavsiyesinde bulunulmuştur (Avrupa Komisyonu, 2007: 17).

2008 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; kadın hakları konusunda yayımlanan Başbakanlık tarafından yayımlanan genelgenin kamu kurumları arasındaki işbirliğini geliştirmesi, kolluk kuvvetleri ve adli kurumlar için bilgilendirici faaliyetlerin düzenlenmesi, aile içi şiddete maruz kalan kadınlara yönelik sığınma evlerinin az da olsa artması ve mahkemelerin ailenin korunması hakkındaki kanunu uygulaması komisyon tarafından olumlu olarak karşılanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2008: 19). Töre cinayetleri ile aile içi şiddeti engellemeye yönelik çabaların sürdürülmesine karşın, bu konuların önemli birer sorun olmaya devam ettiği ve bu alanda yürütülen çabaların güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2008: 20). Kadın hakları ile cinsiyet eşitliği bağlamında, özellikle namus cinayetleri ve kadına yönelik şiddetle mücadelede belli bir miktar ilerleme kaydedildiği, cinsiyet eşitliğiyle ilgili yasal çerçeve bulunmasına karşın kadın erkek eşitliği arasındaki farkın kapatılması için daha ileri seviyede çabalarda bulunulması tavsiye edilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2008: 72).

2009 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; aile içi şiddet, töre cinayetleri ve zorlama yoluyla yaptırılan evliliklerin ciddi sorun teşkil etmeye devam etmekte olduğu söylenmiştir. Türk kadınlarının çoğunun haklarından bütünüyle haberdar olmadığı belirtilmiş ve bu konuda önemli ilave çabalarda bulunulması gerektiği komisyon tarafından tavsiye edilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2009: 23). Koruma kararı çıkarılmasının uzun zaman aldığı, bu durumun kadınların daha çok mağdur olmasına ve kanunun etkililiğinin azalmasına neden olduğu konusu eleştirilmiş, koruma evi sayısının yetersiz olduğu ve talebi karşılamak adına verilen hizmetin güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2009: 24).

2010 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Emniyet Genel Müdürlüğü arasında aile içi şiddet mağdurlarına verilen hizmetin geliştirilmesi adına üçlü protokol imzalandığı, polis ve kamu görevlilerine yönelik farkındalık eğitimlerine devam edildiği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2010: 25). Kadına yönelik aile içi şiddet, töre cinayetleri, zorlama yoluyla yaptırılan evlilikler gibi ciddi sorunların endişe sebebi olmaya devam ettiği, zorlamayla yapılan evliliklerin aile içi istismar ve üreme sağlığı risklerine yol açabileceği belirtilmiş, mevzuatın ülke genelinde tutarlı olarak uygulanmadığı ve kadın hakları ile toplumsal eşitlik konularında eğitimlerin ve farkındalık yaratmasının yetersiz olması komisyon tarafından eleştirilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2010: 26).

2011 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; kadına yönelik şiddet konusunda yargı mensupları, sağlık personeli ile kolluk kuvvetlerinin eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Aile mahkemelerinin kapasitesinin yetersiz olduğu, görülen davaların uzun sürdüğü ve adli tıp raporlarının hazırlanmasının yargı sürecinde gecikmeye yol açtığı ifade edilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2011: 32). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin, kadın haklarının korunmasının ve kadına yönelik şiddetin temel problemler olmaya devam ettiği belirtilen raporda, kadın haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini güvence altına alan hukuki çerçevenin bulunmasına rağmen, bu çerçeveyi gerçekliğe dönüştürecek ilave kayda değer çabaların bulunmadığı ifade edilmiştir. Mevzuatın ülke genelinde tutarlı bir şekilde uygulanmadığı, namus cinayetleri, erken yaşta zorla yaptırılan evlilikler ve aile içi şiddet gibi konuların halen ciddi sorun teşkil ettiği, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda özellikle polislere yönelik yeterli eğitimin verilmediği yönünde eleştiriler getirilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2011: 33). Kurumsal dağınıklığın giderilmesi bakımından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması, ücretsiz sosyal yardım hattının açılması, 2011-2013 Bakım Hizmetleri Stratejisi ve Eylem Planı'nın kabul edilmesi ve sosyal içerme bakımından sınırlı da olsa ilerleme sağlanması gibi eylemler olumlu karşılanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2011: 79).

2012 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; kadın haklarına saygı ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin mevzuatın iyileştirilmesine yönelik adımlar atılması üzerinde durulmuştur. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile aile bireylerinin ve evlilik dışı ilişki yaşayanların şiddetten korunması amaçlanmıştır. Resmi kurumların

yürüttüğü kapsayıcı danışmanlık uygulaması tarzı eylemler olumlu karşılanmıştır. Mevzuatın ülke genelinde tutarlı bir şekilde uygulanması, kadınların istihdama ve politikaya daha fazla katılması gibi tavsiyelerde bulunulmuştur. Erken yaşta zorla yaptırılan evliliklerin endişe konusu olmaya devam ettiği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2012: 33).

2013 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda eylem planlarının ve mevzuatın uygulanmasına devam edilmesi ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı'nın aile içi şiddetin önlenmesi konusunda sıkı bir tutum sergilemesi olumlu karşılanmıştır. Ancak mevzuatı gerçekliğe dönüştürmek için ilave çabalara ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, eğitim ve iş piyasasına erişim, siyasi temsil, kadına yönelik şiddetle mücadele ve erken yaşta zorla yaptırılan evlilikler gibi konuların Türkiye için büyük bir zorluk olmaya devam ettiği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2013: 14). Aile içi şiddete maruz kalan kadınlara konukevi kurmayan belediyelere yönelik bir takip mekanizmasının olmaması, cinayetler dahil kadına yönelik şiddet vakalarına ilişkin istatistiki bilgilerin bulunmaması, aile mahkemelerinin yetersizliği, erken yaşta zorla yaptırılan evliliklerin önüne geçilememesi gibi durumlar komisyon tarafından eleştirilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2013: 57).

2014 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; ailenin korunmasına yönelik kanunun uygulanmasına devam edildiği, fakat ilave insan kaynağına ve koordinasyona ihtiyaç duyulduğu belirtilmiş ve kadınların daha aktif olmaları gerektiğine vurgu yapılmıştır. Hükümetin erken yaşta zorla yaptırılan evliliklerin önüne geçmek için tedbir alması gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur (Avrupa Komisyonu, 2014: 15). Ailenin korunmasına yönelik kanunun uygulamaya devam edildiği, fakat uygulamadaki bazı hükümlerin açıklığı, etkinlik ve ilgili personellerin sayısı, yetkinliği ve eğitimi komisyon tarafından eleştirilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2014: 55).

2015 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; yürürlükteki kanun ile ulusal eylem planının uygulanması çabalarının artırılması ve İstanbul Konvansiyonu ile uyumlu hale getirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Şiddet mağdurlarına yönelik adli yardımın yetersiz olması, kadın ticareti, fuhuş ve cinsel sömürü konularındaki durumun özellikle Suriye'den gelen mülteciler arasında ciddi biçimde kötüleşmesi eleştirilmiş ve yargı kararlarının önleyici ve caydırıcı etkisini güçlendirmek amacıyla hukuki çerçevenin değiştirilmesi gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur (Avrupa Komisyonu, 2015: 72).

2016 Yılı AB İlerleme Raporu'nda; Türkiye'nin 2012'de İstanbul Konvansiyonu'nu imzalamasından bu yana ulusal mevzuatla uyumlu hale getirilmesine yönelik bir adım atılmaması, aile içi şiddet vakalarıyla ilgili idari takibin sınırlı olması ve kadın sığınmacıların, bekâr kadınların ve hamile kadınların halen korunmaya muhtaç olmaları komisyon tarafından eleştirilmiştir. Eylem planı ile yürürlükteki kanunun uygulanması konusunda daha fazla çaba sarf edilmesi ve şiddet mağdurları için sığınma evlerinin geliştirilmesinin gerektiği üzerinde durulmuştur (Avrupa Komisyonu, 2016: 74-75)¹.

¹ Avrupa Birliği'nin organı olan Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 2017 Yılı AB İlerleme Raporu henüz yayınlanmadığı için çalışmaya dahil edilememiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKALARININ OLUŞUMUNDA BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK MEHİR VAKFI'NIN ROLÜ

Çalışmanın bu kısmında, Türkiye’de aile politikalarının oluşumunda bir sivil toplum kuruluşu olarak Gençleri Evlendirme ve Mehir Vakfı (Mehir Vakfı) değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Bu kapsamda öncelikle “Mehir Vakfı” ile ilgili genel bilgiler verilmekte, Vakfın kuruluşu, kurumsal yapılanması, işlev ve faaliyetleri irdelenmektedir².

3.1. Mehir Vakfı'nın Kuruluşu ve Gelişimi

Mehir Vakfı; Mustafa Özdemir’in çabalarıyla 1996 yılında bir grup işadami ve akademisyen tarafından, nişanlı olan fakat ekonomik problemler sebebiyle evlenemeyen, 18-40 yaş arasındaki gençlerin düğün eşyalarını temin etmek ve gençleri evlendirmek maksadıyla kurulmuştur.

Türkiye’de ve dünyada kendine özgü faaliyet alanı ile tek olma özelliği taşıyan ‘Mehir Vakfı’, yaklaşık olarak 22 yıldır ihtiyaç sahibi olan 12500 çiftin yani 25000 gencin evlenmesine vesile olmuştur. Diğer yandan da ilmi çalışma alanında göstermiş olduğu ulusal ve uluslararası hakemli, süreli yayınları ile Türkiye’de ve dünya genelinde önemli çalışmalarını sürdürmektedir.

Hem düğün projelerinde hem de ilmi yayınlarında, Konya merkezden başlayan faaliyetleri Türkiye sınırlarını aşarak Afrika, Filistin ve Evlad-ı Fatihan öncelikli olmak üzere, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve Türk Kızılayı işbirliğiyle birçok ülkeye ulaşmaktadır (www.mehir.org, 2017).

3.2. Mehir Vakfı'nın Kurumsal Yapılanması

Mehir Vakfı kurumsal bir yapılanmaya sahiptir ve bu haliyle hizmet vermektedir. Dolayısıyla bu kısımda Mehir Vakfı'nın kuruluş amacı, misyonu, vizyonu, Mehir Vakfı'nın

² Çalışmanın bu kısmının oluşturulmasında, Mehir Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Özdemir, Mehir Vakfı Mütevelli Heyeti Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Saffet KÖSE ve Mehir Vakfı Genel Müdürü Aygül Erdem ile gerçekleştirilen mülakatta elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır. Bununla birlikte, Mehir Vakfı'nın web sayfası www.mehir.org incelenerek eklemeler yapılmıştır.

kurumsal yapısı, Mehir Vakfı çatısı altında faaliyet gösteren kuruluşlar ve Mehir Vakfı'nın üyesi olduğu kuruluşlar gibi konular hakkında bilgiler verilerek vakfın yapısı detaylı olarak irdelenmektedir.

3.2.1. Mehir Vakfı'nın Kuruluş Amacı, Misyonu, Vizyonu

Mehir Vakfının amacı; Konya ilinde, Türkiye genelinde ve yurtdışında ekonomik problemler sebebiyle evlenemeyen ihtiyaç sahibi ve 18-40 yaş arasındaki nişanlı çiftlerin aile kurmasını sağlamaktır. Vakıf ayrıca, ailenin bütünlüğünü muhafaza etmek maksadıyla konferans, panel, sempozyum, kongreler düzenleyerek, akademik ve ilmi eserler yayınlarak insanları bilinçlendirmek, bu sayede aile kurumunun yaşatılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (www.mehir.org, 2017).

Vakfın amacı, Mehir Vakfı mütevelli heyeti başkan yardımcısı Saffet KÖSE tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber (s.a.s.) fitrî bir ihtiyaç olan evliliğin gerçekleştirilmesi görevini topluma yüklemiş (Nûr, 24/32) ve kolaylaştırılmasını istemiştir. Hatta imkânsız olup da bir şekilde evlenmeye yol bulabilenleri sırf bu iyi niyeti ve Allah'ın emrine, Resulünün sünnetine uymasının karşılığı olarak bereketlendirip zenginleştireceğini taahhüt etmiştir (Nûr, 24/32). Yine Kur'ân-ı Kerîm, hayır yollarının çoklu olduğunu ve bunlarda yarışmayı (Bakara, 2/148; Maide, 5/48), hayra çağıran bir topluluk oluşturmayı (Âl-i İmrân, 3/104), iyilik ve takvada yardımlaşmayı emretmiş (Maide, 5/2), mü'min erkek ve kadınların birbirlerine velayet ilişkisi ile bağlayarak (Tevbe, 9/71) birbirleri ile dertlenmelerini istemiştir. Bizce bir insanın en temel ihtiyacında, toplumun en değerli kurumunun oluşumunda yer almak, bir insanın en mutlu anına ortak olmak bu hayır yollarının en değerli olanlarıdır. Bu vakıf da bu ruhla hareket etmektedir.

3.2.2. Mehir Vakfı'nın Kurumsal Yapısı

Mehir Vakfı'nın kurumsal yapısı incelendiğinde, kurucular kurulu, mütevelli heyeti, danışma kurulu ve üyelere oluşan bir yapı dikkati çekmektedir. Bununla birlikte, kurumsal bir yapılanma olması dolayısıyla genel merkezde; genel müdür, genel müdür yardımcısı, muhasebe ve finans müdürü ile depo sorumlusu da görev almaktadır (www.mehir.org, 2017).

Tablo 1: Mehir Vakfı Kurumsal Yapısı

MEHİR VAKFI				
Kurucular Kurulu	Danışma Kurulu	Mütevelli Heyeti	Üyeler	Genel Merkez
-Mustafa ÖZDEMİR -Prof. Dr. Saffet KÖSE -Prof. Dr. Abdülkerim BAHADIR -İsmail Hakkı SU -Süreyya GEZGİNCİ -Doç. Dr. Ali ÖGE -Abdullah ŞAFAK -Ahmet BUĞA -Sabit KOÇ -Mustafa KÜÇÜKBALCI -Ali Tayyar ÇAY -Mehmet YAĞAŞ -Mustafa ÜZÜMCÜOĞLU -Mehmet BÜYÜKGİCİK -İbrahim IŞIK -Mustafa OFLAZ -Fadime ÖZDEMİR -Sare TÜRK -Emine KOÇ	-Prof. Dr. Önder KUTLU -Yrd. Doç. Dr. Hakan AKBAYRAK -Yrd. Doç. Dr. Ahmet ŞİMŞEK -Dr. Hasan ÖZER -Uzm. Dr. İsmettin BAHADIR -Arş. Gör. Halil UYSAL -Av. Mehmet YAĞAŞ -Av. Ömer Faruk SELEŞ -Zekeriya AYKANAT -İbrahim DIVARCI -Halil AKPINAR -Zeki ÇIRAY -Ahmet Necati ERDEM -Ahmet ÖZESKİCİ -Aygül ERDEM -Hüseyin BÜYÜKSÜTÇÜ -Ali KOÇ -Ahmet DEMİREL -Abdülkadir GÖKSU -Ali TUZLA	-Mustafa ÖZDEMİR (Başkan) -Prof. Dr. Saffet KÖSE (Başkan Yardımcısı) -Prof. Dr. Abdülkerim BAHADIR (Genel Sekreter) -İsmail Hakkı SU (Muhasip Üye) -Süreyya GEZGİNCİ (Sayman) -Doç. Dr. Ali ÖGE (Üye) -Abdullah ŞAFAK (Üye) -Ahmet BUĞA (Üye) -Sabit KOÇ (Üye)	-Doç. Dr. Hüsamettin VATANSEV -Hüseyin KANARYA -Yılmaz KAPLAN -İbrahim YAŞAR -Abdurrahman TEKİN -Fatma BAHADIR -Kiraz KÜÇÜKBALCI	-Aygül ERDEM (Genel Müdür) -Fatma Nur AŞÇI (Genel Müdür Yrd.) -Ali TUZLA (Muhasebe ve Finans Müdürü) -Süleyman ATÇEKEN (Depo Sorumlusu)

Mehir Vakfı'nda, hem sosyal faaliyetler yürütülmekte hem de akademik ve bilimsel faaliyetler hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Özellikle vakfın genel merkezi aracılığıyla evlilik destekleri ve sosyal yardımlara yönelik hizmetler sunulmaktadır. Danışma Kurulu ve Mütevelli Heyeti aracılığıyla, eğitsel ve kültürel faaliyetler yürütülmektedir. Mehir Vakfı yöneticileri ile gerçekleştirilen mülakatta, bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

Vakfın bir sosyal faaliyetlerini bir de bilimsel çalışmalarını yürüten kanadı var. Yani bu vakıf iki kanatlıdır. Biz hem evlendirme faaliyetlerimiz ile hem de bilimsel çalışmalarımızla ülkemize hizmet etmeyi ve toplumumuza bu yönde katkıda bulunmayı

seçmiş bir vakıfız ve bunu da milletimizin duası ve maddi destekleriyle elimizden geldiği kadarıyla yerine getirmeye çalışıyoruz.

3.2.3. Mehir Vakfı Çatısı Altında Faaliyet Gösteren Kuruluşlar

Mehir Vakfı (1996) bir grup işadamı ve akademisyen tarafından, nişanlı olan fakat ekonomik problemler sebebiyle evlenemeyen, 18-40 yaş arasındaki gençlerin düğün eşyalarını temin etmek maksadıyla kurulmuştur. Kurulduğu günden bugüne kadar çok sayıda faaliyette bulunan vakıf, kendi içinde dernek ve platform şeklinde hizmet kollarına ayrılarak, faaliyetlerini daha etkin biçimde yürütmeyi hedeflemiştir.

Tablo 2: Mehir Vakfı Çatısı Altında Faaliyet Gösteren Kuruluşlar

Kuruluş Adı	Kuruluş Yeri	Kuruluş Tarihi
Gençleri Evlendirme ve Mehir Vakfı	Konya	1996
Genç Mehir Derneği	Konya	2013
Mehir Aile Derneği	Konya	2016
Konya Dostluk Grubu Derneği	Konya	2016
Vicdan ve Merhamet Platformu	Konya	2017

Bunun ilk örneği olarak, Genç Mehir Derneği gösterilebilir. Mehir Vakfı'nın bir alt çatısı olarak kurulan Genç Mehir Derneği 2013 yılında çalışmalarına başlamıştır. Mehir Vakfı'nın gençlik kolu olarak yapılan Genç Mehir'in temel anlayışı, Mehir Vakfı'nın çalışmalarını tecrübe ederek gençleri büyükler ile buluşturmak ve ilerleyen yıllara kendilerini hazırlamalarını sağlamaktır. Mehir Vakfı'nın evlenmek isteyen gençlere yönelik yardım faaliyetlerinin nasıl tedarik edildiği ve nasıl organizasyon yapıldığı gençlere öğretilmektedir. Ayrıca derneğin bütün çalışmaları, devlet birimleriyle koordine şekilde yapılmaktadır. Bu birimler, Kızılay, TİKA, valilikler, rektörlükler, belediyeler ve muhtarlıklar gibi kuruluşlardır. Genç Mehir Derneği'nin bir diğer gayesi de dindar bir gençlik yetiştirme çabasıdır. Genç Mehir bir gönüllülük ve hayır hizmeti hareketidir (www.gencmehir.org, 2018)

Bir diğer alt birim ise 2016'da kurulan Mehir Aile Derneği'dir. Derneğin amacı toplumun en temel yapıtaşı olan 'aile' kurumunu kuvvetlendirmektir. Dernek; vizyonu ve misyonu itibarıyla, ekonomik sorunlar sebebiyle evlenemeyen ve nişanlı olan 18-40 yaş arasındaki çiftlerin düğün eşyalarını karşılamayı hedef edinmiştir. Mehir Aile Derneği; Mehir Vakfı ile ilişki içerisinde olup, çalışmalarını ortak amaçlar doğrultusunda sürdürmeye çalışmaktadır (www.mehirailedernegi.org, 2018)

Konya Dostluk Grubu Derneği Mustafa Özdemir ve Prof. Dr. Saffet Köse'nin çabalarıyla, vefa ve dostluk kavramları açısından faaliyette bulunmak amacıyla 2016'da Konya merkezli kurulan bir sivil toplum örgütüdür. Bu derneğin faaliyet amacı, insanların unuttuğu bazı isimlere vefa göstermek, onları memnun kılmak, diğer yandan da nesiller arasında dostluk bağlantıları kurmak, sosyal deneyimlerin nesiller arası aktarımını sağlamaktır (www.konyadostluk.org, 2018). Mehir Vakfı çatısı altında hizmet veren son alt birim ise, 2017 yılında kurulmuş olan Vicdan ve Merhamet Platformu'dur.

3.2.4. Mehir Vakfı'nın Üyesi Olduğu Kuruluşlar

Mehir Vakfı, bir yandan faaliyetlerini sürdürürken diğer yandan çeşitli ve geniş katılımlı kuruluşlara üyelikler gerçekleştirmekte ve bu yöntemle sesini daha geniş çevrelere duyurmayı amaçlamaktadır. Mehir Vakfı'nın üyesi olduğu bu kuruluşlardan bazılarında aşağıda kısaca değinilmektedir.

Tablo 3: Mehir Vakfı'nın Üyesi Olduğu Kuruluşlar

Kuruluş Adı	Kuruluş Tarihi
Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı (TGTV)	1994
İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği (İDSB)	2005
Milli İrade Platformu	-
Ortak Akıl Platformu	-
Suriçi Grubu Platformu	-
Türkiye Anayasa Platformu	-
Uluslararası Rabia Platformu	2013

Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı (TGTV), 22 Aralık 1994'te İstanbul merkezli olarak kurulmuştur. İlk genel kurul toplantısını 18 Mart 1995'te yapan vakfın, 109 kurucu üyesi bulunmaktadır. Bu üyeler 70 kuruluşun temsilcileridir ve temsil ettikleri kuruluşlar bu ilk genel kurulda TGTV'ye üye olmuşlardır (www.tgtv.org, 2018).

Vakıf senedinin 4. maddesinde vakfın amacı, "Hayırlı ve faydalı çalışmalar yapmak için Gönüllü Kuruluşların kurulmasını sağlamak, insanlarla alakalı toplumsal konularda hizmet veren ve kar amacı taşımayan kuruluşların faaliyetlerini gerçekleştirebilmelerine ve aralarında bir ağ oluşturabilmelerine katkıda bulunmak, bu sayede para, zaman ve emek israfını engelleyerek tüm imkânları milletimizin faydalanması için sunmak ve her birinin kendi başına yapamayacağı hizmetleri bağımsız olan bu vakıf eliyle gerçekleştirmektir. Uluslararası örgütler düzeyinde Türkiye'deki Gönüllü Teşekkülleri temsil etmek, bu tarz

örgütlere üye olmak, onlarla işbirliği yapmak ve faaliyetlere katılmaktır” şeklinde belirtilmiştir (www.tgtv.org, 2018).

İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği (İDSB), 40 ülkeden 300’den fazla STK’nın katılımıyla TGTV öncülüğünde gerçekleşen “Değişen Dünyada Yeni Bir Vizyon Arayışı” başlıklı konferansta, konferansa katılan temsilcilerin oylarıyla 1 Mayıs 2005 tarihinde İstanbul’da kurulmuştur. 31 Aralık 2005 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile İDSB’nin kuruluşu resmi hale gelmiştir. İDSB, İslam dünyasının çeşitli bölgelerinde faaliyette bulunan STK’lar arasında kendi değerlerimiz çerçevesinde devamlılığı olan bir işbirliği kurma hedefini taşımaktadır. 312 üyesi bulunan İDSB çalışmalarını, “6 Kıta, 63 Ülke, Tek Millet” prensibiyle sürdürmektedir (www.idsb.org, 2018).

İDSB genel olarak; ‘İslam dünyası STK’larını bir arada tutarak aralarında koordinasyon oluşturmak, bütün dünyada barış ve adaleti sağlamak, kişilerin ve toplumların temel hak ve özgürlüklerini korumak, İslam dünyasında dayanışma ve işbirliğini sağlamak, İslam kültür değerlerini tanıtmak” amaçlarını taşımaktadır (www.idsb.org, 2018).

Ortak Akıl Platformu, yönetim faaliyetlerinin olabildiğince bütün taraflarının görüşlerine başvurularak yapılabilmesi için geliştirilmiştir. Bu Platform, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu- Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü (TÜBİTAK-TÜSSİDE)’nin marka tescilli çalıştay yönetimi yaklaşımıdır. Platform hizmeti, 150 kişiye kadar olabilen 2 veya 3 günlük toplantılardan oluşmaktadır. Bu toplantılar sayesinde kurum ve kuruluşlarının ihtiyaç duydukları konularla alakalı bilgiler paylaşması, farklı fikirler geliştirmesi, çeşitli analizler yapması ve sonuçlara ulaşması amaçlanmaktadır (https://calistay2014.b3lab.org, 2018).

Uluslararası Rabia Platformu, İstanbul merkezli olarak dört yüzü aşkın medya kuruluşu ve sivil toplum örgütünün katılımıyla 16 Eylül 2013’te kurulmuştur. 3 Temmuz 2013’te Mısır’da yaşanan kanlı darbenin ardından oluşturulan bu Platform, yalnızca Mısır’daki darbe karşıtlarının sesini duyurmak için değil, tüm darbe mağdurlarına destek olmak, din, dil ve ırk ayırmaksızın tüm mazlumların vicdanının ortak tercümanı olmak ve bu yönde faaliyet veren kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla kurulmuştur. Bu platform ve platforma üye olanlar, tüm darbelere ve darbe yapmaya girişenlere karşı durmaktadırlar (www.rabiaplatform.com, 2018).

3.3. Kurumlar Arası İşbirliği

Mehir Vakfı, faaliyetlerinin hepsini halk desteğiyle ve sivil şekilde yapmaktadır. Maddi anlamda resmi kurumlardan destek almamaktadır. Fakat bazı toplu düğünlerde kaymakamlıklar, belediyeler, valilikler gibi resmi kurumlar, vakıf tarafından evlendirilen çiftlerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Müftülükler ve üniversiteler de bazı organizasyonlarda yer almaktadırlar. Meram, Karatay ve Selçuklu belediyeleri Mehir Vakfı'na şimdiye kadar bazı katkılarda bulunmuş, fakat bu katkılar çoğunlukla vakfın yayınlarının basılması ile ilgili olmuştur. Mehir Vakfı yetkilileri gerçekleştirilen görüşmede merkezi yönetim ve yerel yönetimlerle ilişkiler konusunda şu hususlar vurgulanmıştır:

Biz faaliyetlerimizin tamamını halkımızın desteği ile sivil olarak yapıyoruz ve resmi kurumlardan herhangi bir maddi destek almıyoruz. Ancak toplu düğünlerimizde valiliklerimiz evlendirdiğimiz kardeşlerimizin bazı ihtiyaçlarını karşılayabiliyorlar. Üniversitelerimizi ve müftülüklerimiz organizasyonlarda yer alabiliyorlar. Mesela Tunceli'de 30 (otuz) kardeşimizi evlendirdiğimiz düğünde müftülüğümüz gelin arabalarını temin edip süsleyerek şehirde dolaştırdı, birer çeyrek altın hediye etti, üniversitemiz eğlenceye katkıda bulundu. Diğer düğünlerde de benzeri katkılar sağlanmaktadır.

Az önce bahsettiğimiz biz planladığımız faaliyetlerimizin masraflarını halkımızın desteği ile kendimiz karşılıyoruz. Ancak valiliklerimiz ve diğer bazı resmi kurumlarımız organizasyona katkılarda bulunabiliyorlar. Meram, Karatay ve Selçuklu belediyelerimiz şimdiye kadar elbette bazı katkılarda bulundular. Ancak bunlar daha çok yayınlarımızın basılması ile ilgili.

Mehir Vakfı diğer sivil toplum kuruluşları ile yakın bir işbirliği içerisinde. Hâlihazırda Mehir Vakfı, Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı (TGTV)'nin ve İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği (İDSB)'nin kurucu ortaklarındadır. Mehir Vakfı ile diğer kuruluşlar arasında özellikle aile konusunda dayanışma ve yardımlaşma vardır. Mehir Vakfı evlendirme faaliyetini gerçekleştirdikten sonra, diğer kuruluşlar da aile eğitimi tarzında gerçekleştirdikleri eğitimlerle aile bütünlüğünün sağlanması konusunda Mehir Vakfı'na destek olmaktadır. Mehir Vakfı'nın faaliyet alanına girmeyen ancak vakfa gelen çeşitli yardımlar, Mehir Vakfı tarafından başka derneklere ya da vakıflara yönlendirilmektedir. Mehir Vakfı yetkilileri ile gerçekleştirilen görüşmede vakfın sivil toplum kuruluşları ile etkileşimi konusunda şu ifadelerle yer verilmiştir:

Vakfımızın diğer STK'lar, vakıflar ve derneklerle yakın bir işbirliği var. Mesela Mehir Vakfı TGTV ve İDSB'nin kurucu ortaklarındadır. Bunun dışında diğer STK'larla iyi bir işbirliğimiz var. Biz evlendiriyoruz ama diğer kardeş kuruluşlardan da aile eğitimi verenler var. Onlara hocalarımız çeşitli programlarla destekte bulunuyor. Keza bizim faaliyet alanımızda yer almayan bazı yardımlar geliyor onları diğer vakıf veya derneklerimize yönlendiriyoruz. Mesela birisi gelip adak kurbanı ya da un bağışlamak

istediğinde bir aşevine yönlendiriyoruz. Keza onların bizden bazı talepleri oluyor imkânlar ölçüsünde destek oluyoruz.

Mehir Vakfı yetkilileri gerçekleştirilen görüşmede, “diğer sivil toplum kuruluşları ile etkileşim içinde hareket edilmesinde, ortak bir ağ (network) oluşturulması hizmetlerde bütünlük/eşgüdümü sağlar mı? Bunun için bir platform kurulmalı mıdır? Buna yönelik bir girişiminiz var mıdır?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu konuda şu şekilde bir yorum yapılmıştır:

Mutlaka böyle bir oluşuma ihtiyaç var. Özellikle ahlaki yozlaşmanın had safhaya ulaştığı günümüzde benzer faaliyetleri yapan vakıf ve derneklerin bir takım istismara meydan vermemeleri açısından bir ağ üzerinden haberleşmeyi temin etmeleri oldukça önemlidir. Ancak biz kendi alanımızda tek olduğumuz için bu tür bir oluşuma acil ihtiyaç duymadık. Ama özellikle burs veren vakıf ve derneklerin bunu mutlaka yapması gerekir.

Mehir Vakfı yetkilileri gerçekleştirilen görüşmede, özel sektör kuruluşları ve iş adamları ile gönüllü bir işbirliklerinin olduğunu belirtmişlerdir. Görüşmede, ayrıca, “özel sektör kuruluşları ile işbirliği” konusunda şu ifadelere yer verilmiştir:

Vakıf 1996’ dan bu yana geçen sürede halkımızın güvenini tam olarak sağladı. Bu bizim en büyük sermayemiz. İnsanların güvenini boşa çıkaracak herhangi bir sıkıntı yaşamadık. Harcamalar konusunda çok dikkatli ve şeffaf davrandık. Bunun verdiği güven ile özellikle Konyalı iş adamlarının teveccühünü kazandık. Diğer şehirlerden destekçilerimiz var. Zaten vakfımızın resmi ya da fahri üyesi olan iş adamlarımız onun dışında gönüldaşlarımızdan oluşan geniş bir yardımsever kitlemiz var. Bütün bunlar hem vakfın zekât hem de diğer hayır gelirlerini elde etmesinde önemli bir güç sağlıyor.

3.4. Mehir Vakfı Genel İşlev ve Faaliyetleri

Mehir Vakfı, kuruluş olarak kapsamlı bir faaliyet yelpazesine sahiptir. Vakıf, aileye yönelik düğün ve evlendirme faaliyetlerinin yanı sıra sosyal sorumluluk faaliyetleri ile eğitsel ve kültürel alanlarda faaliyetlerde bulunmaktadır. Bununla birlikte, Mehir Vakfı’nın genel anlamda bir takım işlev ve faaliyetleri de bulunmaktadır. Genel işlev ve faaliyetler, vakıf tüzüğü’nün 4. maddesinde şu şekilde sayılmıştır (www.mehir.org, 2017):

- Fakir gençleri evlendirmek adına, onlara maddi olanak sağlamak.
- Evlilik için başvuran gençleri bir kurul aracılığıyla ve muhtarlar ile iş birliği yaparak incelemek.
- Ev kiralayıp, yoksul ailelere belirli süre için vermek.
- Yoksul genç ve çocuklar için ev kiralamak.
- Toplu nikâh ve toplu düğün yapmak

- Yoksul öğrencilere miktarı az da olsa burs vermek.
- Vakfın amacına uygun hareket eden kişiler ve işletmelerle yardımlaşma ve işbirliği faaliyetlerine girmek.
- Faaliyetleriyle alakalı dergi, kitap, broşür basmak ve bunları dağıtmak.
- Sempozyum, açık oturum, seminer, konferans, kurs ve vaaz düzenlemek.
- Başvuran her kim olursa olsun, uyruk ayrımı yapmadan yardımda bulunmak.
- Yapılan/Yapılacak düğünler hakkında basını bilgilendirmek ve basına yönelik program yapmak. Düğün sahibinin iznini alarak basını davet etmek.
- Düğün organizasyonlarını halka açık olarak ve iyi biçimde yapmak.
- Düğün sahiplerini küçük düşürecek ve onların onurunu kıracak davranışlardan kaçınmak.
- Yardım eden kişilere ya da kuruluşlara plaket vermek.
- Üyelerine özel kimlik kartı verebilmek. Sosyal faaliyetler yapmak.
- Modern verilere göre faaliyette bulunabilmek için matbaa işlemlerini ve her türlü neşriyat işlemini yapmak.
- Toplum yararını gözetmek ve ona göre işbirlikleri kurmak.
- Tasarruf ve mülkiyetini üzerine almak koşuluyla her çeşit nakitleri, hakları, kıymetleri, menkul ve gayrimenkulleri almak ve kabul etmek.
- Vakıf amacına yönelik olarak her türlü yardım toplamak, uygun yerlerde kullanmak.
- Vakıf kazançlarını çoğaltmak için ticari şirket/holding kurmak, ortak olmak.
- Huzurevi, yurtlar, hastane, hapisane gibi yerlere ziyaretlerde bulunmak.
- Vakfi sahiplenilen kişiler için sosyal tesis açmak ve bu tesisleri işletmek.

3.5. Mehir Vakfı'nın Aile ile İlgili İşlev ve Faaliyetleri

Mehir Vakfı, düğün ve aile yardımlarının yanı sıra sosyal, eğitsel ve kültürel birçok faaliyetiyle topluma, aileye ve aile politikalarına yönelik katkılar sağlamaya çalışmaktadır.

3.5.1. Düğün ve Evlendirmeye Yönelik Faaliyetler

Mehir Vakfı, düğün ve evlendirmeye yönelik çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bireysel ve toplu düğün olmak üzere vakfın iki tür evlendirme şekli mevcuttur. Toplu

düğünler ise yurtiçi ve yurtdışı olarak kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Mehir Vakfı yöneticileri bu konuda şu ifadeleri kullanmıştır:

Vakıf toplu düğünler yoluyla gençlerimizi evlendirdiği gibi kendisi evlenecek olanlara eşya yardımı da yapmak suretiyle katkıda bulunmaktadır. Bunun yanında özellikle yurt dışından gelip ülkemizde okuyan öğrenci evlerine de zaman zaman ev eşyası şeklinde yardımlarda da bulunmaktadır. Bunlar içinde evli olanlar da bulunmaktadır. 1996'dan bu yana evlendirilen genç sayısı 25.000'i geçmiştir

Bireysel düğünler gizli olarak yapılmaktadır. Bu düğünlerin öncesinde evlenecek olan çiftlere yaklaşık olarak 100 çeşit eşya yardımı yapılmaktadır. Bu eşya yardımları; aile eğitimine yönelik yayınlar, mobilya, züccaciye, ev tekstili, iç-dış giyim olarak gruplanabilir. Ayrı bir grup olan takı yardımı ise bireysel düğünlerde yapılmamakta olup, toplu düğünlerde yapılmaktadır. Eşya yardımları yapılırken evlenecek çiftlerin anneleri de düşünülmektedir.

Yurtiçindeki toplu düğünlerde belediye, kaymakamlık, valilik gibi resmi kurumlar tarafından, evlendirilecek kişi sayısı ve bilgilerle birlikte vakfa toplu düğün başvurusu yapılır. Yapılan başvurular vakfin mütevelli heyeti tarafından incelenir. Bu resmi başvurular genellikle kabul edilir. Yapılabilecek yardımlar ve organizasyonlar hakkında kurumlara dönüş yapılarak planlama yapılır. Yurtdışındaki toplu düğünlerde ise; evlenmek isteyen nişanlı çiftler yine yurtdışındaki vakıflar/dernekler aracılığıyla, Mehir Vakfı'nın yurtdışı sorumlusu ile irtibata geçmektedir. Vakfa yapılan bu başvurular Başbakanlığa gönderilmektedir. Başbakanlıktan onay alınmadan yurtdışında düğün etkinliği yapılmamaktadır. Onay alındıktan sonra çiftlere yapılacak olan yardımlar tırlara yüklenerek gönderilmektedir. Bu noktadaki lojistik destek belediyeler tarafından sağlanmaktadır.

Mehir Vakfı bugüne kadar Konya merkez ve ilçelerinde, Türkiye'de ve dünyada hem bireysel hem de toplu düğünler yaparak birçok çiftin yuva kurmasına yardımcı olmuştur. Konya'da Merkez, Derbent, Selçuklu, Ilgın, Meram, Çamlık ve Cihanbeyli'de; Türkiye'de Şırnak, Ağrı, Van, Tunceli, İzmir, Hatay-Reyhanlı, Yalova ve Ankara-Keçiören'de; Yurtdışında ise Filistin ve Karadağ'da Mehir Vakfı tarafından toplu düğün etkinlikleri gerçekleştirilmiştir (www.mehir.org, 2017). Mehir Vakfı yöneticileri ile gerçekleştirilen görüşmede, vakfin, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alanlardaki faaliyetleri konusunda, şu ifadeler ortaya konulmuştur:

Vakfin hareket noktası şudur: "Her kim olursa olsun ayırım yapmaksızın evlenmek isteyenleri evlendirmektir." Nikâh bütün dinlerde kadın-erkek beraberliğini meşru kılan tek yol olduğu için bir başka ifade ile nikâh bütün dinlerin ortak değeri olduğu için biz evlenmek isteyen kim olursa olsun onun yanındayız. Bu noktada Müslüman-

gayrimüslim ayrımı yapmadığımız gibi Müslümanlar içinde yaşantısını dikkate alarak bir ayrıma gidiyor da değiliz. Bu Kur'ân-ı Kerîm'in emridir (Bakara, 2/272). Türkiye'nin doğusundan batısına kuzeyinden güneyine 35 Şehrinde toplu düğünler yaptık. Yurt dışında Karadağ'da iki defa toplu düğün yaptık. Gazze'de 500 kardeşimizin evlendirilmesi için bütün hazırlıklarımızı yaptık ve evlenecek kardeşlerimizin ölçülerine göre eşyasını hazırladık. Bu 17 (on yedi) TIR'dan tutacak kadar yüklü bir miktardan oluşuyor idi. Ancak üç yıla yakın bir süre bütün şartları zorlamamıza rağmen çevre ülkeleri aşarak oraya ulaşma imkânımız olmadı. Bu noktada zamanın devlet büyükleri de bu konuda çaba sarf etti ama uluslararası konjonktür buna izin vermedi. Biz de o eşyayı yurt içinde kullandık ama Türkiye Üniversitelerinde okuyan 100 (yüz) Filistinli kardeşimizi İstanbul'da bir toplu düğünle evlendirdik ve uluslararası El-Cezîre televizyonu bu toplu düğünü naklen yayınladı. İnşallah yakında bunu tekrar edeceğiz.

3.5.2. Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri

Mehir Vakfı evlendirme ve düğün faaliyetlerinin yanı sıra sosyal sorumluluk projelerine katılmakta ve bu alanda da faaliyetlerini sürdürmektedir. Herhangi bir yere yardım yapılması gerektiği duyulduğu anda, vakıf olarak hiçbir sorumluluktan kaçılmamaktadır. Vakıf bu doğrultuda; Marmara ve Kütahya-Simav depremzedelerine, Somalili ilim insanlarına, Suriyeli sığınmacılara, Konya'nın Ereğli, Karapınar, Derbent, Beyşehir, Reyhanlı, Ilgın, Akşehir, Hadim, Halkapınar, Bozkır, Ahırlı ve Yalıhüyük ilçelerindeki ihtiyaç sahiplerine ve ailelerine, Bosna-Hersek'teki sel felaketzedelerine, Irak-Telafer'deki iç savaş mağdurlarına, Bayırbucak Türkmenlerine, Filistin-Gazze'ye, Şırnak-Silopi'ye, Suriye-Halep'e, KKTC-Türk Kızılayı'na ve Afrika'daki 'Umudu Ol' Projesi'ne aynı yardımlarda bulunmuştur. Mehir Vakfı ayrıca; İslam Dünyası STK'ları Birliği (İDSB), Türk Kızılayı ve Hayrat İnsani Yardım Derneği ile işbirliği yaparak 'Afrika'da Kuran Kardeşliği' projesine 21.500 adet Kuran-ı Kerim yardımı yapmıştır. Yapılması planlanan daha birçok faaliyet bulunmaktadır ve bunlar da ilerleyen zamanlarda yine vakıf tarafından gerçekleştirilecektir (www.mehir.org, 2017).

3.5.3. Eğitsel ve Kültürel Faaliyetler

Mehir Vakfı, evlendirme ve yardım faaliyetlerinin yanında, eğitsel ve kültürel faaliyetlerde de bulunmaktadır. Konferans, panel, sempozyum ve kongre gibi etkinlikler düzenleyerek, din, evlilik, kadın, aile, tarih gibi önemli konularda insanları eğitmektedir. Ayrıca kitap, dergi gibi akademik ve ilmi eserler yayınlayarak evlilik, aile yaşantısı, kadın-erkek hakları, toplumsal yaşam, İslami konular gibi farklı açılarından insanları bilinçlendirmeye çalışmaktadır.

3.5.3.1. Kongre, Konferans, Panel ve Sempozyumlar

Mehir Vakfı tarafından düzenlenen ilk konferans 22.01.1997 tarihinde yapılan, ‘İslam’da Evlilik ve Yardımlaşma’ konulu konferanstır. 04.12.1997’de Mehir Vakfı ve Konya Büyükşehir Belediyesi işbirliği ile “Tarihte ve Günümüzde Kadın” paneli gerçekleştirilmiştir. Yine 10.11.1998 tarihinde Mehir Vakfı ve Konya Büyükşehir Belediyesi’nin düzenlediği 5. Ramazan ve Kültür etkinliğinde “Kadın ve Aile” paneli yapılmıştır (www.mehir.org, 2017).

Aile alanında, Mehir Vakfı ve Konya Büyükşehir Belediyesi işbirliği ile 30.10.1998 tarihinde, “1. Ulusal Kadın ve Aile” sempozyumu yapılmıştır. Çok büyük ilgi gören ve Türkiye’den birçok bilim insanının katılımı ile bilimsel ve akademik bir hava içinde toplamda 4 oturum şeklinde gerçekleştirilen sempozyumda tebliğ sunan kişiler, daha sonra çeşitli dergilerde bu çalışmalarını yayınlamışlardır. Bu sempozyumun amacı, toplumdaki kadın ve aile sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunların çözüme kavuşturulması olarak belirlenmiştir (www.mehir.org, 2017).

Daha sonra, Mehir Vakfı ve Kitap Dünyası işbirliği ile 20.03.2002’de Yavuz Bahadıroğlu’nun katıldığı “Tarih Şuuru” konulu konferans ve 14.10.2002’de de Muhammet Bozdağ’ın katıldığı “Ruhsal Zekâ” konulu konferans düzenlenmiştir(www.mehir.org, 2017).

Mehir Vakfı ve Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı işbirliği ile 08-10 Ekim 2010 tarihleri arasında Konya’da düzenlenen ‘1. Ulusal Din Psikolojisi Kongresi’, İslam dünyasında bu anabilim dalında yapılan ilk kongre olma unvanını kazanmıştır. Türkiye’nin farklı şehirlerinden pek çok akademisyen, doktora ve yüksek lisans öğrencisiyle bu alana ilgi duyan farklı meslek gruplarından kişiler kongreye katılım sağlamışlardır. Kongrenin amacı; din psikolojisi alanında yapılan çalışmaları yeniden değerlendirmek, din psikolojisi konusunda yeni bir araştırma yöntemi geliştirmek, Din psikolojisine bilimsel genişlik ve popülerlik kazandırmak, Doğu-Batı dünyasına kültürel ve bilimsel katkıda bulunmak ve İslam dünyasını din ve bilim bağlamında zengin hale getirmeye çalışmaktır (Düzgüner, 2010: 305).

23.02.2014 tarihinde ise İslam Dünyası STK'ları Birliği (İDSB) Yemen STK Buluşması (STK'lar Arası İşbirliği ve Kalkınma) konulu konferans düzenlenmiştir. (www.mehir.org, 2017).

Diğer taraftan görüşülen vakıf yetkililerin de vurguladığı üzere, “vakıf üyesi akademisyenler, ulusal ve uluslararası sempozyum, panel ve konferanslarda vakfi temsil etmekte, vakfın üyesi olduğu Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı (TGTV) ve İslam Dünyası STK'ları Birliği (İDSB) platformlarının programlarında yer almakta, bunun yanında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yapmış olduğu toplantılarda birikim ve deneyimlerini paylaşarak, aile ve aile politikaları açısından sayısız katkılarda bulunmaktadır.

3.5.3.2. Kitaplar

Mehir Vakfı eğitsel ve kültürel faaliyetler aracılığıyla insanları bilinçlendirme amacını fazlasıyla taşımaktadır. Vakıf kitap yayınları ile özellikle İslamiyet ışığında toplumu aydınlatmaya ve bu yolla da toplumun temelini oluşturan aile kurumunu bir arada tutmaya ve yaşatmaya çalışmaktadır. Bu noktadan hareketle Mehir Vakfı'nın aile konusunu içeren yayınları incelenerek, kitaplar hakkında bilgiler verilmiştir.

Tablo 4: Mehir Vakfı Tarafından Aile İle İlgili Yayınlanan Kitaplar

Kitap Adı / Yayın Yılı	Yazar	İçerik/Konu
Kadın: Haklar ve Özgürlükler / 1998	Halil UYSAL	Uysal (1998) bu kitabında; haklar ve eşitlikler konusunu, İslami açıdan çoğunlukla olmak üzere diğer dinler, tarihsel dönemler, farklı ülkelere göre ayrı ayrı irdelemektedir. Kadın-erkek eşitliği, evlilik, boşanma, mehir vb. konulardan söz etmektedir.
İslam Aile Hukuku / 1999	Yrd. Doç. Dr. Ahmet YAMAN	Yaman (1999) bu kitabında; İslami açıdan evlilik öncesi ilişkiler, evlenme akdi, evlilik süreci ve evliliğin sona ermesi gibi, evlilikle alakalı konulara yer vermektedir.
Avrupa'da Türk Ailesi ve Din Eğitimi (Avusturya Örneği) / 2000	Doç. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU	Tavukçuoğlu (2000) bu kitabında; Avusturya İslam Diyanet Teşkilatı'nı, çeşitli boyutlarıyla incelemektedir. Avrupa'da ve özellikle Avusturya'daki Türk din görevlilerinin mesleki, sosyal ve kültürel durumlarıyla problemlerini irdelemektedir. Ayrıca aile ve din eğitiminin önemini vurgulamaktadır.
Belçika'da Türk Ailesi ve Din Eğitimi / 2000	Doç. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU	Tavukçuoğlu (2000) bu kitabında; Belçika'daki aile yapısını genel hatlarıyla tanıtmakta, din eğitiminin yasal imkânlarını ve hukuki durumunu incelemekte, İslam Din derslerinin durumunu ve uygulamalarını tanıtmaktadır.
Hanım Fetvalar / 2005	Şule UYSAL	Uysal (2005) bu kitabında; İslamiyet'e göre kadın ve erkek hakkında sorulan ve cevabı merak edilen

		soruları, İslami kaynaklara dayandırarak cevaplamaktadır. Kitapta ağırlıklı olarak kadınlarla ilgili sorular bulunuyor olsa da kadın ve erkeği ilgilendiren konulara yer verilmektedir.
Nasıl Mutlu Bir Yuva Kurabilirim / 2008	Muhammed SALİH	Salih (2005) bu kitabında; evliliğin bütün aşamalarında yapılması gerekenleri anlatmaktadır. Eş seçiminden ev hayatına, çocuk eğitiminden komşuluk ilişkilerine kadar birçok konuya değinmektedir. ‘İslam âlimlerinden Arapça ve onun Türkçe meali şeklinde alıntılar yapmaktadır.
Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu / 2014	Prof. Dr. Saffet KÖSE	Köse (2014) bu kitabında; modernleşmenin etkisiyle birlikte evliliklerin azalıp boşanmaların artması ve evlenme yaşının yükselmesi sonucu ailenin ciddi biçimde tehdit altında kaldığından söz etmektedir. Bu kitap, Prof. Dr. Saffet KÖSE’nin son on yılda vermiş olduğu konferansların, yaptığı konuşmaların bir hülasasıdır.
Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi / 2016	Prof. Dr. Orhan ÇEKER	Çeker (2016) bu kitabında; Osmanlı’da 25 Ekim 1917’de yürürlüğe konan fakat dış baskılar sebebiyle, yalnızca 1,5 yıl gibi kısa bir sürede yürürlükten kaldırılan Hukuk-ı Aile Kararnamesi’nin bir tercümesini yapmaktadır.

Vakıf tarafından aile konularında telif ve tercüme kitaplar basılmıştır. Bu kitaplarda genel olarak; “kadın hakları, İslam aile hukuku, Avusturya ve Belçika’daki Türk ailelerinin yapısı, İslamiyet’e göre kadın-erkek ve aile ilişkileri ile ilgili merak edilen sorular hakkında fetvalar, Mutlu bir yuva kurulmasının aşamaları, ailenin zaman içerisinde yaşadığı yozlaşma” gibi aileyi ve dolayısıyla toplumun bütününe ilgilendiren konular ele alınmakta ve vakıf insanları bu konularda bilinçlendirerek gündelik hayat açısından onlara katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Vakıf bu amacında da başarılı olmaktadır. Örneğin “Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu” kitabının 7. baskısı yapılmış ve kitabın baskısı 160.000 adede ulaşmıştır. Vakıf tüm bu konularda hizmet vermeye devam etmeyi ve toplumu bilinçlendirmeye çalışmayı hedeflemektedir.

3.5.3.3. Dergiler

Mehir Vakfı’nın eğitsel ve kültürel bir diğer faaliyeti dergi yayınlardır. Vakıf bu yayınlar sayesinde İslami ve ailevi açıdan toplumu aydınlatmaya çalışmaktadır. Tüm dergilerde işlenen konular makaleler şeklinde sunulmaktadır. Vakfın en uzun süreli yayını İslam Hukuku Araştırmaları dergisidir ve bu dergi yayın hayatına devam etmektedir. Diğer dergilerin yayınlarına çeşitli nedenlerden dolayı ara verilmiştir. Mehir Bülten, Mehir Aile ve İslam Hukuku Araştırmaları dergilerinde aileyi ilgilendiren konular irdelenmektedir. Bu kısımda söz konusu dergiler incelenerek, aile konusuyla alakalı makaleler hakkında bilgiler verilecektir.

Tablo 5: Mehir Vakfı Tarafından Yayınlanan Dergiler

Dergi Adı	Yayımlanan Dergi Sayısı
Makalat	2 Sayı
Mehir Bülten	4 Sayı
Mehir Aile Dergisi	3 Sayı
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi	30 Sayı

3.5.3.3.1. Mehir Bülten

Mehir Vakfı gündelik yaşamda ailelerin karşı karşıya geldikleri problemler için, birkaç sayfalık cevaplardan oluşacak yazıların bulunduğu Mehir Bülten'i çıkarmıştır. 4 sayı olarak çıkan bu bülten, daha sonraları yerini Mehir Aile Dergisi'ne bırakmıştır.

Tablo 6: Mehir Bülten Dergilerinde Aileye Yönelik Çalışmalar³

Dergi Adı - Sayısı / Yayın Yılı	Makale	Yazar	İçeriği/Konusu
Mehir Bülten - 2 / 1998	İslam'da Ailenin Yeri ve Önemi	Prof. Dr. Mehmet AYDIN	Aydın (1998) bu makalede; İslamiyet ve aile ilişkisi, evlilik ve aile kurma, kadınların hakları, kadının ailedeki yeri ve önemi gibi aile ile ilgili konulara İslamiyet açısından değinmektedir.
	Hülle ve Hüllecilik Konusuna İslam'ın Bakışı	Doç. Dr. Saffet KÖSE	Köse (1998) bu makalede; üç talakla boşanmış kadını eski kocasına helal kılmak amacıyla yapılan nikâh akdine İslamiyet'in bakışını irdelemektedir.
	Evlilik İlişkileri ve Gelenek Üzerine	Fatma Asiye Şenat KAZANCI	Kazancı (1998) bu makalede; gelenek içinde kadın-erkek eğitimi ve ilişkilerini, geleneğin din anlayışına etkilerini ve evlilik ilişkileri üzerinde geleneğin tesirini irdelemektedir.
	İslam Aile Hukukunda Yargı Yoluyla Boşanma ve Nedenleri	Şule Yüksel ŞEKER	Şeker (1998) bu makalede; İslam öncesi Türk hukukunda ve İslam aile hukukunda boşanma ve boşanma sistemleri konularını nedenleriyle birlikte incelemektedir.
	Çok Eşle Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış	Ali ÖGE	Öge (1998) bu makalede; çok eşlilik konusuna tarihsel ve İslami açıdan bakmakta ve konunun nedenlerini günümüzdeki tartışmalar çerçevesinde irdelemektedir.
Mehir Bülten - 3 / 1999	1. Ulusal Kadın ve Aile Sempozyumu'nun Ardından	Prof. Dr. Mehmet AYDIN	Aydın (1999) bu makalede; 1. Ulusal Kadın ve Aile Sempozyumu'nda işlenen konulara ve alınan neticelere değinmektedir.

³ Mehir Bülten-1'e erişim sağlanamadığı ve ulaşılamadığı için incelenememiştir.

	Cahiliye Arap Toplumlarında Kocaların Hanımlarına Yaptıkları Bazı Haksızlıklar ve İslam'ın Getirdiği Hukuki Düzenlemeler	Doç. Dr. Saffet KÖSE	Köse (1999) bu makalede; zihar, ıla ve talak konularına değinmekte ve Kuran'ın bu konulara getirdiği düzenlemelerin kadınları kocalarının elinde oyuncak olmaktan kurtardığından ve karı-kocayı birbirine karşı sorumlu iki öge haline getirdiğinden söz etmektedir.
	Hukuk-1 Aile Kararnamesi Giriş ve Tarihesi	Prof. Dr. Orhan ÇEKER	Çeker (1999) bu makalede; Osmanlı'da 25 Ekim 1917'de yürürlüğe giren ancak dış baskılar nedeniyle, sadece 1.5 yıl kadar kısa bir zamanda yürürlükten kaldırılan Hukuk-1 Aile Kararnamesi'ni incelemektedir.
	Evlilik Öncesi İlişkiler	Yrd. Doç. Dr. Ahmet YAMAN	Yaman (1999) bu makalede; evlilik öncesi ilişkilerin İslami açıdan sınırlarını, evlilik merasimini ve nikâhın ardından karı-kocanın birbirine karşı vazifelerini irdelemektedir.
	Sünnette Düğün	Doç. Dr. Nebi BOZKURT	Bozkurt (1999) bu makalede; düğün sürecini sünnete uygunluk bakımından incelemektedir.
	Aile İçi İlişkilerde Resulullah Örneği	Ali ÖGE	Öge (1999) bu makalede; aile içerisinde var olan ilişkileri Hz. Peygamber'in aile hayatı çerçevesinde ele almaktadır.
	Resulullah'ın Dilinden Kadının Aile İçindeki Konumu	Huriye MARTI	Martı (1999) bu makalede; genç kız iken, evlilik sürecindeyken ve anne iken kadının aile içindeki konumlarını Hz. Peygamber'in dilinden aktarmaya çalışmaktadır.
	Anne ve Babaya İtaat ve Hürmet	Halil ATALAY	Atalay (1999) bu makalede; anne-babaya itaat ve hürmet etmenin hükmünü İslami açıdan irdelemektedir.
	Aile ve Okulda İnanç Eğitimi	Doç. Dr. Ramazan ALTINTAŞ	Altıntaş (1999) bu makalede; çocuğa inanç eğitiminin verildiği ilk mekân olan ailede ve ikinci mekan olan okulda, verilmesi gereken inanç eğitim şekli ve içeriği konularını detaylı biçimde incelemektedir.
	Yurtdışındaki Türk Ailelerinin Sorunları	Doç. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU	Tavukçuoğlu (1999) bu makalede; yurtdışında yaşayan Türk ailelerinin yaşadığı birçok probleme değinmekte ve bu problemlere yönelik çözüm önerileri sunmaktadır.
	İslam Hukukunda İddet Bekleyen Kadının Hak ve Sorumlulukları	Ahmet EKİZ	Ekiz (1999) bu makalede; iddet bekleyen kadının, İslam Hukuku açısından haklarını ve sorumluluklarını irdelemektedir.
Mehir Bülten - 4 / 1999	Osmanlı Ailesinin Sosyal Yapısı Üzerine	Hayri ERTEN	Erten (1999) bu makalede; Osmanlı Devleti'ndeki aile yapısını detaylı olarak incelemektedir.

İslam Hukukuna Göre Anne-Babanın Bağış (Hibe) Konusunda Çocukları Arasında Yaptığı Ayrımcılık	Doç. Dr. Saffet KÖSE	Köse (1999) bu makalede; anne-babanın bağış (hibe) konusunda çocukları arasında yaptığı ayrımcılığı, İslam hukukuna ve İslam âlimlerinin konuya yaklaşımlarına göre değerlendirmektedir.
Ekonomik Durum ve Aile Üzerindeki Rolü	Haldun SOYDAN	Soydan (1999) bu makalede; ekonomik durumun ya da gelir seviyesinin, yaşam tarzının ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerinin aile bireyleri üzerindeki etkilerini incelemektedir.

Mehir bültenlerdeki makalelerde aileyle ilgili genel olarak, “Osmanlı aile yapısı, İslamiyet ve aile, evlilik süreçleri ve ilişkiler, boşanma, çok eşlilik, anne-babaya itaat, aile ve okullarda din eğitimi, aile yapısı ve ekonomik şartlar, yurtdışındaki Türk aile yapıları” gibi toplumun bütününe ilgilendiren konular irdelenmiş ve bu sayede insanlar bilinçlendirilmek istenmiştir.

3.5.3.3.2. Mehir Aile Dergisi

Mehir Aile Dergisi, ulusal akademik hakemli bir dergidir. Dergi senede üç kez (dört ayda bir) ve Türkçe ve İngilizce olarak yayımlanmaktadır. Yayın Kurulu karar alırsa dergi diğer dillerde yayımlanabilmekte ve başka dillerde yayımlar da kabul edilebilmektedir. Konya merkezli hizmet veren Mehir Vakfı derginin kurumsal sahibidir. Disiplinler arası araştırmaları özendirme gayesinden hareketle, Mehir Aile Dergisi’nde yayımlanması istenilen yazılar “aile” ile alakalı olması istenmektedir. Dergide, ailenin problemlerine ve bu problemlere yönelik çözüm önerilerine yer verilebilmekte, aileyi içinde barındıran konular tarihi, kültürel, iktisadi, toplumsal ve edebi içerikte olabilmektedir. Aileyle ilgili çalışma yapan önceki araştırmacıların yazmış oldukları makalelerin yayını veya tercümesi, aile uzmanlarının ve eserlerinin tanıtımı, sempozyum ya da tez değerlendirmeleri gerçekleştirilebilmektedir (www.dergipark.gov.tr, 2018). Mehir Aile Dergisi’nin yayınlarına, çeşitli nedenlerden dolayı ara verilmiştir.

Tablo 7: Mehir Aile Dergilerinde Aileye Yönelik Çalışmalar⁴

Dergi Adı - Sayısı / Yayın Yılı	Makale	Yazar	İçeriği/Konusu
Mehir Aile Dergisi - 1 /	Ailede Ahlak Eğitiminin Önemi	Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM	Erdem (2001) bu makalede; Ailedeki ahlak eğitiminin önemine

⁴ Mehir Aile Dergisi-2’ye erişim sağlanamadığı ve ulaşılamadığı için incelenememiştir.

2001			değınmekte ve özellikle çocuklara verilmesi gereken ahlak eğitimi üzerinde durmaktadır.
	Konya Şer'iyye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (18. yy İlk Yarısı)	Dr. Hayri ERTEN	Erten (2001) bu makalede; Osmanlı ailesi hakkında önemli dokümanlar içeren şer'iyye sicillerinin verileri ışığında, Konya ailesinin 18. Yüzyılın ilk yarısındaki yapısının araştırılması konusunu ele almaktadır.
	Kur'an'ın Aile İçi Şiddet Sorununa Bakışı	Dr. Abdurrahman ATEŞ	Ateş (2001) bu makalede; eşler arası geçimsizlik başladığı zaman İslam tarafından hangi yöntemlerin kullanılacağı belirlendiğini belirtmekte ve konuyu eşler arasındaki aile içi şiddet yönünden incelemektedir.
	Ailede Çocuklara Kazandırılacak Temel Alışkanlıklar	İsmail SAĞLAM	Sağlam (2001) bu makalede; anne-babanın çocuklarına kazandırmaları gereken temel alışkanlıkları ele almakta ve kazandırılmayan bazı alışkanlıklar sonucunda doğacak sorunlara yönelik çözüm önerileri getirmektedir.
Mehir Aile Dergisi - 3 / 2016	Modern Zamanlarda Ailevi Çözülmenin Psiko-Sosyal Dinamikleri	Yüksel ÇAYIROĞLU	Çayıroğlu (2016) bu makalede; boşanma, aile içi şiddet, aile üyeleri arasında şiddetli geçimsizlik gibi önemli konularda gerekli adımların atılabilmesi için, ailevi çözülmeye yol açan sebeplerin doğru bir şekilde tespit edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.
	İslam Aile Hukukunun Temel Özellik ve İlkeleri	Adnan KOŞUM	Koşum (2016) bu makalede; İslam toplumlarında güçlü bir ailenin tesisinde önemli işlevler gören İslam Aile Hukukunun temel özellik ve ilkelerinden bahsetmektedir.
	Aile İçi Problemler ve Çözüm Önerileri	Arif DURĞUN	Durğun (2016) bu makalede; özellikle Türk ailesinde karşılaşılan etkileşim ve iletişimden, kültür farklılıklarından, ailede kuşak çatışmasından, ekonomik nedenlerden, aile içi şiddetten ve boşanma sürecinden kaynaklı aile içi problemlerden söz etmekte ve bu problemlere çözüm önerileri getirmektedir.
	Aile İle İlgili Ayetlerdeki Ma'ruf Kavramının Değerlendirilmesi	Cemil LİV	Liv (2016) bu makalede; iyi, güzel, örf ve şer'i esaslara uygunluk gibi anlamlarda kullanılan "ma'ruf" kavramının aile hukuku ile ilgili ayetlerde hangi anlamlarda kullanıldığını ve kapsamını belirlemeye çalışmaktadır.

Mehir Aile dergilerindeki makalelerde aileyle ilgili genel olarak; "İslam aile hukuku, aile içi problemler ve çözüm önerileri, ailevi çözümlenin nedenleri, ailede çocuk eğitimi,

aile içi şiddet, ailede ahlak eğitimi” gibi konular ele alınmakta, aile yapısının korunmasına ve ailenin yaşatılmasına yönelik olarak toplum bilinçlendirilmeye çalışılmaktadır.

3.5.3.3.3. İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi

İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, ulusal akademik hakemli bir dergidir. Dergi senede iki kez, Nisan ve Ekim aylarında çıkmaktadır. İslam hukukuna ait modern bir sorun, İslam hukuku tarihi, edebiyatı, yakın dönem, daha önceden yaşamış veya modern İslam eserlerinin ve hukukçularının tanıtılması, önceki fıkıh alimlerince yazılmış olan risalelerin neşri ve çevirisi, tez değerlendirmeleri ve sempozyum gibi konular bu kapsama girmektedir. İlmi yöntemlere uygun biçimde araştırma yapılması istenmektedir. Bu araştırmalara Arapça ya da İngilizce özet eklenmesi istenmektedir. Derginin editörlüğünü Prof. Dr. Saffet KÖSE yapmaktadır (www.islamhukuku.com, 2018).

Tablo 8: İslam Hukuku Araştırmaları Dergilerinde Aileye Yönelik Çalışmalar

Dergi Adı - Sayısı / Yayın Yılı	Makale	Yazar	İçeriği/Konusu
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 2 / 2003	İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velayet	Prof. Dr. Saffet KÖSE	Köse (2003) bu makalede; İslam aile hukukunun önemli tartışma konularından birisi olan, ergenlik çağına gelmiş kızların evlenmesinde velinin yetkisi meselesini ele almaktadır.
	Zina İşleyen Bir Şahısla Yapılacak Nikah Akdine Fıkhi Bir Bakış	Yrd. Doç. Dr. Sabri ERTURHAN	Erturhan (2003) bu makalede; zina edenlerin ancak kendileri gibi olanlarla evlenebileceklerini ifade eden Nur suresinin (24) 3. ayetinin tahlilini yapmaktadır
	İslam Hukuku Açısından Müslüman Bayanın Ehl-i Kitap Erkeklerle Evliliği	Nihat DALGIN	Dalgın (2003) bu makalede; bir süredir tartışılan ve özellikle batı toplumlarında yaşayan Müslüman kızlar arasında yaşanan gayrimüslim erkeklerle evlenme konusunu değerlendirmektedir.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 3 / 2004	İslam Hukukunda Hükümsüzlük Teorisi ve Şüphe Doktrini Bağlamında Evlenme Engelleri (Hanefi Mezhebi Özelinde Bir İnceleme)	Doç. Dr. Hacı Mehmet GÜNAY	Günay (2004) bu makalede; özellikle Ebu Hanife ile iki talebesi Ebu Yusuf ve İmam Muhammed arasındaki görüş ayrılığının daha sonraki süreçte ortaya çıkardığı bazı problemlere dikkat çekmekte, evlenme engellerinin evlenme akdinin kuruluşu ve sonuçları üzerindeki etkisini (Hanefi mezhebi açısından) ele almaktadır.
	‘Dini Nikâh’ Adı Altında Yapılan Gayr-i Resmi Nikâh Akdinin Tahkim Yoluyla Sona Erdirilmesi	Dr. Ekrem KELEŞ	Keleş (2004) bu makalede; toplumumuzda bazı çevrelerde çeşitli saiklerle başvuru ve özellikle kadının ayrılmak isteyip de erkeğin kabul etmediği durumlarda önemli problemlere sebep olan imam nikahı uygulamasının tahkim yoluyla sona erdirilmesini incelemektedir.

İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 8 / 2006	İslam Hukukuna Göre Evlilikte Kadının Velayeti	Muhammet Ali DANIŞMAN	Danişman (2006) bu makalede; İslam Aile hukukunun önemli konularından birisini ele almakta olup, bu çerçevede kadının veli olup olmayacağı ile reşit kızların evliliğinde velinin rolü konularını mukayeseli olarak incelemektedir.
	Günümüzdeki Mehir Uygulamaları ve İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi	Dr. Mehmet Ali YARGI	Yargı (2006) bu makalede; mehrin önce İslam hukukundaki yerini kısaca ele almakta, peşinden günümüz Türkiye'sindeki mehir uygulamalarının nasıl yapıldığını genel hatlarıyla incelemekte ve bu uygulamaları İslam Hukuku açısından değerlendirmektedir.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 10 / 2007	Mut'a Nikâhı Üzerine Bazı Mülâhazalar	Doç. Dr. Abdullah KAHRAMAN	Kahraman (2007) bu makalede; Aile hukukunun en temel konularından birisi olan ve Şii-Caferî çevrelerde kabul gören Mut'a nikâhını incelemektedir.
	İslâm Hukukunda Evlilik: Modernist Bakış Açısı	Prof. Dr. Majid KHADDURI / Çev. Yrd. Doç. Dr. Ali DUMAN	Khadduri (2007) bu makalede; İslam Aile hukuku alanında ortaya çıkan, modern yaklaşımlar konusunu irdelemektedir.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 11 / 2008	İslam Aile Hukukunda "İhsan" Kavramı Hakkında Bazı Mülâhazalar	Prof. Dr. Beşir GÖZÜBENLİ	Gözübenli (2008) bu makalede; İslam hukukuna göre evlilik konusunda, din farkı ile zina gibi iffetsizliklerden kaynaklanan geçici engellere dair, Kur'an referanslı kriterler üzerinde durmaktadır.
	Nisa Suresinin 34. Ayeti Bağlamında Aile Kurumunun İki Temeli: İnfak ve İtaat	Prof. Dr. Salim ÖĞÜT	Öğüt (2008) bu makalede; ailenin sağlıklı kuruluşu ve yaşayışı için gerekli esaslar olan infak ve itaat konularını ifade eden Nisa Suresinin 34. Ayetini mealıyla birlikte vermekte ve çeşitli yönlerden konuları değerlendirmektedir.
	Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku (Evllenme ve Boşanma Örneği)	Dr. İbrahim PAÇACI	Paçacı (2008) bu makalede; sosyal hayatta meydana gelen değişiklikler karşısında İslâm Aile Hukukunun durumunu incelemekte, toplum hayatında meydana gelen değişiklikler, yeni anlayış ve yaklaşımların etkisiyle, evlenme ve boşanma konularında yaşanan durumları örnekler üzerinden irdelemektedir.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 13 / 2009	Misyar Nikahı - Kur'an ve Sünnetin Çizdiği Aile Modeli Çerçevesinde Bir Yaklaşım	Prof. Dr. Saffet KÖSE	Köse (2009) bu makalede; Kur'an ve sünnetin çizdiği aile modelinden hareketle, son asırda bazı İslam ülkelerinde yaygınlık kazanan, evlenme akdinin bütün rükün ve şartlarına uygun olarak hukuki sonuçlarını doğuracak biçimde yapılmış olmakla beraber kadının bazı haklarından feragat ettiği bir nikâh şekli olan misyar nikâhını, isimlendirilmesi, ortaya çıkışı, bu uygulamayı doğuran sebepler, hükmü etrafında ortaya çıkan tartışmalar açısından değerlendirmektedir.
	Aile Kurumunun Nikâh Aşamasıyla İlgili Fıkhi Sorunları	Prof. Dr. Nihat DALGIN	Dalgın (2009) bu makalede; aile kurumuyla alakalı olarak nikah aşamasında ortaya çıkan problemler ve nedenleri üzerinde durmaktadır.
İslam Hukuku Araştırmaları	Türk Medeni Kanunu'na (TMK) Göre Gerçekleşen	Dr. İbrahim YILMAZ	Yılmaz (2009) bu makalede; Türk Medeni Kanunu'na dayanılarak gerçekleşen

Dergisi - 14 / 2009	Boşanmaların İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi		boşanmaları, İslam hukuku açısından değerlendirmeye tabi tutmaktadır.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 15 / 2010	Günümüz Türk Aile Dokusunda Zihniyet Değişikliği Üzerine Gözleme Dayalı Bir Analiz	Prof. Dr. Saffet KÖSE	Köse (2010) bu makalede; günümüz Türk aile dokusunda meydana gelen olumsuz zihniyet değişiklikleri konusunda gözleme dayalı olarak tespit edilen hususları gündeme getirmektedir.
	Fikhî Açından Biyolojik Annelik ve Babalık	Prof. Dr. Sabri ERTURHAN	Erturhan (2010) bu makalede; gayr-i meşru ilişki sonucu doğan çocukların biyolojik baba ve anneleriyle aralarındaki nesep ilişkisini İslam hukuku açısından sorgulamakta, ayrıca zina mahsulü çocuklarla ilgili diğer hukuki meselelere değinmektedir.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 17 / 2011	Mehrin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi	Prof. Dr. Halil İbrahim Acar	Acar (2011) bu makalede; tarihsel arka plan ışığında mehrin, İslam hukuku bakımından durumunu ve şartlarını tahlil etmektedir.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 18 / 2011	İslam Aile Hukukunda Kadına Tanınan Boşama Yetkisi: Tefvizü't-Talak	Yrd. Doç. Dr. Menderes GÜRKAN	Gürkan (2011) bu makalede; İslam Aile Hukuku'nu diğer sistemlerden farklı kılan bir özellik olan ve 'kocanın eşine boşama yetkisini devretmesi ve yetki paylaşması' demek olan 'tefvizü't-talâk' uygulamasını incelemektedir.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 20 / 2012	Karı-Koca Mallarının İdaresi Üzerine Mukayeseli Bir Etüd	Yrd. Doç. Dr. Veysel NARGÜL	Nargül (2012) bu makalede; aile hukukunda mal rejimi olarak ifade edilen eşlerin mallarının idaresi konusunu Türk Medeni Kanunu ve İslam hukuku açısından mukayese etmektedir.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 22 / 2013	İslam Aile Hukukunda DNA Parmak İzi Testi ile Nesebin Sübutu	Yrd. Doç. Dr. İbrahim YILMAZ	Yılmaz (2013) bu makalede; klasik ispat vasıtalarına ilaveten modern bir ispat vasıtası olarak DNA parmak izi testi ile soy bağının kesinleşmesinin İslam hukukundaki yeri üzerinde durmaktadır.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 23 / 2014	İslam Hukukuna Göre Tarafların Haklarının Korunması Açısından Nikâhın Tescili Bağlamında İki Şahidin Gerekliliği	Yrd. Doç. Dr. Suat ERDEM	Erdem (2014) bu makalede; nikâh şahitliği konusunu detaylı biçimde incelemekte ve nikâhın tescil edilmesinin zorunluluğu ve hukukiliği bağlamında farklı görüşleri değerlendirerek İslam hukuku açısından çeşitli sonuçlara varmaktadır.
	Koruyucu Aile Uygulamasının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi	Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ	Görgülü (2014) bu makalede; koruyucu aile uygulamasını, çocuğun fiziksel, zihinsel, sosyal ve ruhsal açıdan sağlıklı gelişebilmesi ve her türlü ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için sıcak bir aile ortamına ihtiyaç duymasına dayandırmakta ve çocuğun ailesiyle bağı koparılmaksızın geçici bir süre koruyucu aile tarafından himaye edilmesinin, İslam hukuku açısından da desteklenebilecek bir uygulama olduğu kanaatine yer vermektedir.
	İslam Aile Hukukuna Göre İnternet Ortamında Nikâh Akdinin (Evllenme)	Yrd. Doç. Dr. İbrahim YILMAZ	Yılmaz (2014) bu makalede; akit meclisi konusu üzerinde durmakta, nikâh akdinin rükün ve şartları bulunduktan sonra, internet ortamında icra edilen nikâh akdinin geçerli olacağı sonucuna ulaşmaktadır.

	Sözleşmesinin) Kuruluşu		
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 24 / 2014	İslam Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka	Dr. Recep CETİNTAŞ	Çetintaş (2014) bu makalede; evlilikle birlikte doğan, kocanın aile bireylerine karşı mali sorumluluklarını ve bu mali yükümlülüğü kaldıran halleri irdelemektedir.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 25 / 2015	İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller	Yrd. Doç. Dr. Mehmet DİRİK	Dirik (2015) bu makalede; nüşuz, irtidad, ölüm, geçmiş nafakadan feragat, sıhri yakınlarla zina, fasid nikâh, hastalık, yaş küçüklüğü, nafaka ödemeye güç yetirememe, hapis ve kaçırılmadan ibaret olan evlilik nafakasını düşüren halleri incelemektedir.
	Müslüman Erkeğin Gayr-i Müslim Kadınla Evliliği	Muhammed Reşid Ali Bu Gazale	Gazale (2015) bu makalede; Müslüman erkeğin gayr-i müslim kadınla evliliğini kavram, hüküm ve ilkeler çerçevesinde ele almaktadır.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 26 / 2015	İslam Aile Hukukuna Göre Evlenmede Eşler Arasında Denklik	Yrd. Doç. Dr. Mehmet DİRİK	Dirik (2015) bu makalede; evlilikte kefaet konusunu İslam hukuku açısından incelemektedir.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 27 / 2016	Kadının İddet Bekleme Yeri ve İddet Esnasında Evden Çıkmasının Hükümü	Yrd. Doç. Dr. Ali KUMAŞ	Kumaş (2016) bu makalede; iddet bekleyen kadının, hakları ve sorumlulukları bağlamında evden çıkmasının hükmünü irdelemektedir.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 29 / 2017	İslam Aile Hukukunda Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması	Yrd. Doç. Dr. Ahmet AYDIN	Aydın (2017) bu makalede; halvet, nesep, talak gibi konularda sebebin netice hükmünde değerlendirildiği konuları ele almaktadır.
İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi - 30 / 2017	Nikah - Hak ve Değer Bağlamında Fıkhi Bir Analiz	Prof. Dr. Saffet KÖSE	Köse (2017) bu makalede; Bütün ilahi dinlerde kadın-erkek beraberliğini meşru kılan tek yol olan nikahı, hak ve değer bağlamında işlemektedir.
	Dini Nikâh - Resmi Nikah Karşılaştırması ve Müftülere Nikah Görevinin Verilmesi	Muhammed ERİNÇ	Erinç (2017) bu makalede; nikâhın durumunu, İslam hukuku ve mer'i hukuk açısından incelemektedir. Türkiye'de müftülere verilen nikâh kıyma yetkisi konusunu da bu bağlamda değerlendirmektedir.
	İslam Aile Hukukunda Bid'i Talak Meselesi	Doç. Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ	Görgülü (2017) bu makalede; 'prosedür dışı boşama' olarak ifade edilebilecek olan bid'i talak konusunu analiz etmektedir.

Görüşmede, Mehir Vakfı yetkililerinin de ifade ettiği üzere, “Vakfın en uzun soluklu yayını İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi'dir. Bu dergi hakemlidir ve Türkçe, Arapça, İngilizce, Fransızca, Almanca dillerinde bilimsel yazılar yer almaktadır. 2003 yılında yılda iki sayı çıkacak şekilde yayın hayatına başlamış ve bugün itibarıyla 30. sayısı

tamamlanmıştır. Dergide aile konularının yanı sıra, İslam hukukunun bütün bölümlerini ilgilendiren yazılar yer almaktadır.

İslam Hukuku Araştırmaları dergilerindeki makalelerde aile ile ilgili genel olarak; “nikâh, evlilik, kadın-erkek eşitliği, boşanma ve nafaka, koruyucu aile uygulaması, mehir, anne-baba hakkı ve aile yapısı” gibi konulardan söz edilmekte ve bu konular İslami açıdan değerlendirilerek, toplum bilinçlendirilmeye çalışılmaktadır.

3.6. Mehir Vakfı'nın Aile ve Aile Politikalarına Yönelik Bakışı

Mehir Vakfı yöneticileri ile gerçekleştirilen görüşme sonucunda, ailenin önemi, aile politikaları ve Türkiye’de aile politikaları ile ilgili vakıf yöneticilerinin görüş ve düşünceleri aşağıda verilmektedir.

Görüşme gerçekleştirilen yetkililere, aile politikaları ekseninde, ilk olarak ***ailenin neden önemli olduğu; hükümetlerin yasal ve kurumsal düzenlemelerde aile politikalarına neden önem vermesi gerektiği hususu sorulmuştur.***

Aile, işlevselliği itibarıyla küçük bir devlettir. Devlet de o toplumun büyük ailesidir. Aile bir kurumdur ve orada aile fertleri arasında bir ilişkiler ağı vardır. Bundan sorumlu bir aile reisi vardır. Bu kurumsal yapıların doğal karakteridir. Bu aile içinde de belli bir hiyerarşinin olması gerektirir ancak bu resmi kurumlarda olduğu şekliyle soğuk değil esnek bir yapıdadır. Aile reisi (kavvâm), aileyi belli değerler doğrultusunda ayakta tutmayı amaçlar. İnsanlar güçlü duygu ve arzularla dünyaya geldikleri için bunların bencilliğinin yönetilmesi hakkaniyetin elden bırakılmaması esastır.

Bu bağlamda en önemli husus, inanç değerleri, toplumun sahip olduğu fitrat yasaları doğrultusunda ürettiği kültürel formlar, terbiye kuralları, ahlaki ilkeler çerçevesinde hem aile bireyleri hem aile yakınlarından olan çevre, komşular ve toplumun diğer katmanları ile olan ilişkileri özüne uygun şekilde yönetmek, aile bütçesini gelir-gider dengesi doğrultusunda işletmek, aile fertlerinin ihtiyaçlarını israf ve savurganlığa düşmeden karşılamak onun görevidir. Diğerleri de bu noktada ona yardımcıdır.

İnsan, bebek olarak dünyaya geldiği andan itibaren o aile içinde şekillenir, hayata orada hazırlanır, hamuru orada yoğrulur. İslam ahlakının özü olana “Allah’ın emirlerine saygı, yarattıklarına şefkati” anne-babasından öğrenir. Merhameti annesi, güveni babasından alır ve toplumu bu değerler dünyası içinde sarıp sarmalar.

İnsanın şekillenmesine etki eden aile, okul ve toplum üçgeninde en önemli pay aileye aittir. Özellikle değerler karmaşasının yaşandığı toplumlarda bu önem daha da artmaktadır. Osmanlı’nın son dönemlerinde içeriden ve dışarıdan Batılılaşmaya dönük çabaların, hayata geçirilmeye çalışılan projelerin Cumhuriyet Türkiye’inde resmi bir politika olarak benimsenmesi ile birlikte ortaya çıkan zihinsel kaos ortamlarında şayet toplumumuz değerler dünyasını korumuş ise bunu sağlam temellere dayalı aile kültürümüze borçluyuz.

İslam ahlakçıları kitaplarında belli bir sıra gözeterek ahlak kitaplarını önce kişi ahlakı, sonra aile ahlakı ve peşinden de devlet ahlakı olarak belirlerler. Kişi ailesini yönetebilecek ahlaki olgunluğa eriştikten sonra aile kurabilir, aile devletini, özüne uygun biçimde yönetebilen o toplumun birçok aile devletinden oluşan büyük devletini

yönetebilir. Dolayısıyla kendisini yönetemeyen aileyi, ailesini yönetemeyen devleti hiç yönetemez. Diğer birçok fonksiyonu da dikkate alındığında aklı başında bir devlet yönetiminin önceliğinin aile olması gerekir.

İkinci olarak Türkiye’de aile politikalarının şekillenmesinde, merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin nasıl rol oynaması gerektiği sorusu yöneltilmiştir.

Türkiye’de aile politikalarının şekillenmesinde merkezi yönetim ve yerel yönetimler asıl rolünü özümüze ait değerler dünyamıza bağlı bir duruş sergilemesi ile oynamalıdır. Aileyi temelinden sarsan modern Batılı değerler ve kavramlar dünyasını benimseyip inanç değerlerimizi, ahlakımızı, kültürel kodlarımızı, kanunlarımızı bunlar üzerinden şekillendirmeyi hedefleyen politikalar ve faaliyetler son bulmalıdır.

Burada asıl sorun şudur: Modernite kendisini din karşıtlığı üzerine konumlandırmış ve dinin alanını sadece mabede hapsetmek suretiyle oldukça daraltmış, insanı da özgürlüğü adına nefsi ile baş başa bırakmış ve onun kölesine dönüştürmüştür. Oysa bütün dinlerin en fazla önem verdiği ve en ayrıntılı şekilde ahkâmını belirlediği alan ailedir. Modernite ile gelenek arasında oluşan yüksek gerilimin esas sebebi budur. Mesela bütün dinlerde kadın-erkek beraberliğini meşru kılan tek yol nikâhtır ve nikâhsız cinsel birleşmeler zinadır, cezası da çok ağırdır. Çünkü bütün kutsal metinlere göre mesela Kur’ân’a göre insanın en zayıf olduğu dürtü şehvettir ve bunu kontrol altına alan tek güç nikâhtır.

Modern toplumlar kadın-erkek arasındaki mesafeyi kaldırmış, birliktelikleri özgürlük çerçevesinde görmüş ve zina kavramını devre dışı bırakmış, nikâhi ve bu çerçevede oluşan kültürel dokuyu değersizleştirmiştir. Ülkemizdeki aile alanındaki asıl sarsıntının sebebi işte bu gerilimdir. Merkezi idare politikalarını, yerel yönetimler de toplumsal faaliyetlerini bu açıdan gözden geçirip öze dönüş yolunda ivedilikle çalışmalarına başlamak zorundadır. Aksi takdirde Batı’nın bugün yaşadığı sorunları biz de yaşamaya başladık ve süreç yavaş ilerlese de bir gün onlar gibi olacağımız gün gibi aşikârdır. Ama dönüşümüz çok zor olacaktır.

Mehir Vakfi yöneticileri ile gerçekleştirilen görüşmede üçüncü olarak, Türkiye’de aile politikalarının şekillenmesinde, sivil toplum kuruluşları ve özellikle vakıfların nasıl rol oynadığı; sivil toplum kuruluşlarının aile politikalarına yönelik nasıl bir rol ortaya koyması gerektiği hususu sorulmuştur.

Öncelikle sosyolojik olarak birçok vakıf ve derneği sivil toplum örgütü olarak görmediğimi ifade etmek isterim. Sivil toplum örgütleri, modern demokrasilerin vazgeçilmezleridir ve toplumsal talepleri, tepkileri ilgili resmi kurumlara iletip şiddetsiz olarak baskı uygularlar ve bu taleplerin takipçisi olurlar. Ülkemizdeki vakıflar ve dernekler daha çok bizim geleneğimize uygun şekilde hareket eden hizmet kuruluşlarıdır. Bu teknik tartışmayı bir tarafa bırakarak ister sivil toplum örgütü tanımına uysun isterse hizmet kuruluşu çerçevesinde hareket etsin bütün toplumsal yapıları şekillendiren ait oldukları zihniyet dünyasıdır. Bu aile alanında çalışan yapılara dayanan doğal bir olgudur. Bunlar içinde Batılı değerleri benimsemiş ve bu doğrultuda hareket edenlerin var olduğunu söylemek gerekir. Dindar kesimde aileyi kendisine hedef seçmiş yapılar mevcut. Burada Batılı değerler üzerinden bir aile modeli öngörenler çeşitli etkinliklerle bunu kamuoyu önünde zaten dile getirmektedirler. Çeşitli araştırmalar yapıp yayımlamaktalar, TV programları yapmaktalar, dergiler çıkarmaktalar, kendi eğilimleri doğrultusunda da hükümet üzerinde belli ölçüde baskı oluşturmak için çaba sarf etmekte. Devlet politikaları onların işlerini kolaylaştırdığı

gibi bu yönde kendilerini destekleyen etkili basın-yayın organları da mevcut. Dindar kesimdeki vakıf ve dernekler ise devlet politikalarını etkileme yerine daha çok sivil inisiyatif olarak bir çok eksiği kendisi kapatma derdinde. Mesela Mehir Vakfı evlenemeyenleri evlendirir, diğeri eğitimini verir... gibi.

Ülkemizde aile merkezli çalışan sivil toplum kuruluşları, vakıflar, dernekler ilgili kurum ve kuruluşları problemlerin tespitinde ve öze dönük çözüm önerileri doğrultusunda bilgilendirici, bilinçlendirici çalışmalar yapmalıdır. Mesela çeşitli farklılıklar arz eden toplumsal dokulara bağlı olarak sorunların tespitinde sosyolojik araştırmalar yapılmalı, nokta tespitler olmalı ve çözümün neler olabileceği noktasında çeşitli toplantılar düzenlemelidir. Bu toplantılarda farklı disiplinlerden aile çalışması olan araştırmacılar bulunmalıdır. Bunlar kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Mesela geçen yıl ülkemizde resmi kayıtlara göre her gün en az bir kadın öldürüldü. Bunun sebepleri neler? Şiddet nedir? Niçin yaygınlık kazanmaya başladı? İnsanlar neden boşanıyorlar? Bölgelere göre sorun tespiti? Kocanın evden uzaklaştırılması, ömür boyu nafaka, modern özgürlükler ve bu alanda aile ile gençler arasındaki çatışmaların sebepleri. Annesi ile evde büyüyen çocuklar ile kreşlerde ve anaokullarında büyüyen çocukların karşılaştırılması... Bu ve benzeri konular araştırılmalı ve çözüm üretilmeli sonra da bunların politikalara yansımaları için çaba sarf edilmelidir.

Görüşmede dördüncü olarak, Türkiye’de aile politikalarının şekillenmesinde, sivil toplum kuruluşlarının doğrudan ve dolaylı etkilerinin neler olduğu hususu sorulmuştur.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı zaman zaman sivil toplum kuruluşları, bu alanda hizmet veren vakıf ve dernek temsilcileri ile zaman zaman toplantılar gerçekleştiriyor. Bunlar elbette faydalı. Ancak burada iki temel problem var: Birincisi modern değerler dogmatik bir karakterle geleneksel değerlerin yerini almış ve bir dokunulmazlık kazanmış durumda. Buna aykırı her türlü teklif güçlü bir tepki görüyor. İkincisi moderniteyi savunan, gündemde tutan ve ona karşı gelişen fikirlere hayat hakkı tanımayan ya da daha doğmadan öldüren odaklar var. Bu, işin doğası gereği olması gereken bir fikir bile olsa onu anında marjinalleştiriyor ve ona karşı bir iticilik oluşturuyor. Bu iki husus öze dönüş yolunda ciddi bir engel çıkardığı için bir takım tekliflerin karşılık bulması oldukça zor gözüküyor. Mesela Cumhurbaşkanımız “kadın-erkek eşit değil eşdeğerdir” dediğinde ciddi tartışmalar yaşandı. Bu ilk defa şahsımın formüle ettiği ve vakfımızın bastığı “Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu” kitabında işlediği bir konu idi. Hatta orada Anayasanın eşitliği esas alan 41. maddesinin değiştirilip eşdeğerliliğin esas alınması gerektiğini teklif etmiştim. Eşitlik fikri modernitenin yücelttiği ve dogmatizm kalıplarıyla korumaya aldığı bir kavram ve ciddi tartışmalara neden oldu. Mesela bu noktada dindar kesimde Cumhurbaşkanını destekleyici bir duruş sergilenemedi ve o fikir kaybolup gitti. O sebeple aile ile dertlenen sivil toplum kuruluşları, vakıf ve derneklerin öncelikle yılmadan, usanmadan, ‘sivil cihad’ ruhuyla kendi değerlerimizin takipçisi olmak ve bütün araçlarla bir toplumsal idrak oluşturmak için çaba sarf etmesi gerekir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Aile toplumun tabiri caizse kök hücrelidir. Bireye benliğini öğreten ve ‘sorumluluk’ bilincini aşıl原因an aile ortamı, kuşaklar boyunca en büyük eğitim yuvası ve bağ kavramının en yoğun yaşandığı ortam olma özelliğine sahip olmuştur. Bu yüzdendir ki toplumun düzgün olarak şekillenmesi, sağlam kurulmuş bir aile yapısına ve doğru eğitilmiş bireylerin bu yapıda yetişmesine bağlıdır.

Geçmişte dini ve geleneksel anlayışlarla kendini korumayı başaran aile yapısı, zaman içerisinde çeşitli dönüşümler yaşamıştır. Özellikle sanayileşme ve modernleşme ile birlikte ortaya çıkan, toplumsal yapının değişimi, insanların isteklerinde ve düşüncelerindeki farklılaşmalar, teknolojinin ilerleyişi ve ekonomik yetersizlik gibi durumlar ailenin yapısında değişime sebebiyet vermiştir. Ekonomik durumun yetersiz oluşu sonucunda aileler şehirlere göç etmek mecburiyetinde kalmış, geniş ailelerin sayısı azalmış ve bu aileler yerini çekirdek ailelere bırakmak durumunda kalmıştır. Kentlere çalışmaya giden ailelerin fazlalığı, gittikleri yerlerde nüfus yoğunluğu ve konut problemleri gibi birçok sorunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. İnsanlar çalışma hayatının şartları altında aile olgusunun önemini unutmaya başlamış ve birliktelik ruhunu kaybetmeye mahkûm olmuşlardır. Geçim derdi, çalışma şartlarının etkisi ve ruhsal tatminsizlik gibi psikolojik durumlar insanların geleneksel, kültürel ve ahlaki açıdan normalinden farklı tutumlar sergilemelerine neden olmuştur. Anne-baba ilgisi görmeyen ve bir bakıcının ya da kreşin eli altında duran çocukların, aile bütünlüğünden uzak olarak büyümelerinin de aileye yönelik sorunları oluşturduğu söylenilebilir. Ailenin tüm fertlerinin karşı karşıya kaldığı bu durumların sonucu olarak değişen aile yapısı, beraberinde toplumsal anlamda bazı sorunlar getirmiştir. “Eşler arasında geçimsizlik, aile içi şiddet, kadına karşı şiddet, boşanma, parçalanmış aileler, parçalanmış aile çocukları” gibi sorunlar/konular bunlardan bazılarıdır. Aile kurma ve evlilik hayatı yaşama düşünceleri zamanla yerini, nikâhsız ilişkilere ve gayr-i meşru hayat yaşama düşüncelerine bırakmıştır. İlişkiler çarpıklaşmış, aile kurumu sağlamlığını kaybederek temelinden sarsılmaya başlamıştır.

Aileye yönelik olarak ortaya çıkan bu sorunlarla mücadelede hükümetler aktif rol üstlenmektedirler. Aile ile ilgili sorunların çözümünü de içerecek şekilde, hükümetler tarafından politikalar üretilmekte ve uygulamalar ortaya konulmaktadır. Aileye yönelik üretilen politikalar aile politikaları olarak isimlendirilmektedir. ‘Evlilik öncesi eğitim, evlilik

aşaması ve sonrasında psikolojik destek verme, doğum hızı, ailelerin refah düzeylerini artırma, koruyucu aile uygulamaları' gibi programlar, aile politikası konu alanına girmektedir. Aile politikaları da sosyal politikalar içerisinde değerlendirilmektedir. Hükümetler tarafından uygulamaya konulan sosyal politikalar, sosyal devlet olmanın bir gereğidir.

Topluma yönelik uygulamalar manasına gelen sosyal politikalar aracılığıyla devlet; eşitliği ve adaleti sağlama, zayıf olanı korumaya çalışma, merkezi yönetim öncülüğünde toplumsal bütünlüğü ve dayanışmayı sağlama amaçlarını gütmektedir. Merkezi yönetim öncülüğünde yürütülen sosyal politikalar yerel düzlemde yerel yönetim kuruluşları tarafından hayata geçirilmektedir. Yerel düzeyde ortaya çıkan sosyal sorunların giderilmesinde özellikle belediyeler aktif rol almakta ve sosyal belediyecilik anlayışı öne çıkmaktadır. Sosyal politikaların oluşturulmasında, merkezi yönetim ve yerel yönetimlerle birlikte, sivil toplum kuruluşları da etkili olmaktadır.

Yukarı da vurgulandığı üzere sosyal politikalar içerisinde aile politikaları önemli bir yer tutmaktadır. Aile politikalarının oluşumunda da başat aktör hükümetlerdir. Genelde kamu politikalarının oluşumunda, özelde ise aile politikalarının şekillenmesinde resmi aktörlerin yanında resmi olmayan aktörler ve uluslararası aktörler etkili olmaktadır.

Türkiye'de aile politikaları ile ilgili konularda, bazı yasal ve kurumsal düzenlemeler mevcuttur. Türkiye'de "aile" geçmişten bugüne önemli bir konu olarak gündemde tutulmuş fakat aile politikalarına yönelik beklenildiği ölçüde etkin ve etkili düzenlemeler ortaya konulamamıştır. Aileye yönelik belirlenen politikalar ya içerik olarak eksik kalmış ya da politika uygulama noktasında aksaklıklar yaşanmıştır.

Türkiye'de, aileye yönelik anayasal düzenleme ilk olarak 1961 Anayasası ile gerçekleştirilmiştir. Aile konusunda 1961 Anayasasının 35. maddesinde; ailenin Türk toplumun temeli olduğu vurgulanmış, devlet başta olmak üzere, ilgili kamu tüzel kişilerinin ailenin korunması için tedbirler alacağı ifade edilmiştir. 1982 Anayasasının 41. Maddesinde ise ailenin Türk toplumun temeli olduğu hususu tekrardan vurgulanmış, ailenin eşler arasında eşitliğe dayandığı belirtilmiştir. Ayrıca, "devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle anne ve çocuğun korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasının sağlamak için gerekli tedbirleri alır" şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir. 1998 yılında 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Yönelik Kanun'un kabul edilmesi, aile politikaları açısından önemli

bir miat olarak kabul edilebilir. Kanun, uygulama sorunları sebebiyle beklenildiği ölçüde etkili olamamıştır. Türkiye’de aile ve ailenin önemli parçaları olan kadın, çocuk, yaşlı ve engelli politikalarının hayata geçirilmesi noktasında atılan adımlardan en önemlisi ise, daha önceleri bu yönde hizmet veren T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü’nün ve T.C. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün, 2011 yılında ‘Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’ çatısı altında birleştirilmesi olmuştur. Faaliyetlerin tek bir bakanlık eliyle yönetiliyor olması, hizmetlerde bütünlük sağlanması ve zaman kazanılması bakımından oldukça önemlidir. 2012 yılında aileye dönük yeni bir kanuna ihtiyaç duyulduğunun ortaya çıkması sonucu, 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun yürürlüğe girmiştir. Fakat bu kanunun da esasen aileyi değil, aile içi şiddete maruz kalan kişiyi korumayı amaçlıyor olması yoğun biçimde eleştirilmiştir. Yine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altında hizmet veren Alo 183 gibi birimlerin açılması olumlu bir gelişmedir. Bu birimler kadın, çocuk, yaşlı, engelli gibi alanlarda danışma ve rehberlik hizmeti vermektedir. Türkiye’de bu tür birimlerin sayılarını arttırmaya yönelik çalışmalara devam edilmektedir.

Türkiye’de aile politikaların şekillenmesi ve uygulanması noktasında Avrupa Birliği ilerleme raporlarının da etkisi fazladır. 1998 yılından bu yana Türkiye adına hazırlanan AB İlerleme raporlarında önemli konular üzerinde durulmaktadır. Avrupa Birliği ilerleme raporlarında “aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet, kadın-erkek eşitliği, namus-töre cinayetleri, kadın-çocuk hakları ve aile mahkemeleri” gibi aile ile ilişkili konularda tavsiye ve eleştirilerde bulunulmuş, yaşanan gelişmeler AB tarafından yakından takip edilmiştir. Bununla birlikte, aile birliğinin korunması ve aile hayatının sürdürülmesine yönelik bir öneri ortaya konulmamıştır. Avrupa Birliği’nin aile birliğinin korunmasına yönelik tavsiyelerde bulunmaması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Aile politikaların şekillenmesi noktasında önemli aktörlerden birisi de sivil toplum kuruluşlarıdır. Sivil toplumu temsil noktasında örgütlenmiş yapılar olan ve bu haliyle önem arz eden sivil toplum kuruluşları, çeşitli faaliyetler yürüterek siyasal iktidarı etkilemeye çalışmaktadır. Milletvekilleriyle, hükümet yetkilileriyle ve siyasal partilerle etkileşimde bulunan sivil toplum kuruluşları, onları etkileyerek politika yapım sürecine dolaylı olarak katılmaktadırlar. İnternet, sosyal medya, haber, kitap, dergi, konferans, seminer vs. araçlarla kamuoyunu da etkileyen STK’lar, bu yolla kamuoyunu harekete geçirmeye ve duyarlı hale

getirmeye çalışmaktadırlar. Türkiye’de, sendika, dernek ve vakıf gibi çeşitli örgütlenme türlerinde karşımıza çıkan sivil toplum kuruluşları daha çok kadın ve çocuklara yönelik program ve faaliyetler yürütmektedirler. Bunun yanında, toplumun yapıtaşı olarak görülen ve aile konusunda doğrudan faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarının sayısı yok denecek kadar azdır.

Türkiye’de aile politikaları ile genel çerçeve anlatıldıktan sonra aile politikaları ve aileye yönelik yasal ve kurumsal düzenlemelerin eksik ya da iyi işlemeyen yönleri şu şekilde belirtilebilir. Öncelikle, anayasada aile bütünlüğüne vurgu yapılmaması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında yasalar ve uygulamadan kaynaklanan sorunlar da, aile politikalarının etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bugüne kadar çıkarılan kanunlar, yapılan uygulama ve çalışmalar değerlendirildiğinde, aileye yönelik politikaların belirlenmesi ve uygulanması noktasında büyük bir yetersizlik olduğu ortaya çıkmaktadır. Çalışmalar genel olarak “kadına yönelik aile içi şiddetin önlenmesi, kadın erkek eşitliğinin, aile birliğinin dağılmasının ardından kadına verilecek haklar, çocuk istismarının engellenmesi, yaşlı ve engelli haklarının korunması ve genişletilmesi, töre cinayetlerinin engellenmesi, sığınma evleri açılması” gibi konularda gerçekleştirilmiştir. Aileye yönelik, “aile birliğinin korunması ve devamlılığının sağlanması, Türk aile yapısında yaşanan bozulmaların önüne geçilmesi, ailenin ekonomik seviyesinin yükseltilerek ebeveyn ve çocukların bir arada daha fazla kalmalarının sağlanması, nikâhsız birlikteliklerin engellenmesi, gayr-i meşru çocuk sayısının azaltılması vs.” gibi politikaların uygulanması noktasında eksiklikler bulunmaktadır.

Aileye yönelik üretilecek politikaları uygulanması noktasında da bazı eksiklikler mevcuttur. Bu konuda Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı ve taşra teşkilatlanması olan Aile Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü aile sorunlarının çözümüne yönelik diğer kurum ve kuruluşlarla yeterince etkileşim içerisinde çalışmamaktadır. Bununla birlikte, merkezi yönetim ile yerel yönetimler aile politikalarının üretilmesi ve uygulanması aşamasında koordineli çalışma noktasında beklenildiği ölçüde etkili olamamaktadırlar.

Aile politikalarının oluşumu ve toplumun buna yönelik bilinçlendirilmesi sürecinde, sivil toplum kuruluşları, düşünce kuruluşları ve üniversiteler beklenildiği ölçüde etkin rol oynayamamaktadır.

Yazılı, görsel, işitsel ve sosyal medya aracılığıyla aile bütünlüğünü teşvik edecek yayınlar konusunda yetersiz kalınmakta, aile bütünlüğüne zarar verici ve Türk aile toplum yapısını olumsuz yönde etkileyecek programlara yer verilmesi ve bu programları engelleme ve azaltmaya yönelik çabaların yetersiz kalması eleştirilecek bir husustur. Bununla birlikte devlet televizyonu tarafından aileye yönelik programlar yayınlansa da, kamu spotu ve aileye yönelik programlar konusunda yazılı, işitsel ve görsel medyanın aktif rol üstlenemediği vurgulanması gereken bir diğer husustur.

Yukarıda söz edilen eksiklikler dikkate alındığında, aileye yönelik üretilecek politikalarda öncelenmesi gereken birçok hususun varlığı ortaya çıkmaktadır. Toplumun temel taşı olan ailenin korunması ve devamı için öncelikle, devlet ve kamu tüzel kişileri etkin rol oynaması gerektiği hususunun altı çizilebilir.

Bu noktadan hareketle ilk olarak, Aileye yönelik politikaların belirlenmesi ve uygulanması noktasında yetersiz kalan müdürlükler yerine, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde doğrudan aileye yönelik çalışmalar yürütecek bir müdürlüğün oluşturulması gerektiği söylenilebilir. Bununla birlikte, 6284 Sayılı Kanun'un aile açısından eksiklikleri giderilerek bu konuda yeni bir kanun çıkarılması, kanunun etkili bir şekilde uygulanması ve uygulanmasının yakından takip edilmesi gerekmektedir.

Aileye yönelik kurulacak olan yeni birim/birimler, yerel yönetimlerle daha fazla ilişki içerisinde bulunularak aileye ve aile politikalarına yönelik uygulamalar konusunda yerelden merkeze görüş ve öneri aktarımı yapılmalıdır. Aile politikalarının uygulanması noktasında, merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında işbirliği artırılmalıdır. Aile eğitimi ve aile politikaları noktasında yerel düzeyde eğitim birimleri açılarak, aile, kadın, çocuk, yaşlı, engelli gibi konularda ailenin üyelerinden kolluk kuvvetlerine kadar geniş bir bilinçlendirme çalışması yapılmalıdır.

Şehirlerde, bakanlık ve belediye işbirliği ile aile konularında konferans-panel-sempozyum gibi etkinlikler düzenlenerek halka yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Aileye yönelik yayınlanacak dergi ve kitap gibi yayınlar teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

Aileye yönelik hizmet veren sivil toplum kuruluşlarının sayısı artırılmalı ve bakanlıklar politika yapım sürecine sivil toplumun temsilcisi olarak STK'ların katılımını

daha çok sağlamalıdır. Aile konusunda hizmet vermeleri için sivil toplum kuruluşları teşvik edilmelidir. Aileye yönelik faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşları teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

İnternet-sosyal medya-televizyon gibi araçlar aile konusunda etkin kullanılmalıdır. Özellikle televizyon kanallarında Türk aile toplum yapısına uygun programların sayısı artırılmalı, diziler yoluyla uygulanacak aile politikaları topluma ulaştırılmalıdır. Bunun yanında aileye yönelik sinema filmlerinin çekilmesi teşvik edilmelidir. Sosyal medya üzerinden aileye yönelik paylaşımlar artırılmalı, videolar ve görseller aracılığıyla ailenin önemi üzerinde durulmalı ve ailenin bütünlüğünün önemi vurgulanmalıdır. Kamu spotları ve billboardlar aracılığıyla aile konusuna yönelik konular halka duyurulmalı, bu konuda toplumsal bilinç ve farkındalık artırılmalıdır.

Üniversitelerde aile ve aile politikaları araştırma merkezleri kurulmalı; aile birliğinin sağlanması ve sürdürülmesi, aile yapısının korunması, aile yaşantısının teşvik edilmesi gibi konularda akademik araştırmalar ve yayınlar yapılmalıdır. Kitap, dergi, tez, makale vs. yazılı kaynakların sayısı artırılarak aile konularında vatandaşlar bilgilendirilmelidir.

Kamu politikası hazırlık aşamasında ortaya koydukları çeşitli çözüm önerileri ile etki eden düşünce kuruluşları, aile ve aile politikaları üzerine araştırmalar yapmalı ve bu konu üzerine birimler kurmalıdır. Aile politikaları hazırlık aşamalarında think-tank'ler, özgün ve farklı çözüm öneriyle bu sürece katkıda bulunmalıdır.

Avrupa Birliği ilerleme raporlarında ülkemiz açısından halen endişe verici durumlar içerisinde yer alan, “aile içi şiddetin engellenememesi, kadına yönelik şiddetin önlenememesi, sığınma evlerinin yetersizliği, şiddet mağdurlarına yönelik mahkemelerce ve kolluk kuvvetlerince alınan önlemlerin yetersizliği, töre cinayetlerinin önüne geçilememesi ve mahkeme tarafından verilen kararlarda süregelen tutarsızlık” gibi konularda yasal düzenlemeler, hukuki yaptırım ve uygulamaların artırılması gerekmektedir.

Genel olarak Türkiye’de aile politikalarına yönelik getirilebilecek öneriler yukarıda zikredilmiştir. Çalışmada, incelenen Mehir Vakfı da, Türkiye’de aile politikalarının şekillenmesinde önemli bir rol üstlenen bir sivil toplum kuruluşudur. Aile kurulmasına ve aile politikalarının şekillenmesine yönelik olarak faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşu olarak faaliyet gösteren Mehir Vakfı; Konya’da 1996 yılında bir grup akademisyen ve

işadamı tarafından, nişanlı olan ancak ekonomik sorunlar dolayısıyla evlenemeyen, 18-40 yaş arasındaki kişilerin düğün eşyalarını temin etmek ve düğünlerini yapmak gayesiyle kurulmuştur.

Mehir Vakfı; aileye yönelik olarak düğün ve evlendirme faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bunun yanında, eğitsel ve kültürel alanda düzenlediği kongre, konferans panel, sempozyumlarla insanları bilinçlendirmeyi ve kitap, dergi yayımlarıyla aile kurumunu yaşatmayı amaçlamaktadır. Vakıf özellikle kitap ve dergi yayınlarında anne-baba-çocuk, kadın-erkek-yaşlı-engelli gibi, aile ve toplumun üyeleriyle ilgili konuları işleyerek aile birliğinin sürdürülmesine ve toplumsal hayatın işleyişine katkıda bulunmaya çalışmaktadır. Öte yandan, Mehir Vakfı çeşitli sosyal sorumluluk projelerine katılarak Türkiye ve dünyada ihtiyaç sahiplerine yönelik yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Mehir Vakfı ayrıca, Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı (TGTV), İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği (İDSB) ve çeşitli platformlara üye olarak sesini ulusal ve uluslararası çevrelere duyurmayı amaçlamaktadır.

Bunların yanında Mehir Vakfı'nın, vakfin akademisyenleri aracılığıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ile yapmış olduğu toplantılara katılarak, aile politikalarının şekillenmesi noktasında katkı sağlıyor olması tekrardan vurgulanması gereken önemli bir husustur.

Mehir Vakfı'nın; aileye yönelik faaliyetlerini artırması ve hem kamu kurum ve kuruluşları, hem özel sektör kuruluşları hem de diğer STK'larla işbirliğini daha da geliştirmesi sonucunda yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alanda faaliyetleri daha etkin hale gelecektir. Bu sayede merkezi yönetim-yerel yönetim-sivil toplum işbirliği ekseninde aile politikaları daha etkin ve işlevsel bir boyut kazanacaktır.

KAYNAKÇA

- ACAR, Halil İbrahim (2011), *Mehrin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 7, s. 368-388.
- AKAY, Hasan (2012), *Sivil Toplum Kuruluşlarının Yönetim Anlayışındaki Değişime Etkileri*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman.
- ALİCAN, Ayşe (2013), *Türkiye’de 1980 Sonrası Kadın ve Aile Politikalarının Kamu Yönetimine Yansıması: Aktörler, Paydaşlar ve Paradokslar*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta.
- ALTINSOY, Abdulkadir (2013), *Sosyal Politika Aracı Olarak Konut Politikaları: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) Uygulamaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ALTINTAŞ, Ramazan (1999), *Aile ve Okulda İnanç Eğitimi*, Mehir Bülten, Sayı: 3, s. 55-59.
- ALUŞ, Yadigar ve SELÇUKKAYA, Suzan (2015), *Türk Ailesinde Mutluluk Algısı ve Değerleri*, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 151-175.
- ASLAN, Aziz Serkan (2010), *Türk Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Yargılama Usulü*, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 68, Sayı: 2010/1, s. 187-204.
- ATALAY, Halil (1999), *Anne ve Babaya İtaat ve Hürmet*, Mehir Bülten, Sayı: 3, s. 50-54.
- ATEŞ, Abdurrahman (2001), *Kur’an’ın Aile İçi Şiddet Sorununa Bakışı*, Mehir Aile Dergisi, Sayı: 1, s. 119-132.
- AVCI, Mücahit (2007), *Yönetişim Çerçevesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Değişen Rolü ve Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Bir İnceleme: Isparta İli Örneği*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ,
www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).

- AVRUPA KOMİSYONU (1999),
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2000),
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2001),
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2001.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2002),
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2002.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2003),
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2004),
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2005),
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2006),
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2007),
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2007.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).

- AVRUPA KOMİSYONU (2008),
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2008.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2009),
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2009.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2010),
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2010.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2011),
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2012),
https://ab.gov.tr/files/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf,(Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2013),
https://ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf,
(Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2014),
https://ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2015),
https://ab.gov.tr/files/5%20Ekim/2015_ilerleme_raporu_tr.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KOMİSYONU (2016), https://ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf,
(Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AVRUPA KONSEYİ, <https://rm.coe.int/1680462545>, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- AYDIN, Ahmet (2017), *İslam Aile Hukukunda Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 29, s. 221-241.

- AYDIN, Mehmet (1998), *İslam'da Ailenin Yeri ve Önemi*, Mehir Bülten, Sayı: 2, s. 26-30.
- AYDIN, Mehmet (1999), *1. Ulusal Kadın ve Aile Sempozyumu'nun Ardından*, Mehir Bülten, Sayı: 3, s. 5-7.
- AYDIN, Murat (2006), *Yeni Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Politika Alanındaki Görev ve Deneyimlerinin Değerlendirilmesi (Zeytinburnu Örneği)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- AYDIN, Serçin (2008), *AB Entegrasyonu Sürecinde Türkiye'nin Sosyal Politikasındaki Dönüşüm ve Uyum Analizi*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- BADUR, Emel (2009), *Ailenin Korunması Alanındaki Son Gelişmeler*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 84, s. 63-92.
- BAŞ, Halim (2016), *Yerel Yönetimlerin Aileye Yönelik Sosyal Politikaları*, 5. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı 1, s. 63-78.
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TÜRKİYE, <http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/4-EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.12.2017).
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TÜRKİYE, <http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/1-insan-haklari-evrensel-beyannamesi.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.12.2017).
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TÜRKİYE, <http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/5-KadinlaraKarsiAyrimciliginOnlenmesiSozlesmesi.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.12.2017).
- BOŞGELMEZ, Günseli (2012), *Sivil Toplum Kuruluşlarında Güven ve Gönüllülük Açısından Sosyal Sermayenin Değerlendirilmesi: Isparta Örneği*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- BOZKURT, Nebi (1999), *Sünnette Düğün*, Mehir Bülten, Sayı: 3, s. 29-38.
- BÖLÜKBAŞI, Özlem (2014), *6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Kapsamında Kadının ve Aile Bireylerinin Korunması*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan.

- BUĞRA, Ayşe ve KEYDER, Çağlar (2006), *Sosyal Politika Yazuları*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Derleyenler: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, Çevirenler: Burcu Yakut Çakar, Utku Barış Balaban, Birinci basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- BURAK, Ömer Faruk (2008), *AB'nin Sosyal Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- BUZ, Sema (2003), *Aile Politikalarına Mülteciler Boyutunda Bir Bakış*, Aile ve Toplum Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 6, s. 1-7.
- CANDAN, Hakan ve EROL, Arzu Maltaş (2017), *Türkiye'de Sosyal Adaletin Temininde Sosyal Devletin Rolü*, Sayıştay Dergisi, Sayı: 106, s. 87-119.
- CILGA, İbrahim (2002), *Aile Mahkemesi Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme*, Aile ve Toplum Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 1-9.
- CIRANOĞLU, Mehmet (2011), *Sivil Toplum Kuruluşlarında Örgüt İklimi: Türk Ocakları Derneği Örneği*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- ÇALI, Hasan Hüseyin (2012), *Aile İçi Şiddet: Bir Kamu Politikası Analizi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 16, s. 1-25.
- ÇALIŞKAN, Suat (2010), *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının İnsan Haklarının Korunmasındaki Rolü ve Yargılamaya Toplumsal Katılım*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- ÇAYIROĞLU, Yüksel (2016), *Modern Zamanlarda Ailevi Çözülmenin Psiko-Sosyal Dinamikleri*, Mehir Aile Dergisi, Sayı: 3, s. 11-40.
- ÇEKER, Orhan (1999), *Hukuk-ı Aile Kararnamesi Giriş ve Tarihçesi*, Mehir Bülten, Sayı: 3, s. 19-21.
- ÇEKER, Orhan (2016), *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, Konya: Mehir Vakfı Yayınları.
- ÇELİK, Ahmet (2015), *Düşünce Kuruluşları ve Etkileri*, Konya Ticaret Odası Stratejik Araştırmalar Merkezi Araştırma Raporu, www.kto.org.tr/d/file/dusunce-kurulushlari-ve-kto-sam---ahmet-celik.pdf, (Erişim Tarihi: 23.01.2018).

- ÇELİK, Ekin Gülşen (2013), *Yerel Yönetimlerin Sosyal Politikalara Etkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- ÇETİNTAŞ, Recep (2014), *İslam Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 24, s. 185-203.
- ÇİFTÇİ, Ali (2009), *Türkiye'nin Nüfus Bilgileri Işığında Kâzım Karabekir'in Aile ve Nüfus Politikalarına İlişkin Görüşleri ve Bugünkü Durum*, Aile ve Toplum Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 19, s. 25-40.
- ÇİMEN, Hatice Çakırbay (2009), *Sosyal Devlet İlkesi Açısından Ailenin Korunması*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- ÇOBAN, Arzu İçağasıoğlu (2005), *Yalnız Yaşayan Yaşlılara İlişkin Aile Politikaları*, Aile ve Toplum Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 9, s. 1-9.
- ÇOBAN, Arzu İçağasıoğlu ve ÖZBESLER, Cengiz (2011), *Türkiye'de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler*, Aile ve Toplum Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 18, s. 31-42.
- DALGIN, Nihat (2003), *İslam Hukuku Açısından Müslüman Bayanın Ehl-i Kitap Erkeklerle Evliliği*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2, s. 131-156.
- DALGIN, Nihat (2009), *Aile Kurumunun Nikâh Aşamasıyla İlgili Fıkhi Sorunları*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 13, s. 35-50.
- DANIŞMAN, Muhammet Ali (2006), *İslam Hukukuna Göre Evlilikte Kadının Velayeti*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 8, s. 239-258.
- DAYI, Tolunay (2008), *Sivil Toplum Kuruluşları ve Çevrecilik: Tema Vakfı Örneği*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- DEMİRKIRAN, Semra (2006), *Türk Ailesinin Korunması ve Güçlendirilmesinde Sivil Toplum Kuruluşları İle İşbirliğinin Önemi*, Aile ve Toplum Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 9, s. 91-96.
- DERGİ PARK AKADEMİK, <http://dergipark.gov.tr/http-mehiraile-com>, (Erişim Tarihi: 23.01.2018).

DİNÇER, Gülşen (2010), *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet (Düzce Örneği)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

DİRİK, Mehmet (2015), *İslam Aile Hukukuna Göre Evlenmede Eşler Arasında Denklik*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 26, s. 229-262.

DİRİK, Mehmet (2015), *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 25, s. 135-159.

DOĞRU, Emma Saygı (2008), *Türkiye’de Sosyal Politika Uygulamaları ve Kimsesiz Çocuklar: Yetiştirme Yurtlarında Kalan Çocuklar Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

DORU, Serkan (2007), *Türkiye’deki Belediyeler İle Sivil Toplum Kuruluşlarının Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecini Desteklemeye Yönelik İşbirliği Modelleri: Avrupa Evi Örneği*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

DURĞUN, Arif (2016), *Aile İçi Problemler ve Çözüm Önerileri*, Mehir Aile Dergisi, Sayı: 3, s. 83-95.

DURSUNOĞLU, İsmail (2012), *Demokrasilerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

DUYAN, Veli (2003), *Aileye Yönelik Planlı Müdahale Sürecinin Aşamaları*, Toplum ve Sosyal Hizmet, Cilt:14, Sayı:1, s. 41-61.

DÜNYA AİLE ÖRGÜTÜ,
http://www.worldfamilyorganization.org/wfs5/turkey/tk_WFO.pdf, (Erişim Tarihi: 23.11.2017).

DÜZGÜNER, Sevde (2010), *1. Ulusal Din Psikolojisi Kongresi*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 30, s. 305-312.

- E-DEVLET KAPISI, <https://www.turkiye.gov.tr/aile-ve-sosyal-politikalar-bakanligi>, (Erişim Tarihi: 15.12.2017).
- EKİZ, Ahmet (1999), *İslam Hukukunda İddet Bekleyen Kadının Hak ve Sorumlulukları*, Mehir Bülten, Sayı: 3, s. 74-76.
- ENGİZ, Sezen (2013), *Türkiye’de Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Faaliyet Alanı Olarak Sosyal Medya*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ERDEM, Aygöl (2017), Kişisel Görüşme.
- ERDEM, Hüsamettin (2001), *Ailede Ahlak Eğitiminin Önemi*, Mehir Aile Dergisi, Sayı: 1, s. 5-12.
- ERDEM, Suat (2014), *İslam Hukukuna Göre Tarafların Haklarının Korunması Açısından Nikâhın Tescili Bağlamında İki Şahidin Gerekliliği*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 23, s. 25-44.
- ERDOĞAN, Ümran (2011), *Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Yönetimlerin Karar Alma Sürecindeki Rolü: Aydın İli Örneği*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- ERİNÇ, Muhammed (2017), *Dini Nikâh - Resmi Nikâh Karşılaştırması ve Müftülere Nikâh Görevinin Verilmesi*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 30, s. 299-336.
- ERTEN, Hayri (1999), *Osmanlı Ailesinin Sosyal Yapısı Üzerine*, Mehir Bülten, Sayı: 4, s. 6-13.
- ERTEN, Hayri (2001), *Konya Şer’iyye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (18. yy İlk Yarısı)*, Mehir Aile Dergisi, Sayı: 1, s. 81-112.
- ERTURHAN, Sabri (2003), *Zina İşleyen Bir Şahısla Yapılacak Nikâh Akdine Fıkhi Bir Bakış*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2, s. 157-184.
- ERTURHAN, Sabri (2010), *Fikhî Açıdan Biyolojik Annelik ve Babalık*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 15, s. 175-196.

- FİDAN, Ali (2006), *Sosyal Politikaya Katkısı Açısından 5393 Sayılı Belediye Kanunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- GAZALE, Muhammed Reşid Ali Bu (2015), *Müslüman Erkeğin Gayr-i Müslim Kadınla Evliliği*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 25, s. 161-180.
- GENÇ MEHİR DERNEĞİ, www.mehirgenc.org/sayfa/tr/hakkimizda, (Erişim Tarihi: 23.01.2018).
- GEZEROĞLU, Erol (2013), *STK Kampanyalarında Medyanın Rolü Slowfood/Fikir Sahibi Damaklar “İstanbul Lüfere Hasret Kalmasın” Kampanyasının İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- GÖÇOĞLU, Volkan (2014), *Kamu Politikası ve Sosyal Medya İlişkisi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- GÖRGÜLÜ, Ülfet (2014), *Koruyucu Aile Uygulamasının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 23, s. 45-58.
- GÖRGÜLÜ, Ülfet (2017), *İslam Aile Hukukunda Bid’i Talak Meselesi*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 30, s. 337-363.
- GÖZÜBENLİ, Beşir (2008), *İslam Aile Hukukunda “İhsan” Kavramı Hakkında Bazı Mülahazalar*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 11, s. 11-38.
- GÜÇ, Yunus (2015), *Refah Devletinin Gelişimi ve Türkiye’de Refah Devleti Algısı: İstanbul İlinde Bir Alan Araştırması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- GÜLER, Okan (2011), *Türkiye’de 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun İçeriğinin Boşanmalar Konusundaki Muhtemel Önleyiciliği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- GÜLTEKİN, Mücahit (2013), *Aile Niçin Dağılıyor: Aile Politikaları ve İstanbul Sözleşmesi Kavaf’tan Şahin’e Aile Politikalarının Kısa Bir Analizi*, Aile Akademisi Derneği Yayınları, s. 1-31.

- GÜMÜŞ, İskender (2012), *Devlet Müdahalesi ve Piyasalaşma Kısılcacında Refah Devleti: Türkiye’de Sosyal Güvenlik Reformu*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- GÜNAY, Hacı Mehmet (2004), *İslam Hukukunda Hükümsüzlük Teorisi ve Şüphe Doktrini Bağlamında Evlenme Engelleri (Hanefi Mezhebi Özelinde Bir İnceleme)*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 3, s. 167-192.
- GÜNEŞ, Mehmet (2012), *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği*, Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı:24, s. 149-184.
- GÜREL, Deniz (2009), *Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politika Üzerindeki Etkisi: İstanbul Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- GÜRKAN, Menderes (2011), *İslam Aile Hukukunda Kadına Tanınan Boşama Yetkisi: Tefvizu’t-Talak*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 18, s. 275-310.
- GÜVEN, Mehmet Rauf (2014), *Yerel Siyaset ve Sivil Toplum Kuruluşları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- GÜVENÇ, Serhat (2007), *Türkiye’de Düşünce Kuruluşları ve Uluslararası İlişkiler Disiplini*, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 13, s. 137-144.
- İŞIKÇI, Yasemin Mamur (2013), *Sosyal Politika Açısından Türkiye’de Çocuk Hakları Sorunu: Alana İlişkin Bir Araştırma*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- İNSAMER - İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ, www.insamer.com/tr/turkiyedeki-dusunce-kuruluslari_157.htm, (Erişim Tarihi: 14.11.2017).
- İSLAM DÜNYASI STK’LARI BİRLİĞİ, www.idsb.org/About, (Erişim Tarihi: 23.01.2018).
- İSLAM HUKUKU ARAŞTIRMALARI DERGİSİ, www.islamhukuku.com, (Erişim Tarihi: 23.01.2018).

KACAR, İlkan (2009), *Sosyal Devlette Reformlar ve Enformel İstihdam*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

KADININ İNSAN HAKLARI YENİ ÇÖZÜMLER DERNEĞİ,
www.kadinininsanhaklari.org/kadinin-insan-haklari/yasalardaki-haklarimiz/siddet-goren-kadin-ne-yapabilir/6284-sayili-ailenin-korunmasi-ve-kadina-yonelik-siddetin-onlenmesine-dair-yasa, (Erişim Tarihi: 23.11.2017).

KAHRAMAN, Abdullah (2007), *Mut'a Nikâhı Üzerine Bazı Mülâhazalar*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 10, s. 153-170.

KAMER VAKFI, http://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=122, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).

KAPIKIRAN, Yılmaz (2010), *Türkiye'de Çevre Sorunları Bağlamında Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevsellikleri*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin.

KAPLANGİL, Diren (2010), *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Sivil Toplum ve Demokratikleşme*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KARADENİZ, Oğuz (2016), *Türkiye'de İnovasyon ve Kamu Politikası*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

KARADOĞAN, Murat (2015), *Türkiye'de Sosyal Devlet ve Sosyal Güvenlik Hizmetlerinde Değişim (Avrupa Birliği Süreci Açısından Bir Değerlendirme)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.

KARAGÖZ, Dursun (2013), *Gürcistan'da Sivil Toplum Kuruluşları*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars.

KARAGÖZ, Latif (2015), *Türkiye'de Aile Politikalarında Bütünlük İhtiyacı*, İlem Politika Notu 5, s. 1-12.

KARAKIŞ, Engin (2009), *Küreselleşen Dünya Yönetiminde Yerel Yönetimler Bağlamında Sosyal Politika*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

- KARAKURT, Resul (2011), *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İlgili Yapısal ve Yasal Düzenlemeler ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Farkındalığı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- KARAKUŞ, Olcay (2006), *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- KAYA, Selami (2015), *Kayseri'de Çekirdek Aile Ağı İlişkileri*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- KAZANCI, Fatma Asiye Şenat (1998), *Evlilik İlişkileri ve Gelenek Üzerine*, Mehir Bülten, Sayı: 2, s. 93-97.
- KELEŞ, Ekrem (2004), *'Dini Nikâh' Adı Altında Yapılan Gayr-i Resmi Nikâh Akdinin Tahkim Yoluyla Sona Erdirilmesi*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 3, s. 193-210.
- KESGİN, Bedrettin (2012), *Sosyal Politikanın En Önemli Kurumu: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*, İnsan Hakları Yıllığı, Cilt: 30, s. 41-54.
- KESKİN, Enes Battal (2014), *Kentleşme Sürecinde Ailenin Değişimi: Bursa'da Bir Alan Araştırması*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa.
- KHADDURI, Majid (2007), *İslâm Hukukunda Evlilik: Modernist Bakış Açısı*, Çeviren: Ali Duman, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 10, s. 171-176.
- KIRDAR, Berkay (2015), *Kamu Güvenlik Politikası Tercihinde Toplum-Destekli Polislik*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Manisa.
- KIYMAZ, Talat (2013), *Türkiye'de Sivil Toplum ve Demokrasi İlişkisi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.

- KİTAPCI, İsmail (2007), *Sosyal Devlet Işığında Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Reform Arayışları*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- KOCATEPE, Süleyman (2013), *Yerel Yönetimlerde Sivil Toplum Algısı-İstanbul Örneği*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- KONYA DOSTLUK GRUBU DERNEĞİ, www.konyadostluk.org/sayfa/tr/hakkimizda, (Erişim Tarihi: 23.01.2018).
- KORKMAZ, Mahmut (2014), *Sosyal Medya-Kamu Politikaları Etkileşimi: Gezi Parkı Olayları Üzerine Bir Değerlendirme*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KORKMAZ, Tuğrul (2008), *Siyasal Partilerin Sivil Toplum Algılayışı: Türkiye Uygulaması*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KOŞUM, Adnan (2016), *İslam Aile Hukukunun Temel Özellik ve İlkeleri*, Mehir Aile Dergisi, Sayı: 3, s. 59-73.
- KOYTAK, Ayşe Hilal Sayan (2014), *Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Politikadaki Dönüşüm: Ak Parti Modeli*, Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 5, s. 70-89.
- KÖNEZOĞLU, Bilge (2006), *Aile ve Ailenin Korunması*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KÖSE, Saffet (1998), *Hülle ve Hüllecilik Konusuna İslam’ın Bakışı*, Mehir Bülten, Sayı: 2, s. 43-50.
- KÖSE, Saffet (1999), *Anne-Babanın Bağış (Hibe) Konusunda Çocukları Arasında Yaptığı Ayrımcılık*, Mehir Bülten, Sayı: 4, s. 14-20.
- KÖSE, Saffet (1999), *Cahiliye Arap Topluluklarında Kocaların Hanımlarına Yaptıkları Bazı Haksızlıklar ve İslam’ın Getirdiği Hukuki Düzenlemeler*, Mehir Bülten, Sayı: 2, s. 8-13.

- KÖSE, Saffet (2003), *İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velayet*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2, s. 101-116.
- KÖSE, Saffet (2008), *İslam Açısından Ebeveynin Çocukları Üzerindeki Hakları veya Çocukların Ebeveynlerine Karşı Vazifeleri*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 12, s. 353-376.
- KÖSE, Saffet (2009), *Misyar Nikâhı - Kur'an ve Sünnetin Çizdiği Aile Modeli Çerçevesinde Bir Yaklaşım*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 13, s. 13-34.
- KÖSE, Saffet (2010), *Günümüz Türk Aile Dokusunda Zihniyet Değişikliği Üzerine Gözleme Dayalı Bir Analiz*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 15, s. 151-174.
- KÖSE, Saffet (2014), *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*, Konya: Mehir Vakfı Yayınları.
- KÖSE, Saffet (2017), Kişisel Görüşme.
- KÖSE, Saffet (2017), *Nikâh - Hak ve Değer Bağlamında Fıkhi Bir Analiz*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 30, s. 9-44.
- KÖSEOĞLU, Özer (2013), *Meslek, Sanat ve Disiplin Olarak Kamu Politikası: Türkiye'ye İzdüşümleri*, Bilgi Dergisi, s. 4-36.
- KUMAŞ, Ali (2016), *Kadının İddet Bekleme Yeri ve İddet Esnasında Evden Çıkmasının Hükmü*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 27, s. 457-478.
- LİV, Cemil (2016), *Aile İle İlgili Ayetlerdeki Ma'ruf Kavramının Değerlendirilmesi*, Mehir Aile Dergisi, Sayı: 3, s. 117-143.
- MARTI, Huriye (1999), *Resulullah'ın Dilinden Kadının Aile İçindeki Konumu*, Mehir Bülten, Sayı: 3, s. 44-49.
- MEHİR AİLE DERNEĞİ, www.mehirailedernegi.org/sayfa/tr/hakkimizda, (Erişim Tarihi: 23.01.2018).
- MEHİR VAKFI (2017), "Gençleri Evlendirme ve Mehir Vakfı", www.mehir.org, (Erişim Tarihi: 23.11.2017).

MEHİR VAKFI, “Gençleri Evlendirme ve Mehir Vakfı”, www.mehir.org/tuzuk.asp, (Erişim Tarihi: 23.11.2017).

MERAY, Alişan Erdal (2007), *Türkiye’de Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasal Karar Alma Mekanizmalarına Etkisi*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

METİN, Onur (2011), *Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar*, Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı: 28, s. 179-200.

MEVZUATI GELİŞTİRME VE YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ - YAYIN BİLGİ SİSTEMİ,

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.4787&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>, (Erişim Tarihi: 28.11.2017).

MEVZUATI GELİŞTİRME VE YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ - YAYIN BİLGİ SİSTEMİ, www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf, (Erişim Tarihi: 23.11.2017).

MEVZUATI GELİŞTİRME VE YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ - YAYIN BİLGİ SİSTEMİ, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf>, (Erişim Tarihi: 23.11.2017).

MEVZUATI GELİŞTİRME VE YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ - YAYIN BİLGİ SİSTEMİ, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.633.pdf>, (Erişim Tarihi: 23.11.2017).

NACAK, Osman (2015), *Yeni Kamu Yönetimi ve Türkiye’de Kamu Politikalarının Oluşturulması: Aktör Temelli Bir Analiz*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

NARGÜL, Veysel (2012), *Karı-Koca Mallarının İdaresi Üzerine Mukayeseli Bir Etüd*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 20, s. 289-316.

NOYAN, Canan (2007), *Türkiye’de Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Sivil Toplum Örgütlerinin Yeri ve Önemi*, Niğde Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

- OKUMUŐ, Tuba (2012), *Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan.
- OLUĞ, Serdar (2015), *Bir Kamu Politikası Aktörü Olarak Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın (TOKİ) Değerlendirilmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- ORTAK AKIL PLATFORMU, <http://calistay2014.b3lab.org/oap.html>, (Erişim Tarihi: 23.01.2018).
- ÖGE, Ali (1998), *Çok EŞle Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış*, Mehir Bülten, Sayı: 2, s. 105-108.
- ÖGE, Ali (1999), *Aile İçi İlişkilerde Resulullah Örneği*, Mehir Bülten, Sayı: 3, s. 40-43.
- ÖĞÜT, Salim (2008), *Nisa Suresinin 34. Ayeti Bağlamında Aile Kurumunun İki Temeli: İnfak ve İtaat*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 11, s. 39-58.
- ÖNAL, Suavi (2006), *Ailenin Korunması Yönünden İdarenin Anayasal Sorumluluğu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÖZALP, Leyla Firuze Arda (2016), *İktisatta Refah ve Refah Devletinin İktisadi Analizi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- ÖZAYDIN, Mehmet Merve (2013), *Refah Devletinin Krizi, Sosyal Politikanın DönüŐümü ve Yükselen Sivil Toplum*, Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, s. 74-91.
- ÖZDEMİR, Esen (2009), *Bir Sivil Toplum Kuruluşu (STK) Örgütlenme Modeli: Amargi Kadın Kooperatifi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- ÖZDEMİR, Mustafa (2017), Kişisel Görüşme.
- ÖZDEMİR, Süleyman (2004), *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No: 2004-69, İstanbul.

- ÖZDEN, Salih (2010), *Boşanma Sebepleri Bakımından Aile İçi Şiddet*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖZKAN, Yasemin ve KILIÇ, Esra (2013), *Aile'nin Psiko-Sosyal Destek İhtiyacını Karşılama Yeni Bir Model Önerisi: Aile Sağlığı Merkezlerinde Aile Psiko-Sosyal Destek Birimi*, Sosyal Politika Çalışmaları, Cilt:7, Sayı: 30, s. 25-44.
- ÖZKAYALAR, Mustafa (2007), *Refah Devletinden Düzenleyici Devlete: Üst Kurullar ve Türkiye Örneği*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay.
- ÖZTÜRK, Alperen (2014), *Yerel Yönetimlerde Sivil Toplum Kuruluşları ve İlişkileri*, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Hasret (2012), *Değişen Sosyal Devlet Anlayışı ve Sosyal Belediyecilik*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- PAÇACI, İbrahim (2008), *Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku (Evlence ve Boşanma Örneği)*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 11, s. 59-92.
- SAĞLAM, İsmail (2001), *Ailede Çocuklara Kazandırılacak Temel Alışkanlıklar*, Mehir Aile Dergisi, Sayı: 1, s. 133-138.
- SAĞLAM, Ömer (2011), *Sosyal Devlet ve İnsan Hakları*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- SALİH, Muhammed (2008), *Nasıl Mutlu Bir Yuva Kurabilirim*, Konya: Mehir Vakfı Yayınları.
- SALMAN, Özden (2011), *Aile Birliğinin Korunmasında Aile İçi Şiddetin Önlenmesine Yönelik Kamusal Politikalar*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

- SAYGIN, Didem (2008), *Avrupa Birliği Müzakere Sürecine Sivil Toplum Kuruluşlarının Bakışı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- SELAMOĞLU, Pınar (2008), *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- SOYDAN, Haldun (1999), *Ekonomik Durum ve Aile Üzerindeki Rolü*, Mehir Bülten, Sayı: 4, s. 73-74.
- ŞAHİN, Gülay Akkaya (2010), *Aile İçi Şiddet Kavramı ve Aile İçi Şiddetin Uluslararası ve Ulusal Hukuki Belgelerdeki Düzenlemesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ŞAHİN, Handan Kamile (2010), *Aile İçi Şiddetle Mücadele Çalışmaları ve Karşılaşılan Sorunlar*, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ŞAHİNOĞLU, Muhammet Cemal (2013), *Dış Politikada Sivil Toplum Etkisi: Mavi Marmara Olayı Örneği*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- ŞEKER, Şule Yüksel (1998), *İslam Aile Hukukunda Yargı Yoluyla Boşanma ve Nedenleri*, Mehir Bülten, Sayı: 2, s. 98-104.
- ŞENKUL, Aysan (2014), *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Uygulanan Sosyal Politikalar*, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova.
- ŞENTÜRK, Ünal (2006), *Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.
- T.C. AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIğI - ALO 183 ÇAĞRI MERKEZİ, <http://alo183.aile.gov.tr/alo-183>, (Erişim Tarihi: 28.06.2017).

- T.C. AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI,
www.aile.gov.tr/data/5404eb05369dc3119090f853/6284_sayili_yonetmelik.pdf,
(Erişim Tarihi: 23.11.2017).
- T.C. BAŞBAKANLIK ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU -
TÜRK DİL KURUMU,
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a0cc24bd6f270.60368033, (Erişim Tarihi: 13.11.2017).
- T.C. BAŞBAKANLIK ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU -
TÜRK DİL KURUMU,
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a0cc24bd6f270.60368033, (Erişim Tarihi: 13.11.2017).
- T.C. BAŞBAKANLIK ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU -
TÜRK DİL KURUMU,
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a0ccb6e16e0f6.68497029, (Erişim Tarihi: 13.11.2017).
- T.C. BAŞBAKANLIK VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ,
<https://www.vgm.gov.tr/kurumsal/tarih%C3%A7e/tarihte-vak%C4%B1flar>, (Erişim Tarihi: 13.11.2017).
- T.C. BAŞBAKANLIK VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ,
<https://www.vgm.gov.tr/Documents/webicerik195.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.11.2017).
- T.C. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI,
<https://www.csqb.gov.tr/media/5605/2017-temmuz-ay%C4%B1-%C4%B0statistigi.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.11.2017).
- T.C. HATAY VALİLİĞİ, <http://www.hatay.gov.tr/avrupa-insan-haklari-sozlesmesi>,
(Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI DERNEKLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI,
<https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/derneksayilari.aspx>, (Erişim Tarihi: 15.02.2018).

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI DERNEKLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI,
<https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/is-veya-hizmet-kollarina-gore-sendika-listesi.aspx>, (Erişim Tarihi: 15.02.2018).

TALU, Nuray (2008), *Sendikaların Doğuşu; Türkiye ve Batı Avrupa Ülkeleri Karşılaştırması*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.

TAMZOK, Nejat (2007), *Kamu Politikası Analizi: Elektrik Enerjisi Sektörü*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

TAŞCI, Faruk (2011), *Sosyal Politika-Ahlak İlişkisi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

TAŞKIN, Mine Başbayraktar (2005), *Türk Anayasal Düzeninde Sendika Kurma Hakkı*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.

TAVUKÇUOĞLU, Mustafa (1999), *Yurtdışındaki Türk Ailelerinin Sorunları*, Mehir Bülten, Sayı: 3, s. 68-73.

TAVUKÇUOĞLU, Mustafa (2000), *Avrupa'da Türk Ailesi ve Din Eğitimi (Avusturya Örneği)*, Konya: Mehir Vakfı Yayınları.

TAVUKÇUOĞLU, Mustafa (2000), *Belçika'da Türk Ailesi ve Din Eğitimi*, Konya: Mehir Vakfı Yayınları.

TİYEK, Ramazan (2015), *Sosyal Politika Kapsamında Seçim Bildirgelerinin Değerlendirilmesi*, Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 9, s. 36-63.

TOKAN, Feryade (2011), *Düşünce Kuruluşlarının Kamuoyu Oluşturma Etkilerinin Türk Amerikan İlişkileri Bağlamında Yazılı Basın İncelemesi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

TOPAL, Mehmet Hanefi (2011), *Refah Devletine Yönelik Tutumlar ve Vergi Adaleti Algısı: Türkiye Üzerine Bir Araştırma*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon.

- TOPSES, Mehmet Devrim (2008), *Modern Aile Yapısı ve Fonksiyonlarının, Bireyin Elcil Davranış Düzeyi İle İlişkisi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- TOSUN, Mustafa (2013), *Sivil Toplum Kuruluşları ve Yerel Siyaset, Sivil Toplum Kuruluşları Yöneticileri Üzerine Bir Değerlendirme: Uşak Alan Araştırması*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- TOZANLI, Gülten (2016), *Yerel Yönetimlerde Sosyal Politika Uygulamaları: Bakırköy Örneği*, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- TUNCEL, Gökhan (2010), *Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları-Kamu Bürokrasisi Etkileşimi*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.
- TURĞUT, Faruk (2016), *Türk Siyasetinde Son Dönem Aile Politikaları*, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 35, s. 411-426.
- TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ, <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>, (Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- TÜRKİYE EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER VAKFI, <http://tese.org.tr/tr/tese- bugune-nasil-geldi/>, (Erişim Tarihi: 27.11.2017).
- TÜRKİYE EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER VAKFI, http://tese.org.tr/wp-content/themes/tese/docs/Vakif_Senedi.pdf, (Erişim Tarihi: 27.11.2017).
- TÜRKİYE GÖNÜLLÜ TEŞEKKÜLLER VAKFI, <https://www.tgtv.org/tgtv-tarihcedile.html>, (Erişim Tarihi: 23.01.2018).
- TÜRKİYE GÖNÜLLÜ TEŞEKKÜLLER VAKFI, <https://www.tgtv.org/vak305f-senedimiz.html>, (Erişim Tarihi: 23.01.2018).
- TÜRKİYE ÜÇÜNCÜ SEKTÖR VAKFI, <http://www.tusev.org.tr/tr/hakkimizdaa/vakif-senedi>, (Erişim Tarihi: 27.11.2017).

TÜRKİYE ÜÇÜNCÜ SEKTÖR VAKFI, <http://www.tusev.org.tr/tr/hakkimizdaa/amacimiz>,
(Erişim Tarihi: 27.11.2017).

TÜYSÜZOĞLU, Göktürk (2014), *Türk Dış Politikasının İşleyişinde Düşünce Kuruluşlarının Rolü*, Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 129-148.

UÇAR, İbrahim (2007), *Sivil Toplum Kavramının Polonya ve Türkiye Açısından Karşılaştırmalı Analizi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

ULUSLARARASI RABİA PLATFORMU, www.rabiaplatform.com/hakkimizda/, (Erişim Tarihi: 23.01.2018).

ULUSLARARASI STRATEJİK BAKIŞ ENSTİTÜSÜ, www.usbed.org/felsefe/news-turkiyede-dusunce-kuruluslari-basari-icin-oneriler-.html, (Erişim Tarihi: 14.11.2017).

URHAN, Vahide Feyza (2012), *Kamu Politikaları Yaklaşımının 1980 Sonrası Türk Personel Politikaları Üzerindeki Etkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

USLU, Harun (2011), *Sosyal Politika Açısından Belediyeler ve Sosyal Belediyecilik*, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

USTA, Aydın (2013), *Kamu Politikaları Analizine Kuramsal Bir Bakış*, Yasama Dergisi, Sayı: 24, s. 78-102.

USTA, Sefa (2006), *Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil Toplum, Demokrasi ve Güven*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

UYSAL, Halil (1998), *Kadın: Haklar ve Özgürlükler*, Konya: Mehir Vakfı Yayınları.

UYSAL, Şule (2005), *Hanım Fetvalar*, Konya: Mehir Vakfı Yayınları.

- VELİOĞLU, Mehmet (2009), *Sivil Toplum Kuruluşlarının Demokrasi Üzerindeki Etkileri*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- VELİOĞLU, Zeynep Beldağlı (2016), *Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Yerel Yönetimlerde Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmete Etkisi*, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- YAMAN, Ahmet (1999), *Evlilik Öncesi İlişkiler*, Mehir Bülten, Sayı: 3, s. 25-28.
- YAMAN, Ahmet (1999), *İslam Aile Hukuku*, Konya: Mehir Vakfı Yayınları.
- YARGI, Mehmet Ali (2006), *Günümüzdeki Mehir Uygulamaları ve İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 8, s. 259-270.
- YAZICI, Ayşe Meriç (2016), *Avrupa Birliği Sosyal Politikasının Gelişimi ve Türkiye'nin Avrupa Birliği Sosyal Politikasına Uyumu*, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- YILDIRIM, Tuba (2014), *Refah Devleti Anlayışı: TR33 Bölgesinde Eğitim, Sağlık ve Sosyo-Ekonomik Düzeylerinin İncelenmesi*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- YILDIZLI, Özge Nihan Çubukçu (2012), *Sivil Toplumun Düşünsel Temelleri ve Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'de Sivil Toplumun Görünümü: Sivas'ta Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Dernekler Özelinde Bir Çalışma*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- YILMAZ, İbrahim (2009), *Türk Medeni Kanunu'na (TMK) Göre Gerçekleşen Boşanmaların İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 14, s. 267-290.
- YILMAZ, İbrahim (2013), *İslam Aile Hukukunda DNA Parmak İzi Testi ile Nesebin Sübutu*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 22, s. 63-112.
- YILMAZ, İbrahim (2014), *İslam Aile Hukukuna Göre İnternet Ortamında Nikâh Akdinin (Evllenme Sözleşmesinin) Kuruluşu*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 23, s. 59-103.

YILMAZ, Mehmet (2011), *Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Gaziantep İli Üzerine Bir Uygulama*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.

YÜKSEL, Hasan (2014), *Sosyal Politika Unsuru Olarak Toplu Konut İdaresi (TOKİ) Uygulamaları: Isparta İli Çünür ve Akkent Mahalleleri Toplu Konut İdaresi Başkanlığı’nca Yapılan Konutlarda İkamet Eden Konut Sakinlerine Yönelik Bir Alan Araştırması*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta.

ZARİÇ, Sami (2012), *Türkiye’de Think-Tank Kuruluşları ve Karşılaştıkları Sorunlar*, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 31, s. 1-19.

EK 1: Mehir Vakfı Yöneticileri ile Görüşme Formu

TÜRKİYE’DE AİLE POLİTİKALARININ ŞEKİLLENMESİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ: MEHİR VAKFI ÖRNEĞİ

Bu görüşme formu, "Türkiye'de Aile Politikalarının Şekillenmesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Mehir Vakfı Örneği" başlıklı tez konusu kapsamında, Mehir Vakfı yönetici ve temsilcilerinin görüşlerini tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Görüşmeden elde edilen bilgi ve veriler, bilimsel araştırma dışında hiçbir amaçla kullanılmayacaktır. Görüşmeye katıldığınız ve soruları içtenlikle cevapladığınız için teşekkür ederiz.

Yrd. Doç. Dr. Sefa USTA - Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi ABD

Muhammed Mustafa KILIÇEL - Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi ABD

Yüksek Lisans Öğrencisi

MÜLAKAT SORULARI

Mülakat aşağıdaki isimlerle gerçekleştirilmiştir.

- Mehir Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı: Mustafa ÖZDEMİR
- Mehir Vakfı Mütevelli Heyeti Başkan Yardımcısı: Prof. Dr. Saffet KÖSE
- Mehir Vakfı Genel Müdürü: Aygül ERDEM

1. Aile neden önemlidir? Hükümetler yasal ve kurumsal düzenlemelerde aile politikalarına neden önem vermelidir?

Aile, işlevselliği itibariyle küçük bir devlettir. Devlet de o toplumun büyük ailesidir. Aile bir kurumdur ve orada aile fertleri arasında bir ilişkiler ağı vardır. Bundan sorumlu bir aile reisi vardır. Bu kurumsal yapıların doğal karakteridir. Bu aile içinde de belli bir hiyerarşinin olmasını gerektirir ancak bu resmi kurumlarda olduğu şekliyle soğuk değil esnek bir yapıdadır. Aile reisi (kavvâm), aileyi belli değerler doğrultusunda ayakta tutmayı amaçlar. İnsanlar güçlü duygu ve arzularla dünyaya geldikleri için bunların bencilliğinin yönetilmesi hakkaniyetin elden bırakılmaması esastır.

Bu bağlamda en önemli husus, inanç değerleri, toplumun sahip olduğu fitrat yasaları doğrultusunda ürettiği kültürel formlar, terbiye kuralları, ahlaki ilkeler çerçevesinde hem aile bireyleri hem aile yakınlarından olan çevre, komşular ve toplumun diğer katmanları ile olan ilişkileri özüne uygun şekilde yönetmek, aile bütçesini, gelir-gider dengesi doğrultusunda işletmek, aile fertlerinin ihtiyaçlarını israf ve savurganlığa düşmeden karşılamak onun görevidir. Diğerleri de bu noktada ona yardımcıdır.

İnsan, bebek olarak dünyaya geldiği andan itibaren o aile içinde şekillenir, hayata orada hazırlanır, hamuru orada yoğrulur. İslam ahlakının özü olana “Allah’ın emirlerine saygı, yarattıklarına şefkati” anne-babasından öğrenir. Merhameti annesi, güveni babasından alır ve toplumu bu değerler dünyası içinde sarıp sarmalar.

İnsanın şekillenmesine etki eden aile, okul ve toplum üçgeninde en önemli pay aileye aittir. Özellikle değerler karmaşasının yaşandığı toplumlarda bu önem daha da artmaktadır. Osmanlı'nın son dönemlerinde içeriden ve dışarıdan Batılılaşmaya dönük çabaların, hayata geçirilmeye çalışılan projelerin Cumhuriyet Türkiye'sinde resmi bir politika olarak benimsenmesi ile birlikte ortaya çıkan zihinsel kaos ortamlarında şayet toplumumuz değerler dünyasını korumuş ise bunu sağlam temellere dayalı aile kültürümüze borçluyuz.

İslam ahlakçıları kitaplarında belli bir sıra gözeterek ahlak kitaplarını önce kişi ahlakı, sonra aile ahlakı ve peşinden de devlet ahlakı olarak belirlerler. Kişi ailesini yönetebilecek ahlaki olgunluğa eriştikten sonra aile kurabilir, aile devletini, özüne uygun biçimde yönetebilen o toplumun birçok aile devletinden oluşan büyük devletini yönetebilir. Dolayısıyla kendisini yönetemeyen aileyi, ailesini yönetemeyen devleti hiç yönetemez. Diğer birçok fonksiyonu da dikkate alındığında aklı başında bir devlet yönetiminin önceliğinin aile olması gerekir.

2. Türkiye'de aile politikalarının şekillenmesinde merkezi yönetim ve yerel yönetimler nasıl rol oynamalıdır?

Türkiye'de aile politikalarının şekillenmesinde merkezi yönetim ve yerel yönetimler asıl rolünü özümüze ait değerler dünyamıza bağlı bir duruş sergilemesi ile oynamalıdır. Aileyi temelinden sarsan modern Batılı değerler ve kavramlar dünyasını benimseyip inanç değerlerimizi, ahlakımızı, kültürel kodlarımızı, kanunlarımızı bunlar üzerinden şekillendirmeyi hedefleyen politikalar ve faaliyetler son bulmalıdır.

Burada asıl sorun şudur: Modernite kendisini din karşıtlığı üzerine konumlandırmış ve dinin alanını sadece mabede hapsedmek suretiyle oldukça daraltmış, insanı da özgürlüğü adına nefsi ile başa bırakmış ve onun kölesine dönüştürmüştür. Oysa bütün dinlerin en fazla önem verdiği ve en ayrıntılı şekilde ahkâmını belirlediği alan ailedir. Modernite ile gelenek arasında oluşan yüksek gerilimin esas sebebi budur. Mesela bütün dinlerde kadın-erkek beraberliğini meşru kılan tek yol nikâhtır ve nikâhsız cinsel birleşmeler zinadır, cezası da çok ağırdır. Çünkü bütün kutsal metinlere göre mesela Kur'ân'a göre insanın en zayıf olduğu dürtü şehvettir ve bunu kontrol altına alan tek güç nikâhtır.

Modern toplumlar kadın-erkek arasındaki mesafeyi kaldırmış, birliktelikleri özgürlük çerçevesinde görmüş ve zina kavramını devre dışı bırakmış, nikâhı ve bu çerçevede oluşan kültürel dokuyu değersizleştirmiştir. Ülkemizdeki aile alanındaki asıl sarsıntının sebebi işte bu gerilimdir. Merkezi idare politikalarını, yerel yönetimler de toplumsal faaliyetlerini bu açıdan gözden geçirip öze dönüş yolunda ivedilikle çalışmalara başlamak zorundadır. Aksi takdirde Batı'nın bugün yaşadığı sorunları biz de yaşamaya başladık ve süreç yavaş ilerlerse de bir gün onlar gibi olacağımız gün gibi aşikârdır. Ama dönüşümüz çok zor olacaktır.

3. Türkiye'de aile politikalarının şekillenmesinde sivil toplum kuruluşları özellikle vakıflar nasıl rol oynamaktadır, nasıl rol oynamalıdır?

Öncelikle sosyolojik olarak birçok vakıf ve derneği sivil toplum örgütü olarak görmediğimi ifade etmek isterim. Sivil toplum örgütleri, modern demokrasilerin vazgeçilmezleridir ve toplumsal talepleri, tepkileri ilgili resmi kurumlara iletip şiddetsiz olarak baskı uygularlar ve bu taleplerin takipçisi olurlar. Ülkemizdeki vakıflar ve dernekler daha çok bizim geleneğimize uygun şekilde hareket eden hizmet kuruluşlarıdır. Bu teknik tartışmayı bir tarafa bırakarak ister sivil toplum örgütü tanımına uysun isterse hizmet kuruluşu çerçevesinde hareket etsin bütün toplumsal yapıları şekillendiren ait oldukları zihniyet dünyasıdır. Bu aile alanında çalışan yapılara dayanan doğal bir olgudur. Bunlar içinde Batılı değerleri benimsemiş ve bu doğrultuda hareket edenlerin var olduğunu söylemek gerekir. Dindar kesimde aileyi kendisine hedef seçmiş yapılar mevcut. Burada Batılı değerler üzerinden bir aile modeli öngörenler çeşitli etkinliklerle bunu kamuoyu önünde zaten dile getirmektedirler. Çeşitli araştırmalar yapıp yayımlamaktalar, TV programları yapmaktalar, dergiler çıkarmaktalar, kendi eğilimleri doğrultusunda da hükümet üzerinde belli ölçüde baskı oluşturmak için çaba sarf etmekte. Devlet politikaları onların işlerini kolaylaştırdığı gibi bu yönde kendilerini destekleyen etkili basın-yayın organları da mevcut. Dindar kesimdeki vakıf ve dernekler ise devlet politikalarını etkileme yerine daha çok sivil inisiyatif olarak bir çok eksiği kendisi kapatma derdinde. Mesela Mehir Vakfı evlenemeyenleri evlendirir, diğeri eğitimini verir... gibi.

Ülkemizde aile merkezli çalışan sivil toplum kuruluşları, vakıflar, dernekler ilgili kurum ve kuruluşları problemlerin tespitinde ve öze dönük çözüm önerileri doğrultusunda bilgilendirici, bilinçlendirici çalışmalar yapmalıdır. Mesela çeşitli farklılıklar arz eden toplumsal dokulara bağlı olarak sorunların tespitinde sosyolojik araştırmalar yapılmalı, nokta tespitler olmalı ve çözümün neler olabileceği noktasında çeşitli toplantılar düzenlemelidir. Bu toplantılarda farklı disiplinlerden aile çalışması olan araştırmacılar bulunmalıdır. Bunlar kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Mesela geçen yıl ülkemizde resmi kayıtlara göre her gün en az bir kadın öldürüldü. Bunun sebepleri neler? Şiddet nedir? Niçin yaygınlık kazanmaya başladı? İnsanlar neden boşanıyorlar? Bölgelere göre sorun tespiti? Kocanın evden uzaklaştırılması, ömür boyu nafaka, modern özgürlükler ve bu alanda aile ile gençler arasındaki çatışmaların sebepleri. Annesi ile evde büyüyen çocuklar ile kreşlerde ve anaokullarında büyüyen çocukların karşılaştırılması... Bu ve benzeri konular araştırılmalı ve çözüm üretilmeli sonra da bunların politikalara yansımaları için çaba sarf edilmelidir.

4. Türkiye'de aile politikalarının şekillenmesinde sivil toplum kuruluşlarının doğrudan ve dolaylı etkileri nelerdir?

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı zaman zaman sivil toplum kuruluşları, bu alanda hizmet veren vakıf ve dernek temsilcileri ile zaman zaman toplantılar gerçekleştiriyor. Bunlar elbette faydalı. Ancak burada iki temel problem var: Birincisi modern değerler dogmatik bir karakterle

geleneksel değerlerin yerini almış ve bir dokunulmazlık kazanmış durumda. Buna aykırı her türlü teklif güçlü bir tepki görüyor. İkincisi moderniteyi savunan, gündemde tutan ve ona karşı gelişen fikirlere hayat hakkı tanımayan ya da daha doğmadan öldüren odaklar var. Bu, işin doğası gereği olması gereken bir fikir bile olsa onu anında marjinalleştiriyor ve ona karşı bir iticilik oluşturuyor. Bu iki husus öze dönüş yolunda ciddi bir engel çıkardığı için bir takım tekliflerin karşılık bulması oldukça zor gözüküyor. Mesela Cumhurbaşkanımız “kadın-erkek eşit değil eşdeğerdir” dediğinde ciddi tartışmalar yaşandı. Bu ilk defa şahsımın formüle ettiği ve vakfımızın bastığı “Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu” kitabında işlediği bir konu idi. Hatta orada Anayasanın eşitliği esas alan 41. maddesinin değiştirilip eşdeğerliliğin esas alınması gerektiğini teklif etmiştim. Eşitlik fikri modernitenin yüceltiği ve dogmatizm kalıplarıyla korumaya aldığı bir kavram ve ciddi tartışmalara neden oldu. Mesela bu noktada dindar kesimde Cumhurbaşkanını destekleyici bir duruş sergilenemedi ve o fikir kaybolup gitti. O sebeple aile ile dertlenen sivil toplum kuruluşları, vakıf ve derneklerin öncelikle yılmadan, usanmadan, ‘sivil cihad’ ruhuyla kendi değerlerimizin takipçisi olmak ve bütün araçlarla bir *toplumsal idrak* oluşturmak için çaba sarf etmesi gerekir.

5. Mehir Vakfı'nın kuruluşu ve gelişimi hakkında bilgi verir misiniz?

Gençleri Evlendirme ve Mehir Vakfı 1996 yılında Mustafa Özdemir'in gayretleriyle kuruldu. Vakfın çekirdeğini oluşturan bir de kendisinin arkadaş grubu vardı. Biz de kısa bir süre sonra bu oluşuma ilmi kanadını götüren bir ilim heyeti olarak dahil olduk. Her geçen gün hizmetleri ülke dışına taşıyacak şekilde büyüyerek devam etti.

6. Mehir Vakfı'nın ortaya çıkışında temel amaç nedir ve vakıf, aileyi neden önemsemektedir?

Gençleri Evlendirme ve Mehir Vakfının amacı ailenin kurulması ve yaşatılmasına katkıda bulunmaktır. Tüzüğüümüzün 3. maddesinde bu belirlenmiştir. Vakfın aileyi neden önemsediyini ya da önemsemesi gerektiğini ilk soruda cevapladık. Buna ilaveten şunu söyleyebiliriz. Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber (s.a.s.) fitrî bir ihtiyaç olan evliliğin gerçekleştirilmesi görevini topluma yüklemiş (Nûr, 24/32) ve kolaylaştırılmasını istemiştir. Hatta imkânsız olup da bir şekilde evlenmeye yol bulabilenleri sırf bu iyi niyeti ve Allah'ın emrine, Resulünün sünnetine uymasının karşılığı olarak bereketlendirip zenginleştireceğini taahhüt etmiştir (Nûr, 24/32). Yine Kur'ân-ı Kerîm, hayır yollarının çoklu olduğunu ve bunlarda yarışmayı (Bakara, 2/148; Maide, 5/48), hayra çağıran bir topluluk oluşturmayı (Âl-i İmrân, 3/104), iyilik ve takvada yardımlaşmayı emretmiş (Maide, 5/2), mü'min erkek ve kadınların birbirlerine velayet ilişkisi ile bağlayarak (Tevbe, 9/71) birbirleri ile dertlenmelerini istemiştir. Bizce bir insanın en temel ihtiyacında, toplumun en değerli kurumunun oluşumunda yer almak, bir insanın en mutlu anına ortak olmak bu hayır yollarının en değerli olanlarından. Bu vakıf da bu ruhla hareket etmektedir.

7. Mehir Vakfı'nın kurumsal yapılanması nasıl gerçekleştirilmiştir?

Vakfın bir sosyal faaliyetlerini bir de bilimsel çalışmalarını yürüten kanadı var. Yani bu vakıf iki kanatlıdır. Biz hem evlendirme faaliyetlerimiz ile hem de bilimsel çalışmalarımızla ülkemize hizmet etmeyi ve toplumumuzu bu yönde katkıda bulunmayı seçmiş bir vakıfız ve bunu da milletimizin duası ve maddi destekleriyle elimizden geldiği kadarıyla yerine getirmeye çalışıyoruz.

8. Mehir Vakfı'nın genel işlev ve faaliyetleri nelerdir?

Vakfın genel işlev ve faaliyetleri tüzüğüümüzün 4. maddesinde sayılmıştır. Maddeyi aşağıya aynen alıyorum:

MADDE 4: Vakfın gayesini gerçekleştirmek için her türlü faaliyette bulunabilir. Öncelikle;

- Fakir gençlerin evlenmelerine maddi yardımlar sağlar.
- Evlenmek için müracaat eden gençler bir kurul tarafından incelemeye alınacaktır. Bu konuda muhtarlarla işbirliği yapılabilir.
- Fakir ailelere ev kiralayıp belirli bir süre için verebilir.
- Vakıf toplu düğün ve toplu nikâh yapılabilir.
- Fakir çocuk ve gençler için ev tutabilir.
- Vakıf fakir talebelere azda olsa burs verebilir.
- Vakıf sosyal etkinliklerde bulunabilir.
- Vakıf gayesine uygun faaliyet gösteren şahıs ve müesseseler arası işbirliği ve yardımlaşma faaliyetinde bulunur.
- Faaliyetlerle ilgili kitap, broşür, dergi basıp dağıtabilir.
- Konferans, seminer, kurs, vaaz, açık oturum, sempozyum tertip eder
- Uyuşu ne olursa olsun müracaatları halinde onların evlenebilmeleri için gerekli yardımlarda bulunur.
- Vakıf yapmış olduğu veya yapacağı düğünler hakkında basına bilgi verebilir. Bu çalışmalar hakkında ulusal basına program yapılabilir.
- Düğün programlarına düğün sahibinin iznine bağlı olarak basın davet edilebilir.
- Düğünler en iyi şekilde ve halka açık olarak organize edilebilir.
- Düğün sahiplerinin onurunu kırarak hareketlerden kaçınılacak ve bu konuya azami şekilde dikkat edilecektir.
- Vakıf yardımında bulunan kişi ve kuruluşlara plaket verebilir.
- Vakıf üyelerine kimlik kartı dağıtılabılır.
- Nikâhları Belediye Başkanları kıyabilir.

- Faaliyetlerin çağdaş verilere göre yapılabilmesi için matbaa kurar, teksir, ozalit, fotokopi gibi teknik levazım ve nakil vasıtaları alır, çalıştırır ve hariçten getirterek her türlü neşriyatı yapar.
- Toplumun menfaatine olan hizmetlerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için işletmeler kurar, kurdurur ve kurulmuş olanlara iştirak eder. Tarım, ticaret, inşaat, mesken vb. mal ve hizmet üreten araçların her çeşidini kanun çevresinde hazırlar, tesis eder ve hizmete açar.
- Başkaları tarafından idare ve tasarruf ve vakfa devredilen vakıf ve tesislerin mülkiyet ve idaresini üzerine alır. Ancak böyle tesis ve vakıf sahiplerinin bu tesis ve vakıf üzerinde hiçbir müdahale hakkı bulunmaz. Sadece isterlerse vakfa fahri üye olurlar.
- Mülkiyet ve tasarrufunu üzerine almak şartıyla yurt içinde ve dışında gerçek ve tüzel kişilerden, kamu kuruluşlarından doğrudan doğruya veya vasıtalı olarak her çeşit kıymetleri, hakları, nakitleri, menkul ve gayrimenkulleri alır ve kabul eder. Ayrıca genel olarak vakfın gayesini gerçekleştirmek için vakıf idaresi, vasiyet, hibe, teberru, alım-satım, iktisab, tesis ve işletme, rehin ve ipotek işleri ve bunlarla ilgili anlaşmaları ve formaliteleri hükmi bir şahıs olarak yapar.
- Kanunların tanıdığı imkân nispetinde vakfın gayelerini gerçekleştirmek maksadı ile yardım toplar ve tasarrufu uygun yerlere sarf eder.
- Vakfın gelirlerini artırmak için Ticari şirketler, holdingler kurar ortak olur, işletir.
- Fertler arasında sevgi ve kaynaşmayı artırıcı yurt içi ve yurt dışı seyahatler ve geziler düzenler.
- Hastane, hapishane, huzurevi, yurtlar vs. yerlere ziyaretlerde bulunur.
- Vakfın gayelerini benimseyen kimseler için sosyal tesisleri kurar ve işletir.

9. Mehir Vakfı'nın aile ile ilgili işlev ve faaliyetleri (panel, dergi, kitap basımı, evliliklerin desteklenmesi gibi, ailelere yardım vd. sayısal veriler) nelerdir?

Vakıf, aile alanında 1998 yılında I. Ulusal Kadın ve Aile sempozyumunu gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin birikimini temsil edecek yoğunlukta bir bilim adamı kitlesinin iştirak ettiği bu sempozyum büyük ilgi görmüş ve sempozyumda tebliğ sunan hocalarımız bu çalışmalarını çeşitli dergilerde yayımlamışlardır. Vakfımız günlük hayatta ailelerin karşılaştığı sorunlara iki-üç sayfalık cevaplar oluşturacak yazıların yer aldığı Mehir Bülteni'ni çıkarmış daha sonra bu hakemli bir olarak dört ayda bir yayımlanan Mehir Aile Dergisi'ne dönüşmüştür. Bu dergi de yayın hayatında bazı sebeplerden kesintiye uğramıştır. Vakfın en uzun soluklu yayını İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi'dir. Bu dergi hakemlidir ve Türkçe, Arapça, İngilizce, Fransızca, Almanca dillerinde bilimsel yazılar yer almaktadır. 2003 yılında yılda iki sayı çıkacak şekilde yayın hayatına başlamış ve bugün itibarıyla 30. sayısı tamamlanmıştır. Dergide aile konularının yanı sıra İslam hukukunun bütün bölümlerini ilgilendiren yazılar yer almaktadır. Ayrıca aile konularında telif ve tercüme kitaplar

basılmıştır. Mesela Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile medeniyetinin Sonu kitabının 7. baskısı yapılmış ve kitap 160.000 adede ulaşmıştır. Bunun dışında başka yayımlarımız da bulunmaktadır. Tüm yayımlara vakfın sitesinden ulaşılabilir.

Vakıf toplu düğünler yoluyla gençlerimizi evlendirdiği gibi kendisi evlenecek olanlara eşya yardımı da yapmak suretiyle katkıda bulunmaktadır. Bunun yanında özellikle yurt dışından gelip ülkemizde okuyan öğrenci evlerine de zaman zaman ev eşyası şeklinde yardımlarda da bulunmaktadır. Bunlar içinde evli olanlar da bulunmaktadır. 1996'dan bu yana evlendirilen genç sayısı 25.000'i geçmiştir.

Bunun dışında vakıf üyesi hocalarımız ulusal ve uluslararası sempozyum, panel ve konferanslarda vakfımızı temsil etmekte, üyesi olduğumuz TGTV ve İDSB platformlarının programlarında yer almakta, bunun yanında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yapmış olduğu toplantılarda birikimleri ile katkılarda bulunmaktadırlar.

10. *Mehir Vakfı'nın yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası faaliyetler nelerdir?*

Vakfın hareket noktası şudur: “Her kim olursa olsun ayırım yapmaksızın evlenmek isteyenleri evlendirmektir.” Nikâh bütün dünlerde kadın-erkek beraberliğini meşru kılan tek yol olduğu için bir başka ifade ile nikâh bütün dinlerin ortak değeri olduğu için biz evlenmek isteyen kim olursa olsun onun yanındayız. Bu noktada Müslüman-gayr-ı müslim ayırımı yapmadığımız gibi Müslümanlar içinde yaşantısını dikkate alarak bir ayırımı gidiyor da değiliz. Bu Kur’ân-ı Kerîm’in emridir (Bakara, 2/272). Türkiye’nin doğusundan batısına kuzeyinden güneyine 35 Şehrinde toplu düğünler yaptık. Yurt dışında Karadağ’da iki defa toplu düğün yaptık. Gazze’de 500 kardeşimizin evlendirilmesi için bütün hazırlıklarımızı yaptık ve evlenecek kardeşlerimizin ölçülerine göre eşyasını hazırladık. Bu 17 (on yedi) TIR’dan tutacak kadar yüklü bir miktardan oluşuyor idi. Ancak üç yıla yakın bir süre bütün şartları zorlamamıza rağmen çevre ülkeleri aşarak oraya ulaşma imkânımız olmadı. Bu noktada zamanın devlet büyükleri de bu konuda çaba sarf etti ama uluslararası konjonktür buna izin vermedi. Biz de o eşyayı yurt içinde kullandık ama Türkiye Üniversitelerinde okuyan 100 (yüz) Filistinli kardeşimizi İstanbul’da bir toplu düğünle evlendirdik ve uluslararası El-Cezîre televizyonu bu toplu düğünü naklen yayınladı. İnşallah yakında bunu tekrar edeceğiz.

11. *Merkezi yönetim ve yerel yönetimlerle etkileşim içinde nasıl hareket edilmekte, işbirliği nasıl gerçekleştirilmektedir?*

Biz faaliyetlerimizin tamamını halkımızın desteği ile sivil olarak yapıyoruz ve resmi kurumlardan herhangi bir maddi destek almıyoruz. Ancak toplu düğünlerimizde valiliklerimiz evlendirdiğimiz kardeşlerimizin bazı ihtiyaçlarını karşılayabiliyorlar. Üniversitelerimizi ve müftülüklerimiz organizasyonlarda yer alabiliyorlar. Mesela Tunceli’de (30 otuz) kardeşimizi evlendirdiğimiz düğünde müftülüğümüz gelin arabalarını temin edip süsleyerek şehirde dolaştırdı,

birer çeyrek altın hediye etti, üniversitemiz eğlenceye katkıda bulundu. Diğer düğünlerde de benzeri katkılar sağlanmaktadır.

12. Merkezi ve yerel yönetimler, Mehir Vakfı'nın aileye yönelik faaliyetlerini nasıl desteklemektedirler?

Az önce bahsettiğimiz biz planladığımız faaliyetlerimizin masraflarını halkımızın desteği ile kendimiz karşılıyoruz. Ancak valiliklerimiz ve diğer bazı resmi kurumlarımız organizasyona katkılarda bulunabiliyorlar. Meram, Karatay ve Selçuklu belediyelerimiz şimdiye kadar elbette bazı katkılarda bulundular. Ancak bunlar daha çok yayınlarımızın basılması ile ilgili.

13. Özel sektör kuruluşları ile etkileşim içinde nasıl hareket edilmekte, işbirliği nasıl gerçekleştirilmektedir?

Vakıf 1996'dan bu yana geçen sürede halkımızın güvenini tam olarak sağladı. Bu bizim en büyük sermayemiz. İnsanların güvenini boşa çıkaracak herhangi bir sıkıntı yaşamadık. Harcamalar konusunda çok dikkatli ve şeffaf davrandık. Bunun verdiği güven ile özellikle Konyalı iş adamlarının teveccühünü kazandık. Diğer şehirlerden destekçilerimiz var. Zaten vakfımızın resmi ya da fahri üyesi olan iş adamlarımız onun dışında gönüldaşlarımızdan oluşan geniş bir yardımsever kitlemiz var. Bütün bunlar hem vakfın zekât hem de diğer hayır gelirlerini elde etmesinde önemli bir güç sağlıyor.

14. Diğer sivil toplum kuruluşları ile etkileşim içinde nasıl hareket edilmekte, işbirliği nasıl gerçekleştirilmektedir?

Vakfımızın diğer STK'lar, vakıflar ve derneklerle yakın bir işbirliği var. Mesela Mehir Vakfı TGTV ve İDSB'nin kurucu ortaklarındadır. Bunun dışında diğer STK'larla iyi bir işbirliğimiz var. Biz evlendiriyoruz ama diğer kardeş kuruluşlardan da aile eğitimi verenler var. Onlara hocalarımız çeşitli programlarla destekte bulunuyor. Keza bizim faaliyet alanımızda yer almayan bazı yardımlar geliyor onları diğer vakıf veya derneklerimize yönlendiriyoruz. Mesela birisi gelip adak kurbanı ya da un bağışlamak istediğinde bir aşevine yönlendiriyoruz. Keza onların bizden bazı talepleri oluyor imkânlar ölçüsünde destek oluyoruz.

15. Diğer sivil toplum kuruluşları ile etkileşim içinde hareket edilmesinde, ortak bir ağ (network) oluşturulması hizmetlerde bütünlük/eşgüdümü sağlar mı? Bunun için bir platform kurulmalı mıdır? Buna yönelik bir girişiminiz var mıdır?

Mutlaka böyle bir oluşuma ihtiyaç var. Özellikle ahlaki yozlaşmanın had safhaya ulaştığı günümüzde benzer faaliyetleri yapan vakıf ve derneklerin bir takım istismara meydan vermemeleri açısından bir ağ üzerinden haberleşmeyi temin etmeleri oldukça önemlidir. Ancak biz kendi alanımızda tek olduğumuz için bu tür bir oluşuma acil ihtiyaç duymadık. Ama özellikle burs veren vakıf ve derneklerin bunu mutlaka yapması gerekir.